सद्गुरू

२००८-२००९

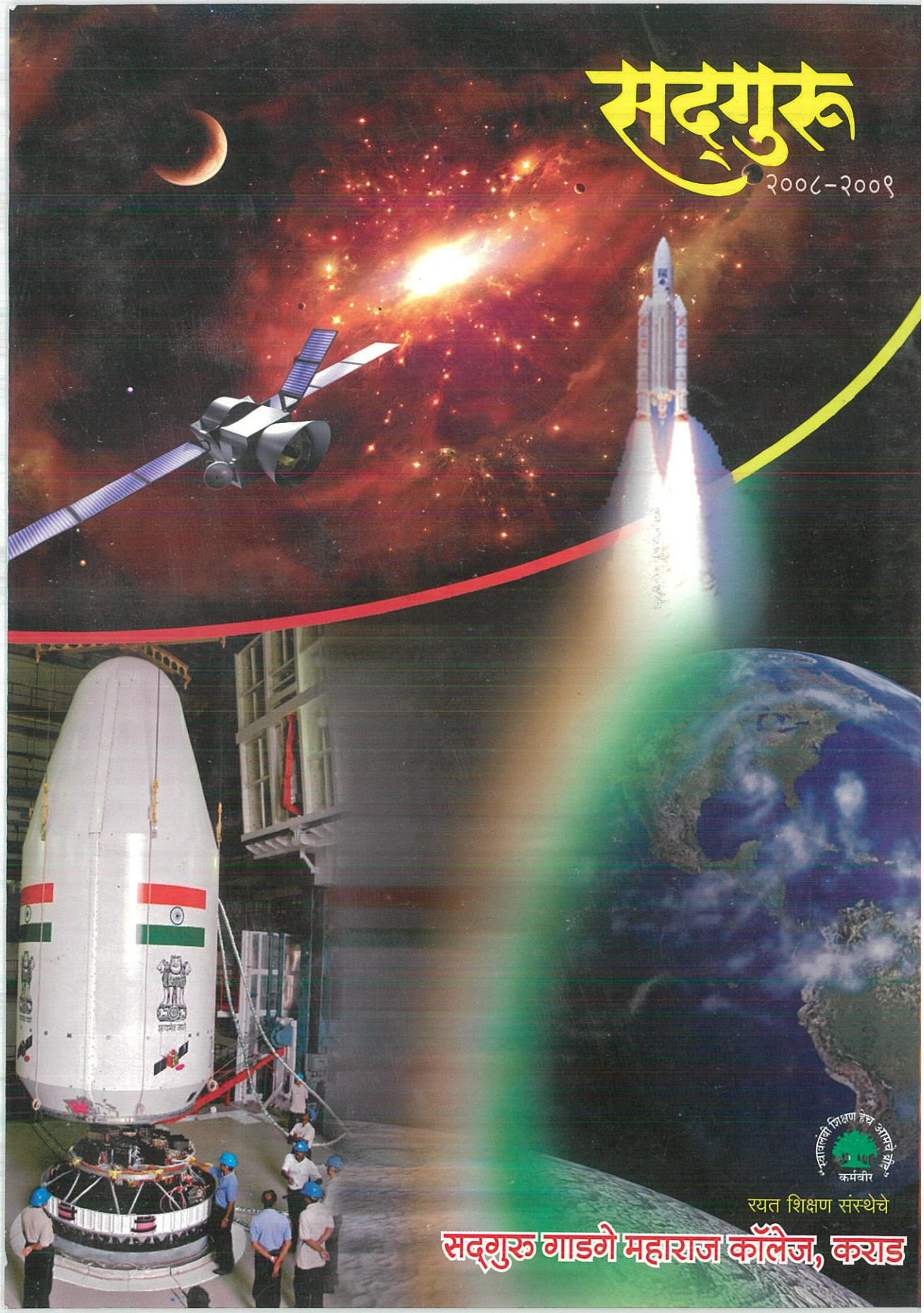

"ग्रामीणांचे शिक्षण हेच आमचे ध्येय"

कर्मवीर

रयत शिक्षण संस्थेचे

सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

मा.ॲड. रावसाहेब शिंदे
महामहीम राष्ट्रपती श्रीमती प्रतिभा पाटील
यांचे भेटवस्तू देऊन हार्दिक स्वागत करताना.
व्यासपीठावर डावीकडून मा.अनिल पाटील,
मा.पतंगराव कदम, महसुल मंत्री, महाराष्ट्र राज्य,
मा.विश्वजीत कदम, मा.शिवाजीराव कदम,
मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व
मा. प्रा. एन्. डी. पाटील.

महामहीम राष्ट्रपती श्रीमती प्रतिभा पाटील
रिमोट कंट्रोलच्या साहाय्याने
अभिजित पतंगराव कदम क्रीडा संकुलाचे
उद्घाटन करताना.
व्यासपीठावर डावीकडून मा.सचिव जे.जे. जाधव,
मा.अनिल पाटील, मा.पतंगराव कदम,
मा.विश्वजीत कदम, मा.शिवाजीराव कदम,
मा.ॲड.रावसाहेब शिंदे, मा.प्रा.एन्. डी. पाटील.,
मा.सौ. कदम इ.

महामहीम राष्ट्रपती श्रीमती प्रतिभा पाटील
उद्घाटनपर मार्गदर्शन करताना.
व्यासपीठावर डावीकडून
मा. सचिव प्राचार्य जे. जे. जाधव
(सचिव रयत शिक्षण संस्था, सातारा)
मा.अनिल पाटील
(व्हा.चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा)
मा.पतंगराव कदम

मा.पतंगराव कदम मनोगत व्यक्त करताना.
व्यासपीठावर डावीकडून मा. सचिव जे.जे. जाधव,
मा.अनिल पाटील,
महामहीम राष्ट्रपती श्रीमती प्रतिभा पाटील,
मा.ॲड. रावसाहेब शिंदे,
मा. प्रा. एन्. डी. पाटील,
मा.सौ. कदम इ.

रयत शिक्षण संस्थेचे,
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

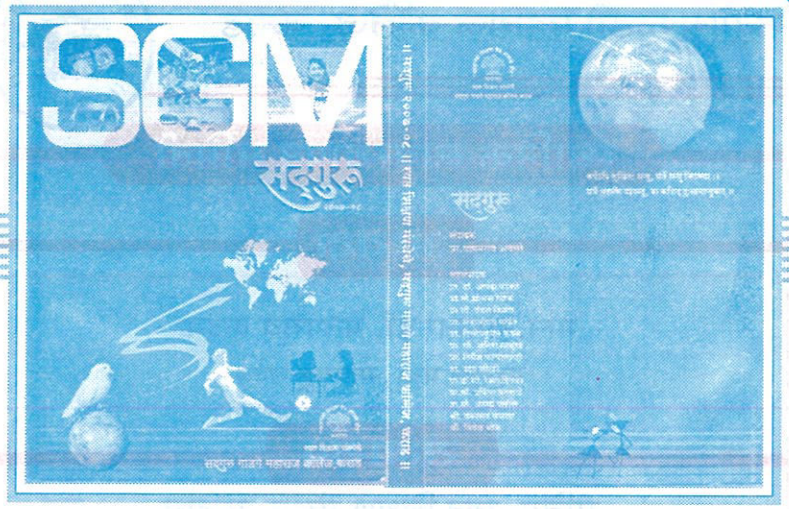

मुद्रण

गजानन ऑफसेट,
७६, चिमणपुरा पेठ, सातारा,
दूध्वनी क्र. (०२१६२) २८११६५

अक्षरसंधान

डिझाईन पॉईंट, सातारा
१३, सेंच्युरी बझार, जिल्हा परिषदेसमोर,
सातारा. फोन नं. ९८९०९५८५९९

रेखाचित्रे

श्री. शरद साठे, तृतीय वर्ष, विज्ञान

मांडणी

प्रा.वामनराव अवसरे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

नियतकालिक समिती संपादक मंडळ

अध्यक्ष
प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने

संपादक
प्रा. वामनराव अवसरे

सहसंपादक
डॉ. रामदास बोडरे
प्रा.सौ. वन्दना किशोर
प्रा. संभाजी सावंत
प्रा.सौ. अनिता साळुंखे
प्रा.सौ.माधुरी बंदसोडे
डॉ. रवीन्द्र पाटील
प्रा. सचिन जाधव
डॉ.सौ. रेश्मा दिवेकर
प्रा.सौ. ऊर्मिला जगदाळे
प्रा.सौ.अरुणा पाटील
श्री.बबनराव चव्हाण
श्री.विवेक भोज

रयत शिक्षण संस्थेचे,

सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

अध्यक्ष

मान.नामदार डॉ. पतंगराव कदम
महसूल मंत्री, महाराष्ट्र राज्य

सभासद

सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा
ॲड. रवीन्द्र केशवराव पवार
श्री. विठ्ठलराव रघुनाथराव जाधव.
श्री. जितेंद्रसिंग संतोखसिंग गडोख
प्रा. सौ. सरलादेवी एकनाथ निकम
डॉ. भास्करराव ज्ञानू पाटील
प्रा. मच्छिन्द्र ज्ञानू सकटे
श्री. अशोक राजाराम यादव

निमंत्रित

डॉ. अनिल आप्पासो पाटील
ॲड. सदानंद नारायण चिंगळे
श्री. मधुकरराव गोविन्द सावन्त
श्री. किसनराव बाजीराव पाटील (घोणशीकर)
श्री. दत्तात्रय दौलता नलवडे
श्री. दत्तात्रय निवृत्ती धर्मे

सचिव

प्राचार्य
सदगुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

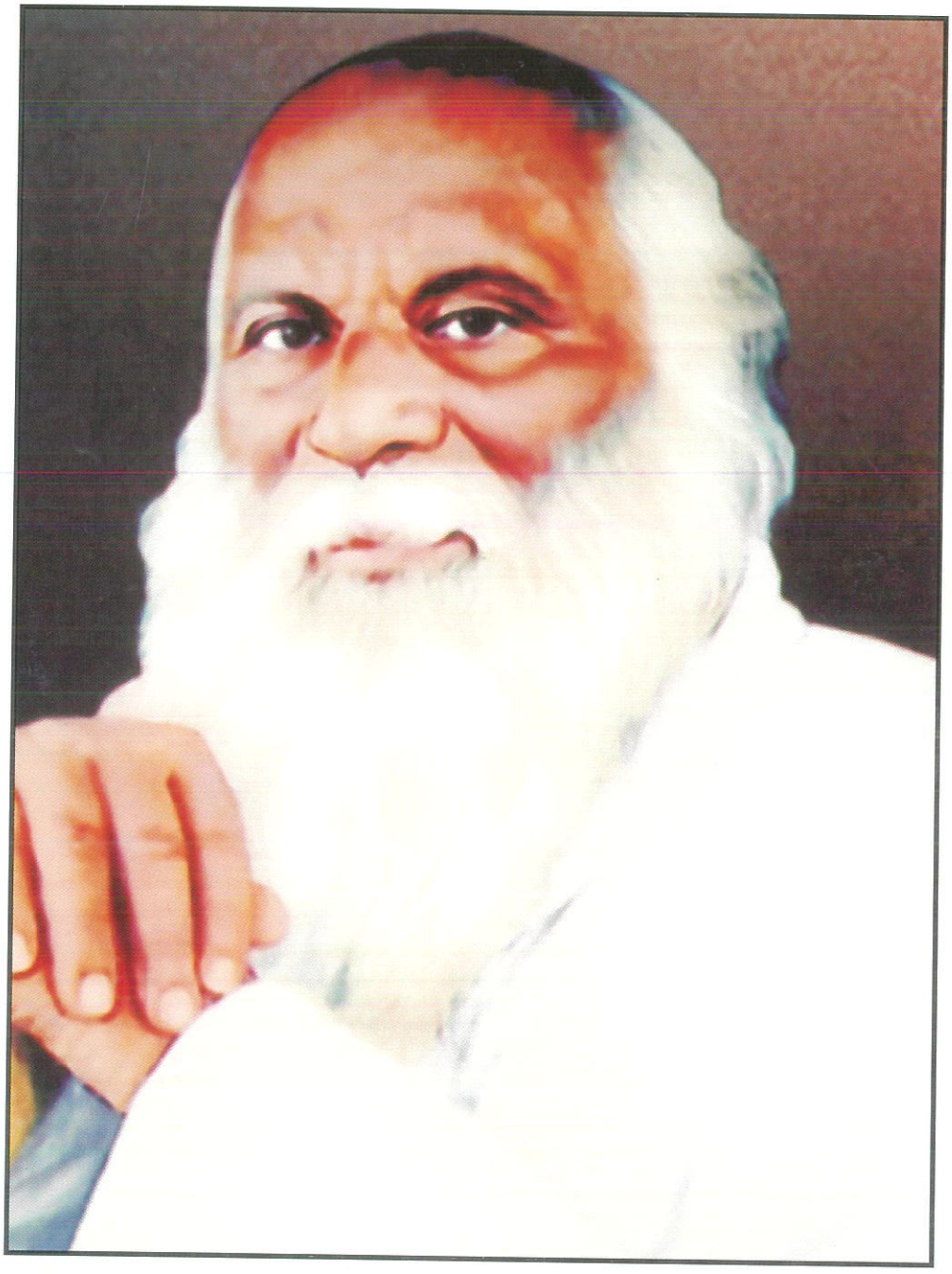

पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील

श्रमोपासकाय प्रामाणिकशिक्षणप्रसारकाय।
स्वावलम्बनमन्त्रदायकाय कर्मवीराय नमो नमः।।

रयत शिक्षण संस्थेचे **सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड**

सद्गुरू
२००८-०९

॥ गोपाला गोपाला । देवकीनंदन गोपाला ॥

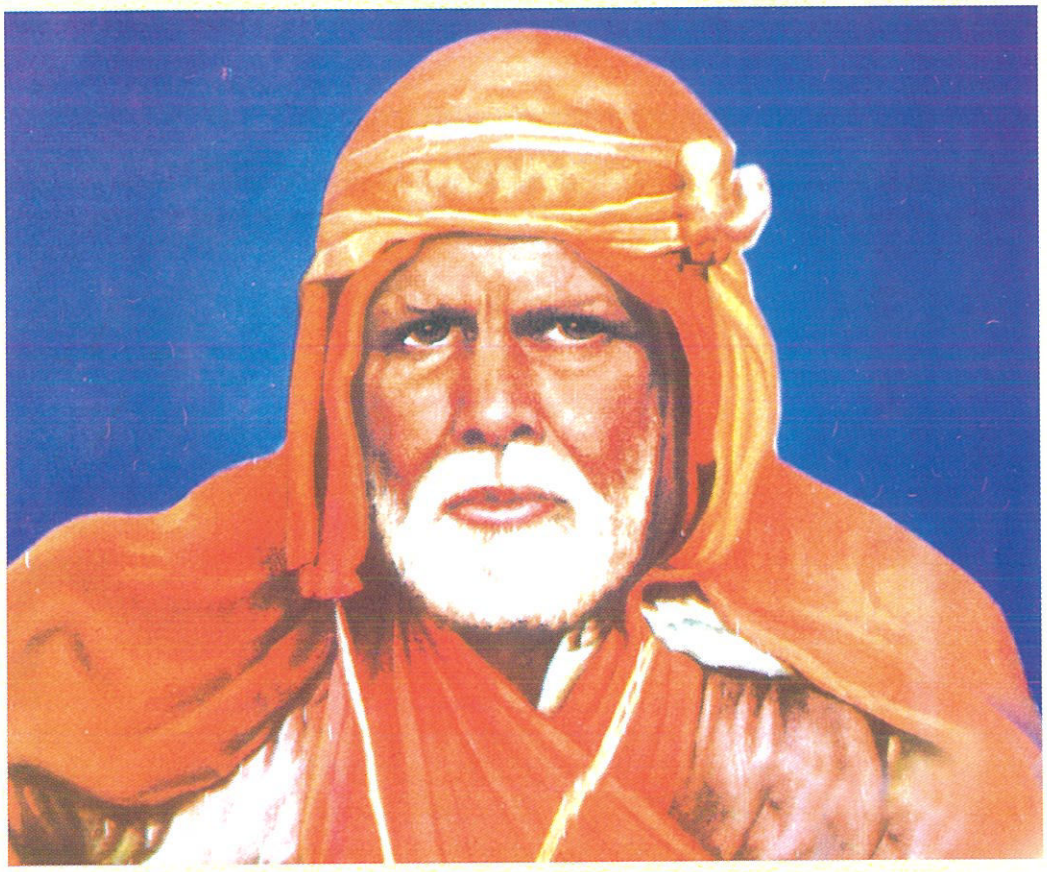

सद्गुरू गाडगे महाराज

दीनसेवापरायणाय अज्ञाननाशकाय कर्मवीरप्रियाय।
गोपालवल्लभाय सद्गुरू-गाडगेमहाराजाय नमो नमः॥

रयत शिक्षण संस्थेचे सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

।। रयत शिक्षण संस्थेचे मान्यवर - प्रेरकशक्ती ।।

मान. नामदार शरद्चंद्रजी पवार
केन्द्रीय कृषिमंत्री
अध्यक्ष, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

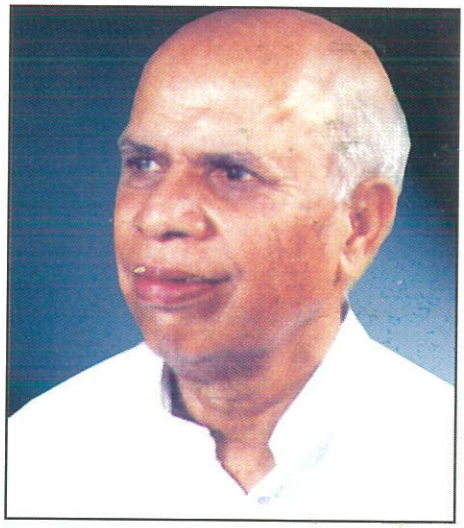

मान. ॲड. श्री. रावसाहेब शिंदे
चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

मान. नामदार डॉ. पतंगराव कदम
महसूल मंत्री, महाराष्ट्र राज्य
अध्यक्ष, स्थानिक व्यवस्थापन समिती

मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने, संपादक प्रा. वामनराव अवसरे व सहसंपादक वृंद

प्रा. डी. व्ही. पाटील (गणित विभाग प्रमुख) यांचा सेवानिवृत्ती निमित्त सत्कार करताना मा.प्रा. एन्. डी. पाटील (माजी चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा.)

२००६-२००७ च्या सद्गुरु नियतकालिकास प्रथम क्रमांक मिळाल्याबद्दल मा. कुलगुरु डॉ. माणिकराव साळुंखे यांच्या शुभहस्ते पारितोषिक स्विकारताना प्रमुख संपादक प्रा. संभाजीराव देसाई व उपप्राचार्य डॉ. आर्.एन्.पाटील

श्री. एल्. एन्. मोहिते (प्रयोगशाळा परिचर) यांचा सेवानिवृत्तीनिमित्त सत्कार करताना मा. प्राचार्य जे. जे .जाधव (सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा)

प्रा. श्रीमती विजया ज्ञानोबा जाधव (वनस्पतिशास्त्र विभाग) स्वेच्छानिवृत्ती निमित्त सत्कार करताना मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने

भावपूर्ण श्रद्धांजली !

कै. प्रा. सौ. यु. जे. यादव
(भौतिकशास्त्र)
सिनियर विभाग

कै. प्रा. यु. एन्. शिंदे
(वाणिज्य)
ज्युनियर विभाग

कै. कु. कुंभार आर. एच्.
(कनिष्ठ लिपीक)

गुणवंत प्राचार्य व गुणवंत प्राध्यापक वृंद

मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने

प्रा. संभाजीराव देसाई
(मराठी विभाग प्रमुख)
संयोजक, राष्ट्रीय मराठी
साहित्य परिषद

डॉ. रवीन्द्र पाटील
(मराठी)
राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये
निबंध वाचन

डॉ. सौ. रेशमा दिवेकर
(मराठी)
राष्ट्रीय साहित्य परिषदेमध्ये
शोधनिबंध वाचन

प्रा. राजेन्द्र इंगोले
(हिन्दी विभाग प्रमुख)
राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय
अधिवेशनामध्ये विषयतज्ज्ञ

प्रा. दिलीपकुमार कसबे
(हिन्दी)
यु.जी.सी. द्वारा
टीचर्स फेलोशिप

प्रा. वामनराव अवसरे
(संस्कृत विभाग प्रमुख)
स्वयम् अध्ययन साहित्य
प्रमुख संपादक शि.वि.कोल्हापूर

डॉ. मानसिंग कदम
(इंग्रजी विभाग प्रमुख)
राष्ट्रीय परिषदेमध्ये
तज्ज्ञ मार्गदर्शक

प्रा. गिरीश कल्याणशेट्टी
(इंग्रजी)
शिवाजी विद्यापीठाची
पीएच्.डी. पदवी

प्रा. सुनिल बागवडे
(इंग्रजी)
राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय
परिषदेमध्ये सहभाग

डॉ. राजाराम कुंभार
(शिक्षणशास्त्र विभाग प्रमुख)
राज्यस्तरीय सेमिनारमध्ये
सहभाग

प्रा. कृष्णराव नांगरे
(तत्त्वज्ञान विभाग प्रमुख)
स्वयम् अध्ययन साहित्य
प्रमुख संपादक,शि.वि.कोल्हापूर

प्रा. सुरेश जुन्नरकर
(तत्त्वज्ञान)
राज्यस्तरीय तत्त्वज्ञान
परिषदेत सहभाग

प्रा. विजयसिंह जाधव
(अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख)
स्वयम् अध्ययन साहित्य
सहसंपादक, शि.वि.कोल्हापूर

प्रा. संपतराव मदने
(अर्थशास्त्र)
राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय
परिषदेमध्ये सहभाग

डॉ. ए. के. पाटील
(अर्थशास्त्र)
स्वयम् अध्ययन साहित्य
सहसंपादक, शि.वि.कोल्हापूर

सद्गुरु
२००८-०९

गुणवंत प्राध्यापक

प्रा. चंद्रकांत काळे
(भूगोल) टिळक महाराष्ट्र
विद्यापीठ पुणे-एम्.फिल् पदवी

प्रा. रविन्द्र रणखांबे
(इतिहास)
'शिवाजी महाराजांचे ६ किल्ले'
ग्रंथ प्रकाशित

प्रा. मुसाक शेख
(इतिहास)विविध
जर्नल्समध्ये ५ पेपर्स प्रकाशित
बेस्ट पेपर पुरस्कार

डॉ. ए. बी. जगदाळे
(राज्यशास्त्र)
'राजकीय विचारवेध'
ग्रंथ प्रकाशित

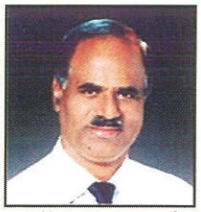

डॉ. राजाराम पाटील
(प्राणिशास्त्र विभाग प्रमुख)
राष्ट्रीय परिषदेमध्ये सहभाग

प्रा. परशुराम कुराडे
(प्राणिशास्त्र) राज्यस्तरीय
चर्चासत्रात तज्ज्ञ मार्गदर्शक

डॉ. रामदास बोडरे
(प्राणिशास्त्र)
शिवाजी विद्यापीठाची पीएच्.डी. परिषदेत शोधनिबंध वाचन

प्रा. विजय रानभरे
(प्राणिशास्त्र) आंतरराष्ट्रीय

डॉ. सविता देसाई
(प्राणिशास्त्र)
राष्ट्रीय परिषदेत सहभाग

डॉ. बी. डी. पाटील
(वनस्पतिशास्त्र)
राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय
जर्नल्समध्ये शोध निबंध प्रकाशित

डॉ. आनंदा कांबळे
(वनस्पतिशास्त्र)
राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय
जर्नल्समध्ये ३ लेख प्रकाशित

प्रा. सौ. वंदना किशोर
(वनस्पतिशास्त्र)
राज्यस्तरीय परिषदेमध्ये
सहभाग

डॉ. नरहर पंडित
(वाणिज्य विभाग प्रमुख)
राज्य व राष्ट्रीय सेमिनार
व कार्यशाळेमध्ये सहभाग

प्रा. सौ. माधुरी बंदसोडे
(वाणिज्य विभाग)
राज्यस्तरीय सेमिनारमध्ये
सहभाग

डॉ. विलास किल्लेदार
(भौतिकविज्ञान)
एम्.फिल्. मार्गदर्शक
शिवाजी विद्यापीठाची मान्यता

प्रा. संजय धुमाळ
(संगणकशास्त्र)
राष्ट्रीय परिषदेमध्ये सहभाग

प्रा. कु. गोडसे एस्. एस्.
(संगणकशास्त्र) राष्ट्रीय
कार्यशाळेमध्ये सहभाग

प्रा. कु. जे. एस्. जाधव
(संगणक शास्त्र) शिवाजी
विद्यापीठाची एम्.फिल्. पदवी

प्रा. शंकर कुंभार
(मराठी-ज्युनि.विभाग) आदर्श
ग्रामगौरव पुरस्कार (सलगरे ता. मिरज)

प्रा. पी.आर.डांगे यांना महाराष्ट्र शासनाचा 'निर्मल ग्राम पुरस्कार'
प्रदान करताना मा. जयवंतराव पाटील (अर्थमंत्री, महाराष्ट्र राज्य)

डॉ.सौ.नंदिनी रणखांबे यांना 'प्राचार्या सौ. सुमतीबाई पांडुरंग पाटील
आदर्श शिक्षिका पुरस्कार' प्रदान करताना समाजसेविका सिंधुताई सपकाळ

गुणवंतांची विद्यार्थी संसद

श्री. प्रशांत यादव
बी.ए.भाग-३
विद्यापीठ प्रतिनिधी

कु. तनुजा घोलप
एम्.ए.भाग-२

सौ .दिपाली जाधव
एम्.ए.भाग-१

कु.अर्चना साळुंखे
एम्.एस्सी.भाग-१

कु. शितल बामणे
बी.ए.भाग -२

कु. गौरी सागावकर
बी.ए.भाग-१

कु. अर्चना जाधव
बी.कॉम् भाग-३

कु. प्रणोती गोंदिल
बी.कॉम् भाग-२

कु. शर्मिला चव्हाण
बी.कॉम् भाग-१

श्री. दीपक पाटील
बी.एस्सी.भाग-३

कु. निता पाटील
बी.एस्सी.भाग-२

कु. अश्विनी थोरात
बी.एस्सी भाग-१

कु. प्रियांका पवार
बी.सी.एस्. भाग-३

कु. प्रिया शिर्के
बी.सी.एस् भाग-२

श्री. प्रशांत हसबे
बी.सी.एस्.भाग-१

कु. निलम जगताप
बी.सी.ए.भाग-१

कु. सविता टेके
बी.एस्सी.भाग-२
बायो-टेक

कु. स्नेहल कुलकर्णी
बी.एस्सी भाग-१
बायो-टेक

श्री. कुलदीप रासकर
(क्रीडा विभाग)

कु. सविता लोंढे
बी.ए.भाग.२
(राष्ट्रीय सेवा योजना)

श्री. वैभव कदम
बी.एस्सी.भाग-३
(राष्ट्रीय छात्र सेना)

श्री. सचिन सपकाळ
बी.एस्सी.भाग-३
(कला विभाग)

कु. निता भोसले
बी.एस्सी.भाग-२
(प्राचार्य नियुक्त)

कु. निलम शिरवाडकर
बी.कॉम् भाग-३
(प्राचार्य नियुक्त)

सद्गुरु
२००८-०९

गुणवंत, यशवंत व वर्गात सर्वप्रथम

शिवाजी विद्यापीठाची शिष्यवृत्ती

कु. सन्ध्याराणी गायकवाड
एम्.ए.भाग-२ (समाजशास्त्र)

श्री. प्रशांत यादव
बी.ए.भाग-३ (अर्थशास्त्र)

कु. अमृता वरेकर
बी.ए.भाग-३

कु. कल्याणी जंगम
बी.ए.भाग-२

कु. शितल देसाई
बी.सी.एस्. प्रथम वर्ष
शिवाजी विद्यापीठात तृतीय क्रमांक

शिवजी विद्यापीठ नियतकालिक स्पर्धा २००७-०८ पारितोषिक विजेते

कु. प्रज्ञा बल्लाळ
बी.कॉम् भाग-३
इंग्रजी लेखास प्रथम क्रमांक

श्री. राहूल जोशी
बी.ए.भाग-२
हिन्दी लेखास द्वितीय क्रमांक

कु. प्रतिभा गावीत
बी.ए.भाग-२
हिन्दी लेखास द्वितीय क्रमांक

वर्गात सर्वप्रथम

कु. तनुजा घोलप
एम्.ए.भाग-१

कु. ज्योती धनवे
एम्.ए.भाग-२

कु. स्वाती मोकाशी
एम्.ए.भाग-१ व २

कु. शितल बामणे
बी.ए.भाग-१

कु. दीपज्योती पाटील
बी.ए.भाग-३

कु. दीपाली जाधव
बी.ए.भाग-१ ते ३

कु. प्रणोती गोंदील
बी.कॉम्.भाग-१

कु. अर्चना जाधव
बी.कॉम्.भाग-२

कु. लक्ष्मी लोंढे
बी.कॉम्.भाग-१ ते ३

कु. निता पाटील
बी.एस्सी भाग-१

श्री. दीपक पाटील
बी.एस्सी भाग-२

कु. राधिका यादव
बी.एस्सी भाग-३

श्री. शरद कांबळे
बी.एस्सी भाग-१ ते ३

कु. प्रिया शिर्के
बी.सी.एस्. भाग-१

कु. प्रियांका पवार
बी.सी.एस्. भाग-२

कु. वनिता निकम
बी.सी.एस्. भाग-३
शिवाजी विद्यापीठात ३ री

कु. मेघना पवार
बी.सी.एस्. भाग-३
शिवाजी विद्यापीठात ५ वी

कु. सविता टेके
बायोटेक्. भाग-१

"स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ध्येय" कर्मवीर

रयत शिक्षण संस्थेचे **सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड**

संपादकीय...

श्री.प्रा.वामनराव अवसरे
प्रमुख संपादक

'सदगुरू' हे पवित्र शीर्षक असलेल्या आपल्या महाविद्यालयाच्या वार्षिक नियतकालिकाचा हा अंक आपल्या हाती देत असताना अत्यानंद होत आहे.

चालू शैक्षणिक वर्षात महामहीम राष्ट्रपती श्रीमती प्रतिभा पाटील यांच्या शुभहस्ते अभिजित पतंगराव कदम क्रीडासंकुलाचे भव्य उद्घाटन झाले. हा ऐतिहासिक व सर्वोच्च सोहळा आपल्या महाविद्यालयाच्या दृष्टीने अपूर्व अशी पर्वणीच ठरला. ज्ञानपीठ पारितोषिक विजेते मा.डॉ. गुरदयाल सिंह (पंजाब) यांच्या शुभ हस्ते उद्घाटन झालेली; मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने यांच्या कुशल मार्गदर्शनाने आणि प्रा.संभाजीराव देसाई यांच्या कुशल संयोजनाने संपन्न झालेली ' राष्ट्रीय मराठी साहित्य परिषद ' ही भव्य अशीच झाली.

उपक्रमशील व सतत कार्यमग्न असलेल्या मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांनी वाढत्या विद्यार्थी संख्येचा विचार करून भव्य इमारतींची बांधकामे हाती घेतली आणि पूर्णत्वासही नेली. चालू शैक्षणिक वर्षापासून नूतन विद्यार्थीनी वसतिगृहाचा प्रारंभ झाला. विज्ञान विभागाच्या भव्य इमारतीचे बांधकाम पूर्णत्वाकडे वाटचाल करीत आहे. बदलत्या शैक्षणिक वातावरणाचा विचार करून संगणक विभागाद्वारे बी.सी.ए व पी.जी.डी.सी.ए. हे प्रोफेशनल कॉम्प्युटरचे वर्ग याच शैक्षणिक वर्षापासून सुरू झाले. पुढील शैक्षणिक वर्षापासून बायोटेक्नॉलॉजी एन्टायर डिग्री कोर्सच्या तृतीय वर्षाचा अभ्यासक्रम सुरू होत आहे.

डॉ. सौ. नन्दिनी रणखांबे (इतिहास विभागप्रमुख) यांना सिध्दाश्रम ट्रस्टच्या वतीने 'आदर्श शिक्षिका' पुरस्कार; प्रा. पी. आर. डांगे (कार्यक्रम अधिकारी, राष्ट्रीय सेवा योजना) यांना महाराष्ट्राचे अर्थ मंत्री मा.जयंतराव पाटील यांच्या शुभहस्ते शासनाच्यावतीने संपूर्ण स्वच्छता अभियानांतर्गत 'निर्मल ग्राम पुरस्कार' आणि प्रा.एस्.आर.कुंभार (मराठी, ज्युनियर विभाग) यांना सलगरे (ता.मिरज) येथील ग्रामस्थांच्या वतीने 'ग्रामगौरव पुरस्कार' मिळाला. या तीनही पुरस्कारांच्या मानकऱ्यांचे हार्दिक अभिनंदन !

ज्ञानदान करीत स्वत: ज्ञानार्जन करणारे डॉ. रामदास बोडरे (प्राणिशास्त्र विभाग) डॉ.गिरीश कल्याणशेट्टी (इंग्रजी विभाग) यांनी पी.एच.डी. ही पदवी मिळविली तसेच प्रा.चंद्रकांत काळे (भूगोल विभाग) व प्रा. कु. ज्योती जाधव (संगणकशास्त्र विभाग) यांनी एम्.फिल्. ही पदवी संपादन केली. या सर्वांचे महाविद्यालयाच्या वतीने हार्दिक अभिनंदन !

गुरुजनरुपी बिंबाचे प्रतिबिंबरूपात ग्रहण करणाऱ्या विद्यार्थी वर्गानेही या वर्षी उज्जवल यश संपादन केले. इ. १२ वीच्या परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारी कु.सायली जगदाळे MHT - CET परीक्षेत १९५ गुण मिळवून धिरूभाई अंबानी ट्रस्टच्या शिष्यवृत्तीने सन्मानित झाली. श्री. विरेन्द्र पाटील याने या परीक्षेत १७८ गुण तसेच गणितात १०० गुण मिळविले. कु. पूनम चव्हाण, कु.किशोरी जाधव, कु. श्वेतल कदम, कु.सई मोहिते व श्री.सुशांत यादव यांनीही या परीक्षेत उत्तम गुण मिळवून गुणवत्ता यादीतून बी.टेक्चा आपला प्रवेश निश्चित केला. श्री.ओंकार कांबळे याने 'बी' ग्रुपमध्ये १७० गुण मिळवून गुणवत्ता यादीतून मेडिकल कॉलेजमध्ये आपला प्रवेश निश्चित केला. या ज्युनियर सायन्स चॅम्प्स्ना पुढील शैक्षणिक प्रवासासाठी हार्दिक शुभेच्छा !

चालू शैक्षणिक वर्ष नेहमीप्रमाणे कॅप्सूल कोर्सेस,लीड कॉलेज अंतर्गत कोर्सेस, भित्तिपत्रिका प्रकाशने,राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्र सेना, क्रीडाविभाग इ. विविध विभागांच्या विविध कार्यक्रमांनी नेहमी प्रमाणेच गजबजून गेले. गतवर्षीच्या नियतकालिकातील कु.प्रज्ञा बल्लाळ, श्री. राहूल जोशी व कु. प्रतिभा गावित यांच्या लेखांना शिवाजी विद्यापीठ नियतकालीक स्पर्धेत पारितोषिके मिळाली. या लेखकत्रयींचे हार्दिक अभिनंदन ! चालू वर्षीच्या अंकात ज्या नवोदित लेखक, कवी व चित्रकार विद्यार्थ्यांना संधी मिळाली आहे; त्यांनी आपला हा व्यासंग पुढेही चालू ठेवावा. ज्यांना ही संधी मिळाली नाही. त्यांनी पुढील वर्षी उत्तमोत्तम रचना तयार कराव्यात. त्यासाठी सर्व नवोदित लेखक कवी व चित्रकार, विद्यार्थ्यांना संपादक मंडळाच्या वतीने

हार्दिक शुभेच्छा !

दि प्रेस अॅण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक ॲक्ट :
नियम ०८ फॉर्म ०४ प्रमाणे निवेदन

प्रकाशन स्थळ	:	सद्‌गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड (जि. सातारा)
प्रकाशन काल	:	वार्षिक
प्रकाशक	:	प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	सद्‌गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, विद्यानगर, कराड ४१५ १२४ (जि. सातारा) फोन (ऑ) : (०२१६४) २७१३४६ फोन (नि.) : (०२१६४) २७१७९४ फॅक्स : (०२१६४) २७१३४६
संपादक	:	प्रा. वामनराव अवसरे
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	स्वालंबन १४ अ, रुक्मिणी गार्डन भाग-२ वाखण रोड, कराड ४१५ ११० (जि. सातारा) फोन (ऑ.) : (०२१६४) २७१३४६ फोन (नि.) : (०२१६४) २२६४०६
मुद्रक	:	श्री. भार्गवराम सदाशिव भागवत
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	७६, चिमणपुरा पेठ, सातारा फोन नं. (०२१६२) २८११६५
स्वामित्व	:	सद्‌गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

मी प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने जाहीर करतो की, वर दिलेली माहिती / तपशील माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे खरा आहे.

डॉ. मोहन राजमाने
प्राचार्य

या अंकातील मतांशी प्रकाशक व संपादक सहमत असतीलच असे नाही.
(फक्त खाजगी वितरणाकरिता)

दृष्टि क्षेपात प्रगतीच्या पाऊलखुणा

• भव्य उद्घाटन सोहळे •

• भारताच्या महामहीम राष्ट्रपती श्रीमती प्रतिभा पाटील यांच्या शुभहस्ते अभिजित पतंगराव कदम क्रीडासंकुलाचे भव्य उद्घाटन. • मा. पतंगराव कदम (सहकार पुनर्वसन व मदतकार्य मंत्री, महाराष्ट्र) यांच्या शुभहस्ते यु. जी. सी.च्या १ कोटी रु. अनुदानातून बांधलेल्या सुसज्ज अशा विद्यार्थिनी वसतिगृहाचे भव्य उद्घाटन. • ज्ञानपीठ पारितोषिक विजेते मा. गुरदयाल सिंह (पंजाब) यांच्या शुभ हस्ते राष्ट्रीय मराठी साहित्य परिषदेचे उद्घाटन. • मा. रावसाहेब शिंदे (कार्याध्यक्ष, रयत शिक्षण संस्था, सातारा) यांच्या शुभहस्ते कर्मवीर जीवन प्रदर्शनाचे उद्घाटन. • विज्ञान विभागाच्या नवीन सुसज्ज व सर्व सुविधांनी युक्त अशा मुख्य इमारतीचे बांधकाम अंतीम टप्यात.

• सन्माननीय पदव्यांचे मानकरी •

• प्रा. रामदास बोडरे (प्राणिशास्त्र विभाग) यांना शिवाजी विद्यापीठाची पीएच्. डी.पदवी. • प्रा. गिरीश कल्याणशेट्टी (इंग्रजी विभाग) यांना शिवाजी विद्यापीठाची पीएच्.डी.पदवी. • प्रा. चन्द्रकांत काळे (भुगोल विभाग) यांना टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाची एम्.फिल्. पदवी. • प्रा. कु. ज्योती जाधव (संगणकशास्त्र विभाग) यांना शिवाजी विद्यापीठाची एम्.फिल्.पदवी. • डॉ. व्ही.व्ही. किल्लेदार (भौतिकशास्त्र विभाग) यांना एम्.फिल्कोर्ससाठी मार्गदर्शक म्हणून शिवाजी विद्यापीठाची मान्यता.

• गौरवशाली पुरस्कारांचे मानकरी •

• डॉ. सौ. नन्दिनी रणखांबे (इतिहास विभागप्रमुख) यांना सिध्दाश्रम ट्रस्ट पुरस्कृत 'प्राचार्य, सुमतिबाई पांडुरंग पाटील आदर्श शिक्षिका पुरस्कार.' • प्रा.पी.आर.डांगे (राज्यशास्त्र विभागप्रमुख) यांना राष्ट्रीयसेवा योजनेद्वारा राबविण्यात आलेल्या संपूर्ण स्वच्छताअभियानातील उत्कृष्ट कार्याबद्दल महाराष्ट्राचे अर्थमंत्री ना. जयंत पाटील यांच्या शुभ हस्ते महाराष्ट्र शासनाचा 'निर्मल ग्रामपुरस्कार.' • प्रा. मुस्ताक शेख (इतिहास विभाग) यांना शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषदेचा 'उत्कृष्ट शोधनिबंध पुरस्कार.' • हागणदारी मुक्त सातारा जिल्हा अभियानांतर्गत कार्याबद्दल मौजे वसंतगड येथील जनार्दन महाराज प्रतिष्ठानकडून राष्ट्रीय सेवा योजनेचा गौरवचिह्न देऊन सन्मान. • प्रा. एस्.आर्. कुंभार (मराठी, ज्युनिअर विभाग) यांचा मौजे सलगरे (ता.मिरज) ग्रामस्थांच्या वतीने 'ग्रामगौरव पुरस्कार' देऊन सन्मान. तसेच जिल्हास्तरीय निबंधस्पर्धेत 'आर्दश निबंध पुरस्कार'.

• यु.जी.सी.चे अनुदान •

• प्रा.दिलीपकुमार कसबे (हिन्दी विभाग) यांना यु. जी. सी. कडून टिचर्सफेलोशिप. • राष्ट्रीय चर्चासत्रासाठी इंग्रजी विभागाला यु.जी.सी.कडून ७५०००/- रुपयांचे अनुदान मंजूर. • मायनर रिसर्च प्रोजेक्ट साठी डॉ.एम्.जी.कदम (इंग्रजी विभागप्रमुख) व प्रा.एस्.आर्. सावंत (इंग्रजी विभाग) यांना यु.जी.सी.द्वारा ५८०००/- रुपयांचे अनुदान मंजूर. • राष्ट्रीयसेमिनारसाठी वनस्पतिशास्त्र विभागाला ५०,०००/- रुपयांचे अनुदान मंजूर.

• नवीन अभ्यासक्रम वर्गांचा प्रारंभ •

• संगणकशास्त्र विभागाद्वारे २००८-२००९ या शैक्षणिक वर्षापासून बी.सी.ए. व पी.जी.डी.सी.ए. या नवीन प्रोफेशनल कॉम्प्युटर कोर्सचा प्रारंभ. • २००९-२०१० या शैक्षणिक वर्षापासून बायोटेक्नॉलाजी एन्टायर डिग्री कोर्सच्या तृतीय वर्षाच्या अभ्यासक्रम वर्गाचा प्रारंभ तसेच करियर ओरिएंटेडसर्टिफिकेट्स डिप्लोमाकोर्सचा प्रारंभ.

दृष्टिक्षेपात प्रगतीच्या पाऊलखुणा

• विषयतज्ज्ञ म्हणून निवड •

• महाविद्यालयीन शिक्षक निवड समितीमध्ये प्रा.व्ही.डी.अवसरे (संस्कृत विभागप्रमुख) व डॉ. व्ही. व्ही. किल्लेदार (भौतिकशास्त्र विभाग) यांची विषयतज्ज्ञ म्हणून निवड .

• शोधनिबंधांचे प्रकाशन •

• प्रा. चन्द्रकांत काळे (भूगोल विभाग) यांचा शोधनिबंध आंतरराष्ट्रीयजर्नलमध्ये प्रकाशित. • प्रा. डॉ.सौ. नंदिनी रणखांबे (इतिहास विभागप्रमुख) यांचा १ शोध निबंध • मुस्ताक शेख (इतिहास विभाग) यांचे ५ शोधनिबंध राज्यस्तरीय जर्नलमध्ये प्रकाशित. • डॉ.बी.डी.पाटीलव डॉ.आनंदा कांबळे (वनस्पतीशास्त्र विभाग) यांचे राष्ट्रीयव राज्यस्तरीय जर्नल्समध्ये प्रत्येकी एक शोध निबंध प्रकाशित.

• लेखक संपादक व सहसंपादक •

• डॉ. ए. बी. जगदाळे (राज्यशास्त्र विभाग) यांचा 'राजकीय विचारवेध' हा ग्रंथ कर्मवीर जयंतीदिनी डॉ. एन्. डी. पाटील (माजी चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा) यांच्या शुभहस्ते प्रकाशित. • प्रा.रवींद्र रणखंबे (इतिहास विभाग)' शिवाजी महाराजांचे सहा किल्ले' ग्रंथ प्रकाशित. • प्रा.के.बी.नांगरे (तत्त्वज्ञान विभागप्रमुख), प्रा. एस्. एस्. जुन्नरकर (तत्त्वज्ञान विभाग), प्रा. पी. आर्. डांगे (राज्यशास्त्र विभागप्रमुख), प्रा. डॉ.ए. बी. जगदाळे (राज्यशास्त्र विभाग) प्रा.व्ही.डी.अवसरे (संस्कृत विभागप्रमुख) प्रा.व्ही.टी.जाधव (अर्थशास्त्र विभागप्रमुख), प्रा.ए.के. पाटील (अर्थशास्त्र विभाग). यांचा शिवाजी विद्यापीठाच्या दूर शिक्षण विभागाच्या 'स्वयम् अध्ययन साहित्य' निर्मितीमध्ये प्रमुख संपादक व सहसंपादक म्हणून सहभाग.

• आंतरराष्ट्रीय व राष्ट्रीय परिषदांमध्ये शोध निबंधांचे वाचन व सहभाग •

•प्रा. एस्.बी.देसाई (मराठीविभाग प्रमुख) यांचेकडून राष्ट्रीयमराठीसाहित्य परिषदेचे संयोजन, प्रा.सौ. एस्.ई.निकम, प्रा.सौ.एस्.डी.रैनाक ,प्रा.आर्.बी.पाटील,डॉ.सौ. आर्.आर्.दिवेकर(मराठीविभाग) प्रा.चंद्रकांत काळे (भूगोल विभाग) व डॉ. व्ही.व्ही.किल्लेदार (भौतिकशास्त्र विभाग) यांचे आंतरराष्ट्रीय परिषदांमध्ये शोधनिबंध वाचन. डॉ.नरहर पण्डित (वाणिज्य विभाग), डॉ.आर्.एन्.पाटील (प्राणिशास्त्र विभागप्रमुख), डॉ. रामदास बोडरे, डॉ. सविता देसाई व प्रा. विजय रानभरे (प्राणिशास्त्र विभाग), प्रा. बी. जी. कुंभार (भुगोल विभागप्रमुख), प्रा.कु.एस्.आर्. धनवडे (भूगोल विभाग) प्रा.व्ही.टी.जाधव (अर्थशास्त्र विभागप्रमुख), प्रा. एस्.एस. मदने व प्रा.ए.के. पाटील(अर्थशास्त्र विभाग), प्रा. एस्. यू. धुमाळ व प्रा.कु.एस्.एस्.गोडसे(संगणकशास्त्र विभाग) यांचे राष्ट्रीयपरिषद, सेमिनार, चर्चासत्र व कार्यशाळेमध्ये शोधनिबंध वाचन व सहभाग.

•राज्यस्तरीय परिषदांमध्ये सहभाग व निबंध वाचन •

• प्रा. आर्. ए. कुंभार, (शिक्षणशास्त्र विभागप्रमुख), प्रा. के. बी. नांगरे (तत्त्वज्ञान विभागप्रमुख), प्रा. एस्. एस्. जुन्नरकर (तत्त्वज्ञान विभाग), प्रा. पी. के. कुराडे (प्राणिशास्त्र विभाग), प्रा.सौ. माधुरी बंदसोडे (वाणिज्य विभाग), डॉ. एम्. जी. कदम (इंग्रजी विभागप्रमुख), प्रा.एस्.एस्. बागवडे (इंग्रजी विभाग), प्रा.राजेंद्र इंगोले (हिंदी विभागप्रमुख) यांचे राज्यस्तरीय सेमिनार, चर्चासत्र व कार्यशाळांमध्ये शोधनिबंध वाचन व तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून सहभाग.

• भित्तिपत्रिकांचे प्रकाशन •

• इतिहास विभागाकडून आतंकवादी हल्यावर आधारित 'व्यर्थ न हो बलिदान' या चित्रप्रदर्शनाचे संयोजन. • मराठी, हिन्दी, इतिहास, समाजशास्त्र व दिशा भित्तिपत्रिका या विभागांकडून वेळोवेळी विशेष भित्तिपत्रिकांचे प्रकाशन.

दृष्टि क्षेपात प्रगतीच्या पाऊलखुणा

• सेल्फ फायनान्सिंग कोर्सेस व लीड कॉलेज अंतर्गत कार्यक्रम •

• मराठीविभागाकडून राष्ट्रीयमराठीसाहित्य परिषदेचे व कर्मवीर जीवन प्रदर्शनाचे संयोजन. • इंग्रजी, हिन्दी, इतिहास व वनस्पतिशास्त्र विभागाद्वारे सेल्फ फायनान्सिंग कोर्सचे संयोजन. • हिन्दी, इंग्रजी, वनस्पतिशास्त्र, भौतिकशास्त्र व जिमखाना विभागाद्वारे लीड कॉलेज अंतर्गत विविध कार्यक्रमांचे संयोजन.

• ग्रंथालयाची समृद्धी •

• कै. केशवराव पवार ग्रंथालयामध्ये १,१९,६९४ ग्रंथराज. • विविध नियतकालिकांचीसंख्या ७५. • विद्यार्थी-विद्यार्थिनींसाठीस्वतंत्र अभ्यासिका तसेच इंटरनेटचीसुविधा.

• राष्ट्रीय सेवा योजनेचे योगदान •

• राष्ट्रीयसेवा योजनेद्वारा मौजे मनु, ता-कराड येथे विशेष श्रमसंस्कार शिबीराचे आयोजन • हागणदारी मुक्त सातारा जिल्हा अभियानांतर्गत मौजे वसंतगड (ता.कराड)येथे विशेष शिबीराचे आयोजन. • श्री. रणजीत लालासो मोरे व श्री. राहूल जालिंदर पाटीलयांची जयपूर येथील विशेष राष्ट्रीय शिबीरासाठीनिवड.

• युवक महोत्सवातील पारितोषिके •

• वाई येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय युवक महोत्सवामध्ये कलामंडळाच्यालघुनाटिकेसद्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक • रूकडी(जि.कोल्हापूर) येथे झालेल्या मध्यवर्ती युवक महोत्सवामध्ये श्री.शरद साठे याला रांगोळी स्पर्धेमध्ये तृतीय पारितोषिक.

• नियतकालिक स्पर्धा : पारितोषिक विजेते •

• शिवाजी विद्यापीठ नियतकालिक स्पर्धेत कु. प्रज्ञा बल्लाळ (बी.कॉम. भाग-३) हिला इंग्रजी लेखासाठी प्रथम पारितोषिक, • श्री. राहूल जोशी व कु. प्रतिभा गावीत (बी.ए. भाग-२) यांना हिन्दी लेखांसाठीप्रत्येकी द्वितीय पारितोषिक.

• M.H.T.-CET .परीक्षेतील सुयशाचे मानकरी गुणवत्तेनुसार बी.टेक् व मेडिकलला प्रवेश •

• कु.सायली जगदाळे हिला M.H.T.-CET परीक्षेत १९५ गुण. वर्गामध्ये सर्व प्रथम व धिरूभाई अंबानी ट्रस्टकडून मिळालेल्या शिष्यवृत्तीने सन्मानित. • श्री. विरेंद्र पाटीलयाला १७५ गुण. गणितात १०० गुण. • कु. पुनम चव्हाण हिला १७८ गुण. • कु. श्वेतल कदम हिला १७० गुण. • अपंगवर्गातून श्री. सुशांत यादव. या सर्वांना गुणवत्तेनुसार C.O.E.P पुणे येथे प्रवेश.

• श्री. ओंकार कांबळे याला ' B ' ग्रुपमध्ये १७० गुण. बी.जे. मेडिकल कॉलेज पुणे येथे गुणवत्तेनुसार प्रवेश. • कु. किशोरी जाधव हिला १७३ गुण.वालचंद कॉलेज ऑफ इंजिनीअरींग, सांगली येथे गुणवत्तेनुसार बी टेक्लाप्रवेश • कु. सई मोहिते हिला वालचंद कॉलेज ऑफ इंजिनीअरींग, सांगली येथे गुणवत्ते नुसार बी.टेक्लाप्रवेश.

• विविध शिष्यवृत्तींसाठी विद्यार्थ्यांची निवड •

• कु. संध्याराणी गायकवाड (समाजशास्त्र, एम्.ए.भाग-१), कु. तनुजा घोलप (हिंदी,एम्.ए. भाग-१)श्री. प्रशान्त यादव, कु. कल्याणी जंगम (बी.ए.भाग-२) कु. अमृता परेकर (बी.ए.भाग ३) यांना शिवाजी विद्यापीठ ाचीशिष्यवृत्ती. • श्री. प्रशान्त सुर्वे, श्री. संतोष पवार, श्री. संजय जगताप, श्री. परमेश्वर पाटीलव श्री. रणजित संदे यांना ॲथलेटिक्ससाठीशिष्यवृत्ती तर श्री. पीर महंमद बेग, कु. शितल थोरात व श्री. कुलदीप रासकर यांना शुटींगसाठीशिष्यवृत्ती मंजूर. • कु. शीतल देसाई (बी.सी.एस् .भाग-१) हिला सुश्ट ाआयोजित संख्याशास्त्र विभागाच्या परीक्षेत शिवाजी विद्यापीठ ाततृतीय क्रमांक.

दृष्टि क्षेपात प्रगतीच्या पाऊलखुणा

● राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा , काव्य वाचन व चित्रकला स्पर्धेतील यश ●

● कु. गौरी सागावकरला (बी.ए.भाग-१) राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेमध्ये सर्वाधिक सहा पारितोषिके. ● श्री. मनोज देशमुखला (बी.ए.भाग-२) ४ पारितोषिके, ● कु. स्वाती पाटीलला, व कु. नेहा देशपांडे (बी. ए. भाग-१) ● कु. नयना लोकरे (इ. ११ वी व्यवसाय अभ्यासक्रम) यांना प्रत्येकी १ पारितोषिक. ●राज्यस्तरीय काव्यवाचन स्पर्धेत श्री. शरद साठे (बी.एस्सी भाग-३) व श्री. मनोज देशमुखला प्रत्येकी १ पारितोषिक. ● श्री. माणकू चवडकीयाला जिल्हास्तरीय चित्रकला स्पर्धेत पारितोषिक.

● गर्ल्स एन्.सी.सी. मधून विविध कँपसाठी गर्ल्स छात्र सैनिकांचा सहभाग ●

● ऑल इंडियासमर कँप (पाचगणी) येथे दहा जणींचा सहभाग ● राज्यस्तरीय डी.एम्.आर्.सी. कँप (नागपूर)येथे दहा जणींचा सहभाग ● आर्मी ॲटॅचमेंटकँप (नागपूर) येथे दोघींचा सहभाग ● टी. एस्. सी. कँप (चंबुखडी,कोल्हापूर) येथे आठ जणींचा सहभाग ● कॅटआय कँप (औरंगाबद) येथे कॅडेट सुषमा नलवडे हिचा सहभाग ● आर्.डी.सी. कँप (कोल्हापूर) येथे पाच जणींचा सहभाग ● नॅशनल जी.एम्.व्ही शुटींगकँप (गुवाहटी)येथे पाच जणींचा सहभाग ● एन्.आय्.सी.कॅम्प (पंजाब) येथे दोघींचा सहभाग. ● ए.टी.सी.कँप (चंबुखडी, कोल्हापूर) मध्ये तेरा जणींचा सहभाग. ● राष्ट्रीयपल्स पोलिओ, स्थानिक विजयदिन समारंभ , पर्यावरण दिनानिमित्त शहरामध्ये रॅली, कर्मवीर जयंतीनिमित्त रक्तदान तसेच एन्.सी.सी.डे इत्यादी विविध कार्यक्रमांचेआयोजन.

● राष्ट्रीय छात्र सेना (जेन्टस्) विविध शिबीरांमध्ये छात्रांचा सहभाग ●

● ऑल इंडिया समर कँप (पाचगणी) येथे दोघांचा सहभाग ● रेग्युलर आर्मी ॲटॅचमेंट एम्.आय्.आर्.सी. (अहमदनगर) येथे सहाजणांचा सहभाग ● All India otion to sky trake (कारवार-कर्नाटक)येथे दोघांचा सहभाग ● All India national intigration camp (नाशिक) येथे एकाचा सहभाग ● All India shivaji trale trake camp (सोनथळी कोल्हापूर) येथे चौघांचा सहभाग. ●All India Inter N.C.C. महानिदेशक शुटींगचॅंपियनाशिपच्या october-२००८ मधील महाराष्ट्राच्यापथकात Jr.Under Officer श्री. रवी जगदाळेची निवड. ● मालवणकरट्रॉफीनेसन्मान. ● 'B' व 'C' 'सर्टिफिकेटपरीक्षेचा निकाल १००% ● राष्ट्रीयपल्स पोलिओ, स्थानिक विजयदिन समारंभ , पर्यावरण दिनानिमित्त शहरामध्ये रॅली, कर्मवीर जयंतीनिमित्त रक्तदान तसेच एन्.सी.सी.डे इत्यादी विविध कार्यक्रमांचेआयोजन.

● क्रीडापटूंचे अभिनंदनीय योगदान ●

● कु. आकाशी पवारला नॅशनल मेडलटगऑफ वार पारितोषिक ● श्री.परमेश्वर पाटीलयाला राष्ट्रीय धाव स्पर्धेत चौथा क्रमांक ● श्री. संतोष पवार याला आंतरविद्यापीठ स्पर्धेत रौप्य पदक ● श्री प्रशांत बागल याला कास्य पदक ● कु. वेणुताई काकडेहिला राज्यस्तरीय हातोडाफेकस्पर्धेमध्ये द्वितीय क्रमांक ●कु. प्रज्ञा पोळ हिला राज्यस्तरीय वेटलिफ्टींगमध्येद्वितीय क्रमांक ● कु. संज्योत खुंटाळेहिला राज्यस्तरीय शालेय शिकाईस्पर्धेमध्ये किक् बॉक्सिंगमध्ये द्वितीय क्रमांक

● विविध राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी क्रीडापटूंची अभिनंदनीय निवड ●

● श्री. अक्षय शहा (धनुर्विद्या), श्री. वैभव इंगवले व श्री. नितिन मोहिते (कुस्ती), श्री.निखिल शिंदे व श्री. प्रशान्त मोरे (क्रिकेट) व श्री. अजिंक्य पवार (बॅडमिंटन) श्री.धैर्यशील जगताप(लांब उडी), श्री.राहूल साळुंखे (क्रॉसकंट्री)यांची राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी अभिनंदनीय निवड.

बिंब : मराठी विभाग	९	ते	५२
बिंब : हिंदी विभाग	५३	ते	७८
बिंब : इंग्रजी विभाग	७९	ते	९८
बिंब : संस्कृत विभाग	९९	ते	१०८
बिंब : कला विभाग	१०९	ते	११०

बिंबामध्ये त्याचे प्रतिबिंब दडलेलेच असते. त्या प्रतिबिंबाचे साक्षात् दर्शन पाहणाऱ्याला तेंव्हाच होते;जेंव्हा तो ते पाहण्यास समर्थ होतो.

– संपादक

सद्गुरू

२००८-२००९

बिंब

पदवी स्तरावर अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा साहित्यिक व कलाविष्कार

संकल्पना -
बिंब-प्रतिबिंबाची

'बिंब' व 'प्रतिबिंब' हे दोन्ही शब्द संस्कृत भाषेतील आहेत. 'बिंब' म्हणजे एखादी वस्तू. प्रतिबिंब म्हणजे बिंबरूपी वस्तूची पडछाया किंवा सावली किंवा त्या बिंबरूपी वस्तूचे काढलेले जसेच्या तसे चित्र.

कारणाचे गुण कार्यामध्ये उतरतात. परंतु सर्वच गुण कार्यामध्ये उतरतात असे नाही. त्यामुळे कारण व कार्यामध्ये जसा काहिसा बदल आढळतो. तद्वत् बिंबप्रतिबिंबाच्या बाबतीतही आहे. बिंब निश्चित गुणाचे व निश्चित आकाराचे असते. परंतु प्रतिबिंबाच्या गुणामध्ये व आकारामध्ये फरक आढळतो.

एखाद्या वस्तूची सावली प्रकाश असताना पडत असते. ज्या दिशेपासून त्या वस्तूवर प्रकाश पडतो; त्या प्रकाशापासून वस्तू जितक्या लांबवर असते; त्या प्रमाणात त्या वस्तूचे सावलीरूपी प्रतिबिंब पडते. त्यामुळे ते प्रतिबिंब त्या वस्तुरूपी बिंबाच्या आकारापेक्षा मोठे किंवा लहान असते. ही संकल्पना प्रत्यक्ष डोळ्यांनी दिसणाऱ्या बिंब-प्रतिबिंबाच्या बाबतीत दिसते.

प्रत्येक वस्तू किंवा व्यक्तीच्या बाबतीत पहावयाचे झाल्यास; प्रत्येक वस्तूच्या किंवा व्यक्तीच्या दृश्य स्वरूपातील आकारमानाच्या सभोवती एक प्रतिबिंब दडलेले असते. ते चर्मचक्षूंनी पाहाता येत नाही. त्यासाठी अंतर्दृष्टीची आवश्यकता असते. वस्तुरूपी बिंबाच्या सभोवतालच्या या प्रतिबिंबाला 'औरा' असे म्हणतात. हे औरारूपी प्रतिबिंब त्या वस्तूचे संरक्षण करण्यास समर्थ असते किंवा समर्थ नसतेही. यालाच त्या वस्तूचा किंवा त्या व्यक्तीचा 'प्रभाव' असे म्हणतात. त्या प्रभावामुळेच एखादी व्यक्ती इतर सर्वांवर प्रभाव पाडते आणि त्या प्रभावाने इतर व्यक्ती प्रभावित होतात. असा हा व्यक्तिजवळ असलेला प्रभाव निर्माण करण्यासाठी म्हणजे व्यक्तीचे सभोवतालचा 'औरा' रूपी प्रतिबिंब प्रभावित करण्यासाठी एकच गोष्ट आवश्यक आहे आणि ती म्हणजे सद्‌गुरूंना शरण जाणे. सद्‌गुरूंच्या कृपारूपी अनुग्रहाच्या दृष्टीने आपल्या शरीरासमवेत राहाणाऱ्या प्रतिबिंबाच्या प्रभावामध्ये वाढ करता येईल. या जगामध्ये यशस्वी होणारी माणसे ही स्वतः जन्मतःच स्वयंसिध्द व प्रभावी असतात. परंतु इतर सामान्य लोकांना प्रभावी बनण्यासाठी सद्‌गुरुंच्या कृपेची आवश्यकता असते.

सूर्याची किरणे काचेच्या भिंगातून खाली जमिनीवर पडली तरच जमिनीवर सूर्याचे प्रतिबिंब दिसू लागते. आणि त्या प्रतिबिंबात सूर्याच्या मूळ उष्णतेची प्रचंड ताकद सामावलेली असते. त्यामुळे त्या सूर्याच्या प्रतिबिंबाच्या तावडीत सापडलेली कोणतीही वस्तू उदा. कागद जळू लागतो. पण हे केव्हा घडते; जेव्हा आकाशात तळपणारा सूर्य व जमिनीवरची वस्तू यांच्यामध्ये जेंव्हा काचेचे भिंग असते तेंव्हाच. त्याप्रमाणेच बिंब व प्रतिबिंब यांच्यामध्ये 'सद्‌गुरु' रूपी भिंग असेल तर त्या बिंबाच्या प्रतिबिंबामध्ये बिंबाएवढेच सामर्थ्य निर्माण होते.

हा बिंब-प्रतिबिंब भाव समजून घेणे आयश्यक आहे.

-संपादक

*****

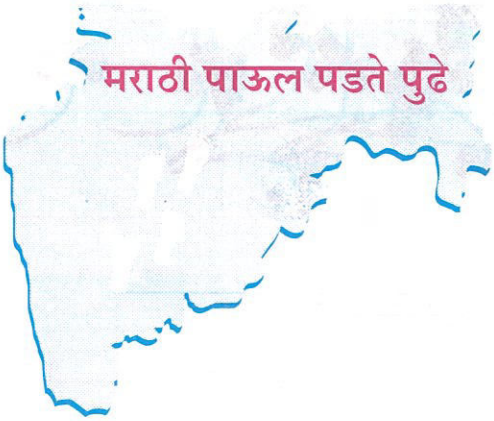

सामर्थ्य महाराष्ट्राचे ।
आकांक्षा भारताची ।।

सद्गुरू

२००८-२००९

बिंब

मराठी विभाग ९ ते ५२

अनुक्रमणिका

माहितीपर	यशोगाथा: आधुनिक देवालय कोयना धरण	श्री. दिग्विजय पांडुरंग साळुंखे	११
ललित	असेही गुरूशिष्य !	कु. अश्विनी राजाराम जगदाळे	१४
माहितीपर	वाढता दहशतवाद	कु. जयमाला रमेश संकपाळ	१६
कथा	मनिषाची मनीषा	कु. शितल शांताराम कोळेकर	१९
कथा	हिरा आक्का	श्री. शरद आत्माराम साठे	२०
कविता	वधु पाहिजे आम्हाला	कु. रेश्मा प्रताप काशिद	२३
संशोधनपर	जागतिक मंदी आणि भारत	कु. अर्चना आप्पासो जाधव	२४
वैचारिक	भारत-अमेरिका अणु-करार आणि सद्य:स्थिती	कु. पल्लवी प्रकाश जाधव	२८
व्यक्तिचित्रण	सर्वश्रेष्ठ वक्ता : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	श्री. हर्षद वसंतराव भाले	३०
कथा	फड	श्री. संतोष विलास पाटील	३२
व्यक्तिचित्रण	अ मॅन फ्रॉम नो व्हेअर : बराक ओबामा	कु. जयश्री फकिरा नावगेकर	३६
वैचारिक	सलाम	श्री. सुशान्त फकिरा नावगेकर	३९
कविता	वचन हवंय मला !	कु. अश्विनी आनंदराव लोकरे	४०
एकांकिका	शेतकरी आंदोलन	श्री. संग्राम हिंदुराव पाटील	४१
कविता	प्रश्न	श्री. शरद आत्माराम साठे	४४
कविता	आदर्श कॉलेजकुमारी	कु. जोत्स्ना लक्ष्मण लोखंडे	४५
कविता	फॅशन	श्री. सुनील बसवंता पुजारी	४५
कविता	चिमणा	कु. स्वाती अशोक कांबळे	४६
कविता	बळिराजा रडतो आहे	श्री. संतोष विलास पाटील	४७
मुलाखत	कर्तबगार महिला : डॉ सविता मोहिते	कु. संध्याराणी अधिकराव शेवाळे	४८

माहितीपर

श्री. दिग्विजय पांडुरंग साळुंखे
द्वितीय वर्ष, विज्ञान

शिवसागर जलाशयातून कोयना व कृष्णा नदीच्या तीरावरील क्षेत्रास सिंचनासाठी पाणी सोडताना देखील विद्युत् निर्मिती व्हावी, या उद्देशाने कोयना धरणाच्या खालील बाजूस ४० मे. वॅट क्षमतेचे विद्युतगृह उभारण्यात आले आहे.

आधुनिक देवालय- कोयना धरण

नैसर्गिक साधन संपत्तीने समृध्द अशा महाराष्ट्रात या निसर्गशक्तीचा विकासाचा कामात उपयोग व्हावा या दुरदृष्टीच्या कल्पनेतुन कोयना जलविद्युत प्रकल्पाने आकार घेतला आणि आजपर्यंत पूर्ण झालेल्या टप्प्यांमधुन औद्योगिक आधुनिक, विकसनशील महाराष्ट्राची भाग्यरेषा (Life Line) ठरण्याचा बहुमान या महत्वकांक्षी योजनेला मिळाला.

महाबळेश्वरच्या डोंगरात कृष्णा, वेण्णा आणि अन्य नद्यांबरोबर उगम पावलेली कोयना नदी सह्याद्रीच्या कुशीतुन ६५ कि.मी. लांबीचा प्रवास हेळवाक पर्यंत करते. सह्याद्रीच्या या परिसरात पावसाचे प्रमाण भरपूर (२०० इंच प्रती वर्ष) आहे. त्यामुळे मुबलक पाणी या नदी खोऱ्यात उपलब्ध होते. सह्याद्रीच्या पश्चिमेकडील डोंगर उताराचा पुरेपुर उपयोग करून कोयना जलविद्युत प्रकल्पाची आखणी व उभारणी करण्यात आली.

कोयाना धरणाची उभारणी कोयनानगर, ता.पाटण, जि. सातारा येथे केली आहे. 'शिवसागर' या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या जलाशयात २७९७ दशलक्ष घनमीटर पाणी साठविले जाते. शिवसागरातील पाणी बोगद्यातुन पश्चिममेकडे वळवुन पोफळी, ता. चिपळुण येथे भुगर्भांतर्गत वीजगृह उभारून वीज तयार करण्यासाठी वापरण्यात आले. आहे. यास कोयना प्रकल्प टप्पा १ व २ असे संबोधण्यास येते. मूळ नियोजनानुसार या विद्युतगृहाची क्षमता ५६० में. वॅट इतकी होती. परंतु यामध्ये श्रेणीवाढ करून ती आता ६०० मे. वॅट इतकी करण्यात आली आहे.

पोफळी विद्युतगृहातुन बाहेर पडणारे पाणी ३६.०० दशलक्ष घनमीटर क्षमतेच्या कोळकेवाडी धरणाच्या जलाशयात सोडण्यात येते आहे. या धरणाच्या खाली भुगर्भात दुसऱ्या विद्युत गृहाची उभारणी करण्यात आली आहे. यास कोयना प्रकल्प टप्पा क्र. ३ असे संबोधण्यात येते. या टप्प्यातुन ३२० मे.वॅट इतकी विद्युत निर्मिती होते. या विद्युतगृह याद्वारे एकुण ९६० मे. वॅट क्षमतेची विद्युत निर्मितीची कामे पूर्ण करण्यात आली आहेत.

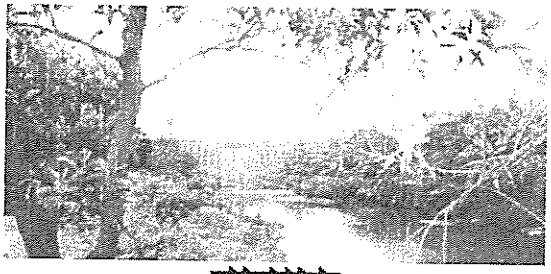

शिवसागर जलाशयातुन कोयना व कृष्णा नदीच्या तीरावरील क्षेत्रास सिंचनासाठी पाणी सोडताना देखील विद्युत निर्मिती व्हावी, या उद्देशाने कोयना धरणाच्या खालील बाजुस ४० मे.वॅट क्षमतेचे विद्युतगृह उभारण्यात आलेले आहे. अशा प्रकारे कोयना टप्पा- १,२ व ३ तसेच धरण पायथा विद्युतगृह याद्वारे एकुण

९६० मे. वॅट क्षमतेची विद्युत निर्मितीची कामे पूर्ण करण्यात आली आहेत.

दरम्यानच्या काळात महाराष्ट्र राज्याने औद्यागिक क्षेत्राने केलेल्या भरारीमुळे शेती प्रधानतेबरोबर उद्योग प्रधान क्षेत्राने केलेल्या भरारीमुळे विजेची गरज वाढत गेली. औष्णिक तसेच आण्विक वीज निर्मिती बरोबरच मोठ्या प्रमाणावर जलविद्युत निर्मितीही हाती घेण्याचे धोरण स्वीकारण्यात आले.

दिवसाच्या ठराविक काळात असणाऱ्या जादा विजेची मागणी भागविण्यासाठी ठराविक काळात वीजकेंद्र चालवून आवश्यकतेनुसार वीजनिर्मिती करणे जलविद्युत केंद्रामुळे सहज शक्य असते. त्याचा विचार करून कोयना प्रकल्पाच्या चौथ्या टप्प्याची आखणी करण्यात आली. एकुण पाणी वापरात वाढ न करताही कमी वेळात जादा क्षमदेने वीज उत्पादन करण्याचे कोयना प्रकल्प टप्पा ४ अंतर्गत योजले गेले. प्रकल्पाची उभारणी टप्पा-१,२ ला समांतर असून २५० मे. वॅट क्षमतेची जनित्रे याप्रमाणे एकुण १००० मे. वॅट वीजनिर्मिती होते. या विद्युत निर्मितीसाठी वापरण्यात आलेले पाणी पुन्हा कोळकेवाडी जलाशयात टप्पा ३ साठी सोडण्यात येते. हा प्रकल्प १९९९-२००० मध्ये पूर्ण झाला आहे.

कोयना टप्पा ४ च्या कामामध्ये भारताच नव्हे तर आशिया खंडातच प्रथमत: जलाशी छेद प्रक्रिया (Lake Tapping) चा अवलंब करण्यात आला. त्याचबरोबर भुगर्भीय गॅस इन्सुलेटेड कळयंत्र चाही प्रथमत:च वापर करून अद्ययावत तंत्रज्ञान देशात आणण्यात आले. अशाप्रकारे कोयना प्रकल्प टप्पा १ ते ४ व धरण पायथा विद्युतगृह याद्वारे सद्यस्थितीत एकुण १९६० मे. वॅट इतकी विद्युत क्षमता स्थापित झालेली आहे. ही क्षमता महाराष्ट्रातील एकुण जलविद्युत स्थापित क्षमतेच्या दोन तृतीयांशापेक्षा जास्त आहे.

कोयना प्रकल्पांतर्गत प्रगतीपथावर असणारी कामे :-

अ) कोयना प्रकल्प टप्पा ४ अधिजल लांबी वाढवणे : -

महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाच्या टेंभू, ताकारी, म्हैसाळ या उपसासिंचन योजनासाठी तसेच कृष्णा नदीवरील सिंचन प्रकल्पास जादा पाणी उपलब्ध करून देण्याच्या उद्दिष्टाने कोयना टप्पा ४ ची निम्नतम जलाशय पातळी आणखी १२ मी. ने खाली करणेचे ठरले. त्यानुसार टप्पा ४ च्या अधिजल भुयाराची लांबी ४५० कि.मी. ने वाढवून जलाशयाचे तळामध्ये पुन्हा लिक टॅपिंग करणे प्रस्तावित करण्यात आले व त्यानुसार प्रकल्पाची आखणी करून हे काम सन २००६ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजन करण्यात आले. यामुळे १५.२७ द.ल.घ.फु इतके जादा पाणी सिंचनासाठी उपलब्ध होणार आहे.

ब) सांडण्यावरील दरवाजाची उंची वाढवणे :-

कोयना जलाशयात उपलब्ध पाण्याचा ठेवा (yield) विचारात घेऊन अधिकाधिक पाणी साठविण्याच्या दृष्टीने कोयना धरणाच्या सध्या असलेल्या सांडपाण्यावरील वक्र दरवाजांची उंची ५ फुटांनी वाढविणेचे प्रस्तावित करण्यात आले व त्यानुसार सर्व दरवाजांना फ्लॅप जोडून ५ फुटांनी उंची वाढविण्यात आली आहे. त्यामुळे जलाशयाची पुर्ण जलसंचय पातळी २१५८.५० फुटावरून २१६३.५० फुट इतकी झाली असून, त्यामुळे ६.४७ द.ल.घ.फु. पाण्याची वाढीव साठा क्षमता निर्माण झाली आहे.

कोयना प्रकल्पांतर्गत प्रस्तावित कामे

अ) कोयना धरण मजबुतीकरण : १९९३ साली किल्लारी येथे झालेल्या भुकंपामुळे महाराष्ट्र शासनाने

राज्यातील महत्वाच्या धरणांच्या सुरक्षिततेच्या दृष्टीने अभ्यासासाठी 'देऊस्कर समितीची स्थापना केली. या समितीच्या निष्कर्षाच्या आधारे कोयना धरणाचे उत्सारीत भागाचे मजबुतीकरण करणे अनिवार्य झाले. या कामासाठी महाराष्ट्र शासनाने २२ जुलै २००३ रोजी प्रशासकीय मान्यता दिली आहे.

एकुण १०० कोटी रूपये खर्चाच्या या कामामध्ये मुख्यत्वे धरणाच्या सांडण्याच्या उत्ताराचा १:१:१ एवढा भाग होणार आहे. तर ऊर्जाव्यय व्यवस्थेची एकूण लांबी १४० मी इतकी होईल याच्या शेवटी ८.५ मी. (end sill) बांधण्यात येईल. या मजबुतीकरणामुळे भविष्यात कितीही मोठा भुकंप झाला तरीही धरण सुरक्षित राहणार आहे.

ब) कोयना धरण पायथा विद्युतगृह : कृष्णा नदीवरील विविध सिंचन व उपसा प्रकल्पाना कोयना धरणातुन पाणी सोडताना त्यातुनही विद्युत निर्मिती करता यावी म्हणून कोयना धरणाच्या पायथ्याशी डाव्या तीरावर आणखी एक ८० मे. वॅट क्षमतेचे विद्युतगृह नियोजित असून रु. ३८० कोटीच्या या प्रकल्पास महाराष्ट्र शासनाने फेब्रु. २००४ मध्ये शासकीय मान्यता दिली आहे.

''आपल्या कोट्यावधी भावा-बहिणींच्या कल्याणासाठी हे हजारो हात महाप्रचंड धरणे, इमारती बांधतात, ती बांधण्यात हजारो लोकांचे बलिदान आहे, ही कामे म्हणजे मंदिरे आहेत. पवित्र प्रार्थनास्थळे आहेत. माणसाचे जीवन अधिक चांगले व सुखी व्हावे यासाठी ज्या ठिकाणी लोक आपले कर्तव्य पार पाठतात, ती ठिकाणे म्हणजे नव्या युगातील देवालये, प्रार्थना घरे आहेत.''

या पं. जवाहरलाल नेहरू यांच्या विचारसरणीने प्रेरित धीरोदात्त वाटचाल करीत असलेल्या कोयना प्रकल्पाची ही ''यशोगाथा'' आहे.

ललित

कु. अश्विनी राजाराम जगदाळे
तृतीय वर्ष कला

एके दिवशी नरेंद्रला रामकृष्ण परमहँसाविषयी समजवले. तो तात्काळ त्याच्याकडे गेला. त्याला पाहताच रामकृष्णांच्या डोळातून अश्रुंच्या धारा वाहू लागल्या. ते म्हणाले, ''मी तुझीच वाट पाहात होतो. किती उशीर लावलास रे ?''

असेही गुरूशिष्य !

'जगावेगळा गुरु आणि जगावेगळा शिष्य' या बोधकथेत गुरुविषयी बोलत आहोत. तेव्हा एका जगावेगळ्या गुरु शिष्याची कथा पाहुया. ही घटना आहे. योगी रामकृष्ण परमहंस आणि त्यांचे शिष्य स्वामी विवेकानंद यांच्यामधील !

' तो मकरसंक्रांतीचा दिवस होता. दीडशे वर्षापूर्वी बारा जानेवारीला मकरसंक्रांत येत होती. सूर्योदय सहा मिनिटांवरच येऊन ठेपला होता, १८६३ साली त्या दिवशी उत्तर कलकत्याच्या सिमुलिया विभागातील दत्त कुटुंबियांच्या घरात आनंदोत्सवाचे वातावरण होते. विश्वनाथ बाबुंना पुत्ररत्न झाले होते.

नरेंद्र दत्त हा मुलगा लहान वया पासूनच अतिशय चौकस आणि बुद्धिवादी होता. भावनांच्या आहारी जाऊन तो कधीच कोणती गोष्ट मान्य करीत नसे. बुद्धीच्या कसोटीवर घासून एखादी गोष्ट तो पटवून घेई. मात्र त्याची आई धार्मिक होती. पूजाअर्चा करण्यात तिला फार आनंद वाटे. नरेंद्र तिला सतत विचारे, ''आई, तू देवाची पूजा का करतेस ? तू देव पाहिला आहेस का ?'' या प्रश्नावर काय उत्तर द्यावे, हे त्या माऊलीला कळत नसे. कारण 'मला आवडते म्हणून' किंवा 'बरे वाटते म्हणून' ही उत्तरे त्याला पटणे शक्यच नव्हते. अखेरीस तिने त्याला सांगितले, ''हे बघ, तू तुझे प्रश्न ज्ञानी, अधिकारी माणसाला का विचारत नाहीस?'' आईचा हा सल्ला मात्र नरेंद्रला पटला. त्याने आसपासच्या ज्ञानी समजल्या जाणाऱ्या विद्वानांना आपल्या प्रश्नाने भंडावून सोडले. पण एकाही विद्वानाने किंवा गुरु समजल्या जाणाऱ्या भक्ताने त्याला नि:संदिग्धपणे ''होय, मी देव पाहिला आहे,'' असे उत्तर दिले नाही.

एके दिवशी नरेंद्रला रामकृष्ण परमहंसांविषयी समजले. तो तात्काळ त्यांच्याकडे गेला. त्याला पाहताच रामकृष्णांच्या डोळ्यातून अश्रुंच्या धारा वाहू लागल्या. ते म्हणाले,''मी तुझीच वाट पाहत होतो. किती उशीर लावलास रे ?'' पण त्यांच्या उद्गारांचा नरेंद्रवर काहीच परिणाम झाला नाही. तो म्हणाला, ''मला सांगा, तुम्ही देव पाहिला आहे ?'' रामकृष्ण हसून म्हणाले ! होय. अगदी तू जसा माझ्यासमोर उभा आहेस, त्यापेक्षाही जवळ उभे राहून मी देवीचे दर्शन घेतले आहे.'' एवढे नि:संदिग्ध उत्तर नरेंद्रने प्रथमच अनुभवले.

या निश्चयी बोलाने नरेंद्रच्या अंतर्मनात खळबळ माजली. काही वेगळीच अनुभूती होऊ लागली. त्याने श्रीरामकृष्णांना प्रणाम केला. कलकत्याकडे जाताना डोक्यात विचारचक्र चालूच होते. दक्षिणेश्वरचा हा अवलिया वेडा आहे. छंदिष्ट आहे की मानस्वी आहे ? काहीच कळत नव्हते. काहीही असले तरी हा प्रांजल आहे. संन्यस्त वृत्तीचा आहे आणि निर्मोही आहे. यामुळे तरी येथे परत यायचेच. या विचारात गाडी कलकत्त्यात कधी आली तेच त्याला

कळले नाही. श्रीरामकृष्णांची भेट घेण्यासाठी ते दक्षिणेश्वराला निघाले नरेंद्रला पाहताच ते आनंदाने उठून पुढे आले. त्याला आपल्या शेजारी बसवून न्याहाळू लागेल. त्याचवेळी तोंडाने काहीतरी पुटपुटत होते. ते हलकेच त्याच्या जवळ सरकले. आता हे काय करणार, असे भय नरेन्द्रच्या मनात निर्माण झाले. त्यांनी आपला उजवा पाय नरेन्द्रच्या अंगावर ठेवला मात्र...आणि...त्या स्पर्शासारखी त्याला विलक्षण अनुभव येऊ लागला. जणू चक्रवात निर्माण झाला असून त्यात खोलीच्या चारी भिंती व आतल्या वस्तू प्रचंड वेगाने गरागर फिरत आहेत असे दिसू लागले. नंतर नरेंद्र विलक्षण आवर्तातून बाहेर आला. पाहतो तो काय, भिंतीसकट सर्व वस्तू यथास्थित होत्या. श्रीरामकृष्णांना प्रणाम करुन तो निघाला.

यानंतर नरेंद्रचे स्वामी विवेकानंदांमध्ये रुपांतर झाले आणि या शिष्याने आपल्या गुरुचे पांग फेडले. आता जी गोष्ट आपण ऐकणार आहोत ती आहे स्वामी विवेकानंद आणि त्यांचे गुरु रामकृष्ण यांच्यामधील गहिऱ्या नात्याची. रामकृष्णांना तोंडाजवळ गळू झाले होते. वेदना असह्य होत होत्या. गळू फुटायला हवे, असे डॉक्टरांचे म्हणणे होते.

''पण नरेंद्र, आपल्या ठाकुरांनाच असे का व्हावे?'' एकाने विचारले.

''वेदनांनी कळवणारे रामकृष्ण आपल्या सर्व शिष्यांना म्हणाले, ''बाळांनो, मला या वेदना सहन होत नाहीत. पण हा रोग ठाकुरांनांच कसा झाला. हे पहा शरीर आहे. म्हणजे व्याधी आलीच, आणि व्याधी आली की भोग आलाच हा निसर्गनियम आहे. श्रेष्ठ विभूतीचे शरीर यास अपवाद होऊ शकत नाही.'' कर्करोगाबद्दल स्पष्ट कल्पना कोणालाही नव्हती. तो असाध्य आहे हे माहीत होते पण संसर्गजन्य आहे की, नाही या बद्दल अज्ञानच होते. ठाकुरांच्य शुश्रूषेमुळे आपल्याला संसर्ग होईल ही भीती कित्येकांच्या मनात होती. त्यामुळे काहीजण बिचकत होते. हा गुरुप्रती संपूर्ण समर्पित भाव नव्हे हे नरेन्द्रने जाणले. सर्वांच्या मनातली भीती दूर करायचे त्याने ठरविले. एके दिवशी सर्वांना ठाकुरांच्या खोलीत बोलावले. ठाकुरांनी लापशी किंवा खीर अर्धवट खाली होती. ती एका काचेच्या पेल्यात थोडी उरली होती. त्यात ठाकुरांच्या मुखातल्या लाळ व रक्ताचा स्त्रावही मिसळला गेला होता. तो वरच स्पष्टपणे दिसत होता. नरेंन्द्रने सर्वांसमक्ष तो पेला उचलला आणि शांतपणे पिऊन रिकाम केला. एकही शब्द न बोलता त्याने जी कृती केली तिचा तत्काळ परिणाम दिसून आला. सर्वांच्या मनातली भीती दूर पळाली आणि नरेन्द्राच्या प्रती सर्वांचा आदरभाव वाढला.

वेदनांनी कळवळणारे रामकृष्ण आपल्या सर्व शिष्यांना म्हणाले, ''बाळांनो, मला या वेदना सहन होत नाहीत, तुमच्यापैकी कोणी हे गळू तोंडाने फोडेल का ?'' सर्व शिष्यांना या कल्पनेनेच कसेतरी झाले. सारेच गप्प बसले. पण स्वामी विवेकानंद मात्र लगेचच पुढे झाले त्यांनी गळू आपल्या तोंडाने फोडले आणि काय आश्चर्य...गळूच्या जागी त्यांच्या मुखात रसरशीत आंब्यांच्या रस पडू लागला. रामकृष्ण म्हणाले, ''बाळांनो, अरे मी स्वप्नातही तुम्हाला असे काम करायला सांगणार नाही. मी तुमची परीक्षा घेत होतो.''या परीक्षेत विवेकानंद पूर्णपणे उतरले.

तात्पर्य :

देव खरेच दिसतो का, चमत्कार होतात का, या प्रश्नांची मीमांसा आपल्याला येथे करायची नाही. मुद्दा असा की गुरुने गुरूपणाची मर्यादा ओलांडायची नसते आणि शिष्यानेही आपल्या गुरुला सर्वस्व मानायचे असते. सहकाऱ्यांनो, येथे गुरू म्हणजे कोणी व्यक्तीच असे मानायचे कारण नाही. आपले काम, ज्ञान, भक्ती... हे सारेच आपले गुरु बनून आपल्याला शिकवत असतात. गरज असते ती समर्पित वृत्तीतून शिकवण आत्मसात करायची. जे तसे करतात, ते आयुष्यात यशस्वी होतात, लौकिकार्थानेही आणि मानसिकदृष्ट्याही !

माहितीपर

कु. जयमाला रमेश संकपाळ
तृतीय वर्ष, कला

यांना विमान घ्यायला पैसे आहेत. मंत्र्यांच्या गाडया घ्यायला पैसे आहेत. स्वत:ला सुरशित ठेवण्यासाठी स्वत:भोवती सुरक्षा यंत्रणा घ्यायला पैसे आहेत. आणि देशाला सुरक्षा यंत्रणा द्यायला आणि पोलिसांना अत्याधुनिक शस्त्रे द्यायला पैसे नाहीत.

वाढता दहशतवाद!

'दहशतवाद' हा शब्द जरी ऐकला तरी अंगावर काटा येतो आपण जर बारकाईने विचार केला तर आपणास आढळून येईल की जागतिकीकरणाचे वारे सर्व क्षेत्रात वाहू लागले आणि त्याचा कमी-अधिक परिणाम राजकीय व सामाजिक जीवनावर झाला मात्र याचा परिणाम'दहशतवादी हल्ले'होतील असे वाटले नव्हते. दोन दशकापूर्वी दहशतवाद सर्व देशात पसरू लागला आहे. प्रत्येक देश या विचाराने चिंताग्रस्त असून अनेक देशातील लोक भीतीच्या छायेखाली जीवन जगत आहेत. भारतासारख्या देशात तर तो गंभीर प्रश्न निर्माण झाला आहे.

दिल्लीत काँग्रेसच्या अध्यक्षा मा.सोनिया गांधी यांनी २ जुलै २००५ रोजी भुयारी लोहमार्गाच्या दुसऱ्या टप्प्याचा शुभारंभ केला. दोन दिवसातच या मार्गातून प्रवास करणाऱ्यांचे प्रमाण तीन लाखापर्यंत इतके प्रचंड वाढले व लगेचच येथे बॉम्बस्फोट झाला. खलिस्तानची चळवळ सुरू झाली. तेव्हा टपालाच्या पाकिटातून पावडरच्या स्वरूपात पाठविले जाणार ट्रान्झिस्टर बॉम्बपासून होणाऱ्या स्फोटापर्यंत ते लोकशाही आघाडीच्या काळात संसदेवर झालेला हल्ला तसेच आयोध्या येथील घटनेमुळे दिल्ली, उ. प्रदेशातील मथुरा, काशी व देशातील अन्य महत्वाच्या देवालयातील सुरक्षा अधिक कडक करण्यात आली.

५ जुलै रोजी आयोध्या येथील वादग्रस्त परिसरावर केलेल्या हल्ल्याला 'सुरक्षा दलाच्या जवानांनी' जोरदार प्रत्युत्तर देऊन सहा अतिरेक्यांना ठार केले. रामलल्लांचे मंदिर वाचवले परंतु त्या बाबत जवानांची प्रशंसा करण्याऐवजी 'भारतीय जनता पक्षाने' या घटनेला राजकीय रंग चढविला व गृहमंत्री शिवराज पाटील व उत्तर प्रदेशचे मुख्यमंत्री मुलायम यादव यांच्या राजीनाम्याची मागणी लालकृष्ण आडवाणी यांनी केली तसेच माजी परराष्ट्र. मंत्री जसवंतसिंग यांनी खास विमानाने कंदाहारला घेऊन गेले होते. त्याच्या बदल्यात 'इंडियन एअर लाईन्स' विमानातील प्रवाशांची सुटका झाल्याचे श्रेय. 'राष्ट्रीय लोकशाही आघाडीच्या' सरकारने घेतले.

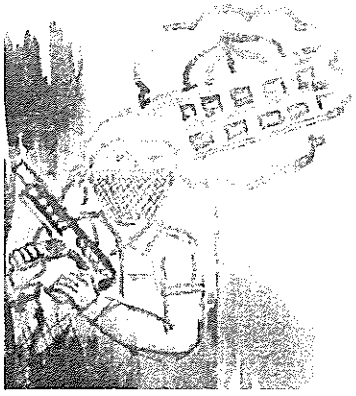

आज तर आपणास असे दिसते की प्रत्येक दहशतवादी संघटनाच अस्तित्वात आलेल्या आहेत ? लष्कर-ए-तय्यबा, अल-कायदा, तामिळनाडूमध्ये LTTE, ब्बबर खालसा इंटरनॅशनल, जैश-ए-'महमंद, तसेच महमंद आली गोबुझी सिक्रेट ऑर्गनायझेशन ऑफ द अलकायदा, जिहाद इन युरोप, अबु हफस मासरी ब्रिगेड अशा अनेक दहशतवादी संघटना राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर दिसून येतात.

दहशतवादाचा आत्ताच झालेला थरारकजन्य दहशतवादी हल्ला

म्हणजे मुंबईतील बॉम्बस्फोट. २६ नोव्हेंबर ही रात्र तर काळारात्र ठरली मुंबईतील बॉम्बस्फोट,रात्री ९च्या सुमारास हे हल्ले सुरू झाले. मुंबईतील मुख्य चार ठिकाणी म्हणजे शिवाजी टर्मिनल, नरीमन हाऊस, ताज हॉटेल, ओबेरॉय हॉटेल दहशतवादयांची पहिली चकमक उडाली ती छत्रपती शिवाजी रेल्वे स्थानकावर आणि यामध्ये असंख्य लोक मृत्यूमुखी पडले. ही सर्व परिस्थिती पाहिली की असे वाटते. याला जबाबदार दहशतवादीच आहेत. पण असे नाही ? कारण या सफेद कपड्यांच्या आतमध्ये मोठा दहशतवादी लपलेंला आहे. ते आहेत राजकारणी लोक आणि ते या परिस्थितीला दहशतवाद्यां इतकेच जबाबदार आहेत. आज जर आपली सुरक्षा व्यवस्था व्यवस्थित असती तर हा प्रश्नच उद्‌भवला नसता. मग असं वाटत की सरकारकडे पैसे नसावेत पण आम्ही हे का मानावे ?

कारण यांना विमान घ्यायला पैसे आहेत. मंत्र्यांच्या गाड्या घ्यायला पैसे आहेत. स्वत:ला सुरक्षित ठेवण्यासाठी स्वत:भोवती सुरक्षा यंत्रणा घ्यायला पैसे आहेत. आणि देशाला सुरक्षा यंत्रणा द्यायला आणि पोलिसांना अत्याधुनिक शस्त्रे द्यायला पैसे नाहीत. त्यांना योग्य त्या व्यक्तीला योग्य ते संरक्षण द्यायला पैसे नाहीत. आज जे दहशतवादी आले होते त्याच्याकडे अत्याधुनिक शस्त्रे होती म्हणजेच AK47, ग्रेनेड्स. ग्रेनेड लॉंचर्स, प्रत्येकाकडे ३००-४०० गोळ्या होत्या आमच्या पोलिसांच्याकडे होते थ्री नॉट थ्री त्यातून एक गोळी मारून लोड करण्यासाठी जेवढा वेळ लागतो त्याचवेळेस २००-३०० गोळ्या आपल्यावर सुटणार मग कशाला हवी आहे असली प्रशासनव्यवस्था ? या देशाला काळजी आहे ती नेत्यांची त्या निष्पाप जनतेची नाही. आज N S G जे प्रशिक्षण दिले जाते. ते पोलिसांना का दिले जात नाही. महाराष्ट्रात N S G सारखे दल उभारण इतकं अवघड आहे का ? इतकी वाईट परिस्थिती आहे का ?

आज अमेरिकेत इतर देशातील व्यक्ती जाते तेव्हा तिचे १० वेळा, पासपोर्ट तपासात मात्र इथ साडेतीन चार कोटी बांग्लादेशी आहेत. त्यांचे पासपोर्ट का नाही चेक करीत ही आहे सुरक्षाव्यवस्था. तुम्ही पहा गेटवेच्या पुढे २३ हजार बोटी दिसतील. या किनाऱ्यात खुप छिद्र आहेत. ज्यातुन ही माणसं येऊ शकतात. इंटेलिजन्स फेल्युअर तर आहेच पण इंटेलिजन्स १००९. फेल्युअर असं म्हणंण चुकीच आहे. आज राष्ट्रीय पातळीवर IB आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर Row यावरच बोलंल जात. स्थानिक इंटेलिजन्स अपयश वाढत चालंल आहे.

अतिरेक्यांची यावर्षात एवढे हल्ले करण्याची हिंमत झाली कारण त्यांना माहित आहेत की, आपण दुबळे आहोत. एखादं हत्तीच कलेवर अस्ताव्यस्त पडलं असावं आणि त्याला कोणीही टोचे मारावेत असं झालंय पण ही परिस्थिती एक चांगल नेतृत्व बदलू शकते. वल्लभभाईंचे एक नेतृत्व होते. म्हणून हैद्राबाद परत मिळाले. खरंच नेतृत्व असावे तर असे जे आम्हाला स्फुर्ती, प्रेरणा देईल, यावरून मला तात्या साहेब शिरवाडकर यांची कविता आठवते.

कशास आई भिजविशी डोळे, उजळ तुझे भाळ
रात्रीच्या गर्भात असेल उद्याचा उष:काल
एकच तारा नभी अन् पायतळी अगार
गर्जा जयजयकार या देशाचा गर्जा जयजयकार

खरंच आता वेळ आली आहे ती पोलिस दलामध्ये ज्या कमतरता आहे त्या शोधण्याची. मुंबईत दहशतवाद्यांचा सामना करत असताना दहशतवादविरोध पथकांचे एटीएस प्रमुख हेमंत करकरे आणि अतिरिक्त पोलिस आयुक्त अशोक कामटे व विजय साळसकर यानी परिधान केलेले बुलेटप्रुफ जॅकेट व हेल्मेट ते इतके आत्याधुनिक नसल्यानेच त्यांना वीरमरण आले. तसेच तुकाराम या कॉन्स्टेबल पोलिसांने 'कसाब' या अतिरेक्याला पकडून त्यांना वीरमरण आले. आणि त्याला पकडल्यामुळे आपल्याला याचा खूप फायदा झाला त्यांना

पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद्यांच्या शाळा कशा उघडण्यात आल्या आहेत. आणि कसाबसह सर्वांना तेथे कशा प्रकारे प्रशिक्षण देण्यात येत होत. याविषयाची खडान्‌खडा माहिती केवळ त्याच्यामुळेच मिळाली. आपले नशीब एवढेच की सध्या केंद्रात भारतीय जनता पक्ष सत्तेवर नाही.

तसेच या हल्ल्यामध्ये RDX चा प्रचंड प्रमाणात वापर केल्याचे दिसून आले आहे. आणि एवढा प्रचंड प्रमाणात RDX चा साठा मुंबईमध्ये आला कसा ? आणि तो ताज व ओबेरॉय मध्ये नेला कसा ? असे अनेक प्रश्न पुढे उभे राहतात. जरी आतेरेकी कितीही हुशार असले तरी स्थानिकांचे पाठबळ मिळत नाही. तो पर्यंत ते काहीही करू शकत नाहीत. याचा अर्थ कुणी त्रयस्थ नव्हे तर देशच देशाच्या विरोधात उभा ठाकल्यासारखे चित्र निर्माण होवू पाहत आहे. जर राजकीय यंत्रणा स्वच्छ कराल, स्वीय यंत्रणाच्या पोलिसांना अधिकार अबाधित राखाल तर कोणतीही बाह्यशक्तीची देशाच्या अंतर्गत व्यवहारात ढवळाढवळ करण्याची हिंमत होणार नाही.

जरी दहशतवादी हल्ले तर जगभर होतात. मात्र मुंबईतील हा हल्ला संशयास्पद वाटतो. यातही अनेक प्रश्न उद्‌भवतात, एवढा शस्त्रसाठा त्यांनी कसा तयार केला व तो हॉटेल ताज व ओबेरॉय हॉटेलमध्ये कसा नेण्यात आला व कोठून ? असे असंख्य प्रश्न पुढे उभे राहतात. पण याचे उत्तर ही जवळजवळ असंख्य लोकांना माहित आहे. पण बोलणार कोण ? येथे मस्त्य न्याय दिसून येतो. आणि यामध्ये आपली सुरक्षा यंत्रणा सुरळीत नसल्याचे निष्पन्न होते. आणि एवढे सगळे सुरळीत होत नाही तो पर्यंत अनेक मंत्र्यांनी राजीनामे दिले. जेव्हा यांची खरी गरज जनतेला होती. तेंव्हा यांनी आपला पाय काढता घेतला आणि यातही मुख्यमंत्री विलासराव देशमुख यांनी राजीनामा दिला नसता पण बॉम्बस्फोट हल्ला झाला त्याच्या दुसऱ्या दिवशी आपल्या मुलाला घेऊन ताज हॉटेल बघितले व यावर फिल्म तयार करण्यासाठी प्रोत्साहन दिले हे आहे. आजच्या नेत्यांचे नेतृत्व ? सत्ता मिळाली नाही म्हणुन बंड, मोर्चा, निषेध करणारे नेतृत्व आज राज्य कोणत्या परिस्थितीतून जात आहे. आणि आम्ही यांना निवडून द्यायचं आणि यांनी जनतेच्या संकटकाळात अशी भूमिका स्वीकारायची मग याला नेतृत्व म्हणायचे का ?

सर्व मंत्र्यांनी राजीनामे दिले. पुन्हा नवे मंत्री निवडायचे व नवीन मंत्रिमंडळ तयार करायचे त्यांचा शपथविधी मग दहशतवाद्यांनी हल्ले करून जेवढी नासाधुस केली व त्याला खर्च आला त्याच्या दुप्पट खर्च मंत्रीमंडळ तयार करायला लागला आहे. मग प्रश्न उद्‌भवतो की देशाची अर्थव्यवस्था लवचीक बनत चालली आहे. आजचे राजकारणी लोक हे सत्तेसाठी या पक्षातून त्या पक्षात स्थलांतर करीत आहेत. कारण मला सत्ता व खुर्ची हवी आहे. यासाठी मी काहीही करू शकतो. बंड, मोर्चा, एवढेच कमी म्हणून या लोकांनी शिमगा आंदोलन केले अशी प्रवृत्ती आली आहे. आपल्या राजकारणी लोकांच्यामध्ये व त्यांनी दाखवून दिले आहे की आम्ही किती खालच्या पातळीला पोहचलो आहोत.

तिकीटाच्या काळजीने निष्ठावंताना वृध्द केले
गरजवंताला अक्कल नसते हे राजकारण्यांनी सिध्द केले.

मात्र या दहशतवादी हल्ल्याने मुंबईकर आता कोमात गेल्यासारखे वाटत आहेत. परंतु ही परिस्थिती बदलायला हवी हा दहशतवाद वेळीच ठेचून काढायला पाहिजे. नाही तर. हा प्रश्न जगभर उद्‌भवेल आणि दहशतवाद ही समस्या जागतिक असल्यामुळे एकट्या देशाच्या हातात काही नसून सर्वांनी यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत व सर्व जगाने एकत्र येवून दहशतवाद नष्ट केला पाहिजे. नाही तर काही वर्षांनी हे जगच संपुष्टात येईल यासाठी नेहरूंनी सांगितलेल्या पंचशील तत्वाचा अवलंब केला पाहिजे. तरच दहशतवादाची पाळेमुळे खणून निघतील.

कथा

कु.शितल शांताराम कोळेकर
द्वितीय वर्ष, विज्ञान

बघ काल बारावीचा निकाळ लागला. पाहिलस ना; मला किती छान मार्कस् मिळालेत. आता बघ मला हवं तिथ ॲडमिशन मिळेल. ये आई सांग ना गं ! सांग ना ! कुठं घेऊ ॲडमिशन ?

मनिषाची मनीषा

''दारिद्र्य'' अनुभवलयं मी; गरीबीतले हाल काय असतात, याची कल्पना आहे मला ! वैभवाच्या शिखरावर गेल्यावर दु:खाच्या चढलेल्या पायऱ्या विसरले नाही ती अजून आणि म्हणूनच माझ्या मनाने टिपलेली ही एका मुलीची केविलवाणी ''कथा''.

आई ये आई ऐक ना गं ! अगं ऐक तर खरं,

बघ काल बारावीचा निकाल लागला. पाहिलस ना मला किती छान मार्कस् मिळालेत. आता बघं मला, हवं तिथं ॲडमिशन मिळेल. ये आई सांग ना गं ! सांग ना ! कुठं घेऊ ॲडमिशन ?

काय म्हणालीस ?

ॲडमिशन वगैरे काही नाही. मी कॉलेजला जायचं नाही ? पण का गं ' मी का कॉलेजला जायचं नाही. अगं आई मला माहित आहे गं आपल्या घरची परिस्थिती काय आहे ते. आपला दाद्या सध्या इंजिनीअरींगच्या शेवटच्या वर्षाला आहे. त्याचाच खर्च भागवता-भागवता आपली कशी तारांबळ होते हे सगळं मला दिसत नाही का ? पण ! तू एकदा बाबांशी बोलून तर बघं ! मला खात्री आहे ते तुझं नक्की ऐकतील !

काय म्हणालीस; प्रयत्न करते ; चला, आईकडून एवढीतरी शाश्वती मिळाली.आता दादाची अडगळीत पडलेली ''सायकल'' दुरुस्त केली की, मग बसच्या खर्चाचा प्रश्न मिटला. खरं तर मी स्वप्न रंगवतेयं पण बाबा केव्हा येतील; अरे ! बाबा केव्हा येतील... नक्कीच बाबा आलेतं . आता आई माझ्या ॲडमिशनबद्दल नक्की बोलणार. बाबा काहीतरी बोलतायेत म्हणजे माझ्या ॲडमिशन बद्दलच असणारं, नाही यांच बोलण तरं कर्जाविषयी चालू आहे. अरे देवा ! म्हणजे दादाला पुन्हा पैसे हवे आहेत काय ? पण नाही, वेळ पडली तर कर्जही काढू, स्थळ एकदम चांगल आहे. थोडी आपली ओढाताण होईल पण बघू काहीतरी प्रयत्न करु बाबा म्हणतायेत. आई-अहो पण ती काय म्हणते; मनिषाची पुढे शिकायची इच्छा आहे. आणखी एक-दोन वर्षे जाऊ देत. चांगल स्थळ नंतरही मिळेल. म्हणजे ? घरात माझ्या लग्नाची चर्चा चालू आहे ? बाबा पण का? तुम्ही माझ्या लग्नाची एवढी घाई करताय ? माझ्यावर हा अन्याय का ? बाबा बऱ्याच वेळेला तुम्ही मला माझा ''राजा'' म्हणायचा. मग आज ह्या राजाला स्वत:च्या पायावर उभं राहण्याची ताकद देणार नाही तुम्ही ?

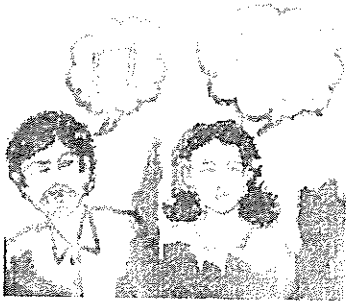

बाबा कालपर्यंत आपण किती-किती आनंदात होतो. बाबा माझी आकाशात झेप घ्यायची इच्छा आहे. तुम्ही आत्ताच माझे ''पंख'' छाटून मला पिंजऱ्यात बंद करु नका. आई-बाबा आज तुम्ही माझ्या लग्नासाठी कर्जपण काढायला तयार झालात. पण उद्या जर मी शिकून मोठी झाले तर, तुमचा आधार बनेन. फक्त एकदा मला संधी द्या. फक्त एकदाचं.....

तुमच्या मनिषाची-मनीषा अशी कवडीमोल करु नका बाबा !

कथा

श्री. शरद आत्माराम साठे
तृतीय वर्ष, विज्ञान

पंचेचाळीस - पन्नास वयातच हिरा आक्कानं काठीचा आधार घेतला हुता. रोज रोज गुरास्नी आडवून त्यांच्या मागं-मागं पळून गुडघं कामातनं गेलं हुतं. बसल्या जागवरनं उठायला जमत नव्हतं. सकाळी जमल तेवढी घरातली कामं आटोपून धनगर वाड्यात जाऊन तात्यांच्या म्हातारीपाशी बसायची.

हिरा आक्का

हिरा आक्का स्वभावानं भोळी-भाबडी, दिसायला रंगानं काळी-सावळी, नाकशार, गोल चेहऱ्यावर थोडंस बाहेर आलेलं पुढचं दोन दात, दाताच्या फळीत उठून दिसायचं. हुंडा दिला नाय, पोरं हुत नाय म्हणुन नवऱ्यानं तोंडावर वरवंटा मारल्यामुळे खालचं बेचाळ वर घुसून बाहेर आलेलं दात कटावणीनं खिळं निखाळल्यागत निखळून पडलं हुतं तवा पासनं हिरा आक्का हसली नव्हती. आठ-आठ दिवस उपाशी ठेऊन अंग ऊसाच्या चिपाडागत केलं हुतं. दाव्याच्या दुमडीनं अंगावर वळ उमटेपर्यंत दावणीवरच्या गुरागत सासऱ्यांचा रोजचा मार तिला सहन होत नव्हता. शेजारी पाजारी तिच्या मदतीला धावलं म्हणून वाचली हुती. नायतर तवाच मेली असती. आयुष्याला कंटाळलेली हिरा आक्का म्हणायची 'कशाला पायजे असलं लाचारीचं जीणं त्यापेक्षा मेलेलं बरं' तिच्या मनाची सासरची माणसं कदर करत नव्हती. लग्नात काही दिलं नाय म्हणून सारखा छळ करत हुती. कसातरी तिथनं पळ काढून हिरा आक्का माहेरला आली हुती. निर्दयी, राक्षसी माणसांत राहण्यापेक्षा माहेरात येऊन मेलेलं बरं असं वाटत हुतं. राजा-राणीच्या संसाराची तिनंही सपन बघितली हुती. ते बी पुरती जळून खाक झाली हुती. एक स्त्री म्हणून तिला भावना, इच्छा, आकांक्षा होत्या, पण नशीबच फुटकं म्हणून नशीबाला दोष देत हुती. आता मरण्यासाठीच फक्त जगायचं असं ठरवलं हुतं, नवरा, सासू-सासरा, नणंद त्या साऱ्या नात्यावरचा तिचा विश्वास उडाला हुता. इतका छळ सासरच्यांनी हिराआक्काचा केला हुता, म्हणून हिराआक्का गेली कित्येक वर्षे माहेरात राहत हुती.

लहान पोरा पासनं ते मोठ्या माणसापर्यंत हवी-हवीशी वाटणारी आक्का स्वतःमात्र एकटी पडत हुती. आय-बाप मरून गेला हुता. बिरु आण्णा तिचा एकुलता एक भाऊ. त्योच हिराआक्काचा आय-बाप हुता. पण त्यो बी काही दिवसच सारखा म्हणायचा 'कशाला हिकडं आलीस मरायंच नाहीस का तिकडंच, तुझ्या मातीला आलो असतो.' हिराआक्काला आपण जन्मला येऊन फसल्यागत वाटत हुतं 'जलमताना आयनं नख ठेवायचं नाय का नरड्यावर ?' अस म्हणून ढसाढसा रडत हुती. एकुलती एक बहिन बिरु आण्णाला जड झाल्यासारखी वाटत हुती. नशीबाला दोष देत सारं काही मुकाटपणे सोसत हुती. हिरा आक्काला 'माझा'

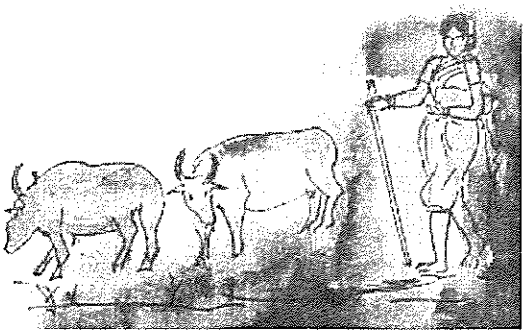

म्हणायला धरतीवर तेवढाच आधार हुता.

गुरांच्या गोठ्यातली लोटझाड करुन एक दिड भाकरी, त्यावर ओल्या मिरचीचा ठेसा, पाण्याची बाटली गोणपाटात गुंडाळून, डबीतल्या तंबाखुच्या मिश्रीचा तोबरा भरून दररोज दहा-आकराच्या सुमाराला गुरं साडून हिराआक्का डोंगराला जात हुती. दिवसभर गुरांच्या मागनं पळून दमून जायची. संध्याकाळी गुरं घेऊन आली की, बिरूआण्णाची पोरं तिला बिलगायची. कथा-गोष्टी ऐकत तिच्या जवळच झोपत हुती. पोरं ही आता मोठी झाली हुती. तंबाखूच्या मिश्रीचं तर कधी-कधी तंबाखू खाण्याचं प्रमाण आक्काचं वाढलं हुतं. मोठी झालेली पोरं रोज सांगायची, 'आत्ते तंबाखू सोड मिश्री घासू नको' मात्र आक्काच्या अंगात तंबाखू इतकी भिनली हुती की, तंबाखूच हिरा आक्काला सोडायला मागत नव्हती. तंबाखू खाऊन तोंड शेवाळल्यागत झालं हुतं. तोंडात उरलेलं दात ढीलं होऊन बोलताना तोंडातल्या-तोंडात लटालटा हालत हुतं.

पंचेचाळीस-पन्नास वयातच हिरा आक्कानं काठीचा आधार घेतला हुता. रोज-रोजं गुरास्नी आडवून त्यांच्या मागं-मागं पळून गुडघं कामातनं गेलं हुतं. बसल्या जागं वरनं उठायला जमत नव्हतं, सकाळी जमल तेवढी घरातली कामं आटोपून धनगरवाड्यात जाऊन तात्यांच्या म्हातारीपाशी बसायची. इकड-तिकडच्या गप्पागोष्टी करून उरलेल्या आयुष्याचं दिवस घालवत हुती. संध्याकाळ झाली की घरी येऊन रंभाकाकू गुराकडनं येईपर्यंत निम्मीअर्धी कामं आटपत शेजाऱ्या पाजाऱ्यांशी बोलत बसायची. बोलता-बोलता हिराआक्का तंबाखू खाऊन चार-पाच वेळा थुंकायची. पोरास्नी वाढून मग रंभाकाकू अन् हिराआक्का जेवायच्या. पोरांबरोबर जेऊन बिरुआण्णा खाटल्यावर पडला हुता. रात्र वाढत हुती.

दिसवभर कामानं लाटून गेलेली माणसं काम आटपून झोपत हुती. झाकाडाळ, आवराआवर करून रंभाकाकूही झोपणार हुती. अंथरुणावर पडलेल्या हिरा आक्काला झोप येत नव्हती. तिच्या पोटात दु:खायला लागलं हुतं. अंथरूणावर पडून नुसतं ह्या कुशीवरनं त्या कुशीवर लोळत हुती. रंभा, अगं माझ्या पोटात दुखतय असं म्हणून रंभाकाकूला हाक दिली. रंभा काकू हिराआक्काचं पोट चोळत हुती. पण आक्काचं पोटात दुखनं वाढलं हुतं. पोटात चोळलं की तेवढया पुरतं थांबयचं, भिताडाला टेकून तिनं तंबाखूचा आर मळून दाढत ठेवला हुता, तसाच तोंडात ठेऊन झोपली हुती.

तांबड फुटलं हुतं, पाखरं पंख फडफडून जागी झाली हुती. सकाळच्या प्रसन्न वातावरणात माणसं आपापली कामं उरकून, आटोपून कामधंद्याला जात हुती, रंभाकाकूनं सकाळी उठून आवरा-आवर सुरु केली हुती. रात्री झोपताना दाढेत ठेवलेली तंबाखू तशीच दाढेत राहीली हुती. तिनं ती सकाळी उठून थुकली. तंबाखू ठेवलेल्या जागचा चांगलाच पळका निघाला हुता,जखम झाल्यासारखं तिथं झालं हुतं.तिला तोंड धुवायची पंचायत झाली हुती.तोंडातील जखम पाणी लागू देत नव्हती.कस तरी तोंड धुवून गावातल्या दवाखान्यातं मलम आणून लावला हुता. पण जखम नावानाव चिघळतच चालली हुती.पंधरा दिवस हुतं आलंतरी जखम बरी न होता वाढतचं चालली हुती. देवाचा कोप झाला की काय ? म्हणून बिरू आण्णा-रंभाकाकू देव देवऋषी करत हुती. पण काहीच फरक पडत नव्हता. जखमनं रूद्र रूप धारण केलं हुतं. खालचा ओठ कॉलीफ्लॉवर सारखा झाला हुता. रक्त-पू साचून सुजला हुता. तिला कळायचं बंद झालं, सुचायचं बंद झालं, जखम ठणका मारत हुती. जिवघेण्या वेदना तिला सहन हुतं नव्हत्या, विव्हळत हुती. बिरुआण्णा अन् पोरांनी तिला उचलून दवाखान्यात नेलं.डॉक्टरांनी निदान करून कॅन्सर झाला आहे असं सांगितलं तश्या घरातल्या माणसांच्या कमरा गळाल्या. आक्का फक्त त्यांच्या तोंडाकड बघून नुसती रडत हुती.

दवाखान्यातनं घरी आणून अंथरूणावर बसवलं आक्काला समजत नव्हतं कशा मुळे झालं असं, तोंडान सरळ बोलता येत नव्हतं, जीव घेण्या वेदनेनं हैरान हून नुसती रडत हुती.'देवा काय केलसं हे' असं म्हणत लहान मुलासारखी मुळू मुळू रडत हुती. उतून आलेल तोंड वास मारायला लागलं हुतं तशा तिच्या परिस्थितीत घरातील माणसं तिच्या जवळ जायला डकमकायला लागलीली हुती. बिरूआण्णा तर रोज शिव्या देत हुता. रंभाकाकू फक्त तिच्याकडं सुन्न डोळ्यांनी पाहत हुती. जखम फुटल्या मुळं रक्त – पुचा मुसंडा लागला हुता, तिच्याकडं बघीतल तरी कीळस येत हुती. आक्का काही दिवसच फक्त जगणार हुती. कॅन्सरसारख्या बरा न होणाऱ्या आजारांची शिकार झाली हुती. वाहणारा रक्त–पू पुसून खराब झालेली कापडं,फडकी सुध्दा धुवायला कुणाचं धाडस हुतं नव्हतं. उतून आलेल्या तोंडाकडं आरसा घेऊन सारखी बघायची, आरश्यातल्या तोंडाकडे बघून ''देवा काय रं केलसं हे ? काय माझं चुकल का ? का छळतुयास ? ने की चटकन: बोबड्या पणात म्हणत उर बडवत हुती. आक्काचं जेवणावलं मन उडलं हुतं. अन्नाचा घास चांवणं मुश्कील झालं हुतं.दिवसभर उनानं तलकली व्हायची. असह्य वेदनेनं रात्रभर तिच्या डोळ्याला डोळा नसायचा नुसती विव्हळत बसायची. आक्का जणू जिते पणी मरण यातना सोसत हुती. लोकं नाव ठेवतील म्हणून बिरूआण्णा तिच्यापासूनं हालत नव्हतं, आक्का आजारी पडल्या पासनं सकाळी बाहेर पडलेली पोरं रात्रीच घरी परतायची. दुपारपासनं तिचं विव्हळणं शांत झालं हुतं. थंडपणे श्वास टाकत अंथरूणावर पडली हुती.

दुपार टळून रांध्याकाळ होत चालली हुती. रोजगाराला गेलीली बाया–माणसं दिवसाबरोबर परतत हुती.डोंगराला गेलीली गुरं गावाच्या दिशेने रस्ता उरकीतं हुती. आक्का आजारी पडल्या पासनं गुराकडं रंभाकाकू जातं हुती. दावणीवर चारं गुरं कशी बांधून ठेवावी. त्यास्नी वैरण कुठनं आणायची म्हणून गुरं घेऊन रंभा काकू डोगराला गेली हुती मात्र अंधार पडायला लागला तरी गुरांचा पत्त्या नव्हता. अजून कशी गुरं आली नाहीत. म्हणून बिरुआण्णा आक्का पासनं उठून डोंगराला जाणाऱ्या गाडं वाटच्या कोपऱ्यावर उभा राहीला 'आमची गुरं येताना दिसली का ?' न्हाय 'बुवा दिसली' म्हणीत माणसं घरची वाट चालत हुता. उद्विग्न झालेल्या बिरुआण्णाला काही सुचत नव्हतं. गुरंचुकली की काय ? हा एकच प्रश्न डोळ्यासमोर नाचू लागला हुता. वाटंनं येणाऱ्या जाणाऱ्या माणसांना इचारत हुता. तर इकडं आक्का अंथुरणावर पडून परत विव्हळायला लागली हुती. जखमांनी उतू आलेल्या तोंडावर माश्या हासड्या मारत हुत्या. वेदना सहन न झाल्यानं आरडायची. मात्र तोंडावर बसलेल्या माशांना हटविण्यासाठी सुध्दा तिच्या अंगात ताकद राहीली नव्हती. डाक्टरांना दाखवून आणली हुतीपण डॉक्टर म्हणालं घरी न्या, तिची सेवा करा, नातेवाईकांना बोलवा. जगणं आता कठीण झालं हुतं. अंथुरणावर पडून येणाऱ्या मृत्यूशी आक्का झुंज देत हुती. मात्र स्वत:च्या संसारात गुरफटलेल्या बिरुआण्णाला त्याच्या गुरांची काळजी पडली हुती. सोप्यात आक्का एकटीच पडली हुती. अंधारानं समोरचा माणूस दिसत नव्हता. गुर बांधून बिरूआण्णा झट्दिवशी आक्कापाशी आला. डोळं मिटून मृत्यूला झुंज देणाऱ्या आक्काकडं बघीतलं, अक्काचा नुसता श्वास चालला हुता. हातपाय गार पडलं हुतं. 'आता काय खरं नाय' म्हणून आण्णा तिच्या पाशीच थांबला. शेजारीपाजारी गोळा हुत हुती. मरेपर्यंत झुंजणाऱ्या अक्काचं दर्शन घेत हुती. काहीतरी समजल्यागत ''आरं दुध आणा वाटीभर आणि पाजा.'' घोळक्यात उभा असलेला कृष्णत आबा म्हणाला. रंभाकाकूनं दुध–चमचा आणून बिरुआण्णाच्या हातात दिला. आक्कानं दुधाचं दोन घोट कसतरी घेतलं तिसरा घोट परत आला. तिथंच आक्कानं प्राणसोडला. बिरुआण्णानं बोंब ठोकली. रंभाकाकूला गहीवरुन आलं. बिरुआण्णाला माणसांनी शांत केलं. अंगा खांद्यावर वाढलेली बिरुआण्णायी पोर आक्का

मेल्यावर घरात आली त्याच्या डोळ्यात पाण्याचा एक थेंब ही नव्हता. शेजापाजारी नाकं धरुन आक्काच्या मड्याकडं नुसती बघत हुती. आक्काचं प्रेत जास्त वेळ ठेवण्यासारखं नव्हतं, वास मारायला लागलं हुतं. माणसांनी मसणवाट्यात सरण रचून हिराआक्काला न्हेलं, दहन दिली. प्रेताचं डोकं फुटेपर्यंत माणसं थांबली हुती. परत आपापल्या घरी परतली हुती.

हिरा आक्काची कळकळ कुणालाच कळली नव्हती. लोकं काय म्हणतील म्हणून सारं काही हुतं. आक्काचा आय-बाप असता तर चारशे दावाखाने टेपालून मरणाच्या दाढेतनं आक्काला वढून आणलं असतं. सासरच्यांचा जुलूम झिडकारून आय-बापाच्या घरात आशी राहून भावाच्या संसाराला हातभार लावला हुता. सार काही तिचं सोडून ज्या घरासाठी तिनं हाडाची काडं करून घराला घरपण आणून दिलं. सरतेशेवटी त्या घरातली माणसं सुध्दा तिच्या जवळ क्षणभर थांबायला मागत नव्हती. माहेरची माया द्यायला धजवत नव्हती. स्वतःच दुःख स्वतःच सोसायचं. आयुष्यभर जुलूम सहन करून दावणीवरल्या जनावरागत तिची अवस्था झाली हुती. तिच्या आरडन्यातून, उरबडविण्यातून जगण्यासाठीची आर्त हाक घालत हुती. मात्र माणसं कानात बोळा घातल्यावानी वागत हुती. आयुष्यभर दुःखाच्या पेवात बुडून हिराआक्कानं जगाचा निरोप घेतला हुता.

कु. रेश्मा प्रताप काशिद
द्वितीय वर्ष, विज्ञान

वधु पाहिजे आम्हाला !

मुलाला बायको मिळेनां
म्हणून आई सांगे बापाला
जाहिरात पेपरात देऊया
वधु पाहिजे आम्हाला...
आमच्या घरात येताना
मोठी तिजोरी आणायला
आणि ती पैशाने भरायला
वधु पाहिजे आम्हाला...
लग्न सोहळा होताच
नवरदेवाने रूसून बसायला
सोन्याची चैन मागायला
वधु पाहिजे आम्हाला...

आमची सेवा करून
घरी काम करायला
आमचा वंश वाढवायला
वधु पाहिजे आम्हाला...

संशोधनपर

कु. अर्चना आण्णासो जाधव
तृतीय वर्ष, वाणिज्य

भारताच्या वित्तिय बाजारपेठेत आज निर्माण झालेले हे घसरणीचे चित्र आणखीन गुंतागुंतीचे होत चालले आहे. काही महिन्यांपूर्वी चाळीस रूपयाला मिळणारा डॉलर आता पन्नास रूपायांपर्यंत वधारला आहे.

जागतिक मंदी आणि भारत

प्रस्तावना :

जागतिक पातळीवर कार्यरत असणाऱ्या वित्तसंस्थांना गेल्या सप्टेंबर २००८ पासून मोठे हादरे बसले आहेत. अमेरिका, जपान, युरोप यांसारख्या अर्थव्यवस्थांमध्ये मंदी प्रत्यक्ष परिणामांच्या स्वरूपात अनुभवली जात असल्याने तिचे अस्तीत्व, प्रगत, औद्योगिक अर्थव्यवस्थांच्या संदर्भात मान्यच करावे लागेल. १५८ वर्षांपूर्वी स्थापना झालेल्या लेहमन यासारख्या बड्या वित्तसंस्थचे दिवाळे निघाले आहे. त्याचबरोबर अमेरिकेतील सर्वात मोठी विमा कंपनी, अमेरिकन इंटरनॅशनल (ग्रुप) (ए.आय.जी.) या संस्थेला आपली रोखता, विश्वसनीयता टिकविण्यासाठी प्रयत्न करावे लागत आहेत. जगामध्ये सध्या मंदीसदृश्य परिस्थिती निर्माण झालेली आहे. प्रस्तुत लेखामध्ये महामंदीचा विसाव्या शतकातील अनुभव, जगामधील आणि विशेषत: भारतातील सध्याची परिस्थिती तसेच महामंदीतून बाहेर पडण्यासाठी कराव्या लागणाऱ्या उपाययोजना याची चर्चा केलेली आहे.

व्यापारचक्र हे भांडवलशाही अर्थव्यवस्थेचे त्रासदायक; पण अपरिहार्य महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे. गेल्या दोन शतकांमध्ये जगाचा लक्षणीय आर्थिक विकास ही एक महत्वाची घटना आहे; परंतु ही वाढ विशेषत: बाजार अर्थव्यवस्थांशी सातत्य सुलभ व सर्वसमावेशक दिसून येत नाही. भांडवलशाही देशांचा आर्थिक विकास असे दाखवून देतो की त्या देशांच्या उत्पादनपातळी, किंमती, उत्पन्न आणि रोजगार या आर्थिक घटकांमध्ये सातत्याने चढ-उतार होतात. या आर्थिक घटकांमध्ये होणाऱ्या चढउतारांना किंवा विशिष्ट प्रकारच्या बदलांना 'व्यापारचक्र' किंवा तेजी-मंदी चक्र' असे म्हणतात. व्यापरचक्र म्हणजे तेजी-मंदीचे चक्र होय. व्यापारचक्रामध्ये मंदीचा कालावधी सापेक्षतेने अधिक असतो. व्यापारचक्राच्या तेजी, घसरण, मंदी व पुनरूज्जीवन या चार प्रमुख अवस्था असतात.

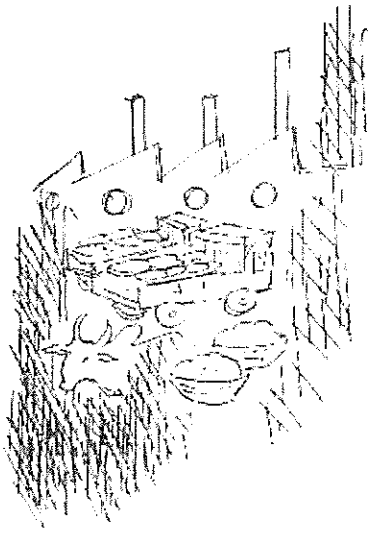

व्यापारचक्राची काही महत्त्वाची वैशिष्ट्ये आहेत. अर्थव्यवस्थेमध्ये तेजी-मंदी चक्राने घडून येणारे बदल पुन:पुन्हा घडून येणारे असतात. तेजीनंतर मंदी व मंदीनंतर तेजी असे चढ-उतार लयबद्ध पध्दतीने होतात. व्यापारचक्राच्या तेजी किंवा भरभराट, घसरण, मंदी व पुनरूज्जीवन या चार प्रमुख अवस्था असतात. कोणतीही

अवस्था कायम स्वरूपी टिकत नाही, परंतु व्यापारचक्राच्या इतर कोणत्याही अवस्थेपेक्षा मंदी अधिक काळ टिकते. तसेच अर्थव्यवस्थेची तेजीकडून मंदीकडे होणारी घसरण अधिक जलद गतीची असते. व्यापारचक्रांचा कालावधी कमी-अधिक असू शकतो. व्यापारचक्रे विविध मुदतीची असात. काही व्यापरचक्रे कमी मुदतीची, तर काही दीर्घ मुदतीची असतात.

पुनरूज्जीवन, तेजी, घसरण आणि मंदी या चार अवस्था आकृतीत दर्शविल्या आहेत.

१९३० च्या दरम्यान जगभरात आर्थिक मंदीची भयावह परिस्थिती निर्माण झाली होती. १९२९ ते १९३३ या काळात सर्व प्रगत औद्योगिक देशांमधील उत्पादन निम्याने घसरले होते. बेरोजगारीचे भयवाह परिणाम दिसत होते. सर्वत्र अन्नासाठी रांगा, त्यातून निर्माण होणारे संघर्ष, बँका बुडणे असे वातावरण अमेरिका, इंग्लंडसह सर्वत्र निर्माण झाले होते. त्यावेळी महामंदीचे गंभीर परिणाम अर्थव्यवस्थेच्या विविध क्षेत्रांत दिसत होते. १९३९ मध्ये सुरू झालेल्या महायुध्दानंतर हे आर्थिक आरिष्ट खऱ्याअर्थाने संपले.

भारतीय बाजरपेठेतील सध्याच्या किंमतीचा अंदाज घेता, भांडवली मालाच्या उत्पादनाच्या क्षेत्रात मोटार वाहने, दुचाक्या, इमारती टिकाऊ वस्तू अशांच्या किंमती काही प्रमाणात घटल्या असे दिसते. अजून तरी त्या क्षेत्रात प्रत्यक्षपणे रोजगार कपात झालेली नाही.

स्वरुप :

अन्नधान्य, दूध, तेल, साखर व तत्सम कौटुंबिक उपभोगाच्या जीवनावश्यक वस्तू, भाजीपाला गृहीत धरून त्या क्षेत्रात मात्र अजूनही भाववाढीचेच वातावरण आहे. पण ज्या वेगाने भांडवल बाजारात घसरण होत चाललेली आहे आणि सन्सेक्स येत्या काही दिवसात पाच हजाराच्या खाली जाण्याइतकी परिस्थिती निर्माण झाली आहे. तर त्याही ठिकाणी किंमती घसरण्याची शक्यता निर्माण होऊ शकेल. १९२९ मध्ये अशाच प्रकारचे वातावरण अमेरिकेत निर्माण झाले व ते जगभर पसरले होते.

सामान्यत: मंदी का निर्माण होते ? याचे आजपर्यंत झालेले विवेचन लक्षात घेतले तर पहिली गोष्ट गुंतवणूकीचा अभाव, गुंतवणूकीच्या पातळीत होणारी घट याचा विचार करावा लागतो. जेव्हा असे घडू लागते. तेव्हा उत्पादनात घट होते. बेरोजगार निर्माण होतो. आणि बेरोजगार निर्माण झाला की, लोकांच्या हातातील क्रयशक्ती घटते. मागणी घटते आणि सर्वच बाजारपेठत मंदीचे वातावरण निर्माण होते. साहजिकच प्रश्न असा निर्माण होतो की, गुंतवणूक का कमी होते ? याबाबतीत वित्तीय बाजारपेठेतील व्यवहारांच्या संदर्भात जेव्हा अविश्वास निमोण होतो, तेव्हा गुंतवणूक कमी होण्याची शक्यता निर्माण होते. जोपर्यंत बँका व वित्तीय संस्था गुंतवणूक दारांना किंवा गरजूंना कर्जाचा पुरवठा करतात आणि अशा कर्जांची नियमित व्याजासह परतफेड चालू राहते. तोपर्यंत रोखतेवर प्रतिकूल परिणाम होत नाही.

कर्जे देणे, कर्जाची परतफेड करणे, पुन्हा कर्जे देणे हे चक्र कुठेही खंडित न होता चालू राहते. तोपर्यंत ही बाजारपेठ निर्धोक असते; पण नेमके याच बाबतीत जुगारी प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देणाऱ्या, भरमसाठ नफेबाजीचे उद्दिष्ट ठेवणाऱ्या भांडवलशाही बाजारपेठेत वित्तीय व्यवहारातील काही प्राथमिक निकष व निर्बंध किंवा मर्यादा दुर्लक्षित केल्या जातात.

भारताच्या वित्तीय बाजारपेठत आज निर्माण झालेले हे घसरणीचे चित्र आणखीन गुंतागुंतीचे होत चालले आहे. काही महिन्यांपूर्वी चाळीस रूपायाला मिळणारा डॉलर आता पन्नास रूपायांपर्यंत वधारला आहे.

रूपयाच्या किंमतीत होणारी ही घट टाळण्यासाठी सरकारच्या मार्गदर्शनाखाली रिझर्व बँकेला परकीय चलनाच्या बाजारपेठेत मोठ्या प्रमाणात डॉलरची विक्री करावी लागत आहे. डॉलरची विक्री केल्यामुळे डॉलरचा विनिमय दर स्थिर राहील अशी अपेक्षा होती, पण तसेही झालेले दिसत नाही. दुसऱ्या बाजूला प्रारंभिक इंधन तेलाच्या किंमती भरमसाठ वाढल्या,त्याचे मुख्य कारण इंधन तेलाचा आंतरराष्ट्रीय बाजार कमॉडिटी मार्केटच्या पध्दतीने कार्ये करू लागला. त्याचबरोबर अन्न धान्याचा बाजारदेखील तशाच पध्दतीने कार्यवाहीत येऊ लागला. परिणामी तेलाच्या किंमती वाढल्या, धान्याच्या किंमती वाढल्या, त्या बाजारात अधिक प्रमाणात डॉलर गुंतवले जाऊ लागले. साहजिकच वित्तीय बाजारातील डॉलर वस्तू बाजाराकडे अधिक प्रमाणात वळू लागले.

अमेरिका, युरोप, यांसारख्या देशांनी अमर्यादित बेजबाबदार तारण घेऊन मोठ्या प्रमाणात कर्जे वाटली त्याची परतफेड न झाल्याने दोन्ही देशावंर मंदीचे सावट कोसळले आहे.

परिणाम :

या महाभयंकर उलथापालथीमुळे व पुढे काय याचा आतच अंदाज नसल्यामुळे, वित्तीय बाजारपेठा सर्वच देशात हादरल्या आहेत. बँकांमध्ये परस्पर अविश्वास निर्माण झाला आहे. एकमेकाला अल्पमुदतीचे कर्जे देण्याचे व्यवहार थंडाविले आहेत. गुंतवणूकदार आपले भाग कर्जरोखे विकण्याची धडपड करत आहेत. अनेक राष्ट्रांच्या मध्यवर्ती बँका सावध झाल्या आहेत.

भारतामध्ये उच्च पातळीवर किती जरी सांगितले असले की, जागतिक मंदीचे परिणाम भारतावर होणार नाहीत. तरी जागतिक मंदीचे परिणाम भारतावर होण्याची शक्यता आहे. देशाच्या विविध क्षेत्रामध्ये नवीन नोकर भरती बंद होऊन कपात सुरू झाली आहे. आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीच्या वर्ल्ड आऊटलुक या अहवालात नमूद केल्याप्रमाणे पुढील वर्षी विकसित देशांच्या अर्थव्यवस्था पूर्णपणे मंदीत जाणार असून त्याचा परिणाम आशियातील देशांवरही होणार आहे. जागतिक अर्थव्यवस्थेच्या वाढीच्या दरात ०.२% आणि पुढील वर्षी ०.९% घट होण्याची शक्यता आहे. चालू वर्षी एकूण वाढ ३.७% तर पुढील वर्षी ती २२% राहील २००२ मध्ये जागतिक अर्थव्यवस्थेच्या वाढीचा दर ५% होता. मंदीमुळे हा दर २००९ मध्ये ३.३७ टक्क्यांवर येण्याची शक्यता आहे. विकसित होणाऱ्या देशांच्या एकूण देशांतर्गत उत्पादनवाढीच्या दरात सरासरी १ टक्का घट होणे अपेक्षित आहे. आर्थिक निर्यात ३० टक्क्यांवरून १० टक्क्यांवर आल्यामुळे भीतीचे वातावरण निर्माण झालेले आहे. ही सर्व उदाहरणे मंदीचे संकट तीव्र होत असल्याचे दर्शवित आहेत.

आर्थिक तडाख्याने मेटाकुटीला आलेले प्रख्यात उद्योगसमूह नोकर कपात करत आहेत. त्याचे ताजे उदाहरण म्हणजे सिटी बँक समूहाने एकाच दिवसात तब्बल ५०,००० जणांना नोकरीवरून काढून टाकले आहे. जागतिक वित्तीय संकटामुळे खर्च कमी करण्याच्या उद्देशामुळे जगभरातील कंपन्यांनी कर्मचाऱ्यांची कपात करण्याचे धोरण अवलंबिले आहे.

जागतिक पातळीवर मोठ्या प्रमाणावर कर्मचारी कपात झालेली आहे. मात्र भारतात मोठ्या प्रमाणात कर्मचारी कपात होण्याची शक्यता कमी आहे. देशाचा आर्थिक विकास ७% किंवा त्यापेक्षा कमी झाला तरी, भारतातील रोजगारांच्या संख्येवर परिणाम होण्याची शक्यता कमी असल्याचा आशावाद नियोजन मंडळाचे उपाध्यक्ष मॉंटेकसिंग अहलुवालिया यांनी व्यक्त केला आहे.

उपाययोजना :

जागतिक मंदीचे आरिष्ट आपल्यावरही असण्याची शक्यता आहे. मात्र ते टाळता येण्यासारखे आहे. राजकीय पक्षांच्या प्रमुखांनी पुढाकर घेऊन योग्य नियोजन केले, तर मंदीचे परिणाम रोखणेही शक्य आहे. एकूण मालमत्तेच्या फक्त १०% मालमत्ता शेअरबाजाराशी संबंधित आहे. त्यामुळे शेअरबाजाराच्या घसरणीचा भारताच्या विकासावर फारसा परिणाम जाणवणार नाही. देशातील ४०% मालमत्ता सार्वजनिक मालकीची असल्याने शासनाला नियंत्रित ठेवणे सहज शक्य आहे.

अन्नधान्याच्या किंमती वाढविणे, सरकारी कर्मचाऱ्यांना सहाव्या वेतन आयोगाच्या शिफारशी फरकासह लागू करणे, अशा उपाय योजना तातडीने होणे आवश्यक आहे.

बेरोजगारी भत्ता, करदात्यांना काही प्रमाणात सवलत उत्पादनावर अनुदान अशा काही प्रमाणात सवलत, उत्पादनावर अनुदान अशा काही योजना सरकारने राबवायला हव्यात. अर्थव्यवस्थेवर परिणामकारकपणे नियंत्रण ठेवल्यास, मंदी टाळण्यास त्याच उपयोग होऊ शकता. स्पर्धात्मक बाजारपेठ निर्माण करून राष्ट्रीय उत्पादनाचा वेग वाढविलां पाहिजे. त्यामुळे रोजगार उपलब्ध होण्यास मदत होईल आणि मंदीचे संकट दूर होईल. त्यासाठी देशाने आर्थिक व्यवस्था सुधारण्यासाठी नवे धोरण अवलंबवयास हवे.

भारतीय रिझर्व्ह बँकेने २००४ नंतर प्रथमच रेपो दरात कपात केली आहे. रेपो दर म्हणजे रिझर्व्ह बँकेने अन्य बँकांना अल्प मुदतीचे कर्जे देण्यासाठी ठरवलेला दर. बँकांना निधीची गरज भासल्यास रेपो दरानुसार त्या रिझर्व्ह बँकेकडून कर्ज घेऊ शकतात. बँकांना होणारा फायदा ग्राहकांपर्यंत पोहोचवण्याची गरज आहे.

सारांश :

साफल्याने विचार करता, कोणत्याच राष्ट्राची अर्थव्यवस्था पूर्णत: अनियंत्रित, खुली व स्पर्धात्मक बाजारपेठेवर अवलंबून ठेवण्याचे भांडवलशाही धोरण उपयुक्त नाही. त्यातून काही काळासाठीच तेजी निर्माण होते, पण त्यातूनच विध्वंस करणारी मंदीही निर्माण होते. सातत्यपूर्ण विकासप्रक्रिया चालू ठेवायची असेल, सर्वांना सतत रोजगार उपलब्ध करून द्यायचा असेल, मंदी टाळायची असेल व विकासाला पूरक किंमतवाढ आमलात आणायची असेल तर अर्थव्यवस्थेच्या महत्त्वाच्या आयामावर शासकीय नियंत्रण ठेवणे आवश्यक. तेव्हा लौकिक पध्दतीने शासकीय हस्तक्षेप करता येणे अशाच प्रकारची मिश्र अर्थव्यवस्था हेच व्यावहारिक शहाणपणाचे प्रारूप आहे. हाच मंदी टाळण्याचा महत्त्वाचा मार्ग ठरू शकतो.

वैचारिक

कु. पल्लवी प्रकाश जाधव
तृतीय वर्ष, वाणिज्य

भारत - अमेरिका अणूकरार भारताच्या हिताच्या दृष्टीने योग्य वाटत असला तरी, या कराराचे भारताच्या सार्वभौमत्वावर आणि स्वातंत्र्यावर जे परिणाम होतात, त्या परिणामुळेच देशातील विरोधी पक्ष या करारास मान्यता देत नाहीत.

भारत-अमेरिका अणुकरार आणि सद्य:स्थिती

सध्या देशात गाजत असणारे आणि सर्वांचे लक्ष वेधून घेणारे असे एक नाट्यमय प्रकरण म्हणजे '' भारत-अमेरिका अणुकरार''. हा करार भारताच्या फायद्याचा की तोट्याचा, तो होणार किंवा नाही, यासारखे अनेक तर्क-वितर्क लढविले जात आहेत. या करारबाबत अनेक समर्थक आणि टीकाकार यांच्यात विचारांचे एक नाट्यमय असे युद्ध रंगले आहे. पण हा करार नक्की आहे तरी काय ? त्याचा कालावधी किती ? विरोध का होतोय ? हा करार करणे योग्य की आयोग्य ? असे अनेक प्रश्न उपस्थित होतात. या सर्वांचे विवेचन करताना सद्यस्थिती आपणासमोर येते.

भारत-अमेरिका अणुकरार नवा राजकीय इतिहास घडवीत आहे. भारताने अणुसहकार्यासाठी अमेरिकेशी हा करार करण्याचा निर्णय घेतला. त्यानुसार सन २००५ मध्ये या कराराचा ''प्राथमिक मसूदा'' तयार केला गेला. सन २००६ मध्ये कराराचा ''जाहीरनामा'' सादर झाला. तर जुलै २००७ मध्ये हा करार झाला. त्यानंतर या करारावरून अनेक वाद निर्माण झाले. या कराराचे स्वरूप व तरतूदी या ''हाईड ॲक्ट आणि १२३'' यानुसार करण्यात आलेल्या आहेत. NPT व CTBT मध्ये सामील नसल्यामुळे भारताला या करारात समाविष्ट होता येते नव्हते. मात्र ही अडचण दूर करण्यासाठी अमेरिकी काँग्रेसचे एक सदस्य हेरी जे हाईड' यांनी ''भारत-अमेरिका शांतता अणुऊर्जा सहकार्य अधि नियम-२००६'' हा प्रस्ताव मांडला. यालाच 'हाईड ॲक्ट'' म्हटले जाते. त्यामुळे कराराचा मार्ग मोकळा झाला. त्यानंतर २ मार्च २००६ मध्ये नवी दिल्ली येथे जार्ज डब्ल्यू बूश आणि भारताचे पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांनी करारावर स्वाक्षरी केली. या १२३ करारात -

१) अणुऊर्जेच्या क्षेत्रात सहकार्य करण्याविषयीच्या सर्व तरतूदी आणि निकषांचा यात उल्लेख करण्यात आला आहे.

२) आगामी ४० वर्षापर्यंत अमेरिका भारताला अणुइंधन, उपकरणे, तंत्रज्ञान उपलब्ध करुन देईल. मुदत संपल्यानंतर पुढे १० वर्षापर्यंत ती वाढवता येईल.

३) उभय देशापैकी कोणताही देश वाजवी कारणांसह एक वर्षाची नोटीस देऊन यातून बाहेर पडू शकेल.

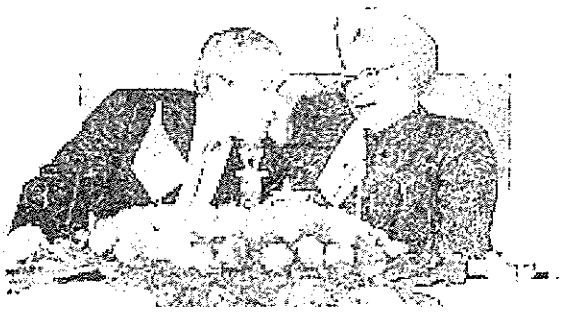

हाईड ॲक्टमुळे भारताला अनेक सवलती

मिळाल्या असल्यातरी, इराणला अणवस्त्र प्रसारापासून रोखण्यासाठी भारताला अमेरिकेची मदत करावी लागणार आहे. या करारामुळे भारताला होणारे फायदे खालील प्रमाणे सांगता येतील.

१) देशातील अणुऊर्जेचे प्रमाण ३% हून १२% पर्यंत जाणार आहे.

२) भारताची वाढती ऊर्जा गरज भरून काढण्यासाठी आणि क्रूड तेलाचे परावलंबित्व कमी करण्यासाठी फायदेशीर आहे.

३) १९७४ च्या अणुचाचणीमुळे आंतरराष्ट्रीय समूदायाने लादलेले निर्बंध संपूष्टात येतील.

४) अणुतंत्रज्ञानाबरोबर भारताला अमेरिकेकडून अवकाश संशोधन, नॅनो टेक्नॉलॉजी यासाठी सहकार्य लाभणार आहे.

५) अप्रत्यक्षपणे भारताला आण्विक सत्ता म्हणून मान्यता मिळण्यास मदत होणार आहे.

६) तसेच भारत-इराणदरम्यानच्या प्रस्थापित वायूवाहिन्यांपेक्षा हा करार फायदेशीर ठरणार आहे.

अशाप्रकारे हा करार भारताच्या हिताच्या दृष्टीने योग्य वाटत असला तरी या कराराचे भारताच्या सार्वभौमत्वावर आणि स्वातंत्र्यावर जे परिणाम होतात, त्या परिणामामुळेच देशातील विरोधी पक्ष या करारास मान्यता देत नाहीत. ते परिणाम खालील प्रमाणे :

१) या करारानंतर अणुऊर्जा प्रकल्पांची सर्व गोपनीय माहिती ''आंतरराष्ट्रीय अणुऊर्जा संस्थेला'' द्यावी लागणार आहे. त्यामध्ये अणुबॉम्ब ,अणुऊर्जा किती निर्माण केली आहे. काय संशोधन केले, कोणते तंत्रज्ञान दिले हे उघड करावे लागणार आहे. 'तसेच देशातील २२ प्रकल्पांपैकी १४ अणुप्रकल्प आंतरराष्ट्रीय अणुऊर्जा संस्थेला तपासण्याची परवानगी मिळणार आहे.

२) अणुऊर्जेसाठी वापरण्यात आलेल्या इंधनावर पुन:प्रक्रिया करता येईल मात्र त्यावर आंतरराष्ट्रीय संस्थेचे नियंत्रण राहिल.

३) शिवाय भारताला अणुचाचणी घेता येणार नाही आणि भारताने ती घेतलीच तर हा करार रद्द होऊन भारताला सर्व इंधन अमेरिकेला परत करावे लागणार आहे.

४) तसेच भारताला राखीव इंधनसाठा ठेवता येणार नाही.

अशा विविध कारणांमुळे डाव्यापक्षांनी आपला पाठिंबा काढू न घेतला. त्यामुळे सरकारला लोकसभेत विश्वासदर्शक बहूमत सादर करावे लागेल.हे बहूमत सादर करताना अनेक प्रकारांनी वैचारिक पेचप्रसंग निर्माण झाले. सरकारला ''२७५ विरुद्ध २५६'' असे बहुमत प्राप्त झाले. मात्र यावेळी घडलेल्या ''लाचप्रकरणामुळे'' अनेक राजकीय वादळे निर्माण झाली आहेत. कराराचे समर्थक आणि विरोधक यांच्यात दिवसेंदिवस वैचारिक युद्ध रंगत असून त्यामुळे राजकीय स्तरावर अनेक पेचप्रसंग निर्माण झाले आहेत.

दिनांक २ ऑगस्ट २००८ रोजी आंतरराष्ट्रीय अणुऊर्जा संस्थेने ''सेफगार्ड'' म्हणजेच या करारातील विशेष सुरक्षा उपायांना व्हिएन्ना येथील बैठकीत मान्यता दिली. त्यामुळे हा करार आणखी एक पाऊल पुढे सरकला आहे. यानंतर हा करार ''अणु पुरवठादार संथ'' (N S G) च्या पुढे माडण्यांत येईल. तेथे हा करार संमत झाल्यास,तो अमेरिकन काँग्रेसच्या पुढे मांडण्यात येईल. तेथे संमती मिळाल्यानंतर हा करार आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पूर्ण होईल. '

या कराराबाबत भारत-अमेरिका या उभय देशात अनेक समर्थकांबरोबर अनेक विरोधक ही आहेत. त्यामुळे हा करार पूर्ण होणार किंवा नाही, तसेच त्याचे फायदे भारताला मिळणार की अमेरिकेला ? हे काळच ठरवेल.

व्यक्तिचित्रण

श्री. हर्षद वसंतराव भाले
द्वितीय वर्ष, कला

काठमांडू येथे २० नोव्हेंबर १९५६ ला जागतिक बुध्द धम्म परिषदेत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 'बुध्द की कार्लमार्क्स' या विषयावर ऐतिहासिक भाषण दिले होते. हेच त्यांचे शेवटचे भाषण असे मानले जाते.

सर्वश्रेष्ठ वक्ता डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

दलित, पीडित, शोषीतांचे, बहुजननांचे उध्दारकर्ते, ज्ञानीपंत, भारतीय राज्य घटनेचे शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी समाज जागृतीला आपल्या जीवनात अत्यंत मोलाचे व महत्त्वाचे स्थान दिलेले होते. समाजात जागृती निर्माण केल्याशिवाय त्यांचा उध्दार होणार नाही. नि हिंदू धर्माच्या थोतांडवादी चक्रात आणि दैववादात अडकून यातना भोगीत असलेला दलित, पीडित, बहुजन समाज हा योग्य प्रबोधनापासून हजारो वर्षे दूर होता. त्यांना मानसिक व सांस्कृतिक शोषणापासून मुक्त करणे महत्त्वाचे व प्रथम कर्तव्य होते त्यासाठी समाजापर्यंत पोहोचणे व दलित पीडित समाजाचा मनोपालट होईल असे परिवर्तनवादी विचार समाजापर्यंत पोहोचणे गरजेचे होते. त्यातच प्रमुख प्रसारमाध्यमे ही मनुवाद्यांच्या हातात होती म्हणून प्रसारमाध्यमांचे महत्वाचे हत्यार म्हणजे भाषण. या हत्याराचा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी शस्त्र म्हणून वापर करून आणि समाजात जागृती हे ध्येय मनाशी बाळगून समाज जागृतीचे आणि प्रबोधनाचे कार्य केले. म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या जीवनाचे तीन ठळक असे भाग दिसून येतात. काळानुक्रमे १) १९२० ते १९३६, २) १९३७ ते १९४५ आणि ३) १९४६ ते १९५६ पहिल्या भागात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी २१ मार्च १९२० ते ८ नोव्हेंबर १९३६ या काळात ९६ भाषणे देऊन समाज जागृतीचे कार्य केले. तर दुसऱ्या भागात १६ जानेवारी १९३७ ते २७ डिसेंबर १९४५ या काळात १३६ भाषणे देऊन समाज परिवर्तन रथास गती देण्याचे कार्य करून धम्म परिवर्तन चक्राला गती देण्याचे महानकार्य करून समस्त बहुजनांमध्ये परिवर्तनाची ऊर्जा निर्माण केली. तर तिसऱ्या भागामध्ये १४ जानेवारी १९४६ ते २५ नोव्हेंबर १९५६ या काळात ११९ भाषणे देऊन दलित, पीडित, बहुजन समाजाला गुलामीची जाणीव करून दिली. वरील तीनही भागात मिळून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी एकूण ३५१ भाषणे देऊन लाखो बहुजनांचे मनपरिवर्तन केले.

काठमांडू येथे २० नोव्हेंबर १९५६ ला जागतिक बुध्द धम्म परिषेदेत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 'बुध्द की कार्लमार्क्स' या विषयावर ऐतिहासिक भाषण दिले होते. हेच त्यांचे शेवटचे भाषण असे मानले जाते. परंतू प्रत्यक्षात त्यांचे हे शेवटचे भाषण नसून त्यांनतर देखिल त्यानी चार ऐतिहासिक भाषणे दिलेली आहेत.

काठमांडुहून भारतात परताना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर काशी व सारनाथ येथे थांबले होते. तेथे त्यांनी आपल्या महापरिनिर्वाणाच्या १० दिवस आधी दिलेली ही भाषणे होती. बनारस हिंदू विद्यापीठात कला महाविद्यालयाच्या भव्य मैदनावर २४ नोंव्हेबर १९५६ ला दिलेल्या भाषणाची नोंद धर्मदूत या महाबोधी सभेच्या डिसेंबर १९५६ च्या मुख्य पत्रात ठळकपणे नोंदविलेली आहे. या सभेमध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 'ब्रह्मसत्य-जगमिथ्या' ही केवळ बौध्दीक लटपट असल्याचे ठणकावून सांगितले होते. विषमता प्रधान वैदिक ब्राह्मणी धर्मग्रंथांना तिलांजली देण्याचे आवाहन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी सनातनवाद्यांच्या बालेकिल्ल्यात करावे हे विशेष होते. सिंहाच्या गुहेत शिरून त्याचीच आयाळ पकडण्यासारखे होते. हेच त्यांचे भाषण उधळण्यासाठी काही सनातनी मंडळीनी शेकडो सनातनी लोकांना तयारीनिशी पाठविले होते. व स्वत: देखिल आलेले असता. त्यांना डॉ. बाबासाहेबांची अपार तळमळ, अफाट व्यासंग, अत्यंत निर्भयपणा आणि तर्कशुध्द प्रतिपादन शक्ती व धारदार वक्तृत्व पाहून सारेजण श्रोते भारावून गेले होते. आणि सभा उधळविण्याचे सोडून डॉ. बाबासाहेबांना वंदन करून ही मंडळी परत निघून गेली होती. अशी होती डॉ. बाबासाहेबांची आणि भीमवाणीची महती.

त्याच ठिकाणी दुसऱ्या दिवशी म्हणजेच २५ नोव्हेंबर १९५६ ला बाबासाहेब आंबेकरांच्या हस्ते विद्यापीठाच्या विद्यार्थी परिषदेचे उद्‌घाटन देखिल झाले होते. या भाषणात त्यांनी समाजशास्त्रीय विवेचनावर भर दिला होता. सारनाथ येथे तथागत बुध्दांनी पहिले धम्मप्रवर्तन केले होते. त्याच भूमीमध्ये धम्मेक स्तुपाच्या सावलीत बसून डॉ. बाबासाहेब यांनी आपल्या आयुष्यातील शेवटचे भाषण दिले होते. हा प्रसंग योगायोगावर विश्वास नसला तरी स्तिगित करणारा होता. हेच ते बाबासाहेबांचे शेवटचे भाषण होतो.

डॉ. बाबासहेबांनी लाखोंच्या सभांमध्ये भाषणे केली. १४ ऑक्टोबर १९५६ ला धम्मदीक्षा सोहळ्यातील त्यांचे भाषण तर एक नवे पर्व निर्माण करुन गेले. येवल्यातील धर्मांतराची (१३ ऑक्टोबर १९३५) केलेली घोषणा 'हिंदू म्हणून जन्माला आलो, पण हिंदू म्हणून मी मरणार नाही' ही इतिहासाला कलाटणी देणारी घटना होती. प्रत्यक्षात १९२४ ला बार्शीच्या भाषणातच डॉ. बाबासाहेबांनी हा मनोदय व्यक्त केला होता. त्याचा निर्धार १९३५ ला केला गेला. १९२४ ते १९५६ एवढा काळ अभ्यास पूर्वतयारी आणि बांधणी यात घालविला होता.

माणगावला २१ मार्च १९२० ला राजर्षी शाहू महाराजांनी भरविलेल्या परिषदे पासून वक्ता म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा प्रवास सुरू होतो. तो अविश्रांतपणे महापरिनिर्वाणा पर्यंत चालूच होते.

क्रांती सन्मुख शब्द सत्तेचा नवा स्पर्श घडविला म्हणून सांगावेसे वाटते की, वाणीत भीमा ठेवण्यापेक्षा करणीत भीमा ठेवला (आणला) पाहिजे. हीच खरी काळाची गरज आहे. त्यामुळे मला असे सांगावेसे वाटते की,

जॉन से जुलमो को जला दिया ।
हिंदूस्तान बना के हमें इसाफ मिला दिया ।।
वो बहुत नेते थे, मगर मेरे भीमजीने पूरे
हिंदूस्तान को इन्सान बना दिया ।।

कथा

श्री. संतोष विलास पाटील
तृतीय वर्ष, कला

ज्या दिशी लक्षीला कोरड्या उलट्या झाल्या त्या दिसापासनं लक्षीचं भाग्य उजाळलं. त्या दिसापासनं लक्षीच्या सासूचं चलिंदर जरा बदललंच, आन् ती लक्षीबर जरा ग्वाडच बोलायला लागली. नवरा लक्षीचा लाड करायचा, लक्षीची आता सारी विचारपूस हुयाला लागली. लक्षीचं गेल्याल सुख परत पदरात पडलं हुतं.

फड...

गारठ्यानं घुंगुन कुत्री अंग आकसून शेपूट तोंडात घेऊन शेकोटीसाठी पेटवलेल्या राखेत ऊब घेत निपचित पडली हुती. साऱ्या शिवारभर धुकं पसारलं हुतं. जणू आभाळच धरतीची गाठ घ्याला आल्यागत झालं हुतं. झाडाचं पान पान दवात न्हाऊन गेलं. सारं शिवार थंडीनं गारठून गेल्यागत झालं हुतं. आसल्या गुलाबी थंडीत लक्षी दोन महिन्याची पोर कडीवर घेऊन, डोक्यावर फडक्याची चुंबळ करुन त्यावर आच्यात ठेवलेल्या बादलीत रातीची बाजरीची शिळी भाकरी, हिरव्या मिरचीचा ठेचा आन् ऊस तोडायचा कोयता घेऊन मुकादमन ठरवलेल्या फडाचा रस्ता तुडवत आपल्या टोळीसंगं चालली हुती. सारीकडंच निरव शांतता पसरली हुती. निम्मी आर्धी मंडळी थंडीनं काकाडली हुती. हातपाय बर्फागत गार पडलं हुतं. काय जणाचं दात पाणी उपसायच्या इंजिनागत धाड धाड आवाज करीत एकमेंकावर जोरजोरात आदळत हुतं. तर काय जणाचं हात पाय आल्यागत आकडून गेलं हुतं. लक्षीच्या टोळीचा मुकादम आकड्याच्या मिशीवर आडवी मूठ फिरवून साऱ्या टोळीवर खेकसून बोलला, 'ये गडी हो, चाला की जरा पटापटा, काय रेड्यावर पाऊस पडल्यागत चालताय लेक हो' जशी मुकायदमची हाळी कानावर पडली तशी समदी टोळीच भराभरा चालयाला लागली.

दिस उगवायच्या आतच फडात नारळ फोडला आन् कामाला जुपी केली. ठणकं मारणाऱ्या पाठीकडं दुर्लक्ष करून लक्षीनं कोयता उचलला. ऊसाला कुस मायंदाळी पण बोधीनं कुसबी सुंब पडली हुती. कनाना ऊसाचं कडकं पडायला सुरूवात झाली. हळुहळु तांबडं फुटाय लागलं आन् सूर्याची लालसर किरणं फडात पसरली. चंद्राच्या उजेडात ऊस तोडणाऱ्या गड्यास्नी आता लय बरं वाटलं. ऊन वाढलं तसं ऊसावरची दव हळुहळू कमीकमी हुयाला लागली. आता ऊस चांगलाच कोरडा पडला हुता. पाल्याची खुसपुस वाढली हुती. कुसबी जास्तीत टोचायला लागली हुती. गावकुसाकडं पाहिलं तर थंडीनं गारठून गेल्याली माणसं ऊन खायाला आंगणात येऊन गप्पा ठोकीत बसली हुती, काय जण आजून बी मुरकटून घेऊन गप निजली हुती. म्हातारी माणसं गरम गरम चहाचा घोट घेऊन कामाला लागली हुती. काहीजण तळहातावर तंबाखू घेऊन त्यात चुना घालुन मळीत बसली हुती. काही जणांची तोंड पानानं रंगुन लालभडक झाली हुती.

फडात ऊस तोडताना लक्षीचा जीव कावऱ्याबावऱ्याहून लेकीकडं बघायचा, आन् लगीच लक्षी हातातल्या कोयत्याचा घाव ऊसावर घालायची, एकीकडं वाडं टाकायची. उलट्या कोयत्यानं ऊसाचा पाला सरासरा काढायची. लक्षीच्या पाठीवर

झाल्याली जखम जास्तीच ठणकत हुती. बराच ऊस तोडून झाल्यावर लक्षीनं कोयता उभा करुन बांधावर खवला. आन् वाडं गोळा करून त्येच्या पेंड्या बांधायला सुरूवात केली. वाड्याच्या पेंड्या बांधून झाल्यावर लक्षीनं ऊसाच्या मोळ्या बांधायला हाती घेतल्या.

बाराचा सुमार झाला हुता. ऊन मी म्हणत हुतं. आसल्या उन्हात लक्षी ऊसाच्या मोळ्या वाड्यानं बांधत हुती. त्यातच सकाळ पासनं गरीब गायगत गप असल्याली पोर उन्हाच्या तडाख्यानं रडायला लागली. तसा लक्षीचा हात ढिला पडला. लक्षीच्या ध्यानात आलं कि पोरीला भुका लागल्यात पण काय करणार ? त्यो मुकादम मिशीवर आडवी मुठ फिरवीत साऱ्या गड्यांच्यावर देखरेख करीत बांधावर सपैय बसला हुता. आन् 'हात हालवा रं ! वाइच जोर लावा कोयत्याला' आता येवढ्यात खेप भरायला टाक्टर इल बगा' आसं सांगत हुता. लक्षीला हिकडं आड आन् तिकडं हिर झालं हुतं. काय करावं डोस्कच चालत नव्हतं. लक्षीनं हातातलं काम सोडलं पळत पोरीपाशी गेली. तिला आपल्या मिठीत घट्ट धरून हृदयशी कवटाळलं. नकळत लक्षीच्या डोळ्याच्या कडा पाण्यानं भरल्या आन् त्यातला एक थेंब पाचटीवर पडला, थेंबावर सुर्याची किरणं पडली आन् त्यो थेंब मोत्यासारखा चमकला आन् क्षणात नाहीसा झाला त्या थेंबाकडं लक्षीनं एकटक पाहिलं तसं तिच्या नदरंम्होरं काल राती घडलेला प्रसंग जसाच्या तसा उभा राहिला.

दोन महिनं झालं, लक्षीला पोरगी झाली म्हणून लक्षीचा नवरा धर्मा लक्षीला रोज मारझोड करायचा. धर्माच्या आय-बा ला बी मुलगा पाहिजे हुता पण दैवापुढं कुणाचं काय चालतयं. लक्षीला देखणीपान नक्षत्रावाणी पोरगी झाली. तशी धर्मानं दारू प्याला सुरवात केली. घरात भांडणाचं वादळ उठलं. घरची लक्ष्मी गेली घरात आवदसा घुसल्यासारखं घराचं वाटोळं झालं. लग्न झालं त्या यळला ठरलेल्या हुंड्यात फक्त एक हजार रुपये लक्षीच्या बापानं दिलं न्हाय. त्या गोष्टीचा राग लक्षीची सासू उठता बसता लक्षीवर सारखी काढत हुती. लक्षीच्या मागं कामाचा रपाटाच लावला हुता. जरा कुठं चूक झाली की, सासू लगीच वटावटा करायची. लक्षीच्या बाची उद्दरणी करायची. एकीकडं सासुचा जाच तर दुसरीकडं नवरा लक्षीला धाकात ठेवायचा. एक शब्द त्याच्याम्होरं बोलायची सोय न्हवती. दगडाखाली हात घावावा तशी लक्षी ह्यांच्या तावडीत चेंगरून गेली हुती. मन बोलायचं पण तोंडातनं शब्द फुटत नव्हता. मन रडायचं पण डोल्यातनं पाणी येत नव्हतं. मनातल्या भावना कुणाला तरी सांगाव्या, कुणाच्या तरी कुशीत शिरावं आन् मनमोकळं करावं आसं लक्षीला हर घटकंला वाटायचं. लक्षी धर्माबरोबर जरा लाडीक बोलायची पण धर्मा तिला सारखा हिडिस-फिडिस करागचा. खरतर लक्षीला मानसिक आधार कुणीच दिला न्हाय, पण एक बायको म्हणून नवऱ्याकडून बी सुख मिळत नव्हतं. या घरात लक्षीला आईची माया मिळत नव्हती, बा चा खांदा मिळत नव्हता. निदान त्या खांद्यावर डोकं ठेवून ढसाढसा रडून मनातलं सारं दु:ख धुवून गेलं असतं. लक्षी नुसता अन्याय सोसायची. कधी कधी ह्या साऱ्या गोष्टी लक्षीच्या सहन करण्याच्या पलिकडे जायाच्या. तवा लक्षीचं मन सैरावैरा विचार करायचं आन् लक्षीला म्हणायचं, 'उठ गं पोरी उठ ! या घरातनं पळून जा' सांग बा ला म्हणावं मी जगन काय बी करून पण तिकडं त्या जनावरांच्या गोठ्यात मला नगं ढकलू. आरं जनावराला बी काळीज आसतंच की ? त्यालाबी जीव लावला तर त्ये मुकं जनावर बी धन्यासाठी जीव द्याला तयार हुतंया. पण ही माणसं जनावराच्या बी खालच्या जातीची हायती. आजपातूर दगडाला जरी पाणी घातलं असतं तरी त्यालाबी मायेचा पाझर फुटला असता' असं लक्षी नुसती मनात कुढत बसायची. मोळेपणानं रडणं बी लक्षीच्या नशीबात नव्हतं, सासू लगीच सुर वडायची, 'काय झालं गं कर्मदळीद्रे, का ? उगाच भरल्या घरात बा गेल्यावाणी बेरडत्यास' सासुचं शब्द

लक्षीच्या काळजात काट्यासारखं टोचायचं आन् आसलं जगणं नको आसं वाटायचं पण काय करणार मराण येत न्हाय म्हणून नुसतं जगायचं आन् लक्षी मरमर मरून जगतच हुती.

ज्या दिशी लक्षीला कोरड्या उलट्या झाल्या त्या दिसापस्नं लक्षीचं भाग्य उजाळलं. त्या दिसा पासनं लक्षीच्या सासूचं चलिंदर जरा बदललंच आन् ती लक्षीबरबर जरा ग्वाडच बोलायला लागली. लक्षीचं गेल्याल सुख परत पदरात पडलं हुतं. पण हे सुख जास्ती काळ टिकलं न्हाय. आचानक एक दिस लक्षीच्या पोटातनं जोराच्या कळा याला सुरूवात झाली. लक्षी काकुळतीला येऊन वरडत हुती. नुतरी तडफडत हुती. ही बातमी धर्माला कळली, धर्मा टोळीतल्या गड्यांच्या संगं ऊस तोडायला फडात गेला हुता. त्यो लगबगीनं घरी परतला. धर्मा देवाला हात जोडत होता. धर्माची आय आनंदानं नुसती खुळी झाली हुती. आन् नातवाला मांडीवर खेळवायची सपनं बघत व्हती. धर्माचा बाप अंगणातल्या माचावर अस्वस्थ झाल्यासरखा गप्पा मारत बसला हुता. घराशेजारीची मंडळी धर्माच्या भौतीनं गोळा झाली हुती. तर काय म्हातारी माणसं धर्माच्या बा संगं माचावर गप्पा छाटीत हुती. सगळीच एका वेगळ्याच जगात वावरत हुती. घरात बाळाच्या रडण्याचा आवाज कानावर पडला. सगळी आनंदात कालवा करायला लागली हुती. थोड्यच वेळात साऱ्या परिसरात निरव शांतता पसरली. सारा दंगा एकदम बंद झाला. कारण लक्षीच्या पोटाला पोरगी आली हुती. धर्माच्या आयनं कपाळावर मारून घेतलं. धर्मा डोस्क्याला हात लावून बसला हुता. घरात कुणीतरी जन्मलं हुतं पण घरातलं वातावरण कुणीतरी गेल्यांसारखं शांत हुतं. लक्षीच्या पोटाला पोरगी आली आन् तिचं सुखाचं दिस सरलं. सासु, सासरा, नवरा सारीच लक्षीवर उलटली. धर्मा रोजच दारू ढोसायचा. घरी आल्यावर लक्षीला बेदम मारायचा. दारूच्या पायी धर्मा कर्जबाजारी झाला. त्यानं लक्षीच्या बानं केल्यालं दागिनं इकून त्या पैशाची दारू ढोसली आन् टोळीच्या मुकादम कडनं उचल घेतली हुती ती बी धर्मानं आपल्याच नरड्यात वतली. धर्मा फडात जायचा बंद झाला त्या यळंला लक्षीच्या सासू-सासऱ्यानं लक्षीला वली बाळंतीन असतानाच टोळीसंगं रवाना केलं. धर्मा दारू पिऊन लक्षीला मारायचा. रातीसुदीक तसंच घडलं. धर्मानं आधीच दारू घेतली हुती. चालताना तोल जात हुता तरीसुद्धा आणखी एक बाटली हातात घेऊन धर्मा खोपटाकडं आला. खोपटाच्या बाहीर आल्यावर शेळी बांधायला ठोकलेल्या मेकंला ठेसकाळुन धापदिशी तोंडावर आदळला. एवढंच निमित, गडी उठला आन् लक्षीला म्हणला, ' ये रांड उठ बाहीर हो, पहिली बाहीर हो, तू माझ्या घराचं वाटूळं केलंस, ती पोरगी उचल आज् चालती हो, चल ऊठ बसलीस काय !' आसं म्हणुन धर्मानं लक्षीच्या कंबरट्यात खोंबाऱ्याची शिवरी घातली. शिवरीचा खोंबारा लक्षीच्या पाठीत घुसला तसं आंगातनं रक्ताची चिळकांडी उठाय लागली. लक्षी ठो-ठो बोंबलली. शेजारच्या खुपीतली माणसं धावली त्यानी लक्षीला धर्माच्या तावडीतनं सोडवली. धर्मानं सोबत आणल्याल्या बाटलीचं टोपण खोललं गटागटा नरड्यात दारू वतली आन् तितच आडवा झाला. लक्षीनं पोरीला मांडीवर घेतली पाठीतनं येणाऱ्या यगना सोसल्या आन् पोरीला थोपटून निजवली त्या यळंलाच लक्षीनं ठरवलं आता आपणच कोयता हातात घ्यायचा आन् कामाला लागायचं आसं ठरवून लक्षी इरंला पेटली आन् नुसतंच कात टाकलेल्या नागिणीगत पिसाळून उठली.

लक्षी भानावर आली, पोर शांत झोपी गेली हुती. लक्षीनं पोरीला सरीतच झोपवली आंगावर पातळाचा धडपा टाकला. उन्हाचा रट जास्ती आसल्यानं लक्षीनं पोरीच्या आंगावर ऊसाचा पाला टाकला आन् उघड्या आभाळात लक्षीची पोर ऊसाच्या पाल्याची गोधडी आंगावर घेऊन शांत निजली. जरा येळ इसावलेली लक्षी पुन्हा येकदा कोयता हातात घेऊन आग ओकणाऱ्या सूर्याबरोबर झुंजत, सुईगत टोचणाऱ्या कुशीला मिठी

मारत ऊस तोडायला लागली. तळपत्या उन्हात घामाचा पाट वाह्याला लागला. उन्हाचा दाह वाढायला लागलं तसा लक्षीच्या त्वेषाच्या ठिणग्या उडायला सुरूवात झाली. नवज्याची, सासू-सासऱ्याची अन् समाजातल्या माणसांची स्त्रियांशी होणारी हिनतेची वागणुक तिच्या डोक्यात भिडली. तशी तळपायाची आग मस्तकाला भिनली. आन् लक्षीचा कोयता झाशीची राणी लक्षीच्या तलवारीप्रमाणं सपासप चालायला लागला. सगळा राग लक्षी ऊसावर काढत हुती. दोन दिस उपाशी निजलेली लक्षी आंगात आवसान नसतानाही इजंसारखी कडाडत हुती. टोळीतली माणसं आ वासून लक्षीकडं बघत हुती. मुकादमची तर दातखिळी बसल्यागत त्यो गप हुता. बऱ्याच येळानं कुणाच्या तरी हाकंनं लक्षीच्या हातातला कोयता थंड झाला आन् जेवायला सुट्टी झाली.

भर उन्हात सगळी टोळी आपआपल्या शिदोऱ्या उघडून जेवायला बसली हुती. कुणी त्याल-चटणी आणीली हुती, कुणी मिरचीचा ठेचा आणला हुता. तर कुणी पावट्याची आमटी आणली हुती. एकमेकाला देणंघेणं झालं. लक्षीनं रातची बाजरीची शिळी भाकरी घेतली त्यावर हिरव्या मिरचीचा ठेचा घेतला. एक घास मोडला आन् तोंडात टाकला तसं घळदिशी लक्षीच्या डोळ्यातनं आनंदाचा एक थेंब कोसळला. दोन दिस उपाशीपोटी निजलेली लक्षी तिला आज एक सुखाचा घास मिळाला. जेवण उरकून काही मंडळी जराशी बांधावरच कलांडली हुती. काहीजण मोळीलाच पाठाण देऊन तराटण्या देत हुती. काही पान-तंबाखू खाऊन पिचकाऱ्या मारीत हुती. तोडकऱ्यंची लहानगी पोरं ऊसाच्या टिपरीपासनं तयार केल्याल्या टॅक्टरसंग खेळत हुती तर काही पोरं आपल्या आयांच्या भोवती गराड घालून दंगामस्ती करत हुती. लक्षीची पोर शांत झोपली हुती. थोडा येळ इसावा खाऊन झाल्यावर पुन्हा ताज्या दमानं कामाला सुरूवात झाली. तेवढ्यात ऊसाची खेप भरायसाठी हवेत धुर सोडत टॅक्टर फडात येऊन उभा राहिला. गड्यांच्या कामाचा वेग वाढला. हळुहळु दिस मावळतीकडं झुकत चालला हुता. कामाची धांदल उडाली हुती. ऊसाची मोळी बांध, कुठं वाडं बांध. समद्यांचीच गडबड उसळली हुती. दोघं तिघंजण टायलीत चढली वायरूप टाकलं. मोळ्या टायलीत पडायला सुरूवात झाली. टायलीत मोळ्यांचा थर साचत हुता. बायकांची मोळ्या आणताना धांदल उडली हुती. टायलीत चढलेली मंडळी ऊस रचण्यात तरबेच हुती. हातात कोयता घेऊन ऊसाचं वाकडं शेंडं उडवून ऊस टायलीत जास्त कसा बसल असं डोकं चालवित हुती. साऱ्या टोळीचीच गडबड उसाळली हुती. आन् दुसरी टायली भरायला लावावी म्हणुन फडातच येडं मारय लागला. टेरिंग गरारा यंडं मारत हुतं, टॅक्टर भरारा फिरत हुता. तिकडं गड्यास्नी जोर चढला हुता. सरसर मोळ्या एकावर एक पडत हुत्या. सगळा कालवा चालू आसताना, डायवर टॅक्टरच्या नादात असतानाच डायवरच्या कानावर एक आर्त किंकाळी आली तसा टॅक्टर जागच्या जागी थांबला. ती किंकाळी डायवरच्या कानावर आदळली. गड्यांचा कोयता जाग्यावर थांबला. बायांच्या डोक्यावरची मोळी डोक्यावरच राहिली आणि साऱ्यांचं लक्ष त्या आवाजाचा वेध घ्याला लागलं. येवढा येळ गडबडीत गोंधळात आसलेली लक्षी क्षणात काहीतरी आठवल्यासारखं अचानक भानावर आली आन् लक्षीनं जीवाच्या आंकातानं हंबरडा फोडला. डोक्यावरची मोळी कवाच गळून पडली हुती. घायाळ हरणी सारखी बेभानहून लक्षी पळत सुटली हुती. डायवरच्या कानावर गेलेली आर्त किंकाळी लक्षीचं काळीज चिरून गेली हुती ...

व्यक्तिचित्रण

कु. जयश्री फकिरा नावगेकर
द्वितीय वर्ष, वाणिज्य

ओबामा या साऱ्या प्रवासात "We can chnge" या चेंज या एका शब्दविषयी बोलत होते. त्यांना परिवर्तन हव आहे. बदल हवा आहे. बदल तो अमेरिकन जीवन पध्दतीपासून कार्यपध्दतीतला आहे. पर्यावरणापासून जगाकडे पाहण्याच्या वृत्तीचा आहे. आणि कुटुंबव्यवस्थेपासून समाजव्यवस्थेलाही आहे. पण व्यक्तीगत आयुष्यातल्या बदलाकडे ते कसे पाहतात ?

अ मॅन फ्रॉम नो व्हेअर : बराक ओबामा

बराक हुसेन ओबामा त्यांच्य जगण्याचा संघर्ष आणि जिद्दीला तोड नाही. नंबर वन होण्याचं स्वप्न नजरेत स्पष्ट दिसत कुठल्या टप्प्यावर त्यांचा प्रवास सुरू झाला आणि आज कुठल्या टप्प्यावर पोहचलेत वाट अजून सरलेली नाही. पण प्रवासाच मोल ? तेच तर अधिक महत्त्वाचे आहे.

२० जानेवारी २००९ या दिवशी बराक हुसेन ओबामा यांनी अमेरिकेचे ४४ वे अध्यक्ष म्हणून शपथ घेतली. आणि ते अमेरिकेचे पहिले कृष्णवर्णीय अध्यक्ष बनले. ओबामांनी त्यांचे आदर्श अब्राहम लिंकन यांच्या बायबल वर हात ठेऊन शपथ घेतली. या समारंभाला अधिकृतपणे " A New Birth of Dream" असे नाव देण्यात आले. या समारंभाला २० लाख लोक उपस्थित होते. व दीड अब्ज लोकांनी हा शपथविधी पाहिला. अशा प्रकारे ४७ वर्षाचे बराक ओबामा सर्वाधिक शक्तिशाली पदावर आरुढ झाले.

बराक ओबामांचे वडील केनियातल्या एका अत्यंत छोट्या गावातले. पण त्यातूनच ते अमेरिकेला शिकायचं स्वप्न घेऊन आले. तिथेच त्यांना एक मुलगी भेटली 'ॲन डनहम'(ओबामांची आई). हवाई विद्यापिठात त्या दोघांची ओळख झाली व नंतर त्यांनी लग्न केले. पण काहीच दिवसात त्यांच्यात घटस्फोट झाला. व ओबामांचे वडील केनियाला परत गेले. तेंव्हा ओबामा फक्त ''दोनच'' वर्षाचे होते.

वडिलांची व ओबामांची तशी ओळखच कधी झाली नाही. वडील भेटले ते फक्त पत्र व आजीआजोबांनी सांगिलेल्या गोष्टींतूनच. ओबामा सांगतात वडील नव्हते म्हणून माझ तसं काही बिघडल नाही. माझी आई सुपरवुमनच होती. तिनं मला सार दिलं. मुख्य म्हणजे समाजाकडे पाहण्याची नजर दिली. सतत स्वत:ला जाग कस ठेवतात. इतरांचा विचार स्वत:च्या आधी का करायचा ? याचं सुत्रही तिनं आयुष्यभर शिकवलं त्यातुनच माझ्या जगण्याला वेगळ वळण लागलं. त्यात माझे आजी-आजोबा होतेच माझ्याबरोबर. पण तरीही वडिलांविना मी, माझं जग, एक पोकळी कायम होती.''

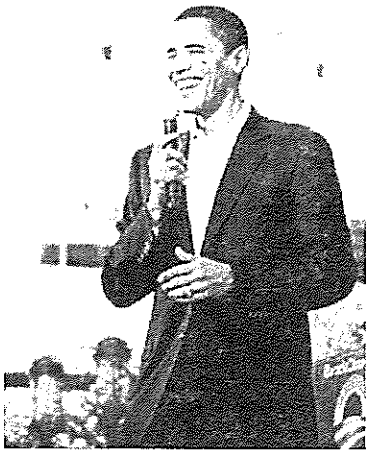

इंडोनेशिया आणि केनिया

पुढे आबामांच्या आईनं लोलो सोएट्रो नावाच्या इंडोनेशियन माणसाशी लग्न केल. ओबामाही आईबरोबर इंडोनिशियात जर्काताला रहायला गेले. त्यानिमित्तान त्यांची एका वेगळ्याच जगाशी ओळख झाली. शिक्षणासाठी मात्र ओबामा वयाच्या दहाव्या वर्षी पुन्हा हवाईला आले आजी-आजोबांबरोबर रहायला लागले. इयत्ता पाचवीत असल्यापासून कृष्णवर्णीय

म्हणून दिली जाणारी वागणूक अनुभवली. त्या वर्गात तीनच आफ्रिकन-अमेरिकन मुलं होती. वांशिक वेगळेपणाची जाणीव त्यांना पहिल्यांदा याच टप्प्यावर झाली. पुढे कॉलेजात ते शिकायला गेले. आयुष्य म्हणजे पार्टी यापलिकडे दुसरं काही नव्हत. पण त्यांच्या आईन मुलाला वेळीच सावरलं. त्यांची रवानगी कोलंबिया विद्यापिठातल्या कोलंबिया कॉलेजात झाली.

राज्यशास्त्राची पदवी हातात पडली. त्यानंतर वर्षभर एक बिझनेसही करुन पाहिला. पण तो काही चालला नाही. आपण काहीतरी वेगळ कराव ही धडपड मनात होती. म्हणून आईच्या सल्ल्यान ते शिकागोला गेले. तिथ एका कम्युनिटी हौसिंग प्रोजेक्टसाठी त्यांनी काम केल. समाजासाठीच हे पाहिल काम तिथ जाणवल, माणसांचे प्रश्न काय असतात ? माणसं झगडतात कशी ? उभी कशी राहतात ? आणि मोडुन का पडतात ? नेते आणि नोकरशाही यांचाही पहिला अनुभव याच टप्प्यावर आला. काळ्या-गोऱ्या संघर्षाची धगही जाणवली. ओबामा सांगतात.

''नुसता विचार करुन समाजाचे प्रश्न सुटत नाहीत. आपण कितीही डिग्र्या घेतल्या तरी त्यानं इतरांना काही फायदा होत नाही. कारण आपण केवळ आपल्याच जगण्याचा विचार करतो. मी ही लॉ करायच ठरवत होतो. पण कशाला करायच लॉ ? असाच खरा प्रश्न होता.

हॉवर्ड लॉ स्कुलला जाण्यासाठी मी ठरवलं आधी केनियाला जाऊन यायचं ठरवलं. केनियाला गेलो. जे जग केवळ मला ऐकून माहिती होत ते मी अनुभवल आणि मला माझ्या जगाबाहेरच्या जगाची खरी ओळख झाली !'' या केनिया भेटीन ओबामाच जगच बदलल, दृष्टीही पुरती बदलली. केनियन माणसाच जगण पाहून त्यांना त्यांची वाटच सापडली. सिनेटर म्हणून त्यांनी राजकीय वाटचाल सुरु केली. डेमोक्रेटीक पक्षाचे उमेदवार म्हणून ते राष्ट्राध्यक्षाच्या निवडणुकीत उभे राहिले. व रिपब्लिकन पक्षाचे जॉन मॅकेनन यांना प्रचंड मताधिक्याने पराभूत केले व २० जानेवारीला राष्ट्राध्यक्षपदाचा शपथविधी असा संघर्ष करत ते इथपर्यंत आले.

ओबामा या साऱ्या प्रवासता "We can change" या चेंज या एका शब्दाविषयी बोलत होते. त्यांना परिवर्तन हव आहे. बदल हवा आहे. बदल तो अमेरिकन जीवन पध्दतीपासून, कार्यपध्दतीतला आहे. पर्यावरणापासून जगाकडे पाहण्याच्या वृत्तीचा आहे. आणि कुटुंब व्यवस्थेपासून समाज व्यवस्थेलाही आहे. पण व्यक्तीगत आयुष्यातल्या बदलाकडे ते कसे पाहतात ? बदल म्हणजे दोनच गाष्टी.

'आत्मसन्मान कमावणे, कठोर मेहनत करणे. या दोन गोष्टी स्वीकारल्या. त्यावर विश्वास असला की कोणताही बदल स्वीकारता येतो. पण बदल म्हणून मी आत्मसन्मान सोडणार नाही. आणि मेहनतीऐवजी शॉर्टकट शोधणार नाही. माझ्यासाठी तर मी एक नियम आयुष्यभरासाठी स्वीकारला आहे. ''इतरांच्या माझ्याकडून अपेक्षा काय ? यापेक्षा मी स्वत: स्वत:कडूनच्या अपेक्षांच एक लक्ष्य ठरवतो. त्या पूर्ण करतो. नव्या ठरवतो. माझ्या स्वत:कडूनच्या अपेक्षांनुरुप माझ जगण घडत जात ! त्याच अपेक्षांनी ओबामा आयुष्याच्या एका झंझावती प्रवासात मोक्याच्या टप्यावर येऊन ठेपले.

What was life mean to you.

एकदा निवडणूक कॅम्पेनच्या काळात एका टाऊन हॉलमधल्या मिटींगमध्ये प्रश्नोत्तरे सुरु झाली. त्यात एका तरुण मुलान हात वर केला. तो मुलगा म्हणजे काहीतरी शैक्षणिक फी, आऊटसोर्सिंग या विषयी विचारेल असे वाटले. पण मुलगा गंभीर नजरेन थेट ओबामांच्या नजरेला नजर देत विचारत होता.

''व्हॉट डज लाईफ मीन टु यु ?'' ओबामा सांगतात. त्या क्षणी मी क्षणभर थांबलोच. पण क्षणभर विचार करुन मी म्हणालो.

''व्हेन आय वॉज अ यंग मॅन, आय थॉट लाईफ वॉज ऑल अबाऊट मी'' मी-मी आणि फक्त मी, मी कशी वाट शोधणार ? मी कसा यशस्वी होणार ? जगण्याच्या स्पर्धेत माझच नाण कस खणखणीत चालणार ? माझी सगळी स्वप्न कधी पूर्ण होणार ?

पण आता माझ आयुष्य म्हणजे फक्त मी नाही. आयुष्य एका मी भोवती कधीच उभ राहत नाही. अर्थपूर्ण होत नाही. आता माझ्या आधी मी माझ्या दोन मुलींचा विचार करतो. मी माझ्या देशाचा विचार करतो. ज्या देशात अमाप समृध्दी आहे. काही माणस कल्पनेपलिकडे संपन्न आहेत. आणि काहीना मात्र आजही दोन वेळच्या रोजीरोटीसाठी जीवाच रान कराव लागत काही टोकाची आर्थिक विषमता ? का आजही वंशाच्या-रंगाच्या आधारावर भेदभाव होतो ? जगातल्या इतर देशांशी, त्या देशातल्या माणसांशी जुळवूनच न घेतल्यान जगभरातल्या अनेक माणसांचा आपल्यावर राग आहे का ? पर्यावरणाचा अजिबातच विचार न करता औद्योगिक विकास केल्यानं जगातले काही देश उद्ध्वस्त होताहेत का ?

मी एकट्यानच हे प्रश्न सोडवू शकेन असं नाही. पण या साऱ्यासाठी पहिल पाऊल माझ्या कुवतीप्रमाणे उचलण हे माझ आयुष्य आहे. त्यासाठी मी आवश्यक ते सारे प्रयत्न करीन.

बराक ओबामा यांचे एक भाषण !

अमेरिकाचे राष्ट्रध्यक्षपदाचे उमेदवार असताना ''फादर्स डे'' च्या निमित्तान दोन मुलींच्या वडिलांनी केलल. ते ही आफ्रो-अमेरिकन कम्युनिटीच्या लोकांसमोर ! जन्मभर वडिलांच्या प्रेमाला पारखा राहिलेला बाप या भाषणातून भेटतो. ओबामा सांगतात. घरं तुटतात, मुलांची वाताहात होते. वडिलांशिवाय वाढणारी मुलं कायम असुरक्षित भावना घेऊन जगतात. हे सार मी अनुभवलय. समाज त्यांच्यासाठी चांगल्या शिक्षणाची, नोकऱ्यांची सोय उपलब्ध करुन देऊ शकतो पण ''घर'' कस देणार ? घरातल्या मायेचा ओलावा, व जगात स्पर्धा करायला आवश्यक असणारे पंख देताना परतून घरी यायच्या जागा कश्या देणार ?

मी लग्न करायच ठरवल त्याच दिवशी हे नक्की केल की जे व्हायच ते व्होवो. मला आयुष्यात काहीच करता आल नाही तरी चालेल. पण एक चांगला बाप होईन. एक असा पिता होईन ज्याच्या मुलीच आयुष्य त्याच्या प्रेमाच्या पायावर पक्क उभ राहिल.

बराक ओबामानी भारताला महत्त्वपूर्ण योगदान देण्याच आश्वासन दिल आहे. व ते पूर्ण करतीलही. भारतात त्यांची भारतविषयीची मतंही राजकीय विचारवंताना भुवया उंचावयाला लावणारी आहेत. पण त्या चर्चेच्या पलीकडे जाऊन बराक ओबामांच्या आयुष्यात डोकावल तर समोर येत एकच वाक्य ते वाक्य. जे ते स्वतःच स्वःची ओळख म्हणून सांगत आहेत. ''अ मॅन फ्रॉम नो व्हेअर'' असा एक माणूस जो म्हंटल तर कुठलाच नाही. कृष्णवर्णीय पिता आणि गौरवर्णीय आईचा हा अमेरिकन मुलगा त्याला त्याची मुळं माहिती आहेत व त्या मुळांविषयी आदरही आहे. कृष्णवर्णीय म्हणून जी काय दुःख वाट्याला आली ती त्यानंही भोगली. जन्मान अमेरिकन असूनही आपलं अमेरिकन असण सिध्द केल. आणि आज अमेरिकन राष्ट्राध्यक्ष पदाची सुत्रे एका कृष्णवर्णीयाने घेतली आहेत. याचं जगाला कौतुकही वाटत आहे. बराक ओबाम हे सारं आहेतही आणि नाहीतही. ते म्हणतात ''एखादी गोष्ट करताना ती सर्वोत्तम करणं त्यासाठीचा आग्रह असण, त्यासाठी आवश्यक ते कष्ट करण्याची तयारी असण सगळ्यात महत्वाच. फार कमी लोक अशा प्रकारचा सर्वोत्तमाचा आग्रह धरताना दिसतात आणि त्याहून कमी लोक त्या आग्रहासाठी वेळ खर्ची घालताना दिसतात.''

जो लोकांना त्यांचा आयडेंटी क्रायसिस् वाटतोय तीच घर तर त्यांची बहुअंगी ओळख आहे. ज्या अमेरिकेला तिसर जगच माहिती नव्हतं त्याच तिसऱ्या जगाशी नातं सांगणारा एक जण'' अ मॅन फ्रॉम नो व्हेअर !''

अस ठासून म्हणत अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष झालेत हा प्रवास रोमांचक नसेल ? थरारक नसेल ? संघर्षमय तरीही संपन्न नसेल अस वाटतं तुंम्हाला ?

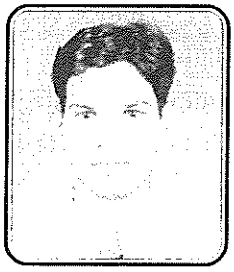

वैचारिक

श्री. सुशान्त फकिरा नावगेकर
तृतीय वर्ष, विज्ञान

तारुण्याला ''आयडॉल्स'' हवे असतात आणि हवे असतात ''हिरो सुध्दा'' धुळीने भरलेल्या एखाद्या मागास खेड्यातून कष्टाने वर आलेले एखादा क्रिकेटर स्वकर्तृत्वाने ठरतो विक्रमवीर, तेव्हा लिहिल्या जातात अखेर विजयी होणाऱ्या संघर्षाच्या कहाण्या !

सलाम

सिनेमाच्या पडद्यावर दिसणाऱ्या शौर्याला या देशात मिळते प्रचंड दाद, तरुण-तरुणी जीव कुर्बान करतात त्यांच्या लाडक्या हिरोंच्या फिल्मी महानगीवर, क्रिकेटच्या मैदानावर झुंजी लढणारे क्रिकेटरर्स तर, ''देव'' असतात. या देशात आणि असतात करोडोंचे ''आयडॉल्स''! फळीवर आदळणारा एक चेंडू गेला सीमापार की आनंदाला येते उधाण, आणि लाखो-करोडो रुपयांच्या रक्कमांचे होतात. सहज सौदे एका क्षणात. तारुण्याला ''आयडॉल्स'' हवेच असतात आणि हवे असतात ''हिरो सुध्दा.'' धुळीने भरलेल्या एखाद्या मागास खेड्यातून कष्टाने वर आलेला एखादा क्रिकेटर स्वकर्तृत्वाने ठरतो विक्रमवीर, तेव्हा लिहिल्या जातात. अखेर विजयी होणाऱ्या संघर्षाच्या कहाण्या ! शुन्यातून विश्व निर्माण करणाऱ्या संपत्तीच्या निर्मात्यांनाही मिळतात सलाम, आणि अर्धपोटी कनिष्ठ वर्गातून लढत झुंजत वर येणाऱ्या सत्ता-संपत्ती खेचून घेणाऱ्या लढवैय्यांचेही असते अप्रुप ! सिनेमाच्या पडद्यावर दिसणाऱ्या ''सेल्युलॉईड'' शौर्याला दाद देते या देशातले तारुण्य, आणि स्वतःच्या देशातली अंधारी खेडी उजळणारा दिवा लावण्याचे स्वप्न पाहात, एखादा मोहन भार्गव ''अमेरिकन ड्रीम'' सोडून सिनेमातल्या ''स्वदेशात'' परत येतो. तेव्हा उचंबळून आलेली हृदये करतात चर्चा देशभक्तीच्या !! पण तिरंग्यात लपटलले शहीद सैनिकांचे रक्ताळलेले शव रणांगणातून घरी येते परत,तेव्हा काय करतो आपण ? अख्या सिस्टिमची वाट लावणाऱ्या राजकारण्यांना शिव्या घालण्यात ''बिझी'' असतात, पंख्याखाली बसलेली सामान्य माणसे आणि टी.व्ही.वाहिन्यांच्या वातानुकुलित स्टुडियोत बसून कोणाचे काय कुठे चुकले याचा किस पाडत असतात बुध्दिवादी अभिजन, तेव्हा हातातले शस्त्र सावरत मृत्युच्या खाईत उडी घेणे भाग असलेल्या सैनिकांचे, पोलिसांचे सोयरसुतक कुणाला असते ?

ट्वेंटी-२० वर्ल्ड कपमध्ये एका ओव्हरमध्ये सहा सिक्सर ठोकणाऱ्या युवराज सिंगच्या ''बॅटींग''चा थरार अनुभवणाऱ्या नजरांनीच, पाहिला आहे. डोक्यावर हेल्मेट चढवून अतिरेक्यांचा खातमा करायला सिध्द होणारा हेमंत करकरे नावाचा माणूस !

दिवस उलटतील घटना मागे पडतील तसे कायं राहील लक्षात ? कुणाचे नाव असेल या देशातल्या तरुणांच्या ओठांवर ?
अतिरेक्यांनी ताबा घेतलेल्या मुंबईतल्या नरिमन हाऊसच्या छतावर हेलिकॉप्टरमधून उतरणारे कमांडो पाहिले आहेत तुम्ही ? पहिली आहे सीएसटी

देशासाठी रक्त,घाम पाणाची आहुती देणाऱ्या ज्ञात व अज्ञात देशभक्तांना आमचा मर्यांचा सलाम !

स्टेशनात पडलेला रक्ता-मासाचा चिखल साफ करता-करता सुन्न उभी राहिलेली एक बाई ? पाहिला आहे, ताजमहल हॉटेलच्या घुमटावर पेटलेल्या आगीचा डोंब ? आणि त्यात घुसणारे तरुण जाँबाज जवान ?

बेछुट गोळीबार करत मुंबईच्या रस्त्यांवर खुलेआम फिरणाऱ्या अतिरेक्यांच्या वाटेत गाड्या घालून त्यांना मुसक्या बांधता-बांधता स्वत:चा जीव गमावलेले पोलिस ? आणि अतिरेक्यांनी ओलीस धरलेल्या निरपराध लोकांना सोडवण्यासाठी जीवाची बाजी लावून लढलेले कमांडो ? मल्टिप्लेक्सचे तिकीट न काढता उसळले आहे या देशांतले तरुण...पण घटनेचा थरार ओसरल्यावर कायम राहील ती उकळी ? रक्त की दहशतीच्या ज्वाळा विझताच, जातील विझून तुमची-आमची मनेही ?

विझण्याआधी करा विचार आणा नजरेसमोर हेलिकॉप्टरच्या दोराला लटकून लढाईत उडी घेणारा तुमच्याच वयाचा कमांडो गोळ्या झेलत शहीद झालेले पोलीस ऑफीसर्स, अखेरच्या श्वासापर्यंत कर्तव्यपूर्तीसाठी लढलेले जवान आणि शिपाई या देशातल्या तारुण्याने पाहिले आहे सारे, ''पाहिले'' आहेत तिरंग्यात लपटलेले शहिदांचे मृतदेह आणि अनुभवला आहे मुठी वळवणारा संताप; स्वत:ची लाज वाटायला लावणारी असह्य हतबलता !

स्वत:च्या देशावर हल्ला होताना काळजात उठलेली ही आग जीवंत राहील ? कधीपर्यंत ? आता असे ''विझून जाणे.'' परवडणारच नाही आपल्याला मग पुढे ? काय ?

कु. आश्विनी आनंदराव लोकरे
प्रथम वर्ष, कला

वचन हवय मला...

जग नावं ठेवतं म्हणून
लक्ष जगाकडे देवू नकोस
जिवापाड प्रेम केलं तुझ्यावर
प्रिये; विसरून मला जाऊ नकोस
वैरी आहे जग सारे हे
साथ त्याला देवू नको
पवित्र्य आहे प्रेम आपलं
कलंक त्याला लावू नकोस
घाबरून या जगाला
लांछन तू लावू नकोस
देताना झुंज या जगाशी
जाहलो अनंतात विलीन
तरी माघार सखे तू घेवू नकोस

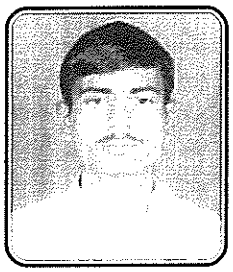

एकांकिका

श्री. संग्राम हिन्दुराव पाटील
प्रथम वर्ष, कला

आरं साय दिसायला हवी पर कारखान्यान जर आत्ता ऊस तोडला नाही तर दोन महिने ऊस तोडणार न्हाय. आणि दोन महिने ऊस राहिला तर, ऊसाच्या कुकण्याच हुत्याली. त्यापरीस आत्ताच गेलेला बरा. माझ्या एकट्याचा ऊस गेला तर फार मोठं आभाळ कोसळणार न्हायं.

शेतकरी आंदोलन

पात्रे :

१) कुशाबा (शेतकरी)
२) रखमा (कुशाबाची पत्नी)
३) भिवा (कुशाबाचा मित्र)
४) मुकादम (ऊस तोडीदार)
५) रामराव (गावचा सरपंच)

स्थळ :

कुशाबा शेतकऱ्याचे घर, घरातील दिवानखाना दिवानखान्याची सजावट, जुन्या पद्धतीचे घर वेळ सकाळची, कुशाबा प्रवेश करतो.

कुशाबा : कारभारनी अग ए कारभारनी
(रखमा प्रवेश करते)

रखमा : काय ओ धनी

कुशाबा : अगं तुझ आटंपल का ? आणी आटपल नसल तर लवकर आटप

रखमा : का हो कारभारी

कुशाबा : अंग आपल्या ऊसाला तोड आलिया

रखमा : बरं झालं बया. ऊस गेला म्हणजे रान रिकाम करुन काय तरी दुसर पिक करता येईल.

कुशाबा : होय बरोबर आहे. तुझ स्वयंपाक पाणी आटपल की न्हारी घेऊन ये रानात म्हणजे वैरण काडी तरी गोळा करशील.

रखमा : होय तुम्ही व्हा म्होर मी येतेच बिगी बिगीन
(कुशाबा जाण्यास वळतो तोच भिवा येतो)

भिवा : कुशाबा गड्या बिग-बिगन कुठ निघालास

कुशाबा : ऊसाला तोड आल्या नव्ह. फड दाखवायला निघालूया.

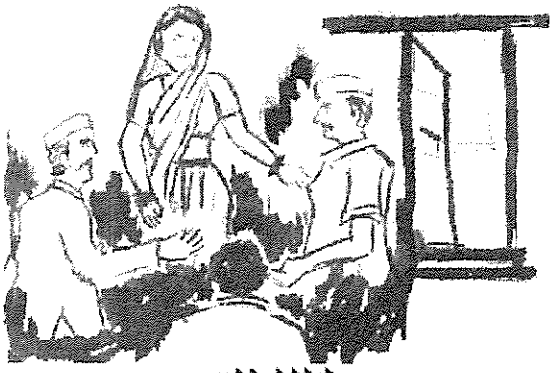

भिवा : आर ऊस तोडून काय करणार

कुशाबा : काय करणार म्हणजी कारखान्याची तोड हाय नव्ह.

भिवा : तस नव्ह मला म्हणायच आरं कारखाना ऊस तोडतयं पण...

कुशाबा : पण काय गड्या.

भिवा : अरं ऊसदरवाडी बद्ल आंदोलन चालंय हे ठावं हाय का तुला.

कुशाब : ठाव नसायला काय झालं.

भिवा : तरी बी ऊस तोड घेतलीसी आरं आशानं अंदोलनाच काय व्हायचं ?

कुशाबा : काय हुतया अंदोलन करणारी करतीली आपल्याला कुठं त्यांच्या सारखं पुढारी व्हायच हाय.

भिवा : इथं पुढारी कुणी न्हाय सगळी शेतकरींच हायती. आर आपल्या पिकाला योग्य भाव मागताती तर आपण त्यांना साथ नकोका दियाला.

कुशाबा : आरं साथ दियाला हवी, पर कारखान्यान जर आता ऊस तोडला नाहीत तर दोन महिने ऊस तोडणार न्हाय आणी दोन महिने ऊस राहीला तर ऊसाच्या फुकण्याच हुत्याली. तया परीस आत्ताच गेलेला बरा. माझ्या ऐकटाचा ऊस गेला तर फार मोठं आभाळ कोसळनार न्हाय.

भिवा : आरं गड्या आसं जर प्रत्येकान म्हटलं तर या अंदोलनच कंस होणार. आणि हे अंदोलन बारगळल तर कवडी मोलान आपलं पीक लुटून नेहतील हे कारखानदार...

रखमा : भावजी म्हणत्यात ते बरोबर हाय आपण तोड परत पाठवूया !

कुशाबा : काय बरोबर हाय. आग आत्ता ऊस जर गेला न्हाय तर आपल्या डोक्यात राख येईल.

भिवा : वहीनी तुम्हीच आता या वेड्याला समजावा, इतक सांगीतलं तरी त्यो ऊस तोडायच म्हणतुया. आहो तुमचा ऊस तोडला तरी कारखाण्यापर्यंत आपल भावबंध जाऊ देतील का ? वाटतच वटाण आडवून चाकाची हावा सोडून वहान जाग्यावर थांबवून ठेवतीती. त्यामुळं ऊस वाळून जाईल. त्यावेळी कारखाना तुम्हाला भरपाई देणार न्हाय (ऊसतोड मुकादम प्रवेश करतो.)

मुकादम : मी कव्हापासून तुमची वाट बघतुया. आणि तुम्ही इथं बसल्यास व्हय.चला लवकर–तुमचा फड दाखवून परत या.

भिवा : पाव्हण जरा सबुरीन घ्या. अहो कुशाबाचा ऊस तोडायचा हाय पण हे अंदोलन बघताय नव्ह. तोडल्याला ऊस वाटत आडीवल्याती व्हानाची हावा सोडल्यानी ऊस वाळल्या बिगर पोहचवू देत नायती.

मुकादम : व्हय पर आम्ही काय करायचं ?

भिवा : तुम्ही ऊस नाय तोडायचा

मुकादम : ऊस न्हाय तोडून आम्ही खायाच काय ? तुमची इथं घर हायती. पर आमंच बिराठ पाटीवर हाय. त्यांना कसं जगवायचं आणि कारखान्याची घेतलेली उचल कशी फिटायची.

भिवा : तुमंचभी बरुबर हाय म्हणा. उचल काय आजची उध्या फीटल पण पोटाला काय खायचं (भिवा विचारत मग्न) (बाहेर ऊसाला योग्य भाव मिळालाच पाहिजे. कारखांनदार मुर्दाबादच्या घोषणा चालू असतात). (रामराव पाटील प्रवेश करतात).

शामराव : आरं भिवा, कुशाबा चला अंदोलनात सामील व्हा.

भिवा : चला पाटील

शामराव : आणी कुशाबा तू

भिवा : तो कशाचा येतूया त्यांच्या ऊसाला तोड आलिया

रामराव : कुशाबा तू ऊस तोड घेतलीस

कुशाबा : व्हय

शामराव : अरे काय हे, आम्ही हे अदोलंन कुणासाठी करतो आहे. तुमच्या आमच्यासाठीच ना. आरे रात्र दिवस कष्ट करुन आपण घाम गाळतोय हे जे पिक ते कवडी मोल दरानं बाजारात विकलं जातंय, इतर मालाचा दर उत्पादक ठरवतो. पण शेतीमालाचा दर दलाल आणी सरकार ठरवतय हे कुठ तरी थांबायाला हव ना.

भिवा : काय कुशाबा पटतयना पाटील म्हणत्याती ते

कुशाबा : मला बी वाटतय हे कुठतरी थांबायाला हवं, पण हे पिड्यान पिड्या चालत आलेले हे राहाट गाडग.

शामराव : अगदी बरोबर बोललास हे राहट गाडग आसंच चालू राहिल तर आपल्याला आत्महात्या करण्याशिवाय पर्याय रहाणार नाही. अरे पेपर वाचतोस का दररोजच्या पेपरात एक तरी बातमी असती. कर्जबाजारी पणाला कटांळून शेतकऱ्याची आत्महात्या. हे सत्र थांबवायच असेल तर शेतकऱ्याच्या मालाला योग्य भाव मिळालच पाहिजे. तरच घेतललेले कर्ज शेतकरी फेडू शकेल आणी त्यासाठी आपण आवाज उठवायला हवा.

रखमा : हे अक्षी माझ्या मनातल बोललासा भावजी. आहो मागीतल्या बिगर या दुनियेत काय बी मिळत न्हाय. हे बघा मुकादम जो पर्यंत ऊसाला योग्य भाव मिळत न्हाय, तो पर्यंत आमचा ऊस तोडायचा न्हाय.

मुकादम : असं जर प्रत्येकान म्हटंल तर आम्ही खायच काय ?

शामराव : बरोबर हाय तुमचं तुम्ही परमुलखातून आलेला आहात. तुमच्या पोटापाण्याला द्यायलाच हवं. हे बघा गावतल्या दुकानदाराना आम्ही सांगतो जो पर्यंत हे अदोलंन चालू आहे. तो पर्यंत लागेल तो माल उधार द्यायला. पण हे बघा मुकादम माल उधार घेतला उधारी बूडवू नका.

मुकादम : आम्ही कशाला उधारी बुडवतूय. ऊस तोड चालू झाली की दिऊ की त्यांची उधारी.

शामराव : शाबास मुकादम आज पासून तुम्ही ऊस तोडायचा न्हाय.

मुकादम : अहो तुम्ही तोडून दिला तर आम्ही तोडणार. पाटील तुम्हा शेतकऱ्याच दु:ख कळतय आम्हाला. आमी बी शेतकरीच हाय. शेतात भागना म्हणून तर ऊस तोडायला आलूया. जर शेतमालाला भाव योग्य मिळाला तर आम्ही कशाला इकड ऊस तोडायला येतूया.

शामराव : पटतयना मुकादम (सर्वजण माना डुलवतात) मग ठरल तर ऊसाला योग्य दर मिळाल्याशिवाय ऊस तोडायचा नाही.

सर्वजन : हो...

शामराव : वहिनी या आनंदाच्या प्रसंगी सर्वाच तोंड गोड करा बघू.

रखमा : बसा मी चहा टाकते.

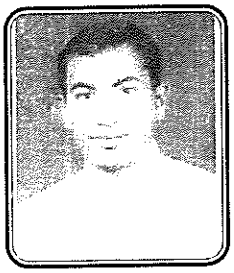

श्री. शरद आलाराम साठे
तृतीय वर्ष, विज्ञान

'प्रश्न'

काय लिहावं, काय बोलावं
काहीच आता कळत नाय
जळतंय तिचं मढं
तरी अजून ती जिवंत हाय
चोरटंच होतं प्रेम तिचं
चोरट्या प्रेमासाठी तिनं
सर्वस्वही वाहीलं होतं
पण बाजारातली वस्तु
जशी हाताळावी,
तशी हातळून
प्रेम ह्या शब्दाचीच धिंड काढून
त्यानच तिला आणून सोडलं तिथं
त्यात तिचा दोष काय ?....

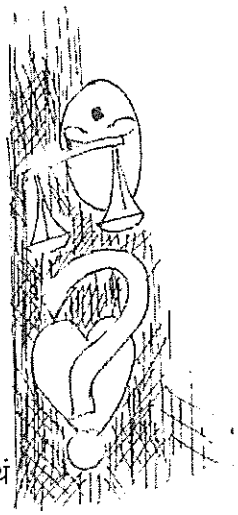

तिनंही सपान बघीतलं हुतं
कुणाची तरी बायकू बनून
सती-सावित्रीचा संसार थाटावा
त्याच्याच नावाचं कपाळभर
कंकू लिवून, चार चौघीत मिरवावं
सुवासिनीचा शृंगार तिच्या नशीबातच नाय...
भकासलेल्या प्रेमाचा
उध्वस्तलेल्या चारित्र्याचा
प्रश्न जेव्हा उभा हुता
न्यायासाठी तिनंही दारं ठोठावली हुती
समाज-नुसता डोळं फाडून
बघतच हुता
त्या समाजचं ही घेण-देणं
तिला आता काहीच नाय...
हौस नव्हती, तिला तिथं जायची
तिच्याच डोळ्यांनी, तिच्याच शरीराची
लचक तोडताना पाहायची
लाज-अब्रु सोडून
खांद्यावरती पदर, केंसात गजरा
ओठाला लाली, तोंडाला पावडर फासून
डोळ्यांचं इशारे करते.
वित भर पोटासाठी शरीराचा बांजार मांडून
वासनेनं वखवखलेल्या गिधाडांच
विडं रंगवते
साठ वर्षे उलटून गेली स्वातंत्र्याला
कोठी-वरचा 'प्रश्न' अजूनही
कोठीवचर भिजत हाय...
तिलाही तुमच्या आमच्या सारखं
स्वाभिमानी जीवन जगायचं हाय
मग माझा प्रश्न असा हाय
खांद्यावरचा पदर तिच्या
डोक्यावरती येईल काय ?
काय, लिहावं काय बोलावं
काहीच आता कळत नाय
जळतयं तिचं मढं
तरी अजून ती जीवंत हाय...

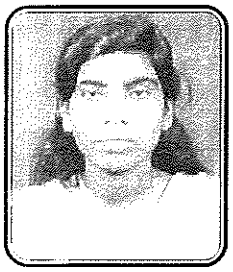

कु. ज्योत्स्ना लक्ष्मण लाखंडे
प्रथम वर्ष, कला

आदर्श कॉलेजकुमारी

मी आहे एक कॉलेजकुमारी
सोबत माझ्या विद्येची तलवार
मन माझे सरस्वतीचे मंदिर
साथ कॉलेजची विद्येचे माहेर

आत्मसात मला मूल्यतत्वे
रहायये सहकार्याने एकत्वे
त्या घेऊन स्वार कर्तत्वे
निश्चिय तो नेऊ पूर्णत्वे

आपुलकी मला समाजाची
चीड येत अन्यायाची
सर्व लेकरे त्या ईश्वराची
काय गरज जातिभेदाची

वाटतो गुरुजंनाचा आदर
करीन स्वप्ने त्याची साकार
ज्यांनी दिला मला आकार
न विसरणार त्यांचे उपकार

वाटते प्रेम मित्र–मैत्रिणींचे
शिकते धडे माणूसकीचे
घेऊनी आदर्श इतिहासाचे
सोबत शस्त्र स्वाभिमानाचे

वाटते चिंता देशाची
उडवेन गर्दन शत्रूंची
घेऊनी शपथ धरणीमातेची
पूर्ण करीन स्वप्ने देशभक्तांची

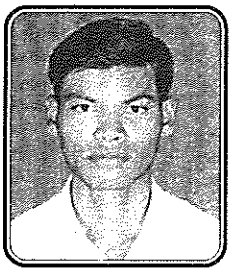

श्री. सुनिल बसवंता पुजारी
द्वितीय वर्ष, कला

फॅशन

कशी असते नव्या
फॅशनची ही माया
अंगावर कपडे असूनही
उगड्यावर पडली ही काया

कुठे गेली संस्कारातील
आई वडिलांची गगता,
आत्ताच्या मम्मी–पप्पांच्यात
येवढी आहे का क्षमता ?

प्रेमाची, ममतेची होती
बहीण भावांची नाती,
नव्या फॅशन ने या
केली नात्यांची माती

गुरुसाठी शिष्याने
केले होते 'बलिदान'
आताच्या शिष्यानमधे
आहे का येवढा अभिमान

पहिली जात होती
पायी पंढरीला वारी
पण आता असते
बिरअरबार मध्ये स्वारी

स्त्री होती वात्सल्य,
माया, ममतेची मूर्ती
फॅशनच्या दुनियेत
हरवली आहे तीची किर्ती

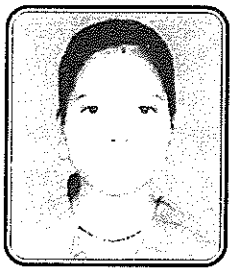

कु. स्वाती अशोक कांबळे
प्रथम वर्ष, कला

'चिमणा'

एक असतो चिमणा, फक्त वर्तमानात जगणारा...
भविष्यातील चिंता, कोणतीच नसणार...
प्रत्येक दिवस तो, आनंदातने घालवत असतो...
आपल्या जुन्या घरट्यात तो अगदी सुखात असतो...

प्रत्येक दिवशी सारखा तो, घरट्या समोर बसलेला असतो...
प्रत्येक दिवशी सारखाच तो, स्वत:शीच गप्पा मारत असतो...
अचानक त्याची नजर, समोरच्या झाडावरती जाते...
त्याला मात्र त्या क्षणी त्याच्या कल्पनेतील ती दिसते...

तेव्हा पासूनच त्याची, रात्रीची झोप उडते...
त्याला फक्त नजरे समोर, तीची हासरी छवी दिसते...
तेव्हा पासुन तो, वेडा पिसा होतो...
तिच्यासाठी तो, आणखीन स्वप्न रंगवतो...

तिलाच फक्त आपली, जीवन सोबती बनवायचं...
आपलं जुनं घरटं सोडून, तीच्यासाठी नवीन घरट बांधायच...
तो आपला तिच्यासाठी, नवीन घरटं बांधायला सुरवात करतो...
एक-एक तीनका इवल्याश्या चोचीतून, नाजूकपणे तो गोळा करतो...

अखेर तो दिवस येतो, नवीन घरटं तो आपलं पूर्णत्वाला न्हेतो...
तो त्याच वेळी तिच्यासमोर, आपलं प्रेम मागण्यासाठी उभा असतो...
तीचा मात्र प्रत्येक शब्दांत, त्याच्यासाठी नकार असतो...
कारण तीचा त्यावेळी दुसराच, कोणी जोडीदार असतो...

कसातरी स्वत:ला सावरत, त्या घरट्या समोर येतो....
एकटक असाच पाहत त्या घरट्याकडे, त्याचा पूर्ण दिवस जातो...
त्याच्या समोर त्या घरट्याचा, एक-एक तीनका पडत असतो...
आणि त्याचबरोबर त्याच्या डोळ्यातून येणारा, प्रत्येक अश्रू गळत असतो...
प्रत्येक अश्रु गळत असतो....

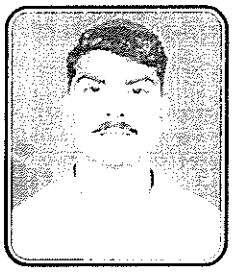

श्री. संतोष विलास पाटील
तृतीय वर्ष, कला

बळीराजा रडतो आहे

कोरडा वडा, भकास डोंगर
वटल्या झाडात दडतो आहे
ग्रीष्मऋतुच्या वैशाख वणव्यात
बळीराजा रडतो आहे

आभाळ ढग गिळुन गेलं
जमीन पाणी पिऊन गेली
मोकळ्या झाल्या आभाळात
मन पाखरु फडफडत आहे
ग्रीष्मऋतुच्या वैशाख वणव्यात
बळीराजा रडतो आहे.

कोरड्या, कोरड्या आभाळात बघुन
ढेकूळ मातीचा चिरडतो आहे
करपुन गेल्या जितरापाची
वाळली पानं खुडतो आहे
ग्रीष्मऋतुच्या वैशाख वणव्यात
बळीराजा रडतो आहे.

उजाड झालं शिवारं सारं
उपाशीच निजली पोरं
व्याकूळ झाला तहानेने
चातक ओरडतो आहे
ग्रीष्मऋतुच्या वैशाख वणव्यात
बळीराजा रडतो आहे.

कणगीमध्ये दावा नाही
दुभल्या गायला पान्हा नाही
'आ' वासुन बघतंय वासरू
गाईचं हृदय तडफडतं आहे
ग्रीष्मऋतुच्या वैशाख वणव्यात
बळीराजा रडतो आहे.

पणजोबाची सोसायटी
बाप माझा भरतो आहे
कर्जाच्या ऐरणीवर
शेतकरी सापडतो आहे
ग्रीष्मऋतुच्या वैशाख वणव्यात
बळीराजा रडतो आहे.

मुलाखत

कु.सन्ध्याराणी उत्तमराव शेवाळे
तृतीय वर्ष, कला

माझी आई आपल्या मुलांना सांगायची; ''मुलीचे लग्न होते ते फक्त नवऱ्याशी नाही; तर त्या संपूर्ण कुटुंबाशी होते. हे सांगून नकळत ती मुलींवर संस्कार करायची. सासरच्या माणसांशी असणारे आपले नाते आपणच जपले पाहिजे; सांभाळले पाहिजे.

कर्तबगार महिला : डॉ. सौ. सविता मोहिते

'विद्या विनयेन शोभते' याचा प्रत्यय डॉ. सविता इंद्रजीत मोहिते यांना भेटायला गेल्यावर आला. डॉ. सविता मोहिते यांना जीवनगौरव पुरस्कार मिळाला. त्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करताच त्या सहज म्हणाल्या. 'मी काही वेगळं केलं नाही; मला हा पुरस्कार मिळण्यामागे माझ्या जीवनात आलेल्या सर्व व्यक्तींचं योगदान आहे' ही विनयशीलता, नम्रपणा त्यांना पिढीजात संस्कारातून मिळाली हे जाणवू लागले. आम्ही मुलाखतीसाठी म्हणून वेळ घेऊन त्यांच्या दवाखान्यात पोहचलो. तेव्हा त्या पेशन्ट तपासात होत्या. आम्ही आल्याचं कळताच त्यांनी आम्हाला आत बोलावले. व समोरच्या पेशन्टशी आपले बोलणे पूर्ण केले व त्या आमच्याकडे वळल्या. मग हसतखेळत त्यांनी आपली माहिती सांगायला सुरूवात केली.

माझे माहेरचे नाव सविता सुंदरराव सवणेकर. माहेर मराठवाड्यातील अतिशय ग्रामीण भाग सवणे गाव. पण वडिलांची नोकरी मुंबई, नागपूर यासारख्या शहरात असल्याने ९ वी नंतरचे माझे शिक्षण मुंबईलाच झाले. माहेरीही राजकीय वातावरण होते. माझे काका खासदार होते. तर दाजी आमदार होते. अतिशय सुस्थितीत वाढूनही दारिद्र्याचं दर्शन मला जवळून घडले ते सुट्टीत गावी आल्यावर. मला बांद्र्याला जायचं असायचं. तेव्हा वडील म्हणायचे, 'तोंड उघडलं की पार्ला ते बांद्रा तुम्ही सहज जावू शकता' मी हॉस्पिटलात असताना वडील मला सोडायचे कारण ते त्यांच्या रस्त्यातच होते. मला ते गाडीतून सोडत असताना सुद्धा सत्य परिस्थितीची जाणीव करून द्यायला विसरले नाहीत. माझ्या वडिलांनी माझ्या मनात विचार रूजवले. बिल्डींगचे काम करणाऱ्या मजुरांची परिस्थिती मला दाखवून तर कधी सांगून वास्तवाशी माझी ओळख करून दिली. श्रीमंतीने माणसांनी स्वार्थी बनायचे नसते तर समाजातील सर्वसामान्यांचे जीवन, त्यांची दु:खे जाणून घेऊन त्यांच्यासाठी आपण काय करू शकतो ? या

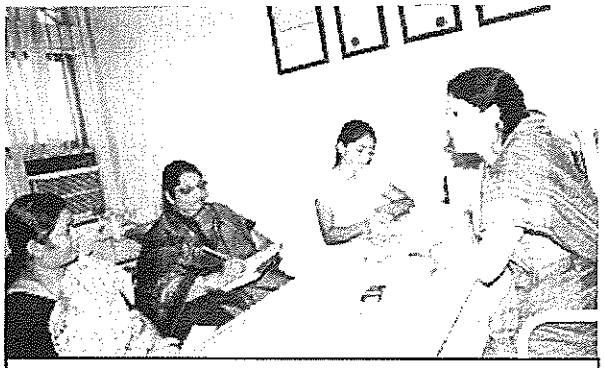

मुलाखत घेताना कु. संध्याराणी शेवाळे प्रा.सौ. शोभना रैनाक व डॉ.सौ.रेश्मा दिवेकर.

विचारांचे बीज माझ्या मनात रूजवण्याचे काम कळत-नकळत माझ्या वडिलांनी केले.

'परिस्थितीची जाणीव करून देण्याचे काम जसे माझ्या वडिलांनी केले. तसेच मला संस्कार संपन्न करण्यात माझ्या आईचाही सिंहाचा वाटा आहे. माझी आई राजघराण्यातली उस्मानाबादची. पण लग्न होऊन सासरी आल्यावर तिने आपला राजघराण्याचा अभिमान कधीच मिरवला नाही. तर ती सासरशी पूर्ण पणे समरस झाली. लग्नानंतर तिने बी.ए.ची पदवी घेतली. शिवणकाम, भरतकामही ती करत असे. त्याचबरोबर सासरची सर्व जबाबदारी ती पार पाडत होती. ही जबाबदारी पार पाडायची अशी कोरडी भावना नाही. तर हसून खेळून ते आपले कर्तव्यच आहे ही आनंदी भावना त्यामागे असायची. ती आपल्या मुलांना सांगायची 'मुलीचे लग्न होते ते फक्त नवऱ्याशी नाही तर; त्या संपूर्ण कुटुंबाशी होते' हे सांगून नकळत ती मुलींवर संस्कार करायची. 'सासरच्या माणसांशी असणारे आपले नाते आपण जपले पाहिजे, सांभाळले पाहिजे. मी आणि माझा नवरा एवढच न बघता इतरही नाती जपली पाहिजेत.

> मी माझ्या आईकडून सामंजस्य शिकले. वडिलांकडून संस्कार घेतले. सासुबाईंकडून परिस्थितीवर मात करायला शिकले. तर सासऱ्यांकडून लोकांसाठी जगणं शिकले. आत्ताच्या मुलींना तडजोड माहित नसते. ती त्यांना संस्कारातून मिळाली पाहिजे.

अशा संस्कार संपन्न वातावरणात मी लहानाची मोठी झाले. ११ वी, १२ वी रूईया कॉलेजमधून केले; तर डॉक्टरकीची पदवी गव्हर्नमेंट कॉलेज मधून घेतली. म्हणूनच मला परिस्थितीची माणसांची जाण ठेवणं सहज शक्य झालं. डॉक्टर होण्यामागेही माझा सेवाभावच महत्त्वाचा होता. आपण स्त्रीरोग तज्ज्ञ होणार म्हणजे आपल्याला एका जीवाचा सांभाळ करायचा नाही तर दोन जीवांचा सांभाळ करायचा आहे. ही भावना मनात होती.त्यावेळी प्रायव्हेट कॉलेज काढली जात होती. प्रायव्हेट कॉलेज नको म्हणून आंदोलन केले, रास्ता रोको केले. एक दिवस मला भायखळला जेलमध्ये ही जावे लागले, कारण प्रायव्हेट कॉलेज निघाले की फी वाढणार,शिक्षण महाग होणार मग आपोआपच शिक्षणाला एवढा पैसा घातला. हा पैसा प्रसंगी कर्ज काढून घातला मग तो घातलेला पैसा वसूल होण्यासाठी पेशंटना जादा फी आकारली जाणार. हे सगळं थांबवायचं असेल तर प्रायव्हेट कॉलेज नको. मला आजही आठवते की, माझी सहा महिन्यांची होस्टेलची फी ५०रू. व कॉलेजची फी ३००रू. होती. डॉक्टर होताच घरात लग्नाची चर्चा होऊ लागली. मला माझा नवरा डॉक्टर हवा होता. पण तो मुंबईतील नको होता. इतर कुठल्याही शहरातला हवा होता. माझ्याबरोबर डॉक्टर झालेल्यांना मुलगा मुंबईतील हवा होता. त्यांचे स्वप्न फॉरेनला जाण्याचे होते. मला पुढे M.D करायचे होते. तर आईला असणारी काळजी ही स्वाभाविक होती. आपल्या जातीतला इतका शिकलेला मुलगा मिळेल का?'M.Dचे एक वर्ष राहिले असताना डॉ. इंद्रजीत मोहिते यांच्याशी माझे लग्न जमले. डॉक्टरही माझ्याच कॉलेजला होते. त्यांच्याशी ओळख होती. प्रेम वगैरे काही नव्हते. घरातल्यांनी बघितले व लग्न जमले.

लग्न जमल्यावर मला भेटायला डॉक्टरांपेक्षा भाऊच जास्त यायचे. भाऊ म्हणजे माझे सासरे आमदार यशवंतरावर मोहिते. त्यांनी मला सून म्हणून नव्हे तर मुलगी म्हणूनच वागवले. सासू-सासऱ्यांना माझे अतिशय कौतुक वाटायचे. लग्न झाल्यावर मुंबईतून मी रेठऱ्यासारख्या गावात आले. आत्तापर्यंत घालवलेले मुंबईचे धावपळीचे आयुष्य; तर आता रेठऱ्यातले शांत व निवांत आयुष्य, मी ज्यांच्या हाताखाली काम करत

होते त्या विजयकर मॅडम व सरैया मॅडम यांच्या ओ.पी.डी.ला दिवसाला ३५० पेशंट असायचे. घराला शेजार असा नाही. घरात काकी व मी व काकी माझ्या सासूबाई. त्यांनीही महिलांसाठी खूप काम केलं. त्या डी.एड्. झाल्या. आर.एम्.करून इंजेक्शन देणे, गोळ्या देणे हे काम त्या करीत. घरात बोलत असताना काकी लग्न होऊन आल्यावरचं रेठरं कसं होतं. भाऊ कोणत्या परिस्थितीतून आले. त्यांनी समाजाला काय दिलं. हे समजत गेलं. भाऊंच्या बोलण्यातून समाजाप्रती असणारी आपली जबाबदारी जाणवत राहायची आणि मग भाऊंची सून म्हणून असणारी जबाबदारी लक्षात यायची. एक स्त्री-मुलगी-सून-बायको-डॉक्टर या सगळ्या आघाड्यावर काम करताना प्रत्येक भूमिका पार पाडताना नकळत टेंशन यायचं. घर-व्यवसाय-समाजसेवा या तिनही आघाड्या सांभाळत असताना तारेवरची कसरत करावी लागायची. हे सर्व करण्यासाठी सासु-सासरे तर खंबीरपणे पाठीशी उभे होतेच पण (डॉ. इंद्रजीतमोहिते) नवऱ्यानेही पूर्ण स्वातंत्र्य दिले. काही गोष्टी समजावून सांगून आपलं मत पटवून देत. व मतपरिवर्तन घडवून आणत. समाजात वावरताना कोणती काळजी घ्यावी हे सांगताना तू फक्त डॉ. सविता मोहिते नाही. तर भाऊंची सून आहेस. डॉ. इंद्रजीत मोहित्यांची बायको आहेस याची. जाणीव करून देत व योग्य ते मार्गदर्शन करीत. याच वेळी त्यांनी कॉटेजला सर्व्हिस केली. ही सर्व्हिस करत असतानाच हे हॉस्पिटल (मोहिते हॉस्पिटल) बांधून झाले. समाजसेवा करण्याची तळमळ असल्यानेच प्रायव्हेट प्रॅक्टिस सुरू झाली. एक स्त्रीरोग तज्ज्ञ म्हणून प्रॅक्टिस सुरू असतानाच अनेक ग्रामीण भागातील महिलांशी संबंध आला. सातव्या आठव्या महिन्यातही परिस्थितीने व वातावरणाने त्या किती दबलेल्या असतात याची जाणीव होऊ लागली. यांच्यासाठी काही तरी काम केलं पाहिजे. समाजात तळागाळापर्यंत पोहचलं पाहिजे. अशी चर्चा सुरू झाली. ही चर्चा केवळ चहाच्या कपातली वादळं ठरू पाहिजे म्हणून काम करू लागले. त्यावेळी लायन्स क्लबची प्रेसिडेंट झाले. अंध:श्रद्धा निर्मुलनाचे काम जमेल तसे

> माझ्या सासुबाईच्या जावा-नणंदा-मैत्रिणी यायच्या. व आमच्यासाठी सून शोधा म्हणायच्या. तेव्हा सासुबाई विचारायच्या 'सून कशी हवी' तेव्हा त्या म्हणायच्या 'तुझ्या सुनेसारखी' तेव्हा मला अगदी कृतकृत्य झाल्यासारखं वाटायचं

करतच होते. ते काम करत असताना एकदा नरेंद्र दाभोळकरांची गाठ पडली. तेव्हा त्यांनी मला सातारा जिल्ह्यातील प्रमुख केले. महिलांविषयी काम करत असताना पाटण, इस्लामपूर वगैरे भागात फिरले. अनेक ग्रुप ॲक्टीव्हीटीमध्येही भाग घेतला. आपण कुठलेही काम करत असताना आपली त्या कामाशी कमिटमेंट पाहिजे. प्रत्येकाकडे भरपूर काम करण्याची ताकद असते. प्रत्येकाने आपली रिझर्व एनर्जी कामाला लावली पाहिजे. भाऊंची सून असल्याचा हक्क, अधिकार व जबाबदारी यांची जाणीव होऊ लागली. आणि त्यातूनच ही सगळी तारेवरची कसतर करत असताना सुद्धा उत्साह कायम होता. मनात जिद्द होती. म्हणूनच अनेक कामे महिला बालकल्याण, आरोग्य तपासण्या, वैचारिक कार्यक्रम, रिमांड होम अशी करत राहिले. नुसते बौद्धिक कार्यक्रम करून भागणार नव्हते. त्यासाठी पैशाची तरतूद महत्त्वाची होती. ग्रामीण समाजातील बायकांना कामं तर खूप असतात पण त्यांच्या हाता पैसा नसतो. त्या कुठं गेल्या तर पत नसते. मग ह्यातूनच महिला बचत गटाची निर्मिती झाली. महिलांची पतसंस्था स्थापन झाली. दुध-डेरी स्थापन केली. या महिलांना आर्थिक स्थैर्य देण्याचा प्रयत्न केला. महिलांचे बौध्दिक वर्ग घेण्याचा विचार केला आणि त्यातून मुलं कशी वाढवायची, पालकत्व म्हणजे नक्की काय ? यावर व्याख्यानं आयोजित केली. लायब्ररी सुरू केली. तिथे महिलांना जमवून

पुस्तक वाचून दाखविण्याची सोय केली. रेठऱ्यात शाळा सुरू केली. माझी मुलं ५ वी पर्यंत होली फॅमिलीत शिकली. पण डॉक्टरांच्या निवडून येण्याचा किंवा हरण्याचा परिणाम मुलांवर होऊ लागला. म्हणून मुलांना पुढील शिक्षणासाठी पाचगणीला ठेवलं. रेठऱ्यात हॉस्पिटलसाठी एन.ए.केलेल्या जागेवर इंग्लिश मीडियम स्कूल सुरू केले. शाळा तर सुरू केली; पण त्या शळेला योग्य शिकलेले शिक्षक कोठून आणायचे. म्हणून मग इंग्लिश मीडियमच्या टीचर्ससाठी टीचर्स ट्रेनिंग प्रोग्रॅम घेतला. अनेकांनी असे कार्यक्रम वरचेवर घ्या असा सल्ला दिला. अनेक प्राध्यापकांकडून सतत प्रोत्साहन मिळत गेलं. आणि त्यातूनच मग बी.एड्.कॉलेजची स्थापना झाली. शिक्षणाची दिशा कशी असावी ? यावर 'अक्षयज्ञ' नावाचे दिशादर्शक मासिक सुरू केले. या मासिकातून शिक्षण तज्ज्ञांचे विचार मांडले. हे विचार मांडत असताना सुद्धा एक विचार घेऊन त्यात एकसुत्रता आणण्याचा प्रयत्न केला आणि त्यातून समाजाला दिशा देण्याचा प्रयत्न केला. ही प्रत्येक गोष्ट करताना मला स्वत:ला शिकायला खूप मिळाले. मुंबई आणि ग्रामीण भागातील मुलींच्या शिक्षणातील तफावत सतत जाणवत राहिली. याच दरम्यान कोल्हापूरला न्यू इंग्लिश स्कूलमध्ये बोलवलं, आय.व्ही. कॉलेजमध्ये मुंबईला बोलावले. या सगळीकडे फिरताना समाजातील महिलांची, विद्यार्थ्यांची स्थिती बघताना अस्वस्थ व्हायला होते. तुमच्याकडे जर संवेदनशिलता असेल तरच अस्वस्थता जाणवते. यातून बाहेर पडण्यासाठी प्रत्येकाने प्रयत्न केले पाहिजेत. 'केल्याने होत आहे रे आधी केलेची पाहिजे.' सगळ्या समाजात फिरत असताना विद्यार्थ्यांकडून, महिलांकडूनही शिकायला खूप मिळाले. माणूस हा आयुष्यभर विद्यार्थी असतो याचा प्रत्यय येत गेला. समाजात जे जे चांगले होते ते ते घेत गेले. मोठ्या माणसांकडूनही तुम्ही भाऊंच्या सूनबाई ? असे म्हणून प्रोत्साहनच मिळत गेले. मुजुमदार, शेजवलकर सरांकडून मार्गदर्शन तर मिळालेच पण पाठीवर शाब्बासकीची थापही मिळाली. आणि यामुळेच सतत कामाचा उत्साह वाढत गेला.

'अक्षयज्ञ' साठी मुलाखती घेण्याच्या निमित्ताने डॉ.अनिल अवचट यांच्याकडे गेले. त्यांच्या कलाकृती, फोटोग्राफी व चित्रकला बघून मी आवाक झाले. त्यांनी त्यांची काही पुस्तकं मला भेट दिली. आणि सांगितले 'इथून पुढे तू मला बाबा म्हण. फोन करत जा' त्यांच्या या सांगण्याने मला खूपच आनंद झाला. घरी आल्यावरही त्यांचा फोन आला 'तुझ्याशी बोलल्यावर खूप छान वाटलं. मी ज्या विचारांची शिदोरी बरोबर घेऊन आयुष्य जगलो, तीच शिदोरी; तोच विचार घेऊन तू काम करतेस. असेच तुझे काम तू पुढे चालू ठेव.' मोहन धारियांची मुलाखत घ्यायला गेल्यावर तर ते माझी वाट बघत बसले होते. त्यांनी भाऊंबरोबर काम केले होते. त्यांनी आपली वनराई फिरून दाखविली. स्वत:ची पुस्तके भेट दिली. परवा तर आपल्या राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील स्वत: भेटायला आल्या त्या राजकारणात नवीन असताना भाऊंनी केलेली मदत विसरल्या नव्हत्या. मोठ्या भावाप्रमाणे भाऊ त्यावेळी त्यांच्या पाठीशी उभे राहिले. त्यांना त्यांनी विचारांची देन दिली. तीच विचारांची देन आजही त्यांच्याकडे ताजी असल्याने सर्वोच्च पदावर असताना सुध्दा माणूसकी जपत त्या आपल्या

भाषण करताना डॉ. सौ. सविता मोहिते व इतर

मोठ्या भावाला भेटायला आल्या. घरात आल्यावर प्रथम त्या काकींच्या फोटोकडे गेल्या. तिथे फुले वाहून मग भाऊंकडे आल्या. येताना त्यांनी फळांची करंडी, शाल आणीली होती. तेव्हा भाऊ त्यांना म्हणाले, 'आयुष्यभर मी कोणाकडून काही घेतलं नाही. आणि आता हे काय ?; तेव्हा त्या म्हणाल्या– ''फळांची करंडी राहू दे. पण ही शाल बहिणीकडून भावाला ती घ्यायला काहीच हरकत नाही.'' त्यांनी स्वत: आपल्या हातांनी शाल भाऊंच्या अंगावर घातली. आजच्या घडीला भाऊंकडे देण्यासारखं काही नसताना सुध्दा त्यांनी आठवण ठेवून येणं यातूनच शिकायला मिळतं.

जीवनगौरव पुरस्कार मिळाल्यावर प्रभुणे सरांचा फोन आला आणि त्यांनी अभिनंदन करून उज्ज्वल भविष्यासाठी सुयश चिंतिले. अशा प्रसंगी काम करण्याचा उत्साह वाढतो. केलेल्या कामाचं चीज झालं असं वाटतं. आपण केलेल्या कामाची पोच पावती ही मिळतेच. कधी ती लवकर मिळते तर कधी उशीरा पण ती मिळतेच. आजच्या या जमान्यात बाप बडा न भैय्या सबसे बडा रुपय्या अशा वातावणात मनाचा मोठेपणा ही सगळ्यात मोठी गोष्ट आहे. बायकांसाठी आपण कार्यक्रम घेतो पण त्या कार्यक्रमाला बायकांची उपस्थिती नगण्य असते. तेव्हा मन:स्ताप होतो. मला सगळ्यात जास्त आनंद मला पहिली मुलगी झाली तेव्हा झाला. हा आनंद नविनिर्मितीचा होता. मी कोणतही काम जेव्हा नव्याने सुरुवात करते. तेव्हा तेवढाच आनंद मला होतो. आज मला काय वाटतं, मला काय करायचंय ते महत्त्वाचं. मला असं वाटतं सर्व जग युद्ध विरहित असावं. सर्वांना समानता असावी. सर्व माणसं गुण्यागोविंदानं राहावीत. हेवा–दावा कुणालाही नको. सगळं जग शांततामय व आनंददायी असावं. मी माझ्या आईकडून सामंजस्य शिकले. वडिलांकडून संस्कार घेतले. सासुबाईंकडून परिस्थितीवर मात करायला शिकले. तर सासऱ्यांकडून लोकांसाठी जगणं शिकले. आत्ताच्या मुलींना तडजोड माहित नसते. ती त्यांना संस्कारातून मिळाली पाहिजे. माझ्या सासुबाईंच्या जावा–नणंदा–मैत्रिणी यायच्या. व आमच्यासाठी सून शोधा म्हणायच्या. तेव्हा सासुबाई विचारायच्या 'सून कशी हवी' तेव्हा त्या म्हणायच्या 'तुझ्या सुनेसारखी' तेव्हा मला अगदी कृतकृत्य झाल्यासारखं वाटायचं या सगळ्यासाठी मनाचा दृढपणा आवश्यक असतो.

❋ गुणवंत हे, यशवंत अन् वक्तृत्वपटू ❋

सद्गुरु २००८-०९

कु. सायली जगदाळे
MHT-CET परीक्षेत १९५ गुण.
इ. १२ वी विज्ञानमध्ये सर्व प्रथम
धीरूबाई अंबानी ट्रस्टकडून शिष्यवृत्तीने
सन्मानित कॉलेज ऑफ इंजि., पुणे (COEP)
येथे B.Tech. ला प्रवेश

श्री. विरेंद्र पाटील
इ. १२ वी विज्ञान H.S.C बोर्ड कोल्हापूर विभागात
गणित विषयामध्ये १०० गुण.
MHT.-CET परीक्षेत १७५ गुण
कॉलेज ऑफ इंजि., पुणे (COEP)
येथे B.Tech. ला प्रवेश

श्री. ओंकार कांबळे
MHT.-CET-B-GROUP १७० गुण
B.J.Medical College, Pune
येथे M.B.B.S. ला प्रवेश

कु. पूनम चव्हाण
इ.१२वी विज्ञान
MHT.-CET परीक्षेत १७८ गुण
कॉलेज ऑफ इंजि., पुणे (COEP)
येथे B.Tech. ला प्रवेश

कु. किशोरी जाधव
इ.१२वी विज्ञान
MHT.-CET परीक्षेत १७३ गुण
वालचंद ऑफ इंजि.,
सांगली येथे B.Tech. ला प्रवेश

कु. श्वेतल कदम
MHT.-CET परीक्षेत १७० गुण
कॉलेज ऑफ इंजि., पुणे (COEP)
येथे B.Tech. ला प्रवेश

कु. सई मोहिते
वालचंद कॉलेज ऑफ इंजि.,
सांगली येथे B.Tech. ला प्रवेश

श्री. सुशांत यादव
कॉलेज ऑफ इंजि., पुणे
(COEP) येथे
B.Tech. ला प्रवेश

कु. अमुल्या व्हावळ
इ. ११वी विज्ञान
वर्गात सर्वप्रथम

कु. एकता पवार
इ. १२वी कला
वर्गात सर्वप्रथम

कु. पूजा साळोखे
इ. ११वी कला
वर्गात सर्वप्रथम

कु. शुभांगी जाधव
इ. १२वी वाणिज्य
वर्गात सर्वप्रथम

कु. सुप्रिया कानकात्रे
इ. ११वी वाणिज्य
वर्गात सर्वप्रथम

कु. शर्मिला चव्हाण
इ. १२वी व्यवसाय
अभ्यासक्रम वर्गात सर्वप्रथम

कु. संगिता पवार
इ. ११वी व्यवसाय
अभ्यासक्रम
वर्गात सर्वप्रथम

कु. गौरी सागावकर
कला भाग-१
राज्यस्तरीय वक्तृत्व
स्पर्धेमध्ये
६ पारितोषिक

श्री. मनोज देशमुख
बी.ए.भाग-१
राज्यस्तरीय वक्तृत्व
स्पर्धा द्वितीय क्र.
काव्यस्पर्धा २ पारितोषिके

कु. नेहा देशपांडे
बी.ए.भाग-१
राज्यस्तरीय वक्तृत्व
स्पर्धा
तृतीय क्रमांक

कु. स्वाती पाटील
बी.एस्.सी.भाग-१
राज्यस्तरीय वक्तृत्व
स्पर्धा
तृतीय क्रमांक

कु. नयना लोकरे
इ. ११ वी व्यवसाय
अभ्यासक्रम
राज्य वक्तृत्व स्पर्धा
उत्तेजनार्थ पारितोषिक

कर्मवीर जयंती सोहळा....

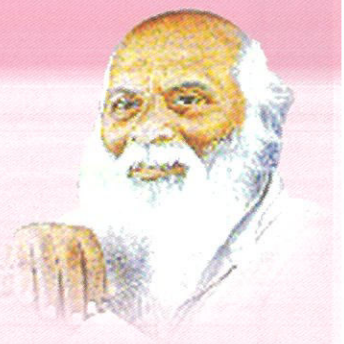

प्रास्ताविक : मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने

अहवाल वाचन : कार्यध्यक्ष, प्रा. पांडुरंग डांगे

हितगुज : डॉ. अनिल पाटील
(व्हाईस चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा.)

मार्गदर्शन : प्रमुख पाहुणे मा. पतंगराव कदम
मंत्री, सहकार पुनर्वसन व मदतकार्य, महाराष्ट्र राज्य

अध्यक्षीय मनोगत : मा. एन्. डी. पाटील
(माजी चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा.)

आभार : प्रा. धनंजय पाटील
(गणित विभाग प्रमुख)

कर्मवीर जयंती : भित्तिपत्रिका, ग्रंथ प्रकाशन सोहळा व प्रदर्शने

दिशा भित्तिपत्रिका : 'कर्मवीर भाऊराव पाटील विशेषांकाचे' मा. एन्.डी.पाटील यांच्या शुभहस्ते प्रकाशन

मराठी विभाग : 'तरूणाई' या विशेषांकाचे मा. एन्.डी.पाटील यांच्या शुभहस्ते प्रकाशन

हिन्दी विभाग :'राष्ट्रवाणी' हिन्दी अनुवाद विशेषांकाचे प्रकाशन करताना प्रमुख पाहुणे डॉ. बी. डी. सगरे व इतर

कर्मवीर जयंती : पुष्प रांगोळी प्रदर्शन पाहाताना मा. प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व इतर

डॉ. ए. बी. जगदाळे (राज्यशास्त्र विभाग) यांनी लिहिलेल्या 'राजकीय विचारवेध' या ग्रंथाचे मा. एन्.डी.पाटील यांच्या शुभहस्ते प्रकाशन

विद्यार्थिनी वस्तीगृह : 'सुमति' या भित्तिपत्रिकेचे प्रकाशन करताना मा. सौ. वैशाली राजमाने (तहसिलदार, कोल्हापूर) व इतर

इतिहास विभाग : 'राजमुद्रा' या भित्तिपत्रिकेचे प्रकाशन व इतिहास अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन प्रसंगी मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने व इतर

भौतिकशास्त्र विभाग : विज्ञान प्रदर्शन पाहाण्यात मग्न झालेले माध्यमिक विद्यालयाचे विद्यार्थी

विविध दिन समारोह

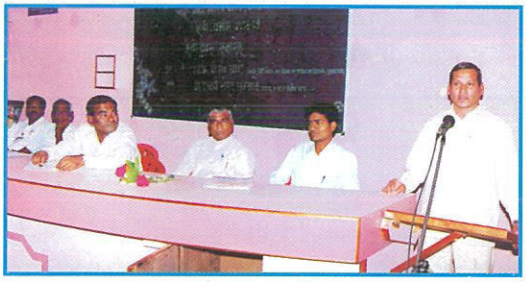

हिन्दी दिवस समारोह : मार्गदर्शन करताना मा. प्रा. पी. एन्. आवटे
प्रा. सचिन जाधव, हिंदी विभाग प्रमुख प्रा. राजेंद्र इंगोले,
मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने व इतर

होस्टेल डे : मार्गदर्शन करताना नवोदित कवयित्री श्रीमती अनुजा साळुंखे
डावीकडून प्रा. राजेंद्र इंगोले, मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने व इतर

संस्कृतदिन समारोह : मा.जी. एस्. ढवण (सेवानिवृत्त संस्कृत शिक्षक)
मागदर्शन करताना, संस्कृत विभाग प्रमुख प्रा. वामनराव अवसरे

भूगोल दिन: अध्यक्षीय मनोगत व्यक्त करताना
मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने
भूगोल विभाग प्रमुख प्रा.बी.जी.कुंभार व इतर

शिक्षक दिन : वाणिज्य व अर्थशास्त्र विभागाद्वारा आयोजित शिक्षकदिनानिमित्त
विद्यार्थी- शिक्षकाकडून मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने सत्कार स्विकारताना

एन्.सी.सी.डे : मुकबधीर मुलांच्या शाळेमध्ये 'एन्.सी.सी.डे' संपन्न करताना
लेफ्टनंट प्रा. सौ. सुनिता शिंदे, छात्र सैनिक व मुकबधीर शाळेतील विद्यार्थी

स्वातंत्र्य दिन : देशभक्तिपर गीतगायन करताना कु. अनुराधा अडसूळ
व्यासपीठावर मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने
कला मंडळ प्रमुख प्रा. व्ही. एन्. गायकवाड व इतर

पर्यावरण दिन : गर्ल्स एन्. सी. सी. च्या वतीने काढण्यात आलेली रॅली,
सोबत लेफ्ट. प्रा. सौ. सुनिता शिंदे, प्रा. डी. व्ही. पाटील,
प्रा. डी. डी. नलवडे व रजिस्ट्रार श्री. डी. के. चव्हाण व एन्.सी.सी.छात्र

राष्ट्रीय मराठी साहित्य परिषद

मराठी पाऊल पडते पुढे.....

कविवर्य विठ्ठल वाघ यांच्याकडून रचना करून घेतलेल्या रयत शिक्षण संस्थेच्या रयत गीताची स्वररचना सर्वप्रथम राष्ट्रीय मराठी साहित्य परिषदेच्या निमित्ताने संस्थेच्या ध्वजाचे आरोहन करताना सादर करण्यात येत असतानाचा क्षण...

ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते मा. पद्मश्री डॉ. गुरदयाल सिंह (पंजाब) यांचे स्मृतिचिन्ह व फुलांची करंडी देऊन स्वागत करताना मा.ॲड. रावसाहेब शिंदे (कार्याध्यक्ष, रयत शिक्षण संस्था, सातारा)

ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते मा. पद्मश्री डॉ. गुरदयाल सिंह (पंजाब) आपल्या विचारांना उद्गार देताना. व्यासपीठावर परिषदेचे संयोजक प्रा. संभाजीराव देसाई मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने व इतर.

बीजभाषण करताना अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष मा. प्राचार्य म.द. हातकणंगलेकर. व्यासपीठावर प्रा. संभाजीराव देसाई, मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने व इतर.

ख्यातकीर्त समीक्षक व थोर विचारवंत प्रा. पुष्पा भावे नाटकावरील सत्रात मार्गदर्शन करताना. व्यासपीठावर प्रा.डॉ. डी. ए. देसाई व प्रा. संभाजीराव देसाई

साहित्य अकादमी पुरस्कार विजेते कादंबरीकार मा. रंगनाथ पठारे कादंबरीच्या सत्रात आपल्या विचारांना उद्गत देताना. व्यासपीठावर प्रा. संभाजीराव देसाई, प्रा. डॉ. रवीन्द्र ठाकूर व इतर.

अग्रणि महाविद्यालयांतर्गत कार्यक्रम : अंशकालीन अभ्यासक्रम वर्ग

वाणिज्य व अर्थशास्त्र विभाग: 'Share Market, Share Trading and D-Mat Account' कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना मा. श्री. वैभव शिंदे

इंग्रजी विभाग : 'Major Trends in Indian English Literature' कार्यशाळेमध्ये प्रास्ताविक करताना इंग्रजी विभाग प्रमुख डॉ. एम्. जी. कदम

गणित विभाग:'Complex Analysis and Mathematical Modelling' या कार्यशाळेमध्ये प्रास्ताविक करताना प्रा. डॉ. शिवाजीराव थोरात

मायक्रोबायॉलॉजी विभाग : 'Job Opportunities in microbiology' कार्यशाळेमध्ये प्रास्ताविक करताना विभाग प्रमुख प्रा. एम्. ई. किशोर

हिन्दी विभाग: 'शुद्ध हिन्दी' या प्रशिक्षण वर्गाच्या प्रमाणपत्र वितरण प्रसंगी प्रास्ताविक करताना हिन्दी विभाग प्रमुख प्रा. राजेंद्र इंगोले

इतिहास अभ्यास मंडळ - 'मोडी लिपी' वर्गाच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मोडी लिपीचे अभ्यासक मा. श्री. रूपचंद धनवेद

वनस्पतिशास्त्र विभाग : 'पुष्परचना व वामनवृक्ष कला' या अभ्यासक्रम वर्गात पुष्परचनेचे प्रात्यक्षिक दाखविताना मा. श्रीमती अर्चना चिवटे. सोबत प्रा. सौ. वन्दना किशोर

अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत क्रिकेट प्रशिक्षण शिबीरामध्ये खेळाडू सराव करताना. सोबत विभाग प्रमुख प्रा. पी. पी. पवार, प्रा. आर. ए. शिंदे व खेळाडू

कार्यक्रम विविधा केल्याने देशाटन

विज्ञान मंडळाच्या उद्घाटनप्रसंगी प्रख्यात अणुशास्त्रज्ञ (कल्पकम्) डॉ. शिवराम भोजे मार्गदर्शन करताना

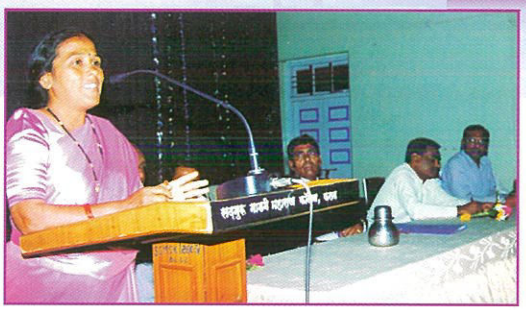

रसायन शास्त्र विभागाद्वारा आयोजित विद्यार्थी पालक शिक्षण मेळाव्यात पालक प्रतिनिधी सौ. अस्मिता मारुती पाटील मनोगत व्यक्त करताना

प्राणिशास्त्र विभाग : विद्यार्थी, शिक्षक व पालक मेळाव्यात मनोगत व्यक्त करताना प्रा. कु. दिपाली जाधव

हेल्थ सेंटर : प्राध्यापकांसाठी 'हेल्थ चेक-अप' शिबीर प्रसंगी मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने यांचे चेक-अप करताना डॉ. काळे

वनस्पतिशास्त्र व पिकसंरक्षण विभाग : 'औषधी व सुगंधी वनस्पतींची ओळख व संवर्धन' अभ्यासांतर्गत कोयनानगर येथे शैक्षणिक सहल

प्राणिशास्त्र विभाग : बी.एस्सी.भाग-२ च्या विद्यार्थ्यांची मालवण-तारकर्ली-देवबाग येथे शैक्षणिक सहल

बायोटेक्नॉलाजी विभाग : बी.एस्सी.भाग-१ व २ च्या विद्यार्थ्यांची महाबळेश्वर-पुणे शैक्षणिक सहल

भौतिकशास्त्र विभाग : पवन ऊर्जा प्रकल्प वणकुसवडे येथे अभ्यास सहल

सद्गुरु
२००८-०९

राष्ट्रीय छात्र सेना देशाचे भावी आधारस्तंभ

मेजर श्री. रवीन्द्र रणखांबे
(कंपनी कमांडर)

प्रा. सौ. सुनिता शिंदे
(लेफ्टनंट)

श्री. रोहित माने
(सिनियर अंडर ऑफिसर)

श्री. विक्रान्त जगताप
(ज्युनियर अंडर ऑफिसर)

श्री. रवी जगदाळे
(ज्युनियर अंडर ऑफिसर)
अखिल भारतीय शुटींग
चम्पियन मालवणकर ट्रॉफी (पंजाब)

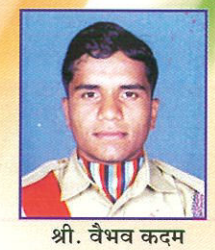

श्री. वैभव कदम
(सार्जंट)
आर्मी अॅटॅचमेंट कँप
(अहमनदगर)

श्री. प्रताप डांगे
(सी.पी.एल्.)
अखिल भारतीय राष्ट्रीय
एकात्मता कँप (नाशिक)

श्री. प्रदीप लाड
(सार्जंट)
ऑल इंडिया ओशन टू स्काय
ट्रेकिंग कँप (कारवार, कर्नाटक)

श्री. सूरज चव्हाण
(सी.पी.एल्.)
ऑल इंडिया ओशन टू स्काय
ट्रेकिंग कँप (कारवार, कर्नाटक)

श्री. नितीन दळवी (सार्जंट)
ऑल इंडिया शिवाजी
ट्रेल ट्रॅक कॅम्प सोनथळी
(कोल्हापूर)

श्री. सागर देसाई (सार्जंट)
ऑल इंडिया शिवाजी
ट्रेल ट्रॅक कॅम्प सोनथळी
(कोल्हापूर).

श्री. अमोल कणसे(कॅडेट)
ऑल इंडिया शिवाजी
ट्रेल ट्रॅक कॅम्प सोनथळी
(कोल्हापूर).

श्री. विशाल चव्हाण(कॅडेट)
ऑल इंडिया शिवाजी
ट्रेल ट्रॅक कॅम्प सोनथळी
(कोल्हापूर)

श्री. अवधूत निंबाळकर
(सी.पी.एल.)
आर्मी अॅटॅचमेंट कँप,
(अहमदनगर)

श्री. रवीन्द्र गायकवाड (सार्जंट)
आर्मी अॅटॅचमेंट कँप,
अहमदनगर

श्री. संग्राम शेवाळे
(सी.पी.एल)
आर. डी. सी. कॅम्प(कोल्हापूर)

श्री. सुधीर जगताप (कॅडेट)
आर्मी अॅटॅचमेंट कँप,
(अहमदनगर)

श्री. सुधाकर सुतार (कॅडेट)
आर्मी अॅटॅचमेंट कँप
(अहमदनगर)

श्री. गणेश परीट(सार्जंट)
ऑल इंडिया समर कँप
(पाचगणी)

कु. पूजा काकडे
(ज्युनियर अंडर ऑफिसर)
डी.आर्.टी. कँप (नागपूर)

कु. दिपाली पाटील(सार्जंट)
समर कॅम्प (पाचगणी)

कु. रूपाली वाघमारे
(सी.पी.एल.)
समर कॅम्प (पाचगणी)

कु. सुमैय्या सुतार
(सी.पी.एल.)
जी.एम्.व्ही. शुटींग कॅम्प

कु. वर्षाराणी पाटील(कॅडेट)
ए.टी.सी.कँप शुटींगमध्ये
गोल्डमेडल

स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ध्येय
कर्मवीर

रयत शिक्षण संस्थेचे सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

राष्ट्रीय छात्र सेना देशाचे भावी आधारस्तंभ

सद्गुरु २००८-०९

कु. सरिता गायकवाड (कॅडेट)
आर्मी अॅटचमेंट कँप,
(नागपूर)

कु. सोनाली शिंदे (कॅडेट)
समर कँप (पाचगणी)

कु.सुषमा नलवडे (कॅडेट)
T.S.C.Cat-I (औरंगाबाद)

कु. स्नेहलता जगदाळे (कॅडेट)
G.M.V. शुटींग कँप

कु. सोनाली बनसोडे (कॅडेट)
समर कँप(पाचगणी)

कु. ज्योती पाटील (कॅडेट)
N.T.C. कँप (पंजाब)

कु. तेजश्री माने (कॅडेट)
N.T.C. कँप (पंजाब)

कु. शैला डांगे (कॅडेट)
समर कँप (पाचगणी)

१२० व्या कर्मवीर जयंतीनिमित्त रक्तदान करताना
अंडर ऑफिसर कु. पुजा काकडे

मा. संभाजी पाटील (वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक, कराड)
'युवक आणि फायदे' या विषयावर
छात्रसैनिकांना मार्गदर्शन करताना

मा. ब्रिगेडियर महेश माथूर (डिप्टी. डायरेक्ट जनरल एन्.सी.सी.
डायरेक्ट्रेट महाराष्ट्र) यांचे स्वागत करताना मा. प्राचार्य.डॉ. मोहन राजमाने
मेजर प्रा. रवीन्द्र रणखांबे व लेफ्टनंट प्रा. सौ. सुनिता शिंदे

मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने, मेजर प्रा. रविंद्र रणखांबे
लेफ्टनंट प्रा. सौ. सुनिता शिंदे यांच्या समवेत
छात्रसेनेतील छात्र सैनिक (मुले)

मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने, मेजर प्रा. रविंद्र रणखांबे
लेफ्टनंट प्रा. सौ. सुनिता शिंदे यांच्या समवेत
छात्रसेनेतील छात्र सैनिक (मुली)

स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ध्येय
कर्मवीर

रयत शिक्षण संस्थेचे **सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड**

श्रम एव जयते । राष्ट्रीय सेवा योजना

अभिनयपटू

दत्तक खेडे मौजे मनू येथे विशेष श्रमसंस्कार शिबीराचे उद्घाटन करताना
मा.प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने, मा. आमदार श्री. विलासराव पाटील (उंडाळकर)
कार्यक्रम अधिकारी, प्रा. पी. आर. डांगे व ग्रामस्थ

महाराष्ट्र शासनाच्या 'सर्व स्वच्छता अभियान'
अंतर्गत वसंतगड, ता. कराड येथे
शौचालयाचे खड्डे काढताना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक

कर्मवीर जयंतीनिमित्त रक्तदान करताना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे
स्वयंसेवक व कार्यक्रम अधिकारी प्रा. पी. आर्. डांगे व
प्रा. वामन पाटील

महाविद्यालयाचा परिसर स्वच्छ करताना
राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेविका

मनव येथील विशेषश्रमसंस्कार शिबीरामध्ये
श्रमदान करताना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक

जिल्हा परिषद सातारा द्वारा आयोजित
'संपूर्ण स्वच्छता अभियान' कार्यक्रमात शिरवडे येथे
ग्रामस्थांना मार्गदर्शन करताना प्रा. रामकृष्ण पानस्कर

कु. शोभा मेरवाडे (बी.ए.भाग-१)
महिमा रूद्रपशुपतीचा
वैष्णवी, रंगराव चौधरी,
बळीराजाचं राज्य येऊ दे, धरणी आईची माया
इ. चित्रपट, टेलिफिल्म्स व दूरचित्रवाणी
वाहिनीमध्ये अभिनय

श्री. विकास पाटील
(बी.ए.भाग-१)
हुप्पा हुय्या, बळीराजाचं राज्य येऊ दे
इ. चित्रपटामध्ये अभिनय

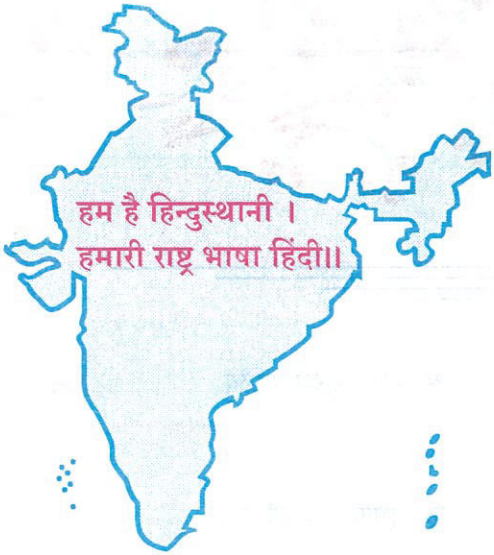

"सूर्य एक सत्य है
जिसे झुठलाया नहीं जा सकता
मगर ओस भी तो एक सच्चाई है
यह बात अलग है कि ओस क्षणिक है
क्यों न मैं क्षण-क्षण को जीऊँ ?
कण-कण में बिखरे सौंदर्य को पीऊँ ?"

- अटल बिहारी वाजपेयी

सद्गुरु

२००८-२००९

बिंब

हिंदी विभाग

५३ ते ७८

अनुक्रमणिका

वैचारीक	आतंकवाद : विश्व के सामने एक चुनौवती	श्री. सागर सुरेश वाळिंबे	५५
माहितीपर सामान्य	प्राचीन महाद्वीप	कु. शुभांगी शिवाजी यादव	५७
हास्य व्यंग्य	शाहरुख स्पेशल	कु.अश्विनी आनंदराव लोकरे	५९
ग्रंथ समीक्षा	'कबिरा खड़ा बजार में' की प्रासंगिकता	कु.निलम अंकुश चव्हाण	६०
व्यक्तिचित्रण	लक्ष्मी	कु. मिनाक्षी बाळकृष्ण चव्हाण	६२
हास्य व्यंग्य	गुड वेलंटाइन डे	श्री. किशोर संपतराव ढोबळे	६४
कविता	माँ	कु.रूपाली रामचंद्र पवार	६५
कविता	नियति हमारी	कु.प्रियांका अनिल माने	६६
साक्षात्कार	हँस दे इंडिया	कु.स्नेहल अरुण जाधव सुरेखा मारुती गराळे	६७
वैचारिक	परमाणु ऊर्जा:बिजली का महत्त्वपूर्ण साधन	कु.प्रज्ञा प्रकाश सावंत	७०
पुस्तक परीक्षण	सूफी कवि: बुल्लेशाह	कु. शारदा धनसिंग चव्हाण	७२
एकांकी	घर की लक्ष्मी	कु.मोहिनी सयाजीराव शिंदे	७४

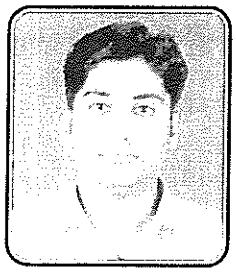

वैचारिक

श्री. सागर सुरेश वाळिंबे
तृतीय वर्ष, कला

आदमी-आदमी से बदला लेने की भावना से 'आतंकवाद' का जन्म हुआ । फिर इसे मजहब के नाम पर बढ़ावा दे दिया । आज पूरे विश्वभर में आतंक का जाल फैला हुआ है । आतंकवाद की समस्या किसी एक राष्ट्र तक सीमित न रहकर पूरे विश्व के सामने एक चुनौती बनकर खड़ी है।

आतंकवाद-विश्व के सामने एक चुनौती

हाल ही में मुंबई पर हुए २६ जनवरी २००८ के हमले ने तो भारत को ही नहीं बल्कि पूरे विश्व को हिला दिया । यह हमला इतना बड़ा था कि पूरी दुनिया इससे हिल गई । मुंबई यह भारत देश की आर्थिक राजधानी है । ताज और ओबराय होटल में घुसकर वहाँ लगातर ५९ घण्टे धावा बोल रहे थे । शिवाजी टर्मिनस रेल स्थानक पर जाकर हाथ में एके ४७ लेकर अंदाधुंद गोलिबारी की जाती है । इस हमले में कई बेगुनाहों की जाने चली गई । कई जांबाज सिंपाही शहीद हो गए ।

इससे पहले भी लंडन में हुए बम्बविस्फोट, भारत में १९९९ में हुए मुंबई में सिरीअल बमविस्फोट, भारतीय संसद पर हुँआ हमला ऐसे कई उदाहरण दिए जा सकते हैं । यह समस्या बहुत जटील बन चुकी हैं। इसकी जड़ तक पहुँचना बहुत जरुरी है । इसलिए पूरे विश्व के राष्ट्रों को संघटीत होकर इसका मुकाबला करना पड़ेगा ।

आतंकवाद का स्वरुप :

१९७० साल से आतंकवाद विश्व की समस्या बन चुका है। आतंकवादी संघटनाएँ खुद का उद्देश्यं को सफल करने के लिए उनके मतोंसे सहमत होने वाले लोगों को संघटना में शामिल करते हैं । अपना उद्देश्यं सफल बनाने के लिए ऐसी संघटना हिंसा का रास्ता अपनाते हैं। इस संघटना में 'लष्कर-ए-तोयब्बा', 'जैश-ए-महमद', ओसामा बिन लादेन की 'तालीबान', L.T.T.E. उल्फा 'अलबदु' ऐसी प्रगत संघटनाएँ मौजुद है । इन संघठनों के पास प्रगत तंत्रज्ञान और हाथियार मौजुद है ।

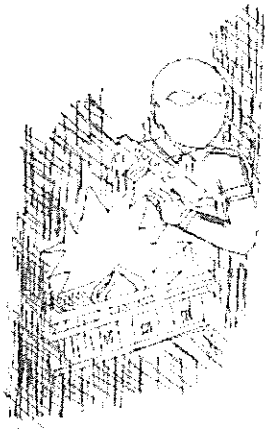

आतंकवाद का तंत्र :

सामुदायीक जगहों पर जाकर विस्फोट करना, गोलीबार करना हवाई जहाज का अपहरण करके अपने माँगे पूरी करना, राजकीय नेता की हत्या करना, या उनका अपहरण करना ऐसी उनकी आदते हैं । ऐसी घटनाओंको अंजाम देकर वो लोगों के मन में डर और खौफ निर्माण करते हैं ।

इस्लामी आतंकवाद :

दो समुदाय के बीच का झगडा इस प्रणाली अनुरुप १९७१ साल में इस्राईल ने अमेरिका की सहाय्यता से अरब राष्टोंका पराजय किया इसका बदला लेने के उद्देश के कारण मूलतत्वावादी इस्लामी आतंकवाद का जन्म हुआ । मजहब के नाम से इसे और फैला दिया ।

आतंकवाद का समाज पर प्रभाव :

आतंकवादी संघटनाद्वारा किए गए हमलो में हजारों लोगों की जाने चली जाती हैं । जिस जगह पर हमला होता हैं उस जगह तणावपूर्ण स्थिति रहती है । लोग डरे होते हैं । लोगों में दहशत रहती है । जनजीवन बिगड जाता है । सरहद पार से गए आतंकवादे के कारण देश में रहनेवाले अल्पसंख्यांक लोंगो के प्रति राष्ट्रनिष्ठा न होने कि शंका निर्माण होती है। हाला की उन संघटनों का इनके साथ कोई संबंध नही रहता इससे समाज में तणाव निर्माण रहता है ।

आतंकवाद का आर्थिक परिणाम :

आतंकवादी संघठनों द्वारा किसे गए हमलों के कारण सरकारी और व्यक्तिगत जानमाल का लाखों रुपयों का नुकसान होता है । आतंकवादियों का मुकाबला करने के लिए सेना को अत्याधुनिक उपकरण और हथियार देने पड़ते है। यह खर्चा अनुत्पादक होने के कारण देश की अर्थव्यवस्था पर भारी बोझ पडता है । आतंकवादी हमले जहाँ होते है वहाँ के व्यापार में गिरावट आती है । कभी-कभी वहा के व्यापार बंद हो जाते है । उदा. जम्मू-कश्मीर में हमेशा आतंकवादी हमलो के कारण वहाँ के पर्यटन, व्यापार आदिपर इसका प्रभाव दिखाई देता है ।

आतंकवाद का राजनीति पर प्रभाव :

हरबार ऐसी घटनाओं के कारण सरकार कुछ भी इन आतंकवादियों पर नियंत्रण नही रख पाती इसकारण जनता में असंतोष और सरकार के प्रति द्वेष बढता जाता हैं । और राजनीति में अस्थिरता निर्माण होती हैं । आतंकवाद के कारण आपस में दूरी बढती हैं प्यार, भाईचारा खत्म होता है । इससे राष्ट्र का बटवारा होने का डर रहता है ।

माहितीपर सामान्य

कु.शुभांगी शिवाजी यादव
द्वितीय वर्ष, कला

ग्रीन ने बताया कि धँसी हुई त्रिभूजाकार परतों में पानी भर गया तो वे महासागर कहलाएँ और उठी हुई दो त्रिभूजों के किनारो वाले भाग ही महाद्वीप कहलाए । यों त्रिभूजाकार चपटे भागों में पानी भर जाने से धरती की आकृति पुन: गोल हो गयी । यह टेड्राहेड्रल-सिध्दांत कहलाता है । आज के प्रसिध्द भूवेत्ता जी डब्ल्यू ग्रेगरी इसके प्रबल समर्थक है ।

प्राचीन महाद्वीप

एक जमाना ऐसा भी था, जब आप बंगाल से पैदल चल कर आस्ट्रेलिया पहुँच सकते थे और बिना सागर को पार किये ही, ब्राजील से गोल्ड कोस्ट मे पदार्पण कर सकते थे । बात यह थी कि, तब ये भुखंड आपस में जुड़े हुए थे । तब धरती का भौगोलिक नक्शा और ही ढंग का था । यह नक्शा क्यों बदला और कैसे बदला–इसकी व्याख्या वैज्ञानिकों ने तरह–तरह से की है ।

ऐसा माना जाता है कि, पृथ्वी प्रारंभ में ज्वलित गैस का पिंड थी और धीरे–धीरे ठंडी होकर सिकुठती हुई द्रव तथा ठोस रुप मे परिवर्तित होती जा रही थी । ठंडे होने की उस प्रक्रिया मे सबसे पहले पृथ्वी की बाह्य परत बनी । परंतु उसके नीचे का भाग वैसा ही गरम और तरल बना रहा ।

भूतत्वज्ञ लोथियन ग्रीन के अनुसार पृथ्वी का यह अंतरंग अब भी उष्ण और तरल है । बाह्य परत बन जाने पर ऊपरी भाग में सिकुड़ने की गति कम हो गयी, परंतु भीतरी भाग ऊसी गति से सिकुडता गया । फलस्वरूप गोलाकार पृथ्वी के पिंड की बाह्य परते नीचे धँस गयी और उसकी आकृति एक सम–त्रिभुजाकार पिंड जैसी हो गयी । यह आकृति चार सम–त्रिभूजों से मिल कर बनती है । शेव त्रिभूज उसकी ऊपरी दीवार बनाते है ।

ग्रीन ने बताया कि, धँसी हुई त्रिभुजाकार परतों मे पानी भर गया, तो वे महासागर कहलाये, और उठी हुई दो त्रिभुजो के किनारो वाले भाग ही महाद्वीप कहलाये । यों त्रिभुजाकार चपटे भागों मे पानी भर जाने से धरती कि आकृति पुन:गोल हो गयी । यह टेड्राहेड्रल–सिध्दांत कहलाता है । आज के प्रसिध्द भूवेत्ता जी.डब्ल्यू ग्रेगरी इसके प्रबल समर्थक है ।

प्रसिध्द भूतत्वज्ञ सुएझ ने यह प्रतिपादीत किया है कि, पृथ्वी की बाह्य परत दो प्रकार की थी । एक संकुचनशील परतो का भाग और दूसरा असंकुचनशील परतों का भाग । असंकुचनशील प्रदेशों की चट्टाने कठोर होती थी । वे धक्का लगने पर टुटे भले ही जाते, परंतू उनमे झुर्रियो नही पड़ती थी । ऐसे भूखंड निम्न–लिखित थे.

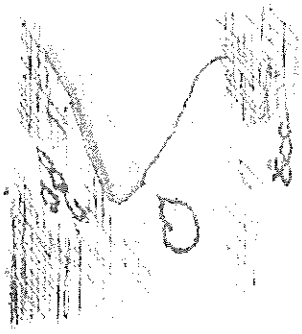

१) लोरेशिया – (कनाडा के राकिज पर्वत के पुर्व का अधिकांश भाग और पश्चिमी स्काटलैण्ड)
२) अंगारा प्रदेश – (पूर्वी साइबेरिया)
३) बाल्टिक प्रदेश –
४) गोंडवाना प्रदेश (ब्राजील का पूर्व पठार, आफ्रिका का अधिकांश भाग,

अरब, सीरिया, दक्षिण भारत का पठार एवं ऑस्ट्रेलिया का पश्चिमी पठार) ।

परंतू इन असंकुचनशील भागों के बीच की चट्टाने संकुचनशील थी । संकुचनशील चट्टनो मे झुर्रियाँ पडी और असंकुचनशील चट्टनो के खंड टुट कर भूगर्भ मे धँस गये, जिससे उनके स्थान पर खाई बन गयी । सुएस की मान्यता है कि इन खाई मे तथा झुर्रियो के निचे के भाग में पानी भर गया और व महासागर कहलाये शेष ऊपर उठे हुए सुखे प्रदेश महाद्वीप बने ।

गोंडवाना-प्रदेश में दक्षिण अमरिका और अफ्रिका के बीच की असंकुचनशील चट्टनो मे जी खड्डा बना, वही अटलांटिक महासागर है । इसी प्रकार से उत्तरी तथा दक्षिणी गोलार्थ के बीच संकुचनशील चट्टानों का एक भाग था, जो समुद्र के नीचे था । सुएझ ने इसका नाम टिथिस सागर रखा है । आज का भुमध्य-सागर इसी का विशिष्ट भाग है । उत्तर और दक्षिण के असंकुचनशील प्रदेशोंके धक्के से टिथिस-सागर कि चट्टनों में झुर्रिया पड़ी और उसीसे एशिया एवं युरोप की पर्वत-श्रेणियों का जन्म हुआ ।

जाली ने अणु-विकिरण के नियम के आधार पर सगारां और महाद्विपों की रचना की व्याख्या, प्रस्तुत कि है । इसके अनुसार महाद्वीप ''सिआल'' का खंड है और महासागरों के तल ''सीमा'' से निमित है । ''सीमा'' की चट्टानों के अणु-विकिरण की गर्मी के कारण वे द्रव रुप में है । उपरी ''सिआल'' प्रदेश सिलिका और अल्युमीनियम का बना होने से कम भारी तथा ठोस है, और वह ''सीमा'' मे डूबता-उतरता रहता है । ''सीमा'' के खडों मे बार-बार संकुचन और फैलाव की क्रिया होती-रहती है । जिससे ऊपरी ''सिआल''भाग मे झुर्रियाँ पड़ने से, पहाड आदिबनने क्रियाएँ होती है । ऐसा होते-होते महाद्विप आज की शक्ल मे आ गये है । परंतू आज का सबसे मान्यता प्राप्त सिध्दांत है-महाद्वीपिय विचलन सिध्दांत, जो प्रसिध्द जर्मन वैज्ञानिक अल्फ्रेड वैग्नर की भी मान्यता है कि, महाद्वीपो के हलके ''सिआल'' खंड आधिक भारी ''सीमा'' खंडो मे तैर रहे है ।

महाद्वीपीय विचलन-सिध्दांत के अनुसरु प्राचीन काल में सभी महाद्वीप दक्षिण ध्रुव के चारों ओर एक ही भुखंड के रुप में जुडे हुए थे । उस भुखंड का नाम वैग्नर ने ''पेजिया'' रखा है । पृथ्वी का शेष सत्तह गहरे समुद्र से ठेकी थी । बाद मे इस महाद्वीप के खंड खिंच कर, तैर से हुए अलग-अलग जा पर्हुठचे/इस प्रकार एक ही महाद्विप पेंजिया, आज छः महाद्वीपो के रुप में है ।

प्रारंभ मे विचलन की गती उत्तर-दक्षिण से होकर भूमध्य-रेखा की और थी । अतःगोंडवाना प्रदेश में से आस्ट्रेलिया और दक्षिणी ध्रुव प्रदेश थे। दोनों खिंच कर, तैरते हुए दक्षिणी अफ्रिका ओर भारत से अलग, बहुत दुर जा पहुँचे । इसके बाद खिचाव आया, जो पूर्व-पश्चिम दिशा में था । उसने दोनों अमेरिकी महाद्वीप खिच कर, युरोप ओर अफ्रिका से पश्चिम की ओर वह गये ।

इस सिध्दांत की पुष्टी में कई रोचक तर्क प्रस्तुत किये जाते है । किसी फटे हुए कागज के सारे टुकडे मौजुद हो, वो उन्हे ठीक स्थान पर जमा यदि ध्यान से देखा जाये, तो महाद्वीपो के तरो का आकार भी ऐसा ही है, उन्हे आपस मे एक भूखंड के रुप जमाया जा सकता है । आप ब्राजील को गिनी कि खाड़ी मे आस्ट्रेलिया का बंगाल की खाड़ी मे तथा लारेशिया को बाल्टिक सागर एवं स्कैडिनेयि के पास, एक ही भुखंड के रुप मे जमा सकते है । ये प्रमाण भी इस सिध्दांत की पुष्टी करते है ।

१) पहले साथ रह कर फिर अलग हुए । महाद्वीपीय भागोंकी चट्टनो तथा वनस्पति में एकरुप होना.

२) वहाँ के प्राकृतिक प्राणियों में पायी जानेवाली अनुरूपता । हम जानते है कि, पशु-पक्षी अदिजीव समय-समय पर स्थान-परिवर्तन करते हैं। उनकी यह आदत पीढी-दर-पीढी चल कर संस्कार के रुप मे जम जाती है । आज भी हम देखते है कि, स्कैडिनेविया मे बहुत से चुहे, एक विशेष समय मे उत्तर - पश्चिम की ओर चल पडते है । वे वहाँ जाकर सागर मे डूब जाते है; परंतू उनकी यह आदत छुटती नहीं। आज तो वहाँ समुद्र है,

शायद किसी जमाने मे वहाँ कोई भुखंड रहा होगा, जहाँ उनके पुर्वज जाया करते थे । वहाँ भूभाग लारेशिया के पठार से जुडा हुआ था । ऐसी कल्पना वैग्नर ने की है ।

कुछ भुखंड आज भी तैर रहे है । उदाहरणार्थ ग्रीनलँड तैर कर कर ३५ गज प्रतिवर्ष की चाल से, उत्तरी अमेरिका के निकट आता जा रहा है ।

पर वैग्नर यह बात नहीं समझा सके कि, ये महाद्वीप खिचकर अलग क्यों हो गये ।

प्रसिध्द भारतीय भूवेत्ता ए.के.पी.रोडे ने एक नया सिध्दांत प्रस्तुत किया है । उनके सिध्दांत की आधारभूत मान्यता यह है कि मध्य-एशिया के भाग मे ताश के पत्तों की गड्डी या ढेर के सामान चट्टनों की लहो का जमाव था । वे चट्टने पुरी-की-पुरी यह के रुप मे खिसक कर इधर-उधर फैल गयी और इस प्रकार महाद्वीपो का विस्तार हुआ ।

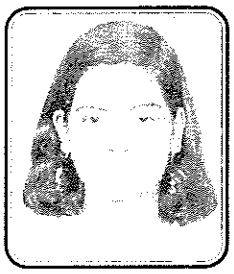

हास्यव्यंग्य

कु. अश्विनी आनंदराव लोकरे
प्रथम वर्ष कला

बॉलिवूड फिल्म ॲक्टर शाहरुख खान की फिल्मी कैरियर को इन छोटी सी कहानी में संजोया गया है। उसकी अभिनीत फिल्मों के नामों के आधार पर कहानी बनाई गई है।

शाहरुख स्पेशल

भारत मे रहनेवाला शाहरुख नाम का एक लड़का 'परदेश' मे पढ़ाई करता था। उसकी 'तमन्ना' है की देसी लड़की के साथ शादी करे मतलब 'अंग्रेजी बाबू देसी मेम' लाए । उसके फ्रेंड जब उसे यह नही हो सकता कहते तब वो कहना 'दिलवाले दुल्हनिया ले जाएँगे' । काजोल नाम की लडकी उसे बहुत पसंद है, उसे देखते ही उसके दिल मे 'कुछ-कुछ होता है' वह जब भी उसे पूछता था तो वह 'कभी हा कभी ना' करती है लेकिन शाहरुख भी कम नहीं था । यह भी अपनी 'मोहब्बतो' से भरी कहानी को अंजाम तक पहुँचाने की चाहत रखता है। काजोल की ही वजह से उसके जीवन में 'कभी खुशी कभी गम' आते है। उसका बेहद प्यार और 'दिवाना' पन देखकर काजोल ने उससे कहा तुम्हारा 'दिल तो पागल है'। और उसने शादी के लिए हाँ की तो शाहरूख को यह एक 'चमत्कार' लगा और उसने अपने दोस्तो से कहा हार कर जीतनेवाले को 'बाजीगर' कहते है। और इसकी तारीफ में उसके दोस्त सलमान और अमीर ने कहा तुम तो दिलो के 'बादशाह' हो । सचमुच तुम्हारे 'दिल' में बहुत 'जोश' था इसी वजह से तो तुम ने उसे पा लिया । शाहरूख हमेशा काजोल को कहता अपने बच्चो का नाम 'करण-अर्जुन' रखेंगे । कही करण-अर्जुन फिल्म की तरह अपने बच्चों का भी कुछ हो ना जाये इसका 'डर' हमेशा काजोल को लगा रहता है । पर वह 'राम-जाने' कहकर अपना ख्याल भगवान के भरोसे छोड़ देती है। तब शाहरूख हँसकर उसे कहता है 'दिल तो आशना है'।

ग्रंथसमीक्षा

कु. निलम अंकुश चव्हाण
द्वितीय वर्ष, कला

स्वातंत्र्योपरांत जिन महत्वपूर्ण समस्यों का सामना हम कर रहे है उसमें सांप्रदायिकता की समस्या अग्रीम है । साहनी जी ने नाटक में कबीर, पीपा, सेना, रैदास बर्शीरा आदि को एक साथ दिखाकर उसमें आपसी भाईचारे के माध्यम से यह जताने की कोशिश की है कि आपसी भाईचारा ही सांप्रदायिकता का हल है ।

'कबीरा खड़ा बाजार मे' की प्रासंगिकता

भीष्म साहनी द्वारा रचित 'कबिरा खड़ा बजार में' कबीर के सामाजिक एवं क्रांतिकारी पक्ष को दर्शानेवाला नाटक है । कबीर एक ऐतिहासिक मध्यकालीन पात्र है । जो अपने क्रांतिकारी गुणविशेष से आज भी प्रासंगिक लगते है । प्रस्तुत नाटक में लेखक ने कबीर की इसी प्रासंगिकता को रंगमंच की सहायता से लोगों तक पहुँचाने का कार्य किया है । नाटकशाला के प्रकाशन के पूर्व ही इसका रंगमंचीय प्रदर्शन १९८१ में दिल्ली में 'त्रिवेणी' में खुले नाटकशाला में हुआ था । रंगमंच की सुविधा के अनुसार नाटकों के दृष्यों में थोडा-अधिक बदलाव किया गया था । परंतु मूल बातें ज्यो की त्यों थी ।

लेखक का उददेश्यं कबीर कालीन समाज की धर्मांधता तानाशाही को दिखाकर कबीर के बाह्याचार विरोधी पक्ष को उभारकर सामने लाना है । लेखक ने कबीर के अध्यात्मिक पक्ष को अछूता छोड़कर कबीर की भक्त कवि के रूप में स्थापित रूप को नकारकर उसे सामाजिक सुधारक जताने की कोशिश की है । नाटक को ऐतिहासिक संदर्भो से जोड़ने के लिए काशी के दृष्यों का निर्माण किया है । कायस्थ, मौलवी, सिकंदर, काशी का कोतवाल आदि पात्र नाटक में इतिहास सजीव बनाने में उपयोगी सिध्द हुए है । नाटक की ऐतिहासिकता उसकी सांप्रदायिक कट्टरता और धार्मिक विद्वेश के चित्रण में निहित है । इतिहास गवाह है कि, भारतीय इतिहास का मध्यकाल धार्मिक और सांस्कृतिक टकराव का काल था । धर्म के नाम पर मानवीय घृणा, शोषण और दमन का बर्ताव रहता था । 'कबिरा खड़ा बजार में' नाटक में उन्होंने तत्कालीन संदर्भो के माध्यम से वर्तमान जीवन की विसंगतियों का संदर्भित किया है ।

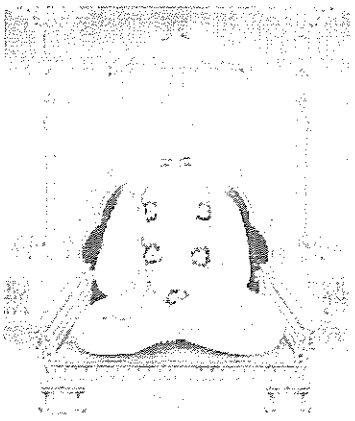

'कबिरा खड़ा बजार में' नाटक में कबीर का व्यक्तित्व दर्शाते समय लेखकिय विचारोंपर कार्लमार्क्स का प्रभाव स्पष्ट दिखाई देता है । नाटक में लेखक दो वर्गोंका-शोषक और शोषित का निर्माण किया है । नाटक में लेखक दो वर्गोंका-शोषक और शोषित का निर्माण किया है । शोषित वर्ग शोषक वर्ग की तुलना में बड़ा है । मार्क्स वाद का प्रमुख उद्देश्यं शोषित वर्ग का संघटन करना और शोषक वर्ग का विरोध करके वर्गहीन समाज की रचना करना नाटक में प्रमुखता से दिखाई देती है । कबीर द्वारा रैदास, पीपा, सेना, बर्शीरा आदि को एकत्रिक करके 'भंडारा' जैसा अभियान चलाना कबीर की दिल्ली के बादशाह सिकंदर लोदी से हुई बहस आदि प्रसंगो के निर्माण में मार्क्स वादी रूप झलकता है ।

स्वातंत्र्यो परांत जिन महत्वपूर्ण समस्याओं का सामना हम कर रहे है

उसमें सांप्रदायिकता की समस्या अग्रीम है । साहनीजीने नाटक में कबीर, पीपा, सेना, रैदास, बर्शीरा आदि को एक साथ दिखाकर उनके आपसी भाईचारे के माध्यम से यह जताने की कोशिश की है की, आपसी भाईचारा ही सांप्रदायिकता का हल है । नाटक में साहनी द्वारा प्रस्तुत भाषिक प्रयोग और संवाद अभिनय के लीए पर्याप्त अवकाश प्रदान करते है । जिससे स्वाभाविकता निरंतर बनी रहती है ।

नाटक में कबीर के माध्यम से साहनीजीने धर्म का वही स्वरूप स्वीकार किया है । जिसके आचरण से मनुष्य उदात्त जीवन मूल्यों को अपनाकर मानवीय प्रेम और समाज के ममतामूलक सिद्धांतो के आधार पर 'वसुधैव कुटुंबकम' के आदर्श को अपनाता है । लेखकने नाटक में कबीर के उन्ही पदों को लिया है जिसमें मानवता का महान संदेश दिया है । पदो की सहायता से कबीर को सजीव बनाया गया है । नाटक में लेखकने यह निश्चित किया है कि, कबीर का जन्म विधवा ब्राम्हणी के कोख से हुआ है और उसका पालन पोषण नीरू और नीमा नामक जुलाहाने किया है। इस के साथ ही कबीर की परिस्थिति का भी चित्रण बडी गंभीरतासे स्पष्ट किया है । लोई और कबीर के प्रसंगो को नाटक में दिखाकर लेखकने सच्ची प्रेम भावना की व्याख्या स्पष्ट की है ।

'कबिरा खड़ा बजार मे' नाटक में कबीर की सामाजिक प्रतिबध्दता दिखाने के लिए लेखकने इतिहास में हेरफेर कर लिया है । रैदास, सेना, पीपा बर्शीरा आदि को कबीर के समकालीन दिखाकर इतिहास को नकारा है । सिकंदर लोदी और कबीर समकालीन न होते हुए भी कबीर और सिकंदर लोदी की बहस दिखाई दी । इन असंगतियों के बावजूद लेखक इस नाटक के द्वारा कबीर की ऐतिहासिकता को प्रासंगिकता का रूप देते है ।

व्यक्तिचित्रण

कु. मिनाक्षी बाळकृष्ण चव्हाण
द्वितीय वर्ष, कला

हमारा गाँव बहुत छोटा होने के कारण डाक्टरी सुविधाएँ तुरंत उपलब्ध नहीं हो सकी थी और कुछ दादी की जिद के कारण उसपर घरेलू उपचार हो रहे थे । उस समय बुढ़िया लक्ष्मी ने उसकी दिन-रात सेवा की । सुबह-श्याम दादी माँ के सिरहाने बैठकर वह ठंडे पानी की पट्टियाँ देती रहती थी । यह बुढ़िया लक्ष्मी की सेवा व्रत का ही परिणाम है, कि दादी माँ आज भी हमारे बीच मौजूद है ।

लक्ष्मी

मैं गाँव में जब भी प्रवेश करती हूँ तो बुढ़ी लक्ष्मी के दर्शन किए बिना आगे का रास्ता नहीं नापा जा सकता । उसके दर्शन से मन मे एक अजीब सी शांति उत्पन्न होती हैं। वैसे इस बुढ़िया के साथ मेरा कोई खून का रिश्ता नहीं है । फिर भी न जाने क्यों वह मुझे सगी लगती है । उस बुढ़िया का नाम लक्ष्मी है । ये नाम उसकी परिस्थितियों पर करारा व्यंग्य है । जब भी मैं उसे देखती हूँ और उसके नाम के साथ उसकी परिस्थितियों को जोडने की कोशिश करती हूँ कि ये दो अलग ध्रुव एक साथ जोडकर ईश्वर ने अपने अजुबेपन का एहसास जताया है ।

बुढ़िया लक्ष्मी की आयु लगबग ७५ साल होगी चेहरे पर झुर्रिया कुछ इस प्रकार फैली थी जैसे मकडी ने अपना जाल बुना हो । झुर्रिदार चेहरे पर उभरी हुई दो आँखे, तलवार से तेज नाक, उसकी सुंदरता के कुछ सबूत है । काया अब बिलकुल कृश हो गई है । शरीर की हड्डियाँ मांस पेशियों से उभरकर बाहर आने की कोशिश कर रहे है । आयु के कारण उसके प्रकृति में कुछ झुकाव आ गया है । लाठी के बलपर चलती है । परंतु हमेशा चलनेवाली जबान और कभी न रूखने वाले हाथ उसमें यौवनता भर देते है ।

गाँव मे कोई उत्सव हो, मंदिर विशेषों की पूजा हो या कोई त्योहार मनाना हो बुढ़िया लक्ष्मी की अनिवार्यता हमेशा बनी रहती । उत्सवों के दौरान मंदिरों की पूजा अर्चा में वह प्रात: और संध्या समय भक्ति मे लीन रहती उसके भजन दैन्य और सख्य भक्ति के अनुपम उदाहरण है । जब भी मैं उसे भजन गाते देखती हूँ, तो सोचती हूँ, ये उसका समर्पण भाव उस की परिस्थितियों की देन है या अंतरात्मा की पुकार । गाँव में उसके लिए कोई अपना-पराया नहीं था । सभी के साथ वह सगे-सा व्यवहार करती है । आत्मीयता से पेश आती लोगों के घरेलू समारोह में कुछ इस तरह शरीक होती है जैसे उसके न रहते वह कभी संपन्न नही हो सकता । फिर चाहे वह शादी हो, लडकीयों की बिदाई हो, गोद भराई हो या बच्चे का

नामकरण हो वह हमेशा तत्पर रहती । फागुन के मास मे जब ससुराल से बहू बेटिया लौटती थी । तो माँ के हृदय से उनकी पूछताछँ करती है ।

जब कभी उसका जिक्र होता है । तो गाँव के बुजुर्ग लोग बताते है, कि किसी जमाने मे वह जमीदार की इकलौती संतान थी । लक्ष्मी के बचपन में ही साँप के काँटने से उसके पिता की मृत्यु हो गई । पिता की मृत्यू के पश्चात भाई भतिजा वाद मे सारा धन जाता रहा । जो कुछ बचा था । उसकी कसर पियक्कड पति ने पुरी की लेकिन इसे भाग्य का फेरा मानकर परिस्थितियों के साथ समझोता कर लेती है । तब से लेकर आज तक वह रोजमर्रा का जीवन व्यतीत कर रही है । पियक्कड पति ने भी बीच में ही दम तोड़ दिया । जब सभी ने उसका साथ छोड दिया तो उसका सहारा एक बकरी बनी । भाग्य की मार बकरी से अधिक कौन जान सकता है ?

मुझे आज भी वह दिन याद है जब दादी माँ को तेज ज्वर हो गया था । हमारा गाँव बहुत छोटा होने के कारण डाक्टरी सुविधा तुरंत उपलब्ध नही हो सकी थी और कुछ दादी की जिद के कारण उसपर घरेलू उपचार हो रहे थे । उस समय बुढ़िया लक्ष्मी ने उसकी दिन-रात सेवा की । सुबह -शाम दादी माँ के सिरहाने बैठकर वह ठंडे पानी की पट्टियाँ देती रहती थी । यह बुढ़िया लक्ष्मी के सेवा प्रत का ही परिणाम हैं, कि दादी माँ आज भी हमारे बीच मौजूद है ।

दादी माँ की बीमारी के दौरान मैंने बुढ़िया लक्ष्मी को बहुत करीबी से जाना आज मैं अनुभव करती हूँ कि उसका लक्ष्मी नाम बहुत सटिक है । भौतिक सुविधाओं से वह भले ही वंचित हो, लेकिन दिल से वह आज भी लक्ष्मी ही है । किसी को प्रेम भाव बाँटने में उसके हाथ हमेशा आगे रहते हैं ।

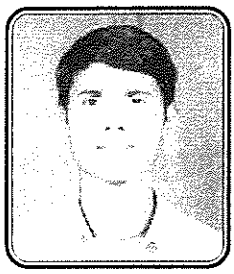

हास्यव्यंग्य

श्री. किशोर संपतराव ढोबळे
द्वितीय वर्ष, वाणिज्य

अगर कार्डो पर उनकी औकात लिखि होती तो पता लग जाएगा कि कौन मजनू कितने प्यार में भीग रहा है । कुछ कंपनियाँ कबूतरों को ट्रनिंग देकर वेलेंटाइन डे पर धमाल मचा सकती है । अभी भी बाजार में कुछ ऐसे बेवकूफ है जो कार्ड लेते-देते घबराते है । ऐसे में कबूतरों का इस्तेमाल कार्ड को ठीक प्रेमी-प्रेमिकाओं तक टपकाने को उपयोग में लिया जा सकता है । कबूतर जा...जा...जा...

गुड वेलंटाइन डे

किसी में गहरा विश्वास रखो । किसी के लिए बलिदान दे दो किसी पर अपना सब कुछ निछावर कर दो ।

इन सब पचड़ो से प्यार होता नही है, प्यार किसी भी हालत मे होता नही है, प्यार के लिए मन और दिल का जोर लगाना पड़ता है । आज कल प्यार खरीदना पड़ता है ।

''वेलेंटाइन डे'' पर कार्ड बेचनेवाली दुकानो के दलालो के जरीए प्यार खरीदा जाता है, वेलेंटाइन डे को सभी प्रेम करनेवाले लोग 'वेल टनाटन' कहते है । जो जितना महँगा कार्ड खरीद कर भेट करता है उसका प्यार उतनाही भारी होता है । जो जितना महँगा परफ्यूम खरीदता है उसे उतनाही भारी प्यार हासिल होता है । जिसने जादा गुलाब के फूल दिये उसी की लाईन जम जाती है ।

पहले वेलेंटाईन डे पर एक लड़की रो रही थी । वह कह रही थी । ५० रुपये का कार्ड देकर तुम मेरा प्यार खरीदना चाहते हो मै क्या इतनी सस्ती हुँ ? मैं अपना प्यार ५०० रुपयों से कम मे हरगीज नही बेचूँगी ।

शुक्रिया 'वेलेंटाइन डे' का, कि, प्यार का नया कारोबार शुरू कर दिया जैसे प्रेमी प्रेमीकाओ की सहूलियत के लिए हर कार्ड पर उस की किस्मत लिख देनी चाहिए हिसाब लगाने मे आसानी रहेगी ।

इधर एक-एक लडकी को पचासौ कार्ड हासिल होते है । किसने उसके प्यार के लिए सबसे जादा बोली लगाई हिसाब लगाना पड़ता है । अगर कार्डो पर उनकी औकात लिखी होगी तो पता लग जाएगा की कौन मजनू कितने प्यार मे भीग रहा है ।

कुछ कंपनियाँ कुछ कबुतरो को ट्रेनिंग दे कर वेलेंटाइन डे पर धमाल मचा सकती है । अभी भी कुछ बाजार मे ऐसे बेवकूफ है जो कार्ड देते-लेते घबराते है ।

ऐसे में कबूतरो का इस्तेमाल कार्ड को ठीक प्रेमी-प्रेमीकाओ तक टपकाने को उपयोग मे लिया जा सकता है । कबूतर जा...जा...जा...कबूतर

जा.... तिसरे प्यार की चौथी चिट्ठी पाँचवे को दे आ ।

इसमे कंपनियाँ करोडों रुपये कमा सकती है । प्रेम प्यार के बाजार में कबूतरो और तोतो का इस्तेमाल करना यकीनन ठोस कदम होगा ।

एक कार्ड को पहुँचाने मे कबुतर एक घंटे मे इतने रूपये कुट लेगा जितने बेचारे डाकिए को एक साल की कूल तनाखाह में मिलते है ।

पिछले साल एक लड़कीने 'वेलेंटाइन डे' पर तकरीबन ५० कार्ड एक्सेप्ट किए । ४० आवेदन किए । होस्टेल में रहती थी । रूपये खल्लास घंटे भर मे प्यार भी खल्लास क्या करे । दुसरे ही घंटे मे एक कबाडी को सारे कार्ड बेच डाले । कबाडीने कांटी मार कर ४ किलो ४०० ग्रॅम वजन के १३ रुपये ५० पैसे थमाए । उन पैसो से उसने दो गरमा-गरम कचौडिया खाई और प्यार अमर हो गया ।

कु. रुपाली रामचंद्र पवार
तृतीय वर्ष, कला

माँ

धूप में छाया जैसी
प्यास में नदियाँ जैसी
तन में जीवन जैसी
मन में दर्पण जैसी
हाथ दुवावाले.....
रोशन करे उजाले
फूल पर जैसे शबनम
साँस में जैसे सरगम
प्रेम की मूरत
दया की सूरत
ऐसी और कहाँ है ?
जैसी मेरी माँ है ।

जहाँ में अंधेरा छाएँ
वो दीपक बन जाएँ
जब भी कभी रात जगाएँ
तो सपना बन जाएँ
अंदर नीर बहाएँ
बाहर मुसकाएँ
काया वो पावन सी
मथुरा में वृंदावन सी
जिसको दर्शन में हो भगवान
ऐसी और कहाँ है ?
जैसी मेरी माँ है ।

कु. प्रियांका अनिल माने
द्वितीय वर्ष, कला

नियती हमारी

पहले पहले लगता था।
है खेल ये दुनिया सारी
दु:ख सुख-दुख से भरा हुआ
मायाजाल है ये सृष्टी सारी
अंत मे होता है वही जो चाहती है नियती हमारी
कोई भी न बदल सकता है उसका लिखा ये खेल सारा ।
कभी देती है बहोत सी खुशियाँ हमें
कभी भर देती है जीवन को दु:ख से
कभी आशा से भरी लगती है ये
कभी होती निराशा ही निराशा से भरी ।
इसिलिये होता है, वो जो चाहती है वो
उसका ये खेल न बदल सकता है कोई कभी।
वो चाहे तो मिलता है सब कुछ
या छीन जाता है सब कुछ
वो चाहे ते मिलता है दुलार
या छीन जाता है जीवन का सारा प्यार
इसिलिए कहती हूँ होता है वही जो चाहती है नियती
ये हे खेल उनका सारा, नही बदल सकता है कही
कटपुतली है ये दुनिया सारी
नचाती है जैसा चाहे वैसा
फिर भी न कुछ बिघाड सकते है उनका
क्योंकि होती है उसके हाथों मे डोर हमारी ।
इसिलिए कहती हूँ होता है वही जो चाहती है वो
ये है खेल उसका सारा नही बदल सकता कही ।
वो रखती है हिसाब सारा
पाप-पुण्य के हमारे
पुण्य करो तो देती सुख।
पाप करो तो देती दु:ख।
ऐसी है ये नियती जो चाहती है होता है वो
उसका ये दुनिया है खेल सारा न बदल सकता
दुसरो के सुख मे सुख मानो
तो भरदेगी जीवन को सुख से
जो चाहो गे दुसरे का बुरा
तो दु:ख कही भुगतोगे जीवन मे सभी ।
क्योंकि होता है वही जो वो चाहती है
ये खेल सारा उसका न बदल सकता हे कोई।
कभी लगती है भली
कभी लगती है बुरी
शुक्रिया न करे कोई जब लगी भली
पर दोष जरुर देते है जब लगे बुरी।
जैसे कर्म करोगे वैसे वो फल देगी
अगर साथ दो सच्चाई का तो सुख देगी
अगर चलों बुराई के रास्ते तो जीवन मे दु:ख देगी
पर न हो सकता हे ऐसा कभी
इसिलिए लगती कभी भली कभी बुरी

कु.स्नेहल अरुण जाधव
द्वितीय वर्ष, कला

कु. सुरेखा मारुती गराळे
द्वितीय वर्ष, कला

'झी मराठी' चॅनल पर तहलका मचानेवाली 'आयडीया हास्यसम्राट' इस प्रतियोगिता के उपविजेता रोहित चव्हाण से सीधे साक्षात्कार करने का मौका मिला तो साक्षात्कार के दौरान यह बात स्पष्ट हो गयी कि वे सचमुच हास्यसम्राट ही है । बात बात में हँसी के फैवारे उड़ानेवाले रोहित से हुई सीधी बात ।

साक्षात्कार

हँस दे.... इंडिया

प्रश्न – पहले आप अपने परिवार का परिचय हमें दीजिए ।

जवाब– मेरा गाँव सातारा जिले के उंब्रज नजदीक हिंगनोले नामक है । घर में माँ, दादी माँ चाचा–चाची, चचेरी बहन और इकलौती पत्नी है । मेरा परिवार पूरा देहाती परिवार है, इसलिए पहले मेरी इस कला को वे गोरखधंदा मानते थे ।

प्रश्न :– आपने अपनी शिक्षा कैसे पूरी की ?

जवाब– प्राथमिक शिक्षा गाँव में हुई । हाईस्कूल की तक की शिक्षा न्यू इंग्लिश स्कूल इंदोली में, तत्पश्चात दो साल तक टेक्निकल कॉलेज, कराड में औद्योगिकी प्रशिक्षण पूरा किया । अर्थाभाव के कारण तुरंत नौकरी पकड ली । पाँच साल तक उसे निभाया भी लेकिन मन नहीं लग रहा था । अभिनय कला को कॉलेज में ही उचित मंच प्राप्त हो सकता है, यह सोचकर सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड में बी.ए.के प्रथम वर्ग में प्रवेश लिया । मन लगाकर पाँच साल तक बी.ए. की उपाधि प्राप्त करने की कोशिश की । इस दौरान लगातारा पाँच साल विश्वविद्यायीन युवा महोत्सव में मीमिक्री के लिए प्रथम क्रमांक का पुरस्कार प्राप्त करना रहा ।

प्रश्न – बचपन की एखाद यादगार घटना हमे बताइए।

जवाब – शायद में छठी कक्षाँ में था । दोस्तो के साथ खेलते खेलते चने के खेत में घूस गए । तीनों ने मिलकर चना उखाड़ा । चने को भुन के खाने के लिए पास ही कटी हुई घास में चने डाल दिए और आग लगा दी जब आग आपे से बाहर हो गई और पूरी घास जलने लगी तो हम पैर सिर पर ले भागे । लेकिन शाम को घरवालों से ने जमके पिटाई की । आज भी जब कभी भूने हुए चने खाता हूँ तो यह बात याद आती है ।

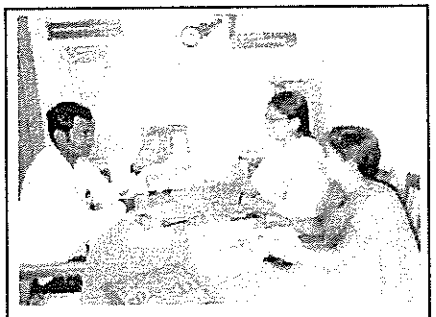

हास्य सम्राट उपविजेता श्री. रोहित चव्हाण का साक्षात्कार लेते वक्त कु. स्नेहल जाधव तथा कु. सुरेखा गराळे ।

प्रश्न – आप इस क्षेत्र की ओर क्यों आकर्षित हुए ?

जवाब –बचपन में जब मैं खेत में जाता था तो विभिन्न पंछियों और पशुओं की आवाज सुनकर उसी के

समान आवाज निकालने की कोशिश करता रहता था । रात के समय जब मैं कुत्ते भौंकने की आवाज निकालता गली के सारे कुत्ते भौंकने लग जाते । इसीसे आगे बढ़कर विभिन्न अभिनेताओं की मीमिक्री करना सिख लिया । दोस्तों की वाहवाही से बढ़ावा मिलता गया और तभी तय किया कि इसी दिशा में आगे बढ़ना है ।

प्रश्न – इस कला क्षेत्र से जुड़ा एखाद यादगार प्रसंग बताइए ।

जवाब– स्टेज शो के सिलसिले में बारामती के पास एक छोटे से देहात में चले गए थे जब हम मंच पर कार्यक्रम कर रहे थे उसी समय घर पर दिल का दौरा पड़ने से मेरे पिता की मृत्यु हुई और में लोगो को हँसा रहा था । परिवार वालों ने बहुत बार फोन लगाये लेकिन हम कार्यक्रम आगे बढ़ाने में मश्गुल थे । इसी कारण किसी को भी मोबाईल की घंटी सुनाई नहीं दी । कुछ समय पश्चात एक सहयोगी महिला साथी ने मोबाईल उठाया तो उस पर ढेर साले मिसकॉल दर्ज थे । लेकिन इस घटना की जानकारी मुझे किसीने नहीं दी मुझे झुठा कारण बताकर गाडी में बिठाया । गाडी कराड के नजदिक आने पर एक

इ. टी. व्ही. पर पारितोषिक लिए हुए हास्य सम्राट उपविजेता श्री. रोहित चव्हाण तथा अन्य ।

पुलिस ने गाडी रोक दी । ड्रायव्हर से लाइसन्स की पूछताछ की लेकिन इस गड़बड़ी में वह लाइसन्स साथ लेना भुल गया था । मजबूरन उसे सही कारण बताना पड़ा तब मुझे पिता को मृत्यु की खबर हुई । वह प्रसंग आज भी याद करता हूँ तो रोमांच खड़े ही जाते है ।

प्रश्न – इस मायानगरी में गॉडफादर की आवश्यकता है ? क्यो ?

जवाब– यदि आपको आगे बढ़ना है तो गॉडफादर चाहिए ही । उसके बगैर आप आगे नहीं बढ़ सकते । बिना गॉडफादर के आपको यहाँ कोई नहीं पूछता ।

प्रश्न – 'हास्यसम्राट' के ऊँचे पायदान पर आप पहूँचे । उसकी यात्रा हमे सक्षेप में बताइए ।

जवाब– बचपन से ही मुझे मीमिक्री और अभिनेय में रुचि थी । घरवालों की सक्त विरोध के बावजूद दोस्तों की सहायता से मैंने अपना यहाँ तक का सफर पूरा किया । कॉलेज के दिनों में मैंने लगातर पाँच साल तक विश्वविद्यालयीन स्तर पर मिमिक्री, के लिए 'फस्ट प्राईज' प्राप्त किया था । हास्य सम्राट के ओडिशन्स की बात मुझे मेरे मित्र ने दी तब मैं खेत में काम कर रहा था । मैं ओडिशन्स देने कोल्हापुर पहुँचा तो वहीं पता चला वह कल ही समाप्त हुआ । अगला ओडिशन्स पूना में था जहाँ मुझे पहुँचते

शाम के साडे पाँच बज गए । मैं वहाँ पहुँचा तो ओडीशन्स् पूरा हो चुका था और परीक्षक महोदया सीडियाँ उतर रहे थे । दो दिन पश्चात मुंबई मे ओडीशन्स् है इसकी खबर मुझे वही मिली दोस्तों की मदत से मैं मुंबई पहूँचा जब मैने ओडीशन्स् के लिए अपना रजिस्ट्रेशन किया तो मेरा नंबर ४२०५ था । मै सोच में पड़ गया कि इस भीड में मैं कही गुम न हो जाऊँ । परीक्षको ने मेरी कला देखकर चयन करते हुए १५० कलाकरों में मुझे स्थान दिया । तत्पश्चात उसमें से ४० लोग चुने गए । जिनकी कला की परीक्षा ली गई । उसमें से ६ लोग चुने गए जिसमें मै भी था । अंत मे मुझे हास्यसम्राट उपविजेता घोषित कर दिया ।

प्रश्न – कला कलाकार और दर्शक इसमें से आप किसे श्रेष्ठ मानते है ? क्यो ?

जवाब– कला,कलाकार से दर्शक श्रेष्ठ होता है । वह भगवान के समान होता है । उसके बगैर कला और कलाकार का कोई महत्त्व नहीं है ।

प्रश्न – इस क्षेत्र में आप किसे आदर्श मानते है ?

जवाब– मैं अपना आदर्श और गुरू के रूप में जानी लिव्हर, दिलीप प्रभावलकरजी को मानता हूँ ।

प्रश्न – इस क्षेत्र में आप का अगला लक्ष्य क्या है ?

जवाब – मैं चोटी का कलाकार बनना चाहता हूँ बस इतनी ही चाहत है ।

प्रश्न – नव कलाकारों को आप कौनसा संदेश देना चाहते है ?

जवाब – जो कलाकार बनना चाहते है उन्हे मेहनती होना बहुत जरूरी है । कला की बारिकियों समझ लेना बहुत जरूरी है । छोटे गोठे कार्यक्रगों गें हिस्सा लेकर अपनी कला को प्रस्तुत करना चाहिए ।

आशा है आपका जीवन कला की ऊँचाइयों को छुए और आपने अपना कीमती समय हमें दिया इसलिए आपको धन्यवाद ! नमस्ते

रोहीत चव्हाण द्वारा अभिनीत फिल्मे

१. काळुबाईच्या नावाने चांगभलं
२. सख्या भाऊ पक्का वैरी
३. मी अमृता बोलतेय
४. बकुळा नामदेव घोटाळे
५. रंगराव चौधरी
६. बळीराजाचे राज्य येवू दे ।

वैचारिक

कु. प्रज्ञा प्रकाश सावंत
द्वतीय वर्ष, कला

ऊर्जा पूर्ति के लिए भारत ने अमरिका से ज्यों परमाणु करार किया वह नागरी रूपों में दिखाई देता है । ऊर्जा की समस्याओ को मिटाने के लिए इस ऊर्जा का प्रयोग किया गया है । इससे भारतीय कंपनियों को १०० अरब डॉलरो के व्यवसाय की प्राप्ति हो सकती है । जिससे कम-से-कम २०० भारतीय कंपनियों को परमाणु ऊर्जा निर्मिति का अवसर मिल सकता है ।

परमाणु ऊर्जा : बिजली पूर्ति का महत्त्वपूर्ण साधन

भारत जैसे महान देश को भी अनेक समस्याओं से गुजरना पड़ता है । क्योंकि भारत की आबादी दिन-ब-दिन बढ़ती जा रही है । ऐसी स्थिती में हर एक को रोटी, कपड़ा व मकान आदि के साथ जल और बिजली की आवश्यकताएँ महसूस होती है ।

आज के युग में आदमी रोटी पा लेता है , कपड़ा पहनता है, अच्छे मकान बनाता है, लेकिन इन सभी सुविधाओं के साथ उन्हें जितनी बिजली की आवश्यकता हैं के उतनी नहीं मिल पाती है । आज बिजली की सभी को इतनी जरूरत है कि वह यातायात, दूरसंचार के माध्यम तथा इलेक्ट्रानिक साधन में भी उपयोगी हो रही है ।

आज इलेक्ट्रानिक चीजों की वजह से बिजली की खपत बढ़ रही है । भारत जैसे ११० करोड़ आबादी वाले देश के लिए १,६०,००० मेगावाट बिजली की आवश्यकता है, लेकिन इतनी बिजली मिलना हमारे लिए कठीण बात बन गयी है । क्योंकि आज तक विभिन्न साधनों का प्रयोग करके हम अभी तक सिर्फ १,२०,००० मेगावाट बिजली की उपलब्धता कर सके हैं । इसके लिए जल शक्ति,परमाणु ऊर्जा, सौर ऊर्जा, तेल, पवन ऊर्जा आदि साधनों का प्रयोग किया जाता है । कोयला, पेट्रोल, डीजल और जल आदि साधन का भी प्रयोग होता है, लेकिन यह साधन सीमित हैं । बिजली की समस्या से हमें छुटकारा पाना है तो उसके लिए सौर ऊर्जा और परमाणु ऊर्जा से दीर्घकालीन बिजली प्राप्त कर सकते हैं।

भारत में परमाणु ऊर्जानिर्मिती के बारे में सोचते समय ऐसा दिखाई देता है कि विश्व की परमाणुऊर्जा की तुलना में केवल ०.६ प्रतिशत ऊर्जा भारत में निर्माण होती है । विश्व में कुल मिलाकर ४८४ परमाणु ऊर्जा निर्मिती के केन्द्र है । इ.स. १९५४ ई.में रशिया में पहला परमाणुऊर्जा प्रकल्प शुरू हुआ था । उसके बाद १९८६ ई. में इग्लैण्ड और १९५८ इ. में अमरिका में २५ परमाणुऊर्जा प्रकल्प निर्मित हुए है । भारत में कुल मिलाकर ९ परमाणुऊर्जा केंद्र बने है । उससे ४१२० मेगावाट बिजली की निर्मिती होती है । महाराष्ट्र में तारापुर में परमाणु ऊर्जा प्रकल्प स्थित है । आज की स्थिति में भारत ने रशिया की सहायता से और दो प्रकल्पों की निर्मिती की है । इससे हमें ४० सालों तक बिजली प्राप्त हो सकती है ।

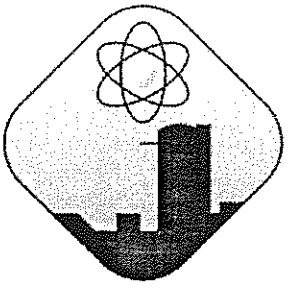

आज के युग मे बहुत से देशोंने बिजली के लिए सौरऊर्जा और परमाणु ऊर्जा का प्रयोग करना शुरू किया है । सौरऊर्जा तो सूर्य के प्रकाश से मिल पाती है, लेकिन परमाणु ऊर्जा के दो भाग होते है -

१) परमाणु केन्द्र का भारी भाग जिसे नाभिक या न्यूक्लिस कहा जाता है, इसमें दो तरह के कण होते है प्रोटॉन और न्यूट्रॉन । २) दुसरे भाग में इलेक्ट्रॉन होते है । हर तत्त्व के परमाणु के ये कण भार में समान हैं । क्योंकि यह सभी कण एक दुसरे से जुटकर रहते है वह अलग नहीं हो पाते है । इन कणों को हम आँखो से देख भी नहीं पाते है । इलेक्ट्रॉन में ऋण (निगेटिव्ह) आवेश होता है, जबकि प्रोटॉन में धन (पॉजिटिव्ह) आवेश होता है । परमाणुओं को तोडने पर ज्यों बिजली मिलती है, उसे परमाणु विखण्डन या ' न्यूक्लियर फिशन' कहते है । परमाणु के विखण्डन से हमें ज्यों बिजली (ऊर्जा) प्राप्त होती है ।

परमाणु ऊर्जा से निकलने वाले प्रकाश की गति लगभग ३ लाख किलोमीटर प्रति सेकंद है । इससे हमें पत्ता चलता हैं कि पदार्थ की थोडी सी मात्रा से हमें कितनी परमाणु ऊर्जा प्राप्त होती है । इसतरह कम इंधन और कम दाम में हमें परमाणु ऊर्जा प्राप्त होती है । परमाणु विस्फोट द्वारा जो ऊर्जा बाहर बिखरती हैं उसे नियंत्रित करके ऊर्जा निर्मिती की जाती है । एक अणु में इलेक्ट्रॉन, न्युट्रॉन यह ऋण प्रेरित और प्रोटॉन यह धन प्रेरित घटक होते है । इसतरह २२५ अणुक्रमांक के युरेनियम इस मूलद्रव्य पर न्यूट्रॉन की मार देने से उसका युरेनियम २३६ में रूपातंर हो जाता है । वह अस्थिर होते है । यह अस्थिर परमाणु बेरिअम, क्रिप्टॉन एवं न्यूट्रॉन में विभाजित होता है । यह विभाजित तीनों न्यूट्रॉन पुनः युरेनियम २३५ पर संघर्षित होने से परमाणु का निर्माण होता है । इस प्रक्रिया के कारण न्यूट्रॉन बाहर निकलते है और उससे हमें ऊर्जा प्राप्त होती है । इस अनियंत्रित ऊर्जा को हमें नियंत्रित करके ऊर्जानिर्मिती करनी पडती है ।

वैज्ञानिकोंने परमाणु ऊर्जा के लिए सर्वप्रथम ऐसे तत्त्व की खोज की जिसे आसानी से तोड़ा जा सके । यह तत्त्व है 'युरेनियम' । यह भारी धातु है, इसका परमाणु भार है – २३८ । इसके नाभिक में २२ प्रोटॉन व १४३ न्यूट्रॉन छिपा रहता है, जिसमें तीन कण कम होते हैं । यू–२३५, यु–२३८ । इसके नाभिक में ९२ प्रोटॉन व १४६ न्यूट्रॉन होते हैं । प्राकृतिक युरेनियम–२३८ में युरेनियम–२३५ भी छिपा रहता है, जिसमें तीन कण कम होते है । यू–२३५,यू–२३८ की तुलना में शीघ्र टूट जाता है । इसलिए परमाणु ऊर्जा उत्पन्न करने के लिए इसका इस्तेमाल किया जाता है । अन्य तत्त्व प्लूटोनियम से भी परमाणु ऊर्जा प्राप्त की जाती है । परमाणु ऊर्जा उत्पन्न करते समय बिजलीघर में जिस भट्टी का प्रयोग किया जाता है, उसे परमाणू भट्टी (रिएक्टर) कहा जाता है । रिएक्टर में ३०६ नलियाँ होती है, ज्यों मजबूत धातूओं से बनी होती हैं। हर नली में युरेनियम – डाइ–ऑक्साइड ईंधन के गढ़ढर रहते हैं । युरेनियम के इस परमाणु में ९२ प्रोटॉन ९२ इलेक्ट्रॉन एवं १४३ न्यूट्रॉन होते है । युरेनियम २३५ का अणु मात्र एक न्यूट्रॉन के प्रहार से टूट जाता है, और दो नये तत्त्व क्रिप्टान और सीजियम बनते हैं। इससे भारी मात्रा में ताप ऊर्जा निकलती है ।

इस प्रक्रिया से निकलने वाली ऊर्जा को प्राइमरी हीट ट्रान्सपोर्ट पध्दतिद्वारा बॉयलर में भेजा जाता है । इसमें पानी का भी प्रयोग अधिक मात्रा में होता हैं । पानी के मद्द से यहाँ ताप – ऊर्जा, भाप – ऊर्जा में बदल जाती हैं । इसके पश्चात इस भाप ऊर्जा को टरबाइन में यांत्रिक ऊर्जा में बदला जाता है । इसके बाद यांत्रिक ऊर्जा को जनरेटर द्वारा विद्युत ऊर्जा में परिवर्तित किया जाता है । यह सब करने के बाद बिजली ट्रान्सफार्मर से होती हुई विद्युत तारों द्वारा घरो, कारखानों में पहुचाई जाती है । इस में यह भी ध्यान रखा जाता है कि इससे किसी जन–धन को हानी न हो । इसतरह परमाणु ऊर्जा की निर्मिती की जाती है ।

ऊर्जा पूर्ति के लिए भारत ने अमरिका से ज्यों करार किया है वह नागरी रुपों में दिखाई देता है । ऊर्जा की समस्याओं को मिटाने के लिए इस ऊर्जा का प्रयोग किया गया है । इससे भारतीय कपनियो को १०० अरब ड़ॉलरों के व्यवसाय की प्राप्ति हो सकती है । जिससे कम–से–कम २०० भारतीय कंपनियों को परमाणु ऊर्जा निर्मिती का अवसर मिल सकता है ।

पुस्तकपरीक्षण

कु. शारदा धनसिंग चव्हाण
द्वितीय वर्ष, कला

सूफी साहित्यं में ईश्वर को पुरुष या पति, प्रेमी के रूप में अपनाकर स्वयं को उसकी स्त्री, पत्नी, प्रियतमा माना जाता है । बुल्लेशाह की काफियों में मुर्शिद के प्रेम की मस्ती हैं । प्रियतम के प्रति कृतज्ञता का भाव भी दिखाई देता है । गुरु को वह मुर्शिद शौह (पति)सजन (मित्र), यार (दोस्त/प्रिय) साई (मालिक) आरिफ (ब्रह्मज्ञानी) और रांझा नामों से याद करते है । यहाँ रांझा में विच, मैं रांझे विच' याने पूरी तरह से एक दुसरे में तल्लीन हो जाना ।

सूफी कवि : बुल्लेशाह

पंजाब के प्रमुख सूफी कवियों में बुल्लेशाह का नाम लिया जाता है । उनका मूल नाम अब्दुल्लाशाह है जो बाद में बुल्लाशाह या बुल्लेशाह हो गया । बुल्लेशाह की निश्चित जन्म तिथि के बारे में कोई विश्वसनीय प्रमाण उपलब्ध नहीं होते । कुछ विद्वानों के अनुसार बुल्लेशाह का जन्म १६८० में गिलामिया में हुआ । तत्पश्चात परिवारवाले 'पंडोके भट्टियाँ (पाकिस्तान) गाँव में बस गए ।

बुल्लेशाह मुसलमानों में उच्च मानी जानेवाली सैयद जाति के थे । बुल्लेशाह ने अपने परिवार के विरोध के बावजूद निम्म जाँति (अराई) के हजरत इनायत शाह को अपना गुरू माना था । इस प्रसंग का जिक्र उन्होंने अपनी पद्य रचना में भी किया है । बुल्लेशाह तन मन से उन्हें अपना गुरू मानते थे । यह समर्पण भाव उनके काव्य में भी दिखाई देता है ।

'' ओह मेरे दिल दा वारस है
मै लोहा ते ओ पारस है ।''

बुल्लेशाह में विनम्रता के साथ फक्कडपन का भाव दिखाई देता है । अपने शिष्यों को वे अहंकार से बचने की सलाह देते है । अहंकार की सीमाओं को तोड़नेवाला ईश्वर का सच्चा भक्त होता है ऐसी उनकी धारणा थी ।

ना मैं मोमिन कुफर विच मसीतां
ना में विच कुफर दीया रीतां
ना मैं पाकां विच पलीतां
ना मैं भूसा न फरओन
बुल्ला की नाणां मैं कौन ?

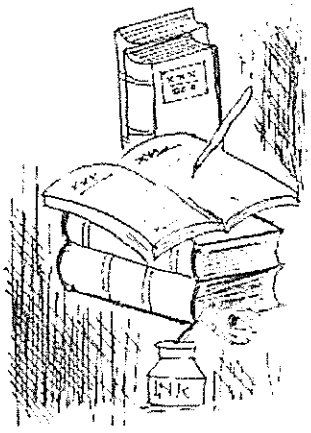

सूफी साहित्य में ईश्वर को पुरूष या पति, प्रेमी के रूप में अपनाकर स्वयं को उसकी स्त्री, पत्नी, प्रियतमा माना जाता है । बुल्लेशाह की काफियों में मुर्शिद के प्रेम की मस्ती है । प्रियतम के प्रति कृतज्ञता का

भाव भी दिखाई देता है । गुरू को वह मुर्शिद, शौह (पति) सजन (मित्र), यार (दोस्त/प्रिय), साई (मालिक) आरिफ (ब्रह्मज्ञानी) और रांझा नामों से याद करते है । यहाँ रांझा मैं विच, मैं रांझे विच याने पूरी तरह से एक दुसरे में तल्लीम हो जाना ।

सूफी अरब भाषा का शब्द है जिसका अर्थ है 'पवित्र' इसी पवित्रता के साथ सादमी और मस्तमौलापन सूफी साहित्य में दिखाई देता है । सूफी कवि परंपरा में अमीर खुसरो, शेख फरीद, सुलतान बाहू, वारिस शाह, सरमत, शाह हुसेन चोटी के कवि माने जाते है । इन सभी कवियों ने अद्वैत को केंद्र में रखकर जीवन के मूल उद्देश्यं की व्याख्या करने की कोशिश की । प्रेम के सौंदर्य पर जोर देते हुए जीवन की क्षणभंगुरता को दार्शनिकता के साथ प्रस्तूत किया है ।

जीवन की क्षणभंगुरता को अपने काव्य में दिखाकर मनुष्य को कार्यरत रहने के लिए चेतित किया है । बुल्लेशाह इश्क की असीम ऊँचाइयों को छूनेवाले कवि थे । उनका प्रेम भौतिक, सांसारिक, पारलौकिक प्रेमों से कई अधिक ऊँचा था । उस अवस्था में पहुँचकर वे अल्लाह से अद्वैत बन जाते ।

'हिंदू नहीं, ना मुसलमान
बहिए त्रिंजण,तज अभिमान ।
बुल्लेशाह जो हरि चित्त लागे
हिंदू तुरक दूजन तियागे ।'

सांप्रदयिकता के वातावरण में बुल्लेशाह की रचनाएँ सौहार्दपूर्ण वातावरण के निर्माण के साथ साथ अहंकार, आडंबर, विद्वेष जैसे तत्त्वों को नष्ट करने का कार्य भी करती है ।

बुल्लेशाह का समस्त साहित्य ठेठ पंजाबी भाषा में है । उनके लोकगीतों में मुलतानी जबान दिखाई देती है । लोक जीवन की वास्तविकता, सरलता उनके साहित्य में सहजता से मुखरित होती है ।

एकांकी

कु. मोहिनी सयाजीराव शिंदे
तृतीय वर्ष, कला

शैलेश:- नहीं स्मिता आगे से ऐसा कभी नहीं होगा । मुझे अब बेटा और बेटी में कोई फर्क नहीं लगता । बेटा हो या बेटी हो दोनों भी माँ-बाप के लिए अपने होते है।
(स्मिता, शैलेज और जुई अपने घर वापस चले जाते है । घर में शिला और कमल स्मिता और जुई का इंतजार करते है। स्मिता शैलेश और जुही को साथ देखकर शिला फुलों नहीं समाती वह एकदम से चिल्लाती है ।)
शिला- माँ,देखो भाभी और जुही आयी है ।

घर की लक्ष्मी

स्मिता (शैलेज की पत्नी - आयु२४)
शैलेश (नौकरी करता है - आयु २९)
कमल (शैलेश की माँ - आयु ५२)
शिला (स्मिता की नणंद - आयु२६)
जुई (स्मिता और शैलेश की बेटी)

(स्मिता और शैलेश की नई - नई शादी हो गयी थी। दोनों अपने शादीशुदा जिंदगी में खुश थे।)

शैलेश :-स्मिता, मेरा टीफीन तैयार हुआ या नहीं? मुझे दफ्तर जाने के लिए देर हो रही है। जल्दी करो ना?

स्मिता:- हाँ, बस पाँच मिनिट में लाती हूँ। टीफीन तैयार है।

कमल:- (चाय पीते समय) बहू की कितनी भागदौड होती हैं ना, शैलेश। घर का काम, दफ्तर, शाम को फिर घर का काम। क्या करूँ? आजकल मेरी तबीयत भीं नहीं ठीक होती, इसीकारण मैं बहू को मदद भी नहीं कर सकती।

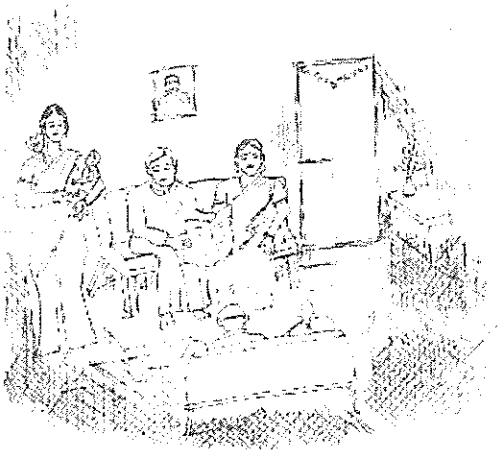

स्मिता :-(इतने में स्मिता बैठक खाने में प्रवेश करती हैं ।) माँ जी, मेरे होते हुए भला आप क्यों काम करेगी । मै हूँ ना मैं सब सभाँल लूँगी ।

शैलेश :- अच्छा माँ, अच्छा स्मिता मैं चलता हूँ।

कमल :- शाम को जल्दी आना बेटा ?

शैलेश: ठीक है माँ ।

(एक घन्टे बाद)

स्मिता :- माँ जी में चलती हूँ । आप दोपहर खाना ठीक

समयपर खा लेना और हाँ, मैंने आपकी दवाईयाँ निकालकर टेबलपर रखी है, जरूर खा लेना । कल आप भूल गयी थी ।

कमल:- ठीक है बेटी, कितना खयाल रखती हो मेरा ।.....जल्दी आना बेटी ।

स्मिता :- जी माँ जी ।

(ऐसे ही उन लोगों की जिंदगी हँसी-खुशी बीत रही थी । स्मिता अपने संसार में पूरी तरह घुल-मिल गयी थी । स्मिता माँ बननेवाली थी)

कमल :- स्मिता, अब तुम्हें अपना और अपने बच्चे का खयाल रखना चाहिए । अब तुम्हें इस भागदौड़ से छुट्टी लेनी चाहिए और आराम करना जरूरी है ।

शैलेश :- माँ ठीक कह रही है, स्मिता । अब तुम दफ्तर से छुट्टी लेकर आराम करों ।

स्मिता :- (सास और पति की प्यारभरी बातों का इनकार न कर सकी ।)

ठीक है, जैसा आप लोग कहेंगे

(एक - दो महिनों बाद स्मिता की नणंद (शीला) भी वहाँ आती है, वो भी माँ बननेवाली थी । उसे पहला एक बेटा था ।)

कमल :- मैं आज बहुत खुश हूँ । कितना अच्छा वातावरण है ना ? हमारे घर में अब दो-दो पोते आएँगे ।

स्मिता :- माँ जी, पोता ही क्यों ? अगर पोती हुई तो ?

कमल :- शुभ-शुभ बोल स्मिता, पोता ही हमारा कुलदीपक होगा । पोती को तो कभी ना कभी शादी करके हमसे विदाई लेनी पड़ेगी ।

शैलेश :- माँ ठिक कह रही है, स्मिता । बेटा ही सबकुछ होता है ।

स्मिता :- क्यों ? बेटीयाँ आपके लिए कुछ मायने नहीं रखती है ? अगर बेटी हुई तो क्या आप उसकी जरूरतों को पूरा नहीं करेंगे ? मैं भी बेटी हूँ , मेरे माँ-बाबूजी ने मुझमें कभी ऐसा भेद नहीं कियाशीला भी आपकी बेटी है ?

शैलेश :- स्मिता, तुम बेकार में बहस मत करों, इस बात को यहीं पर बंद करों ।

शीला :- शैलेश, और माँ बिल्कुल ठीक कह रहे है, भाभी । बेटा ही सबकुछ होता है । मुझे भी एक बेटा है, मेरे घरवाले मुझपर बहुत खुश है । इसबार भी मुझे बेटा ही होगा ।

स्मिता :- शीला, तुम भी इन सबका साथ दे रही हो, तुम भी एक ,लड़की हो ।

शिला :- फिर भी, भाभी आप समझने की कोशिश तो करों ?

(विषय वहीपर बंद होता है ।) (कुछ दिन बाद स्मिता को बेटी हुई । स्मिता खुश होती है, लेकिन शैलेश, कमल और शीला उन्हें देखने भी अस्पताल नहीं जातें । अस्पताल से स्मिता अपने माँ-बाबूजी के घर रहने जाती है । थोड़े दिनों बाद शैलेश आकर सिर्फ स्मिता को मिलकर जाता है ।)

स्मिता :- देखिए ना, हमारी बेटी कितनी प्यारी है ।

शैलेश :- (बच्ची की तरफ देखकर मुस्कुराता है, थोडी देर बाद) स्मिता, मैं चलता हूँ, देर हो गयी है ।

(कहकर चला जाता है ।)

(बच्ची का नामकरण हो जाता है, उसका नाम जुई रखते है, वो बिल्कुल जुई के फूल के समान थी । नामकरण विधी के बाद स्मिता, जुई को लेकर ससुराल आती है ।)

स्मिता :- मैं क्या कह रही थी ? नौकरी करना चाहती हूँ । जुई भी अब थोडी बड़ी हो गयी है वो अब मां जी के पास रह सकती है । माँ जी 'उसकी देखभाल करेगी तो मैं वापस काम शुरू करूँगी ।

शैलेश :- तुम्हें नौकरी करने की क्या जरूरत है ? माँ सेभी अब काम नहीं होता । तुम सिर्फ घर में रहकर घर का और तुम्हारी बेटी का खयाल रखो ।

स्मिता :- तुम्हारी बेटी मतलब ? वो क्या आप लोगों की कोई नहीं है ? (कहकर रो पड़ती है ।)

(स्मिता को उठते-बैठते घरवालों के ताने सुनने पड़ते थे, वह बिल्कुल अकेली हो जाती है ।)

(दुसरे ही दिन का दृश्य)

कमल :- कितना अच्छा होता अगर पोता होता ? सारे रिश्तेदारों में मेरी नाक ऊँची होती । मैं सबको गर्व से कहती, मुझे भी पहला पोता है । खैर अब वो भी नसीब नहीं है ।

(स्मिता रोज-रोज के तानों से तंग आकर ससुराल से जुई को लेकर मायके चली जाती है।)

स्मिता की माँ :- (स्मिता को देखकर) स्मिता तुम, आओ ना बेटी, आने की कोई खबर भी नहीं दी और दामाद जी कहाँ है ? कही नजर नहीं आ रहे सब कुशल तो है ना ? तुम रों क्यों रही हो ? सच-सच बताओ बेटी, क्या हुआ ।

(माँ के पूछनेपर स्मिता माँ के गले में पड़कर रो पड़ती है, और माँ-बाबूजी को सब हकीकत बताती है ।)

स्मिता के पिताजी :- तुम फिक्र मत करो, बेटी, तुम जितने दिन चाहो यहाँ रह सकती हो ।

(बहुत दिन होनेपर भी स्मिता के ससुराल से उसे कोई लेने नहीं आता ।)

स्मिता :- (एक दिन) माँ, बाबूजी मैं अब आप लोगोंपर बोज बनकर नहीं रहना चाहती । मैं अब नौकरी करूँगी ।

स्मिता के पिताजी :- बेटी इसकी क्या जरूरत है ? हम है ना ?

स्मिता :- नही बाबूजी, मुझे अपनी फूल सी बच्ची का भविष्य उज्वल बनाना है और इसलिए मैं नोकरी करना चाहती हूँ । मैं अपने पैरोंपर खडी होना चाहती हूँ ।

स्मिता के बाबूजी :- ठीक है । (कहकर इजाजद देते है ।)

(स्मिता, अब नौकरी करके अपना और अपनी बच्ची के साथ-साथ अपने माँ-बाबूजी का भी खयाल रखने लगती है । अब जुई भी आठ महिने की हो गयी थी । स्मिता को खबर मिलती है कि, शीला को बेटी हुई ।

स्मिता :- (शीला को देखने चली आती है ।) बधाई हो शीला । कैसी हो ?

शीला :- अच्छी हूँ, तुम कैसी हो ?

स्मिता :- मैं, ठीक हूँ । बड़ी ही प्यारी बच्ची है, बिल्कुल तुमपर गयी है ।

शीला :- जुई, कैसी है ? उसे साथ नहीं लायी ?

स्मिता :- नहीं, जुई माँ के पास ही रहती है । माँ को बिल्कुल भी नहीं छोड़ती ।

(कुछ देर बाद स्मिता चली जाती है ।)

(थोडे दिनों बाद शीला भी जब अपने ससुराल चली जाती है, तब उसके ससुरालवालें उसके बेटे को अपने पास रखकर फिर शीला और उसकी बेटी को शीला के मायके भेजते हैं । उन्हें दूसरा भी पोत ही चाहिए था । लेकिन, पोती होने के कारण शीला को वापस मायके भेजा जाता है ।)

शिला :- (माँ के गले पड़कर रोती है ।) माँ... मैं अब उस घर में दुबारा नहीं जाना चाहती, मुझे मेरा बेटा कैसे भी करके वापस ला दो ।

कमल :- बेटी रो मत, हम कुछ ना कुछ जरूर करेंगे ।

(बहुत दिन हो जाते है, लेकिन फिर भी शीला के ससुरालवालें शीला के बच्चे को उसके पास नहीं भेजते और उसे भी नहीं अपनाते ।)

(६ महिनों बाद)

शैलेश :- शीला, तुम्हे अपने ससुराल वापस जाना चाहिए । वहाँ तुम्हारा बेटा है और वही तुम्हारा असली घर है ।

शीला :- लेकीन, उन लोगों को बेटी नहीं, बेटा चाहिए । मैं, मेरी बच्ची को लेकर कहाँ जाऊँगी ? आपके सिवाय मेरा है ही कौन ?

कमल :- वो सब ठिक है, बेटी । लेकिन कितने दिन तुम अपने घर और बेटे से दूर रहोगी । इससे अच्छा है, तुम अपने ससुराल वापस जाओ ।

शीला :- आपसे अच्छे तो भाभी के माँ-बाबूजी है, जो इतने दिन होनेपर भी अपने बेटी को और पोती को संभाल रहे है । उन्होंने कभी कुछ नहीं कहा। वो भी तो अपने पोती को संभाल रहे है ना ?

कमल :- तुम्हारें ससुरालवालों भी तुम्हारी बेटी को जरूर संभाल लेगे ।

शीला :- कैसे संभाल लेंगे ? अगर आप लोग भाभी और जुई को नहीं संभाल सकते ? तो वो लोग क्या मुझे संभाल लेंगे ? अब मुझे पता चला कि, बेटा और बेटी में क्या फर्क है ? माँ आप भी अपने बेटे को घर में रख सकती है ? लेकिन , मुझे नहीं है ना ?

कमल :- ऐसी बात नहीं है, बेटी । बेटी का ससुराल ही उसका असली घर होता है ।

शीला :- माँ, फिर तो भाभी का भी यही असली घर है ना ? भाभी ने और उस नन्हीं सी जुई ने आप लोगों का क्या बिगाड़ा है, जो आप लोग उन्हें नहीं संभाल रहे ।

(शीला को अब बेटे और बेटी में कोई फर्क दिखाई नहीं दे रहा था । उसे अपनी गलती का एहसास हो गया था ।)

अब भी वक्त है माँ, अब आप लोग भी सुधर जाओं । बेटे और बेटी में फर्क मत करों । भाभी और

जुई को वापस घर ले आओ ।

शैलेश:- मुझे अपनी गलती समझ में आ गयी है, शीला । अगर बेटी नहीं तो क्या फायदा ? बेटी तो घर का आँगन की शोभा है । माँ में आज ही स्मिता और जुई को घर ले आता हूँ ।

(शैलेश स्मिता के घर चला जाता है ।)

स्मिता :- (अचानक शैलेश को सामने देखकर) आप यहाँ ? कैसे आना हुआ ? कुछ काम था क्या ?

शैलेश :- अरे, रुको-रुको । एक साथ कितने सवाल करोगी ? मुझे भी कुछ बोलनें दो ।

स्मिता, मुझे माफ करो, मुझे अपनी गलती का एहसास हो गया है । मैं तुम्हें और जुई को अपने साथ घर ले जाने आया हूँ ।

स्मिता :- आज आपको अपनी गलती का एहसास होनेपर, मेरी और जुई की याद आई क्या ?

शैलेश :- ऐसी बात नहीं है, स्मिता । मुझे मेरी गलती का एहसास हो गया है । मुझे माफ कर दो और अपने घर चलो ।

स्मिता :- मुझे सोचना पड़ेगा, शायद फिर ऐसा कभी भी हो सकता है ।

शैलेश :- नहीं, स्मिता आगे से ऐसा कभी नहीं होगा । मुझे अब बेटा और बेटी में कोई फर्क नही लगता । बेटा हो गया बेटी हो दोनों भी माँ-बाप के लिए अपने होते है ।

(स्मिता, शैलेश और जुई अपने घर वापस चले जाते है । घर में शिला और कमल, स्मिता और जुई का इंतजार करते है । स्मिता, शैलेश और जुई कों साथ देखकर शीला फुले नहीं समाती । वह एकदम से चिल्लाती है।)

शीला :- माँ, देखो भाभी और जुई आयी है ।

कमल :- (स्मिता और जुई को देखकर रो पड़ती है।) मुझे माफ कर दो ।

स्मिता :- नहीं, माँ जी । आप ता मेरे माँ जैसी है । आप को अपनी गलती का एहसास हुआ यहीं मेरे लिए काफी है । (स्मिता शीला को देखकर) धन्यवाद शीला । तुमने हमें हमारा हक दिलाया।

शीला :- नहीं भाभी, जब मुझपर यह बात बीती तब मुझे आपके दर्द का एहसास हुआ । शीला स्मिता को सब बताती है।)

स्मिता :- शीला तुम डरो मत । मैं तुम्हें तुम्हारा हक वापस दिलवा दूँगी । चलो शैलेश, हम जाकर शीला के ससुराल वालों को समझाते हैं।

शैलेश :- हाँ...हाँ, क्यों नहीं । हम जाकर उनको समझाते है ।

(स्मिता और शैलेश, शीला के पति और बाकी घरवालो को समझाते है । शीला के घरवालों को उनकी गलती का एहसास होता हैं। और शीला के पति शीला को और उसकी बेटी को वापस घर लाते है । स्मिता, शैलेश और जुई खुशी-खुशी अपनी नई जिंदगी की शुरूआत करते है ।)

English is Lingua Franca of the World

" The entire object of ture education is to make people not merely do the right things, but enjoy the right things not merely industrious, but to love industry-not merely learned, but to love knowledge-not merely pure, but to love purity-not merely just, but to hunger and thirst justice." -Ruskin

सद्गुरु

२००८-२००९

बिंब

ENGLISH SECTION 79 To 98

INDEX

Informative	Role of Youth in Combationg HIV/AIDS	Miss. Asmita Ramesh Chavadimani Miss. Sarita Shivaji Gaikwad	81
Reflective	Genration Gap	Miss. Ashwini Vilas Bhusari	85
Informative	A- Shakespearen Story	Miss. Dhanashri Suresh Walimbe	86
Iformative	Why does a Student fail ?	Miss. Majushri Suresh Babar	86
Story	The Mourning	Miss. Mayura Hindurao Kadam Miss. Snehal Babanrao Patil	87
Poem	Poluttion	Miss. Savita Ramchndra Londhe	89
Essay	Fighters : My Idols	Miss. Reshma Uttamrao Mohite	90
Informative	Bio Medical Waste Management	Mr. Chitanya Gajanan Kumbhar	91
Poem	"The Winner and The Loser"	Miss Supriya Sambhaji Gaikwad	93
Informative	"Solar Energy-A god Gift	Mr. Balkrishna Bhaskar Mate	94
Informative	What is the LHC ?	Mr. Pradip Yashwant Salunkhe	96

Miss. Asmita Ramesh Chavadimani
B.A.III (English)

Miss. Sarita Shvaji Gaikwad B.A.III (English)

AIDS : a great threat to the world today. The means of transmission of HIV. Responsiilities of the youth in combating this fatal disese. Awareness and good habbits are to be developed.

INFORMATIVE

Role of Youth in Combating HIV/AIDS

Yesterday, I saw a cartoon, which described an individual responsibility to cope up with the problem of AIDS. It showed a person who starts thinking on this problem in 1994, when only two persons were (victims of AIDS) dead but his actual efforts in this direction took 10 long years where now the number of dead is in thousands.

I think it is hyperbole, but after sometime I understand the stark reality behind that and I was shocked.

Today, everyone is commenting on what is responsibility of others, but never thinks about his own responsibility. This happens in each field, about culture and even about AIDS and also our thinking is about what is the role of government, or what is the responsibility of municipality etc. But we alwasy neglect our responsibility. We young people have power to change this world but none is coming to do leadership.

I know,
"AIDS is imp,
AIDS is satan
AIDS is witch
and AIDS is a powerful enemy.
But why we are worring
When youth are ours."

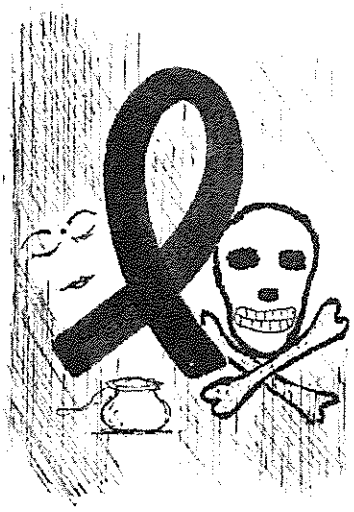

These lines indicate power of youth. Youth can fight with hurricane and will get success. I believe in the power of youth. The youth power is like a lion and AIDS is a small Morquito. But we must remember that one samll morquito also can be a headache.

This is the time to show the world how powerful you are so tight with AIDS and do your society safe and sound.

Awareness and good habbits may be important for combating AIDS. Just like use of condoms. It is very small

thing, but very important to prevent AIDS.

There I want to give you one example of a young lady professor. It happnened in Pune, not so far from us. She demanded HIV certificate from her future husband. Everyone was oppsite to her demand, even her parents also, But she didn't come back She stood on this point as firm as rock. You don't think but she will be inspiration for whole young people.

Do you know 85% AIDS virus enters the body through sexual intercousrse by means that indirectly young people are responsible for AIDS 85%.

HIV infection (before birth) from infected preganant mother, this can be stopped by youth. Now it is very easy.

The young generation should actively participate in proliferation of using the new anti AIDS drug among the AIDS/HIV programms. Women must keep away their young ones from this desire.

HIV infection while taking drug also can be prevented if youth neglect to take drug, problem of AIDS may be less.

I know, we young like to face somethig dashing, so they accept any risk but is it right ? They think that we are always safe. Diseases come in old age so they do everything which comes in mind.

They get sextual education from their friends or by pronography. Their ideas about sex always change. The mind of child may be full of good thoughts, but while becoming yound, their body change and as well as changes in thought also. There are harmonal changes in them it creates attraction about sex in their mind and by that their behaviour chages. So that at that delicate time parents must give them sexeducation. Because this time of age is based of our whole life and even a small mistake in this age will create great problem for our future. In India some rare parents give their children the sex education but a Brazilian father tells his son about sextual respocibility and HIV prevention. Why does not it happen in India ? Experience teaches them about sex, which may be wrong. If they get perfect sex education there will be right awareness and they will not transfer the gift of AIDS to the next generation.

To protect our world is responsibility of youth if they try for cure AIDS, it is very easy for us but if it take tomorrow, it will be big problem. In Uganda youth arranged ABC program.

A For a vast unsafe sexual intercouse

B is to be faithful with partner and

C For condoms/(Use condoms)

Indian young people can arrange this programme.

Youth can find anti AIDS club by that they can literate all people and they can create awareness in public about AIDS.

When youth takes drugs, they never use sterilized needles to take drug in the addiction they inteerchange their syringses unknowingly.

We get the life once only. life is a bubble of water so preserve it. Use your life for good things and enjoy your life. If you use it for bad thing it will be short.

'Life is short
Don't make it shorter
Life comes once
but if you live rightly
Once is enough'

An AIDS is on the door. Anytime it can come in. so be carefull tomorrow it will be too late. So be alert !

In the very early years of the AIDS epidemic dignosis of an individual with HIV was certain death sentence the only question was how soon an HIV positive individual would develop AIDS and die from an opportunistic infection could be treated of course and then another an individual with AIDS lined in Pain, dying a slow painful death. Anti retroviral drug have dramatically enhanced the qulity of life of AIDS patients.

Our Mumbai and Tamilnadu are large in total population than may good sized nationsin the world given the great culture diversity among India's sataes in India, we have 42% young people indirectly are respnsible for AIDS so to prevent AIDS is their duty.

We can arrange 100% condom programme. This one key element in the successful anti AIDS campaign in Thailand. We can follwo this programme.

Youth must create awareness in public about AIDS then they can display the successful AIDS control programme. Unless prevention programme are greatly strengthened which seen unlikely at present India wll experience a catastrophe.

In 1998 Prime Minister Vajpai declared that HIV and AIDS were India's most serious problem then India has very strong anti AIDS stigma.

Government also recognised the power of youth that advertisements are based on youth they give massage to yout by that for example "esko to chupaliya, par AIDS Ko Kasie chipaoge".

In Kolkatta though the committee young sex worker have become leading to consider against HIV infection truck drivers and their helpers, often teen age boy they always go to commercial sex worker. If HIV transfer to them their life would be waste, young must give attention towards this.

HIV prevention programmes must be seriously considered "to prevent is only (and best) medicine "on the AIds. Young can prompt them to use condoms. They can arrange home base programmes on ADIS.

When I heard that an HIV positive man had been lynched in Tamilnadu and several others lynching occurred in India during the special high risk groups intio the general population.

Some female activists in the stages proclaimed that all commercial sex workers should

be eliminated ! commercial sex worker presuaded to use condoms with their customers and their customers were urged to use condoms with sex workers, young people did this.

I remember one sentence of late Prime Minister Indira Gandhi of India "my idea of better oreder would be one in which medicine discoveries would be free of patents and there would be no profileering from life or death."

Young have inspiration, efforts hardwork aim and most important thing is old people as well as children feel love about them so the youth are rope in both generations.

Some particular reflection on the society, so every one like to hear their thoughts so all this climate may be useful for combating with AIDS. Though an AIDS is equal to death, we can give love to HIV infected people. And give them gift of joy. In their short life we can stand as a star of hope and it is very easy for us.

There are very few developing countries in the world where public policy has been effective in preventing the speed of HIV / AIDS on national level.

India has a very strong anti AIDS stigma. NACO, BBC wold trust service are doing important work in India and abroad but what about us ? We must do something at least for our countryl.

In youth, your small mistake may be dangerous for your life so that we must be alert by that next generation will sing a song of our greatness and if not, it will be a sorry figure on them.

To combate with AIDS this is not enough only to arrange rally or to educate other people but every young person must behave like that.

Be honest with life partner because he/ she is your real partner in your sadness. He/ she also suffers by you and your HIV may be carried to him / her.

Don't take sexual intercourse with more than one partner because it creaters HIV.

Don't go to the call girls and prevent other from going there because it is the main cause of AIDS in India.

Don't take Drugs and prevent others also, because one of you may be HIV positive and if you use same needle to take durg, you may be HIV positive. In addition, they inter change their syringes unknowingly. So take care.

Make good friens because, man is known by the company he keeps. Before marriage be sure about both HIV test. Don't change our culture. Our India has great culture, which is our power. Indian families stand strong in society.

Power of youth is great power. It can do anything and youth power with unity is milk with sugar. None knows what he can do until he tries. So, try to prevent AIDS, youth effects will be a candle in the dark but it is better to light a candle that cures the darkness. So, please try to prevent AIDS. Please, Please and Please.

REFLECTIVE

Miss. Ashvini Vilas Bhusari
B.A.III

Generation Gap

Change in every realm is inevitale with the passage of time. Change in human life is no exception. Difference of opinion between two generations is the generation gap. The younsters enjoy more freedom and would like to do what they want. If the elders rertict them imposing on them the old and outdated norms, there is conflict. Hence the need to understand each other and one another.

In today's life almost every parent would be heard saying to their children; In our time we used to eat this, dress like this and do like this "some children would meet this remarks with silenc, some with contempt and some with open revolt.

Modern children differ from their parents in their dressing and eating habits, interests, attitude and ways of talking. Elders do like this. They want their children to follwo them in every way. This leads to the differnce of opinion between them. This is called the "generation gap' Generation Gap is the difference in the tastes, attiturde, thinking and behaviour of the members of two generations. The elders represent the past generation and the youngesters represtnt the coming generation.

In the past, life was almost stagnant. Children obediently followed the life style and profession of their parents and obedience was the virtue among children. But things have been changed in modern times. People are not stagenant they are on a move. Directly or indirectly youngsters come in contact with people of different parts and the youngsters get influenced by them. This influence can be seen in the change of their life style.

Moreover, youngsters are more independent and open. They want to do what they believe in. They like to live their life in the way they want. Youngsters dont like anybody's inteference in their lilfe style of imposing views or ways on them and if an attempt is made by elders to do so they revolt against it openly. This result in intolerence which may results inquarrles or breaking up of the family.

The memory of this problem lies in understanding and tolerence Elder's must expect their children's individuality and should not interfere with their ways of living. They should stop direct preaching. Youngsters also should understand that their parents are all their well-wishers and therefore, they should pay respect and have patience. If they disagree, understand by being polite because there is no need to be angry. "Firmness would carry weight it is accompanied with politeness".

If possible, children should explain to their parents the reason for their particular behaviour or action and even try to understand their parents objections. Such an attitude would bring them nearer and it would reduce the tension resulting from generation gap.

INFORMATIVE

Miss. Dhanashri Suresh Walimbe
B.A.I

A - Shakespearean Story

Q : Who were the bride and the bridegroom ?
A : 'Romeo and Juliet'
Q : When did he propose ?
A : 'Twelfth Night'
Q : What did he say ?
A : As You Like IT.
Q : From where was the ring obtained ?
A : 'The Merchant of Venice'
Q : Who were the chief guests ?
A : 'Antony and cleopatra'
'Troilus and Cressida
Q : Who were the Bridegroom's friends ?
A : The Two Gentlemen From Verona.
Q : Who prepared the wedding breakfast ?
A : The Merry Wives of Windsor.
Q : What was the honeymoon like ?
A : 'A Midsummer Nights Dream'
Q : How would you describe their quarrel ?
A : 'The Tempest'
Q : What was their married life like ?
A : Comedy of Errors.
Q : What was the bridegroom's chief occupation ?
A : 'The Taming of the shrew.
Q : What did she give him ?
A : 'Measure for Measure.

INFORMATIVE

Miss. Manjushri Suresh Babar
B.A.III

Why does a Student fail ?

It's not the fault of the student if he fails, because the year only has 365 days.

Typical academic year for a student :

1. Sunday-52 Sundays in a year, you know Sundays are for rest. Days left 313.
2. Summer holidays-50. Where weather is very hot & difficult to study. Days left 263.
3. 8 hours daily sleep-130 days gone. Days left 141.
4. 1 hour for daily playing (Good for health) means 15 days. Days left 126.
5. 2 hours daily for food & other delicacies (chewing properly swallowing) Means 30 days gone. Days left 96.
6. 1 hour for talking (Man is a social animal) Means 15 days. Days left 81.
7. Exam days-per year at least 35 days. Days left 46.
8. Quarterly, Half yearly & festival (Holidays) means 40 days. Balance 6 days.
9. For sickness-at least 3 days-reamining 3 days.
10. Movies & function at least 2 days. 1 day left.
11. That 1 day is your birthday, yaar
How can you study on that day ???
Then how can a student pass ???

STORY

Miss. Mayura Hindurao Kadam
Miss. Snehal Babanrao Patil
B.A.II

The next ten days passed with a listless and a kind of bored energy. Yet during the meal times, he was sickened at the coarseness of the fare which he himself had to prepare. A meaningless ritual for him, it seemed to be the highest mark of respect which he could offer to his father's memory.

The Mourning

Sudhanshu stared with wistful eyes out of the window. He was reminded of Gray's faomous words : There fades the glimmering landscape on the fold... It was strange he thought, that he should feel no great shock or painful grief. Just a little numb, almost a near-normal feeling with which he boarded the train, found a seat & looked mechanically around. The tiny station of Darjelling was so ordinary, he thought. He felt himself conscious of a vague uneasiness because of this. But always truthful to himself, sudanshu resigned himself quite comfortably. Wondering, as the train moved off with a particularly despondent heat, that this feeling of resignation, of no great expression of emotion was perhaps innate.

Actually it all seemed so very unreal the telegram of his father's death, the principal offering embarrassed condolences, the sly., almost covert looks of the boys at the boarding, his final departure for calcutta it seemed like a dream.

He was, as a rule, never really attached to any of his family members. Always inclined to dream or read, he was an introvert. Sensitive & artistic, he let his inhibitions break free on the canvas. As a child he remembered the awe he felt for his father. A renowned lawyer of calcutta, his father sri Debendra Nath Chatterjee, always gave the impession of never really needing anyone. Immersed in legal complexities, his life was like an island. A lone man, physically and mentally strong. It seemed to young sudanshu that his Father was a God in human form. However, his public life was vastly different. Only in the Midst of a courtroom was he at its best. His concealed humanity. The magnetic power of his personality, surrounding him in an aura of sheer brilliance. Sudanshu never forgot.

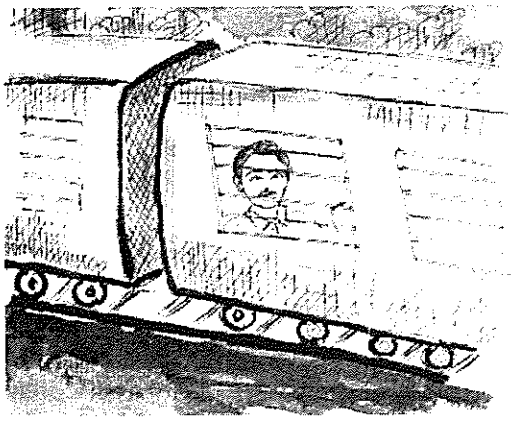

Here he thought of his Mother, a woman who nursed him through his infancy, but without really impressing him deeply. That was because, he reasoned thus, from the age of nine, he was in a boarding school in Darjelling. Yearly visits to his house just managed to prevent complete severance of emotions. He wondered if he was destined to always be withdrawing by

nature. Sudanshu turned his face to the darkenss of the night & closing his eyes, tried to sleep.

A grey dawn saw sudanshu's destination. At the station, he clutched his suitcase tightly & waited at a corner for the rush to recede. Suddenly he felt a hand touch his shoulder. Turning he met his cousin Raja. Sudanshu moved his lips stiffly to form a smile. He wiped away impatiently the thin film of moisture forming on his upper lip. "Come, the car is waiting..." Raja said, nervously trying to meet sudanshu's eyes. Both boys were ill-at-ease, seriously wondering how to make conversaion. Silently they pushed through the crowds of men, women & children rushing purposefully ahead, their faces grimy with sweat & bodies alive with the stifilin heat.

Once outside, sudanshu glanced at Raja from the corner of his eye. Raja had grown almost as tall as him and there was a new maturity that pleased Sudanshu. Thinking of Nothing in particular, he got into the car and the driver, Munshi acknowledged him with a grim nod. Soon they left the station and plunged into the traffic-intested impersonal streets of calcutta.

The enormous proportions of his house loomed up in front of his eyes. Vaguely he was aware of the hushed air of bere avement that clocked the house. His father's brother, came out of the front room to receive him silently. Sudanshu stared at his uncle's face. It was blank. He climbed the stairs leading to his mother's room. Relatives stood huddled together or sitting apart as they wished. They all stared at him. He felt like a stranger. His mother, in a white cotton sari, elegantly draped, with her head bowed, sat on the couch. There was an unignoreable silence all around. Stiffly he walked to the couch & sat next to his moter. She looked up at him. Her beautiful face was empty-Only her eyes mirrored a fraction of her sorrow. Everything was so controlled, yet Sudanshu felt a sudden mist spring to his eyes. He bowed his head and sat still thinking of his father.

Sudanshu lay on his comfortable bed. Raja was already sleeping soundly. But sleep eluded him and through the window, he found himself staring into the dark sky littered untidily with stars.Thoughts floated restlessly :

The dip in the holy Ganges, to cleanse himself, they said, was an unbelivable experience. Throngs of people all worshipping with fervour the myraid gods puzzled him. The intensity of their devotion was surprising, he thought. But nothing was more irritating than the white garb he had to wear. His sparse beard and Moustache, Now had to grow without the restraint of the blade. He was to cook his food himself till the end of the Mourining period. strange customs - they all seemed too meaningless to him. With typical candour, he thought that real sorrow was perhaps misled by these. Rituals_primitive & unsatisfying to his sensitive outlook bothered him badly. He wanted to ask why all this was necessary what the reason was. But he could not easily break the reserve that was part of him. He had his cross to bear. Turmoil grew heavy in his mind, and with quick decision he threw off the cover and walked silently up to the terrace.

The clear air served as a blam & soon his mind grew calm. He diverted it from the present topic & inhaled the various scents of the night. The sweet perfume of flowers wedded

to the vine that climbed the terrace, the clear, fresh smell of rain in the air seeped into his mind & aesthetically he enjoyed it. Tiny sounds came to his ears_some where a dog barking, water flowing from the roadside tap at the end of the lane, the neighbour's window creaking softly and of course, he thought fancifully, the deafening sound of silence.

Suddenly he became aware of foot steps behind him. The eerie sound startled him for a second. However, it was only his uncle,"you should not stand alone at night..specially now. Go and sleep." Sudanshu sighed and followed his uncle back to the room. Restlessly he dozed and awoke till at last dawn raised his bright eyes.

The next ten days passed with a listless and a kind of bored energy. Yet during the meal times, he was sickened at the coarseness of the fare which he himself had to prepare. A meaningless ritual for him, it seemed to be the highest mark of respect which he could offer to his father's memory. His mind grew weary with the secret burden he carried. How could his father's soul be at peace if he blindly followed these rituals ? Questions crowded his mind & left him with pale shadows of doubt under his eyes. The incessant chanting of prayers offered no comfort; the colossal dinner at the end of the mouring period, seemed to him a ghastly view of death. Here was just the bitter truth of deception, he decided. This was running away, non-acceptance of reality. Deep into this matter his mind probed and just as he realized that there was no answer, he felt in himself that queer scientific detachment. It rankled that he should be so stoical and rational always.

The train left the station. Sudanshu smiled a little smile of wonder he was already beginning to feel a calm contentment which lifted his soberspirit. The train left behind tracks covered with evening mistis, chugging forward. to its destination with bright lights to guide it's way.

POLUTTION

Miss.Savita Ramchndra Londhe
B.A.II

This earth is special place for you
For the entire human race
Air pollution & deforestation
In small colonies upset sanitation
But each one shoul rear one
The planet is becoming hotter
The life of the people is short. For all this pollution.
We must find a solution.

ESSAY

Miss. Reshma Uttamrao
Mohite B.A.III

In today's condition, we need a leader like 'Shivaji' who built empire with very few follwoers, we need revolutionists like 'Bhagatsing', We need the government like 'America' who destoy's whole city for only one person. We need Hemant Karkare, Ashok Kamte, Vijay Salaskar.

Fighters : My Idols

We love film stars, we love cricketers, we are always in search of our Idols. But can we ever think about the fighters who face the death for our life ? What about these fighters who left behind their families for our security ? Can we ever think about them as our Idols ?

We have great attraction for Salman's body, Hrithik's dance, Aishwarys's beauty and Sonu's singing. We paraise them. We are always ready to do anything for them. It is true that we need Idols for successfull life and we must have Idols. But think before making the Idols about the officers who died for our sake. Think about these constables who get ready to fight with well armed terrorist without any weapon. Think about our soldiers who fight till their last heart-beat. Think about their families, think about their bravery, think about their bodies covered with blood and then decide, 'who is our hero ? 'Who is our Idol?

We salute 'Mohan Bhargav' (Shahrukh in Swades) when he come back to 'Swades' leaving behind his 'American Dream' we feel pride for him but when marteyr's bodies come covered in flag what we do ? We only blame politicians under sealing fans. We are beasy in commenting on system in A.C. Rooms, We only get beasy in detecting the other faults. We only talk, never do anything for these fighters, even we never do anything for us and our family.

We feel the thrill when 'Yuvaraj Sing' hits 6 sixes in an over but with same eyes we see the series of thillers in Taj, Oberoi and Nariman House on 26/11. We see Hemant Karkare, We see Ashok Kamte, We see Vijay Salaskar but the question is that can we see these fighters with same feeling and affection as we are ready to die for the heroes and heroines. Can we prepare ourselves to die for these fighters ? If the answer is 'no' then we don't have the moral right to live in India. We have to change our attitude towords these big incidents.

In today's condition, we need a leader like 'Shivaji' who built empire with very few follwoers, we need revolutionists like 'Bhagatsing', We need the government like 'America' who destoy's whole city for only one person. We need Hemant Karkare, Ashok Kamte, Vijay Salaskar. They saved us without thinking about their children their families and hence, it we forget them then we are not human beings.

I know that it is not possible for us to go to boundry and fight. But at least we can do something to prevent the crime around us.

So, now it is our responsibility to do something for our nation, for our children, for us for peace and satisfaction. So think and decide 'what you can do?', 'what you want to do ?'

I promise that at least I will never forget these great fighters. I will always remember them. I make them my Idols from today ! 'And you? THINK.

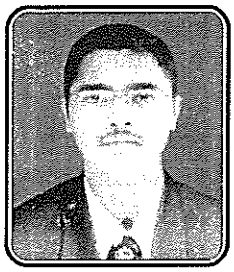

INFORMATIVE

Mr. Chitanya Gajanan Kumbhar
B.C.S.II

Health care facilities do contribute significantly to this pollution. It is the legal duty of the management of every health care institution to ensure safe disposal of their wastes, as not to cause any adverse impacts on human health or the environment.

Bio Medical Waste Management

The wastes [Solid, Liquid & Organic] produced by hospitals, nursing homes, clinics, research laboratories, diagnostic centers, veternary hospitals etc. are potential of health hazard & need to be specially treated & disposed off.

Approximately 1.45 kg of waste is generated per patient per day in Indian hospitals, whereas it is much higher in developed countries. In western countries approximately 15-20% of this total waste is found to be hazardous & infected. Whereas the percentage of hazardous & infected waste in India is usually much higher, since we don't have proper waste segregation practices in all the hospitals except in some big hospitals.

The greatest risk of clinical waste is from the infectious & sharp components like needles, syringes etc. Health care workers & people associated with the hospital waste disposal often get needle prick injuries & can even get AIDS/HIV or other types of infections like hepatitis B & C through skin route. In one survey, it has been found that every second some nursing staff gets needle prick or cut during their work every week which may increase their chances of getting infection. If proper handling of waste is not insured. In addition to it' s infectiusness the bio-medical waste is highly toxic & make pusses variable radio activity.

* ***Management & Disposal methods*** **:-**

The various methods which may be used for disposing of the hazardous wastes from hospitals include ;

1) Autoclaving 2) Hydroclaving 3) Microwaving 4) Incineration

1) ***Autoclavins:-*** Autoclaving (steam sterilization) is a low heat thermal process & is designed to bring steam into direct contact with the wastes in controlled manner & for sufficient duration to disinfect the waste. The three basic types are:

i) gravity system ii) pre-vacuum system **iii)** retort system

(i) ***Gravity system:*** **-** They are those which pressure of steam alone is used to evacuate air from the treatment chamber. They operate with steam temperatures of about 121 °C. These systems require a cycle time of approximately 60-90 minutes in order to achieve full steam penetration into the most densely packed waste loads.

(ii) ***Pre-Vacuum System:-*** They are those which evacuate air from the treatment chamber using vacuum pumps. This enables them to reduce cycle time to about 30 to 60 minutes, as the time to heat the air within the chamber is eliminated. These systems operate at about 132°C.

(iii> ***Retort system:*** They consist of large volume treatment chambers designed for much higher steam temperatures and pressures and hence their cycle times can be substantially lower than those of the other systems.

2) ***Hydro-cloving :*** An innovation of the auto clave is the Hydro claving. Here indirect heating is done by providing steam in to the outer of a double walled container, while the waste inside the inner container is turned on by a suitable mechanism. This causes the waste to be fragmented and continuously tumbled against the hot vessel walls. The moisture content of the waste changes into a steam, and the vessel, a small amount of steam is added until the desired pressure is reached. The treatment time is hardly 15 minutes at 132°C or 30 minutes at 121 °C. in the process, sufficient sterilization occurs, and the resultant waste is fragmented and dehydrated with reduction in volume and weight.

*3) **Micro wave treatment:*** In the thermal treatment systems described above, the waste is heated externally; while in microwave, heating occurs inside the waste material. This process involves pre shredding the waste, injecting it with steam, and heating it for 25 minutes at 25°C, under a series of micro wave unites. Microwave radiation is designated as that portion of the electromagnetic radiation spectrum lying between the frequencies of 300 and 3, 00,000 MHz, and the microbial inactivation occurs as a result of thermal effect of radiation, and not from any intrinsic non-thermal property. Microwaving however cannot be used human organs or tissue wastes. This technique does not reduce the volume of waste, also.

4) ***Incineration: -*** Incineration systems involve high temperature combustion under controlled conditions, to convert wastes containing infections and pathological material to inert mineral residues and gases. The following two types of incinerators are generally used for treatment of hazardous liquid and solid wastes, like those of hospitals, industries etc.

i) Liquid wastes incinerators; and ii) Rotary kiln type of incinerators.

Almost 90% of all the hazardous waste incinerator installations belong to the above two categories. The rest about 10% are the fluidized beds and starved air/ pyrolysis systems, which are primarily used for incinerating sludge wastes of sewage treatment plants and city refuse, respectively.

The liquid waste incinerators are used for burning liquid wastes. The line between liquid and non-liquid waste is not well defined; since a material is considered liquid, if it can be pamped to a burner and atomized, i.e. fired in suspension. Atomization is a function of nozzle type and liquid viscosity. Such an incineration system will involve injecting the liquid waste at 350 to 750 Kpa though an atomization nozzle into the combustion chamber (furnace). The liquid waste, passing through an atomizing nozzle, ejects in the form of fine droplets, which volatilizes in the hot gas stream, oxidizing the gas. Efficient destruction of liquid hazardous wastes requires minimizing unevaporated droplets and unreacted vapor.

Tempreture residence time, and turbulence are optimized to increase destruction efficiency. The liquid flow injections may be horizontal, vertical, or tangential in different incinerators designs. Vertical units are less likely to experience ash, build up. Tangential units have a much

higher heat release and generally superior mixing.

The rotary kiln incinerators are the most versatile of all the types of incinerators, as they can be used to burn solid, liquid, and gaseous and sludge wastes. Throughout the world, more rotary kiln incinerators are used for destruction of non-liquid hazardous wastes than any other incinerators; although of course, the kilns can be designed to incinerate aqueous as well as non -aqueous wastes.

Considering their wide spread use for hospital waste incineration. We herein describe, the conventional rotary kiln type of incinerators, and the variation of the kiln type incinerators, and the variation of the kiln design, in greater details.

5) Land Filling: **-** The waste materials like tablets, ointments, etc. are fill up in the land because they can not be treated in any way.

Conclusion: **-** Environmental pollution has become a major concern with respect to the present as well as the future life on our planet. Health care facilities do contribute significantly to this pollution. It is the legal duty of the management of every health care institution to ensure safe disposal of their wastes, as not to cause any adverse impacts on human health or the environment.

Miss. Supriya Sambhaji Gaikwad
B.A.II

The Winner and The Loser

Winner is always part of the answer
loser is always part of the problem.
Winner always has a programme
loser always has an excuse
Winner says, "let me do it for you".
loser says,"that is not my job".
Winner sees an answer for every problem
loser sees a problem for every answer
Winner makes commitments
loser makes promises.
Winner says,"I must do something"
loser says, "something must be done."
Winner sees the gain
loser sees the pain
Winner uses hard arguments soft words
loser uses soft arguments but hard words
Winner makes it happen
loser lets it happen

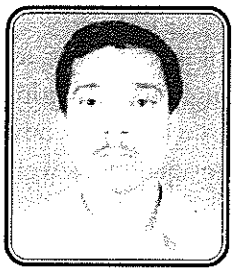

INFORMATIVE

Balkrishna Bhaskar Mate
B.C.S.II

The conventional fuel is running out due to day to day use. This is due to increase in population of human kind as well as transport equipments and factories which consume conventional fuels and create pollution dangerous to have more and more green liouse effect which may cause skin cancer to human bodies.

"Solar Energy-A God's Gift"

We human beings use conventional energy for our day to day work like cooking, heating, transportation etc. Conventional energies are kerosene, petroleum products, electricity, coal, cloak coal, wood etc.

Here we are speaking about non-conventional energy like wind, rain, see tide and solar energy. Except solar energy, if we use other non-conventional energies we need initial plus maintenance expenditure. They are costlier than the solar energy. 'Solar energy, as it is a free gift to us so we can use, it easily free of cost & in day to day work.

Generally we use solar energy for cooking, heating water & electricity, generating.

In this way out of 365 days we can use solar energy with full power for 300 days. The solar base equipments are as follows,

1) Solar Cooker. 2) Solar Heater. 3) Solar Electrical Equipment's.

1) Solar Cooker: - In solar cooker we gathered solar rays to produce / generate excessive heat to cook or to boil required food for day. The mirrors are used for above procedure. For best cooking with the help of solar cooker following conditions are to be fulfilled.

A) Angle of equipment. B) Type of mirror's. C) Material. D) Insulating material. E) Structure. For all those things time is consumed. The detail's of above contains are as below.

A)Ansle of equipment: - The angle of the equipment is most essential for best cooking. For best cooking in less time put the equipment in right angle to sun rays. By this we can get tasty food in time.

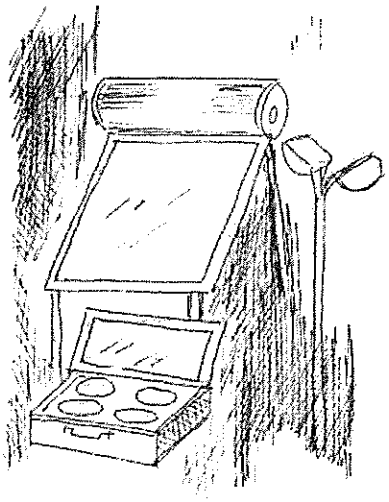

B) ***Type of mirrors:*** - Here we use both type^of mirrors like concave and convex mirrors.

C) ***Material:*** - In this cooker we use material as that is good insulating material. Because when we use insulating material in making of solar cooker then the gathered energy in the cooker is not spread out from cooker inner body and high quality glass is used for making of lenses for best performance.

D) ***Insulating material:*** - We use black color as insulating material because black color absorbs the heat. It does allow the heat to spread out from inner body so the food is quickly made and it has natural taste.

E) ***Structure:*** - The structure of the cooker is small, so, it is very easy to carry it anywhere us but because of use of glass lenses it is much expensive so care is to be taken.

2) ***Solar Heater:*** - Solar heater contains, many parts as below,

A) Water tank 1 (cool water). B) Water tank 2 (hot water). C) Reflector. D) Pipe fitting.

A & B) ***Water tank 1 and 2:*** Water tank 1 is general water tank which is used for cool water and supply tank to water tank 2. The water tank 1 is kept higher than hot water tank for easy flow of water from water tank 1 to water tank 2. No. 2 tank is a stainless steel well polished from inside. This is for storing hot water which is insulated with rock wool, glass wool or puff insulation. Such insulated tank is fitted in another tank which provides security for stainless steel tank from damages from outside. After reflector hot water going in the stainless steel tank with nonreturn valve. This tank is fitted with safety valve also for safety from any accident due to hot steam produce from hot water.

C) Reflector: - It is consisting of black color liquid thermokol which acts as an insulating material and maximum heat consumption of heat which helps to consil maximum solar heat in regeneration or increase in temperature:of water. The water circulation is through copper pipes. Copper is th best conductor of electricity as well as heat and better cheeper than the other best conducting materials like gold, silver etc. And also with stands for longer period than other material.

D) Pipe fitting: - Whole pipe fitting is insulated with a puff and plastic P.V.C. pipes to avoid emission of heat during transport action of heat during transportation of hot water from stainless steel tank to delivery point. So, that maximum hot water we can receive at delivery point.

Note: - Solar heateis are used generally to get a hot water which is approximately 80 to 100 °C temperature which is helpful for those industries which require hot steam in work which reduce the percentage of wastage of energy used at initial stage.

3) ***Solar electrical equipments:*** - Solar electrical equipments are consisting of following instruments.

A) Solar panel. B) Battery.

Solar panel is consisting of semiconductors, photosensitive cells in large numbers which converts solar rays into electrical energy with the help of displacement.

By this generated electricity energy is stored in accumulator (battery). This energy can be used as light energy or drive energy to equipments.

Conclusion: - The conventional fuel is running out due to day to day use. This is due to increase in population of human kind as well as transport equipments and factories which consume conventional fuels and create pollution dangerous to have more and more green liouse effect which may cause skin cancer to human bodies. But the solar energy which is easily available all over the world. Even though.we convert it into other energy types till it is not harmful to any one. It is less costly, less maintenance, not harmful hence, each and everybody can start using this best kind of energy which is free and gifted by 'GOD'

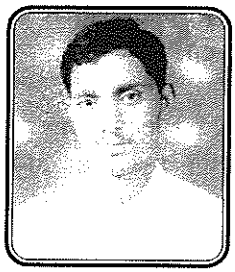

INFORMATIVE

Mr. Pradip Yashwant Salunkhe
B.C.S.III (Physics)

> The LHC is not primarily about building a better world. Rather, it allows us to test theories and ideas about how the Universe works, its origins and evolution. The questions asked, and answers found, are so fundamental that the information from LHC experiments will only be applied many years in the future, if at all.

What is the LHC?

The LHC is exactly what its name suggests - a large collider of hadrons. Strictly, LHC refers to the collider; a machine that deserves to be labelled 'large', it not only weighs more than 38,000 tonnes, but runs for 27km (16.5m) in a circular tunnel 100 metres beneath the Swiss/French border at Geneva. However, the collider is only one of three essential parts of the LHC project. The other two are: the detectors, which sit in 4 huge chambers at points around the LHC tunnel and the GRID, which is a global network of computers and software essential to processing the data recorded by LHC's detectors.

The LHC's 27km loop in a sense encircles the globe, because the LHC project is supported by an enormous international community of scientists and engineers. Working in multinational teams, at CERN and around the world, they are building and testing LHC equipment and software, participating in experiments and analysing data. The UK has a major role in leading the project and has scientists and engineers working on all the main experiments.

Where is the LHC? The LHC is physically located in a circular 27km (16.5m) long tunnel under the Swiss/French border outside Geneva, but as an international project the LHC crosses continents and many international borders.

In the UK, engineers and scientists at 20 research sites are involved in designing and building equipment and analysing data. UK researchers are involved with all four of the main detectors and the GRID. British staff based at CERN have leading roles in managing and running the collider and detectors. Most, if not all, research teams are contributing to GridPP.

Purpose : When in operation, about seven thousand scientists from eighty countries will have access to the LHC. It is theorized that the collider will produce the elusive Higgs boson, the last unobserved particle among those predicted by the Standard Model. The verification of the existence of the Higgs boson would shed light on the mechanism of electroweak symmetry breaking, through which the particles of the Standard Model are thought to acquire their mass. In addition to the Higgs boson, new particles predicted by possible extensions of the Standard Model might be produced at the LHC. More generally, physicists hope that the LHC will enhance their ability to answer the following questions:

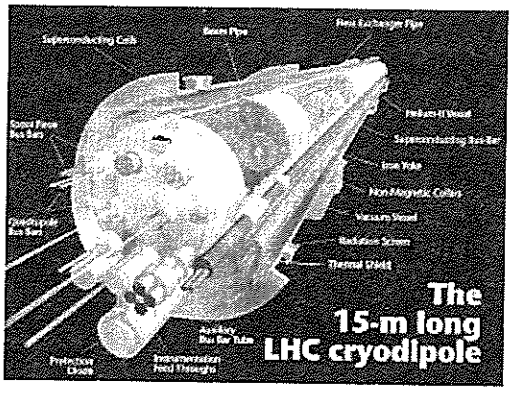

• Is the Higgs mechanism for generating elementary particle masses in the Standard Model indeed realised in nature? If so, how many Higgs bosons are there, and what are their masses?
• Are electromagnetism, the strong nuclear force and the weak nuclear force just different manifestations of a single unified force, as predicted by various Grand Unification Theories?
• Why is gravity so many orders of magnitude weaker than the other three fundamental forces? See also Hierarchy problem.
• Is Supersymmetry realised in nature, implying that the known Standard Model particles have supersymmetric partners?
• Will the more precise measurements of the masses and decays of the quarks continue to be mutually consistent within the Standard Model?
• Why are there apparent violations of the symmetry between matter and antimatter? See also CP-violation.
• What is the nature of dark matter and dark energy?
• Are there extra dimensions , as predicted by various models inspired by string theory, and can we detect them?

Detectors: The Large Hadron Collider's (LHC) CMS detectors being installed. Six detectors have been constructed at the LHC, located underground in large caverns excavated at the LHC's intersection points. Two of them, the ATLAS experiment and the Compact Muon Solenoid (CMS), are large, general purpose particle detectors. A Large Ion Collider Experiment (ALICE) and LHCb have more specific roles and the last two TOTEM and LHCf are very much smaller and are for very specialized research. The BBC's summary of the main detectors is:

• ATLAS - one of two so-called general purpose detectors. Atlas will be used to look for signs of new physics, including the origins of mass and extra dimensions.

CMS - the other general purpose detector will, like ATLAS, hunt for the Higgs boson and look for clues to the nature of dark matter.

ALICE - will study a "liquid" form of matter called quark-gluon plasma that existed shortly after the Big Bang.

• LHCb - equal I amounts of matter and antimatter were : created in the Big Bang. LHCb will try to investigate what happened ; to the "missing" anti-matter.

Computing resources : The LHC Computing Grid is being constructed to handle the massive amounts of data produced by the Large Hadron Collider. It incorporates both private fiber optic cable links and existing high-speed portions of the public Internet, enabling data transfer from CERN to academic institutions around the world.

How does the LHC work? The LHC accelerates two beams of atomic particles in opposite directions around the 27km collider. When the particle beams reach their maximum speed the LHC allows them to 'collide' at 4 points on their circular journey.Thousands of new particles are produced when particles collide and detectors, placed around the collision points, allow scientists to identify these new particles by tracking their behavior.

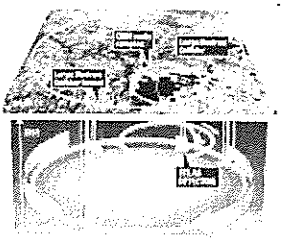

The detectors are able to follow the millions of collisions and

new particles produced every second and identify the distinctive behaviour of interesting new particles from among the many thousands that are of little interest.As the energy produced in the collisions increases researchers are able to peer deeper into the fundamental structure of the Universe and further back in its history. In these extreme conditions unknown atomic particles may appear. ***As an ion collider :*** The LHC physics programme is mainly based on proton-proton collisions. However, shorter running periods, typically one month per year, with heavy-ion collisions are included in the programme. While lighter ions are considered as well, the baseline scheme deals with lead ions. This will allow an advancement in the experimental programme currently in progress at the Relativistic Heavy Ion Collider (RHIC). The aim of the heavy-ion programme is to provide a window on a state of matter known as Quark-gluon plasma, which characterized the early stage of the life of the Universe.

Cost : The total cost of the project is expected to be *£3.2-6.4* billion. The construction of LHC was approved in 1995 with a budget of 2.6 billion Swiss francs (•1.6 billion), with another 210 million francs (•140 million) towards the cost of the experiments. However, cost over-runs, estimated in a major review in 2001 at around 480 million francs (•300 million) for the accelerator, and 50 million francs (•30 million) for the experiments, along with a reduction in CERN's budget, pushed the completion date from 2005 to April 2007. The superconducting magnets were responsible for 180 million francs (•120 million) of the cost increase. There were also engineering difficulties encountered while building the underground cavern for the Compact Muon Solenoid, in part due to faulty parts loaned to CERN by fellow laboratories Argonne National Laboratory, Fermilab, and KEK ***What next?***

The LHC is still new, but its successor - the International Linear Collider (ILC) - is already being discussed. So why build two high energy colliders that operate on the same principles?

The LHC is a 'discovery' machine, a general purpose tool that will open up new areas of physics and demonstrate the existence, or not, of predicted new laws and particles. The ILC is a precision instrument that will allow scientists to explore in detail the discoveries made by the LHC.

The ILC is still at the planning stage, no location for the machine has been agreed and much feasibility testing has to be conducted before the construction phase.

Who benefits? More easily appreciated are the knowledge, expertise and technology that is spun off from the LHC and can be directly applied to development of new medical, industrial and consumer technologies.The science of the LHC is far removed from everyday life, but the fact that the science is so extreme constantly pushes the boundaries of existing technical and engineering solutions. Simply building the LHC has generated new technology.

The LHC is not primarily about building a better world. Rather, it allows us to test theories and ideas about how the Universe works, its origins and evolution. The questions asked, and answers found, are so fundamental that the information from LHC experiments will only be applied many years in the future, if at all. However, this is an experiment and one of the surprises from the experiment may be new science that can be applied almost immediately.

सर्वभाषाजननी : गीर्वाणवाणी।

॥ जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ॥

सद्गुरु

२००८-२००९

बिंब

संस्कृत विभाग

९९ ते १०८

अनुक्रमणिका

व्यक्तिचित्रणम्।	महामहिमराष्ट्रपतिः – श्रीमती प्रतिभा पाटीलमहोदया ।	कु. सीमा तुकाराम कदम।	१०१
चिन्तानात्मकम्।	धनुर्विद्या ।	कु. अर्चना अशोक पाटील ।	१०३
कथा।	भारतीया अर्थव्यवस्था ।	कु. सविता रामचंद्र लोंढे ।	१०५
साक्षात्कारः।	महिला बचतगट कार्यकर्त्री– सुश्री शिल्पा वालिम्बेमहोदया ।	कु. नीता अधिकराव अपशिंगे। कु. सुनिता आप्पासो अपशिंगे।	१०६

कु. सीमा तुकाराम कदम।
प्रथम वर्ष, कला ।

व्यक्तिचित्रणम्।

एकादशवर्षीया प्रतिभा उक्तवती यत्। कलेक्टरः महान् अस्ति वा राज्यपालः? पिताश्रीः उक्तवान्– राज्यपालः! तदा प्रतिभा उक्तवती – अहं राज्यपालः एव भविष्यामि। तस्याः एते शब्दाः सत्याः अभवत्।

प्रथममहिलाराष्ट्रपतिः–श्रीमती प्रतिभा पाटीलमहोदया।

भारतीय महिलाः कालानुसारं पुरुषम् अनुगच्छन्ति इति प्रत्यक्षकर्त्री प्रतिभा पाटीलमहोदया भारतदेशस्य प्रथमः महिलाराष्ट्रपतिः इति निर्वाचिता एतद् भारतीयपरंपरायां महिलानां सन्मानदर्शकम् एवं चिन्हं वर्तते।

संत मुक्ताबाई, बहिणाबाई चौधरी सदृशाः कन्याः निर्माणकर्त्रे खानदेशे शूचिनां श्रीमतां गेहे जलगाव मण्डलस्थे नांदगाव इति नाम्न: ग्रामे तस्याः जन्मः अभवत्। तस्याः प्राथमिकशिक्षणम् आर्.आर्. स्कूलमध्ये अभवत्। तथा एम्.ए. पदवी सा मुलजी जेठा महाविद्यालयमध्ये प्राप्तवती। महाविद्यालये सा 'कॉलेजक्वीन' इति बहुमानिता आसीत्। तथैव सा 'टेबल टेनिस चॅम्पियन' आसीत्।

एदलाबादतः सा काँग्रेसपक्षद्वारा युवावस्थायां सप्तविंशतिः वर्षमध्ये एव विधानसभार्थं निर्वाचिता। राजकारणे सा सततमेव नेहरूगांधिकुलसमवेतं एकनिष्ठा आसीत्। माजी मुख्यमंत्रि: मा. यशवंतरायः चव्हाण महोदय: तस्याः राजकीयगुरुः आसीत्। १९६७ मे सा महाराष्ट्रस्य शिक्षणमंत्रि: अभवत्। इ.स. १९७७ तमे काँग्रेसपक्षस्य विभाजनम् अभवत्। किन्तु सा काँग्रेसपक्षमध्ये एव स्थिता।

बाल्यावस्थायाः एकः प्रसंगः प्रतिभाताई कृते अविस्मरणीय तथा भविष्यकालनिर्देशकम् आसीत्। एकदा तस्याः पिताश्रिया तां पृष्टम् अयि प्रतिभे ! तव भविष्यकालीनं स्वप्नं किम् अस्ति। भवती कलेक्टरः भवितुम् इच्छति वा राज्यपालः ? एकादशवर्षीया प्रतिभा उक्तवती यत्। कलेक्टरः महान् अस्ति वा राज्यपालः? पिताश्रीः उक्तवान्– राज्यपालः! तदा प्रतिभा उक्तवती – अहं राज्यपालः एव भविष्यामि। तस्याः एते शब्दाः सत्याः अभवत्।

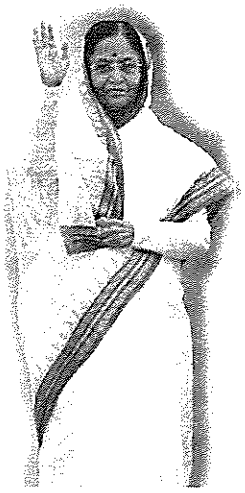

शालीनता इति तस्याः परिचयः। शांतवृत्तिः इति तस्याः आचरणपध्दतिः अस्ति। पदापेक्षया मानवताधर्मस्य भानं तस्यां प्रति दृश्यते।

आमदारकार्यस्य वर्षत्रयानंतरं, अमरावत्यां देवीसिंहः शेखावत्कृते तस्याः विवाहप्रस्तावः पिताश्रिया प्रेषितः। राजकारणानुमतिः तथा वरदक्षिणाविना विवाहः भविष्यति इति चर्चान्ते विवाहः निश्चितः। किन्तु विवाहसमये शेखावत कुटुंबद्वारा वरदक्षिणायाः आग्रहम् अभवत्। किन्तु विवाहः यदि भग्नं भवति तदपि वरदक्षिणां न दास्यामि। इति प्रतिभा शेखावत् कुटुंबप्रति उक्तवती। तदा विनावरदक्षिणां विवाहः अभवत्। विवाहोपरान्तं शेखावत कुटुंबेने ङ्गपाटीलङ्ग इति नाम्नः उपयोजनार्थं अनुमतिः दत्ता।

१९७५-१९७७ तमे अनुशासनस्य पर्वन्ते जनता पक्षशासनेन श्रीमती इंदिरा गांधी महोदयां कारागऽहे निक्षिप्ता। तदा प्रतिभा पाटील महोदया अपि गान्धी महोदयासह कारागृहे आसीत्। तत् दिनम् प्रतिभा महोदयः जन्मतिथिः आसीत्। किन्तु जन्मतिथं संपन्नेन विना अपि सा कारागृहे गतवती। तत्क्षण्यत् सा श्रीमती इंदिरा गांधी महोदयाः एकनिष्ठा सहकारिणि अभवत्। तदनंतरं जुलै १९७९ तमे प्रतिभा महोदया महाराष्ट्र विधान सभायाः विरोधीपक्षनेव अभवत्।

कालांतरेण श्रीमती प्रतिभा पाटील महोदया राजस्थानस्य राज्यपालः अभवत्। तस्याः वर्षत्रयात्मककाल पूर्तता प्रागेव काँग्रेसपक्षस्य बहुमतात् काँग्रेस पक्ष द्वारा श्रीमती प्रतिभा पाटील महोदयायाः नाम राष्ट्रपतिपद प्रित्यर्थं निश्चितम्। २१ जुलै मध्ये भारतस्य प्रथमा महिला राष्ट्रपतिः इति सन्मानपदेन श्रीमती प्रतिभा पाटील महोदया सन्मानितवती।

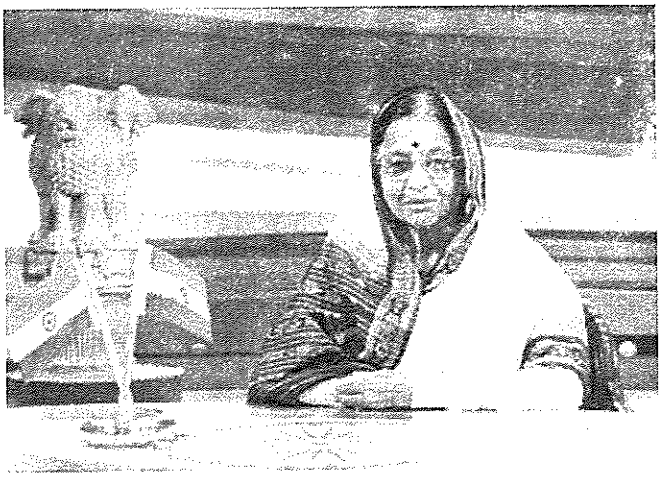

श्रीमती प्रतिभा पाटील महोदया आमदार, मंत्री प्रदेशाध्यक्षा- विरोधी पक्षनेता, खासदार- राज्यसभायाः उपसभापती पदं राज्यपालपदं तथा राष्ट्रपतिपदम् अङ्गीकृतम्। तथापि स्म सार्वकालिकं सरलाचरणेन एव कार्यभारं दृष्टवती। व्यसनरहित समाजनिर्मिती, शासनयोजनानां जनमध्ये प्रसृतिः। सर्वत्ररेषु लोकानां कृते समानविकास संधिदानं इति अपेक्षां धारितवती धीमती प्रतिभा पाटील महोदया सामाजिकदृष्टी धारयती। इति सुस्पष्टं दृश्यते। अहं रबरस्टँप राष्ट्रपतिः न भविष्यामि। सामान्यदेशवासीयानां भावभावनां ज्ञातवती अहं सामान्यजनानां राष्ट्रपतिः भविष्यामि इति उद्गारः। राष्ट्रपतिनिर्वाजनसमय सा निष्कासवती।

नोव्हेंबर २००७ मध्ये सा राजस्थानस्य प्रथम महिला राज्यपालः अभवत्। तदनंतरं जुलै २००७ मध्ये सा भारतस्य प्रथम महिला राष्ट्रपतिः अभवत्। तस्मिन्समये सा उक्तवती एषः विजयः मम नास्ति अपितू मम तत्वानां विजयः अस्ति।

एतादृशं आयुष्यमध्ये बहु सन्मानकरानि पदानि भूषतवती श्रीमती प्रतिभा पाटील महोदयायाः आचरणम् सरलम् एव अस्ति। यदा सा गृहमध्ये वर्तते तदा सा शतप्रतिशत गृहिणी एव वर्तत। गृहमध्ये सा कदापि राजकीयचर्चा न करोति। रिक्त समये नप्तृसमवेतं टेबल टेनिस क्रीडनं तां रोचते। रामायण, महाभारत कथाकथनं तस्या प्रति रोचते। क्रोधनं इता न जानाति। एकस्मिन् विषयोपदि सा वादं न करोति किन्तु स्वतत्वोपदि सा निष्ठां धारयति।

******

कु.अर्चना अशोक पाटील।
प्रथम वर्ष, कला ।

कथा।

युध्दसमये योध्यया सावधानं भवितव्यम्। यः युध्दकाले सावधानं भवति सः निश्चितेन विजयी भवति। अहं बहुवारं दृष्टवान् यत् भवान् दिवा वा रात्रौ सततं सावधानं तिष्ठति च सेवाकार्यं करोति। भवत्कृते सावधानविद्यायाः शिक्षणस्य आवश्यकता अस्ति।

धनुर्विद्या ।

एकस्मिन् नगरे श्रीकराचार्यः इति नाम धनुर्विद्याचार्यः धनुर्विद्या पाठयति स्म। सः धनुर्विद्या प्रशिणार्थं प्रसिध्दो आसीत्। बहवः युवकाः तस्याः आश्रममध्ये धनुर्विद्यां प्राप्त्यर्थं गच्छन्ति स्म। किन्तु कथंचित् एकमासपर्यन्तं तत्र स्थित्वा विना विद्यां प्रत्यागच्छन्ति स्म। अतः कोऽपि धनुर्धरः सः निर्मितवान्।

यदा छात्रः तस्य आश्रमे प्रविशति तदा सः तं छात्रं आश्रमकार्याणि करणीयानि कथयति। छात्रः तत्र स्थित्वा सर्वधर्मकार्याणि सेवारूपेण करोति। किन्तु सः श्रीकराचार्यः कोऽपि धनुर्विद्यापाठं तस्मै न पाठयति। अतः छात्रः निराशं भूत्वा प्रत्यागच्छति। एतेन रूपेण काले गच्छति चन्द्रकान्तः नाम एकः छात्रः दृढनिश्चयं कृत्वा तस्य आश्रमं गच्छति। पूर्वपरंपरया श्रीकराचार्यः तस्मै छात्राय सर्वाणि करणीयानि आश्रमकर्माणि कथयति। तथा च सर्वाणि कार्याणि नियमेन कर्तव्यानि इति सूचनां ददाति। तदनुसारेण चन्द्रकान्तः नियमित रूपेण सर्वाणि कार्याणि व्यवस्थितरित्यां करोति। परन्तु सप्ताहपर्यन्तमपि सः एकोऽपि पाठः श्रीकराचार्यात् न पठितवान्। किन्तु निराशेन विना तक्रारेण विना सः आश्रम सेवाकार्याणि कृतवान् आसीत्। कतिचित् कालांतरेण एकसमये सः चन्द्रकान्तः वृक्षजलसिंचनकार्यं करोति स्म। श्रीकराचार्यः विनापदध्वनिं कृत्वा शनैः तस्य पृष्ठे आगत्वा तं हस्तेन ताडितवान्। अतः सः भयभीतः। श्रीकराचार्यः ताडनेन विना किमपि न उक्तवान्। अनन्तरं सः यथा आगतवान् तथा गतवान्।

एकसप्ताहपश्चात् तदनंदरम् सः सावधानेन सर्वत्रं दृष्टिं क्षिप्त्वा सर्वाणि कार्याणि कर्तुम् आरब्धवान्। एकस्मिन्यां रात्रौ सः चिन्तनं कर्तुम् उपविष्ठवान्। तदा तस्य पृष्ठे शनैः गत्वा सः श्रीकराचार्यः किमपि न उक्त्वा तत्रतः गतवान्। अतः सः रात्रिसमये अपि सावधानेन तिष्ठितवान्। कतिपयनिवसानंतरं चन्द्रकान्तः गाढनिद्रां गृहीत्वान्। तस्मिन्समये श्रीकराचार्यः तत्र आगत्वा तं ताडितवान् भयभीतः अपि च क्रुध्दः अपि। किन्तु गुरूचर्यां दृष्ट्वा स्तब्धं स्थितवान्। एतावत् पर्यन्तं मासद्वयं व्यतीतम्। किन्तु श्रीकराचार्येण चन्द्रकान्तं किमपि न पाठितम्। अतः एव चन्द्रकान्तः उदासीनः अभवत्। किन्तु भविष्यकाले कदापि आचार्य धनुर्विद्यां पाठयिष्यति इति मनोधारणां कृत्वा पूर्ववत्। सर्वाणि आश्रमकार्याणि कृत्वा स्थितवान्।

कतिचित् कालांतरेण श्रीकराचार्यः मध्यरात्रौ शनैः सुप्तस्य चन्द्रकांतस्य समीपं गतवान्। किन्तु आचार्यः रात्रौ अपि कदापि आगच्छति च ताडयति इति चन्द्रकान्तः सावधानेन सुप्तवान्। अतः आचार्यस्य पदध्वनिं श्रुत्वा त्वरितं जागरित्वा उत्तिष्ठवा सावधानं आचार्यं दृष्टवान्। श्रीकराचार्यः जागरितं चन्द्रकान्तं दृष्ट्वा किमपि तं न उक्त्वा अथवा का अपि कृतिं न कृत्वा यथा आगतवान् तथैव पुनः प्रत्यगतवान्। आश्चर्यचकितः चन्द्रकान्तः पुनः सावधानं सुप्तवान्।

(धनुर्विद्यायाः प्रशिक्षणम् ।)

अन्यस्मिन् दिने श्रीकराचार्यः चन्द्रकान्तं मेलनार्थं तस्य प्रकोष्ठे आहुतवान्। चन्द्रकान्तः भयभीतः तस्य प्रकोष्ठे प्रविष्ठः तदा श्रीकराचार्यः तम् उक्तवान् भोः चन्द्रकान्तः तव धनुर्विद्याशिक्षण समाप्तम्। भवान् गृहं गन्तुं शक्नोसि। एतद् श्रुत्वा आश्चर्यचकितः चन्द्रकान्तः आचार्यं पृष्ठवान् यत् भोः आचार्य ! भवता मां धनुर्विद्यायाः कोऽपि पाठः अद्यापि न पाठितः। अतः एव धनुर्विद्यां प्राप्तिरहितः अहं कथं गन्तुं शक्नोमि ? इत्युक्त्वा चन्द्रकान्तः रोदनम् अकुरुत्। तदा श्रीकराचार्यः उक्तवान्–भोः चन्द्रकान्तः ! युध्दसमये योध्यया सावधानः भवितव्यम्। यः युध्दकाले सावधानं भवति सः निश्चितेन विजयी भवति। अहं बहुवारं दृष्टवान् यत् भवान् दिवा वा रात्रौ सततं सावधान तिष्ठति च सेवाकार्यं करोति। भवत्कृते सावधानविद्यायाः शिक्षणस्य आवश्यकता अस्ति। न तु धनुर्विद्यायाः शिक्षणस्य। भवान् केनापि शस्त्रेण युध्दं करोतु। सावधानतया भवान् विजयी भविष्यामि एव। एतदेव धनुविद्याशिक्षणम्। तद् शिक्षणम् अहं भवन्तं दत्तवान् अस्मि। अतः भवतः शिक्षणं समाप्तम् । भवत्दृशः प्रथमः एव छात्रः मया दृष्टः । अन्ये छात्राः अल्पकालादेव मम समीपतः पलायिताः। भवतः धनुर्विद्यापरिदृढनिष्ठां दृष्ट्वा अहं प्रसन्नोऽस्मि। भवान् आनन्देन गृहं गच्छतु।

श्रीकराचार्यकृपाप्रसादात् धनुर्धरः चन्द्रकान्तः आनंदितमनसा श्रीकराचार्यं प्रणम्य स्वगृहं प्रस्थितवान्। सावधान मनः खलु कस्यापि कार्यस्य विजयकारणम् एव।

******

कु.सविता रामचंद्र लोंढे ।
द्वितीय वर्ष, कला ।

चिन्तनात्मकम्।

अस्माकं भारतराष्ट्रं सूजलम् तथा सुफलम् अस्ति । किन्तु चलनव्यवस्थादृष्ट्या सुचलनं नास्ति । अतः शासनद्वारा चलनव्यवस्थां प्रति प्रथमतः पूर्णा दृष्टिं दातव्या । तेनद्वारा भारतमध्ये यत् दारिद्र्यं दृष्यते तस्य नाशः भविष्येत् ।

भारतीया अर्थव्यवस्था।

अर्थः इति चतुर्विधपुरूषार्थमध्ये द्वितीयः पुरूषार्थः अस्ति। किन्तु राज्यव्यवस्थामध्ये सः एव अर्थः प्रथमस्थाने वर्तते। कस्यापि देशस्य श्रेष्ठत्वं तस्य अर्थव्यवस्थोपरि एव अवलंबित वर्तते। जगति अमेरिकादयः देशाः अर्थदृष्ट्या महासत्ताः एव।

भारतराष्ट्रम् अपि जगति महासत्तारूपेण सर्वेषां राष्ट्राणाम् अग्रस्थाने भवितुं शक्नोति। तदर्थं केचनाः उपायाः अहं सूचयामि। चलनव्यवस्थामध्ये धनं चंचलमेवास्ति। निसर्गतः धनं व्यवहारसाधनम् अस्ति। अतः आयव्यवहारः अपि नैसर्गिकः। किन्तु अस्माकं राष्ट्रे बहवः धनिकाः कंजुषाः एव। सधनाः अपि ते निर्धनतारूपेण जीवनं व्यतीतं कुर्वन्ति। आगतधनस्य पुनर्योजनां न कृत्वा ते विविध संचयिकामध्ये धनसंचयं कुर्वन्ति। अतः तद् धनं चलनमध्ये न आगच्छति।

अन्ये केचनाः जनाः अमापं धनं संचयिकामध्ये न स्थापयान्ति, किन्तु स्वगृहमध्ये, क्षेत्रमध्ये अथवा अज्ञातस्थले, भूमौ गुप्तरित्या निक्षिपन्ति। एतादृशं धनम् अस्माकं राष्ट्रे बहु अस्ति। यदि एतद् धनस्य ज्ञानं बान्धवजनेभ्यः न भवति चेत् तद् धनं मृत्योः नंतरं तथैव अज्ञातरूपेण तिष्ठति। अतः एव राष्ट्रीय अर्थव्यवस्थायाः हानिः भवति।

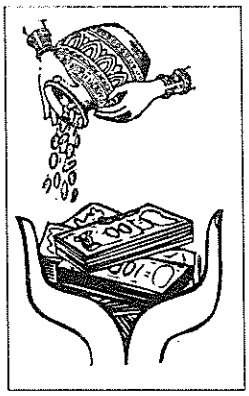

करप्रणालिः कररूपेण शासनं धनं गृह्णाति च तद्धनद्वारा शासनव्यवस्थायाः व्ययं तथा जनसुविधानां निर्माणं करोति। एतद्दृष्ट्या यदि चिन्तनं क्रियते चेत् शासनद्वारा अल्पकररचना भवितव्या । अतः जनाः तेषां धनं व्यक्तं करिष्यन्ति । च तद् धनं चलनव्यवस्थायां आगच्छेत् । नूतनमार्गनिर्माणं यदि क्रियते चेत् ग्रामीण–नागरभागमध्ये गमनागमनं भविष्येत्। अतः चलनव्यवस्था सुष्ठु भविष्येत्। विनासायासेन ऋणं दत्वा च तस्य पूर्तातां ऋणकोद्वारा नियमितरुपेण यदि क्रियते चेत् चलनव्यवस्थामध्ये परिवर्तनं भविष्येत्। शासकीय –सेवकानां वेतनानि तथा अनुदानानि नियमितरूपेण दीयते चेत् चलनव्यवस्था सुधारयिष्येत्। अतः तदर्थं शासनद्वारा कार्यवाही भवनीया। अस्माकं भारतराष्ट्रं सूजलम् तथा सुफलम् अस्ति । किन्तु चलनव्यवस्थादृष्ट्या सुचलनं नास्ति । अतः शासनद्वारा चलनव्यवस्थां प्रति प्रथमतः पूर्णा दृष्टिं दातव्या। तेनद्वारा भारतमध्ये यत् दारिद्र्यं दृष्यते तस्य नाशः भविष्येत्। जनाः कार्यक्षमाः भविष्येयुः । 'तथा च धनं धनं प्रति एव गच्छति' इति उक्तिः सार्था भविष्येत् ।

******

कु. निता अधिकराव अपशिंगे।
प्रथम वर्ष, कला ।

कु. सुनिता आप्पासो अपशिंगे।
प्रथम वर्ष, कला ।

अद्य वयं सभार्थं आगतवन्तः। अतः अद्य वयं क्षेत्रकार्यमूल्यं न प्राप्नुमः। अद्य रात्रौ वयं भोजनं कर्तुं न शक्नुमः तर्हि केवलं जलपानं कृत्वा शयनं करिष्यामः। एदत् श्रुत्वा वयं ताभ्यः सर्वमहिलाभ्यः क्षेत्रकार्यमूल्यरूपेण २० रूप्यकानि दत्तवन्तः।

व्यक्तिचित्रणम्।

महिला बचतगट कार्यकर्त्री : सुश्री शिल्पा वालिम्बेमहोदया।

'विना सहकारेण न हि उद्धारः' इति उक्त्यनुसारेण अल्पबचतगटस्य कार्यकर्त्री सौ. शिल्पा मोहन वालिंबे महोदया कराडतहसिले महिलानां कृते उध्दारकर्त्री एव वर्तते। यदा वयं तस्याः गृहे प्रविष्ठवन्तः तदा तस्याः तथा तस्याः पत्युः मुखात् तयोः द्वयोः बहुमानकारकं कार्यं वयं ज्ञानवन्तः।

सुश्री सौ. शिल्पा महोदया कोल्हापुरे बी.ए.पदवीं प्राप्तवती। रात्रिकालीन महाविद्यालयमध्ये सा एम्.ए. पदवीं प्राप्तवती। विवाहपूर्वकाले सा शिक्षिका आसीत्। विवाहोत्तरकाले सा लघुउद्योगान् कृत्वा इदानीं अल्प बचतगटस्य महान् कार्यं करोति।

अल्पबचतगटस्य संकल्पना कथम् अस्ति ? इति प्रश्नोपरि सा उक्तवती–

समवयस्काः, समार्थिकदुर्बलघटकस्थाः तथा समीपनिवसन्तः पञ्चदशशोडषस्त्रियान् एकत्रं कृत्वा गटनाम तथा पदाधिकारिणांना निर्वाचनं क्रियते। बचतमूल्यं निश्चित्वा राष्ट्रीयकृते अथवा मंडलसहकारसंचयिकामध्ये बचतगटनाम्ना बचतपुस्तकम् उद्घाट्यते। प्रतिमासि सभासदमहिलानां सभानियोजनं कृत्वा सभासदमहिलानां संघटनीकरणं सबलीकरणं तथा संघटनकृते प्रयत्नाः क्रियन्ते। मासत्रयनंतरं बचतद्रव्यानुसारं संचयिकातः द्रव्यं निष्कासयितुं शक्यते। एतादृशं षड्मासानंतरं आवश्यकं महत्त्व संचयिकातः प्राप्तुं शक्यते। दारिद्यरेखातंगर्तानां महिला बचतगटानां कृते शासनद्वारा अनुदानं दीयते। तथा संचयिकातः विनातारणं विना २५,०००/– रुप्यकपर्यन्तं ऋणं दीयते। तद् ऋणं गृहित्वा महिलाः विविधाःउद्योगाः कुर्वन्ति। तेनद्वारा कुटुंबस्य उदरनिर्वाहं कर्तुं शक्नुवन्ति।

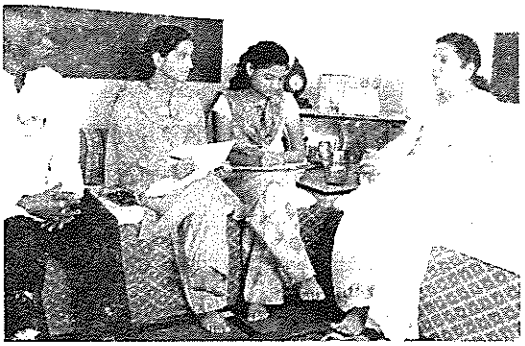

(साक्षात्कारसमये सुश्री सौ. शिल्पा वालिम्बेमहोदया, कु. निता अपशिंगे , कु. सुनिता अपशिंगे तथा संस्कृतविभागध्यक्षः प्रा. वामनरायः अवसरेमहोदयः।)

भवत्यः नेतृत्वं कति गटाः कार्यरतः सन्ति ? इति प्रश्नोपरि सुश्री शिल्पा वालिंबेमहोदया उक्तवती–

मम नेतृत्वे कराड तहसिलमध्ये बीपीएलस्था १४०० महिलाबचतगटाः तथा बीपीएस्थाः २०० महिला बचतगटाः कार्यरताः सन्ति। त्रिगुर्ती फौंडेशनद्वारा अहं मम पत्युः मोहनस्य

सहकार्येण एतद् कार्यं करोमि। कराडं प्रति १९५ ग्रामेषु एतद् कार्यं प्रचलति। सावित्रीबाई, हिरकणी हरिःओम् आदर्श, मंगलमूर्ति मैत्रिण चैतन्य इति विविधनाम्नैः एताः गटाः कार्यं कुर्वन्ति।

बचतगटकार्यं कथं प्रचलति ? इति पृष्ठे सुश्री शिल्पा महोदयां उक्तवती– प्रतित्रयमासमध्ये विविध महिलाबचत गटानां सभां गृहित्वा वयं ताभ्यः महिलाभ्यः वयं मार्गदर्शनं कुर्मः। तस्मिन् समये ताभ्यः विविध व्यवसायानां मार्गदर्शनं विनामूल्यं दीयते। तथा प्रशिक्षणमपि दीयते। यथा लिक्विड सोप, वॉशिंग पाऊडर, दूग्धजन्य पदार्थाः, बालवस्त्रनिर्माणं, ऊर्जा बचाव सेव–ऑईल, द्रवरूप निर्माल्य निवारणं, गांडूल, प्लॅस्टिकनाशनं, शाटिकास्यूतनिर्माणं, विविध मिष्ठान्ननिर्माणं विविध वस्तुरक्षणार्थं परिवेष्ठनं इ. विविध व्यवसायानां मार्गदर्शनं, प्रोत्साहनं तथा मार्गदर्शनं क्रियते।

(महिलाबचतगटस्य १५ ऑगस्ट निमित्तेन निर्मित–जलेबी– विपणिकायाः उद्घाटनं कृतवती सुश्री सौ. शिल्पा वालिम्बे महोदया। तथा महिलाबचतगट विपणिका चालितवती महिला तथा इतरेजनाः।)

महिलानां लाभकथनसमये सुश्री शिल्पा महोदया उक्तवती यद् बचतगटांतर्गतं कार्यकर्त्रीणां महिलाभ्यः तेषां कुटुंबद्वारा बहु सहकार्यं प्राप्यते ।महात्मा गांधी तण्टा अभियान योजनाद्वारा पुलिस विभागस्य सहकार्यं गृहित्वा ग्रामेषु तण्टयः न भवन्तु इत्यर्थं प्रयत्नाः भवन्ति। तदर्थं ग्रामवासियानां प्रबोधनं क्रियते। केन्द्रिय समीक्षाशिक्षा बोर्डद्वारा संघटित महिलाभ्यः १५० रुप्यकानां अनुदानं प्राप्यते। २००७–०८ संवत्सरे ३,७२,००००/– रुप्यकानां ऋणं महिलाबचत गटेषु ऋणरूपेण वितरतिम् अस्ति। तस्य पुनर्पंजीकरणं ९५ प्रतिशतं अभवत्। एतादृशं ऋणप्राप्तिः, व्यवसायद्वारां लाभप्राप्तिः तण्टामुक्तिः, आत्मविश्वासप्राप्तिः कुटुंबस्य उदरनिर्वाहकृते पतिं सहकार्यं, सामाजिकी प्रतिष्ठाप्राप्तिः एतादृशाः विविधाः लाभाः महिलाबचतगट कार्यरताः महिलाः एतया योजनाद्वारा प्राप्नुवन्ति।

महिला बचत गटकार्यस्य प्रेरणाप्राप्तिं कथम् अभवत् ? इति पृष्ठे सति सुश्री शिल्पा महोदया उक्तवती यद् अहं बहुग्रंथवाचनं करोमि। तन्मध्ये नोबेल पुरस्कारं प्राप्तकर्तुः मोहम्मद, युनुस महोदयेन लिखितानि बहुनि, पुस्तकानि अहं पठितवती। तस्य विचाराणां महान् प्रयासः मम मनसि संजातः। मोहम्मद युनुसः एव मम प्रेरणास्थानम् अभवत्। मम पत्युः अपि प्रेरणाम् अहं प्राप्तवती। विवाहोतरे जीवने १९८२ तमे संवत्सरे 'पेप्सी कोला' इति नाम पेयस्य उद्योगः प्रारंभीकृतः मतिमंदानां शालामध्ये अपि कार्यं कृतवती। तत्र सुधाखण्डनिर्माण कार्यं मतिमंदछात्रेभ्यः पाठीतवती। एतद्सदृशकार्याभ्यः अहं समाजकार्यस्य प्रेरणां प्राप्तवती।

महिला बचत गटनिर्माणकृते महिलानां सहभागकृते तद्द्वारा कृतप्रयत्नान् विषये सुश्री सौ. शिल्पा वालिंबे महोदया उक्तवती – यद्– महिला बचत गट प्रसारार्थं वयं महिलासभानां आयोजनानि कुर्मः। महिला बचतगटकृते तेषु तेषु ग्रामेषु वयं अंगणवाडीशिक्षिकैः सह संपर्क साधयामः। महिलाबचतगटसंकल्पना ताभ्यः कथयित्वा तासां सहकार्येण संबंधित महिलासमीपं गच्छामः। संकल्पनाज्ञानं गृहित्वा ताः ताः महिलाः महिलाबचतगटमध्ये संमिलितः भवन्ति। यद् व्यवसायं

ताः महिलाः कर्तुम् इच्छन्ति तस्य व्यवसायोपरि संचयिकाः ताभ्यः ऋणदानं कुर्वन्ति। २५००० रूप्यकपर्यन्तं आवश्यकं ऋणं ताः महिलाः प्राप्नुवन्ति।

भवत्पुरतः भाविकालार्थं काः अपि योजनाः सन्ति वा ? इति पृष्ठे सुश्री सौ. वाळिंबे महोदया उक्तवती– कराडशहरमध्ये निर्माल्यस्य उच्चाटनं तथा प्लॅस्टिन स्यूतानां उपयोजनस्य उच्चाटनं तथा विविधवाहनेभ्यः निर्मितकार्बन डाय ऑक्साईडवायोः उच्चाटनं इत्यादिनि कार्यानि भविष्यकाले महिलाबचतगटसहकार्येण कर्तुम् इच्छामः।

(स्वयंरोजगार प्रशिक्षण कार्यक्रममध्ये मार्गदर्शनं कृतवती
सुश्री सौ. शिल्पा वालिम्बे महोदया। व्यासपीठे अन्ये मान्यवरजनाः।)

महिलाबचतगटकार्यमध्ये आगतानुभवकथनसमये उक्तवती – एकः विशेषानुभवः स्मरणे अस्ति। एका महिला एकस्मिन् समये उक्तवती यद् वयं क्षेत्रकार्यं कृत्वा २५ रुप्यकानां प्राप्तिः कुर्मः। अद्य वयं सभार्थं आगतवन्तः। अतः अद्य वयं क्षेत्रकार्यमूल्यं न प्राप्नुमः। अद्य रात्रौ वयं भोजनं कर्तुं न शक्नुमः तर्हि केवलं जलपानं कृत्वा शयनं करिष्यामः। एदत् श्रुत्वा वयं ताभ्यः सर्वमहिलाभ्यः क्षेत्रकार्यमूल्यरूपेण २० रूप्यकानि दत्तवन्तः। तद्दिनात् वयं बचतगटमध्ये सम्मिलितानां महिलानां सभा यदा तेषां तेषां ग्रामबझरिं भवति तदैव गृह्णामः। तस्मिन् दिने क्षेत्रकार्यार्थं अवकाशं भवति। इदानीं वयं एतादृशं सभानां आयोजनं कुर्मः।

साक्षात्कारान्ते महाविद्यालयछात्राणां कृते संदेशं भवति दातुं इच्छति। इति पृष्ठे सुश्री शिल्पा महोदया संदेशं दत्तवती यद् छात्रैः तेषां शिक्षणं मनः दत्वा कर्तव्यम्। यद् यूयं आर्थिकोन्नति साधयितु इच्छन्तः तदर्थं सन्मार्गेण गच्छतु। सुष्ठु विद्यार्जनं कृत्वा उद्दिष्टपूर्त्यर्थं आत्मविश्वासेन गच्छतु। एतस्य आत्मविश्वासस्य एव भारतकृते युष्माकम् आवश्यकता वर्तते। अतः सकारात्मकं चिन्तनं कृत्वा एव वर्तनं कुर्वन्तु। सर्वेभ्यः अहं शुभेच्छां ददामि।

अस्मिन् साक्षात्कारसमये आवयोः प्रिय सखी कु. सीमा कदम महोदया आसीत्। तथा च संस्कृत विभागाध्यक्षः प्रा. वामनरायः अवसरे महोदयः अपि आसीत्। वालिंबेदम्पत्योः आभारं मत्वा वयं सर्वे तस्मै दम्पत्यै भाविकार्यार्थं शुभचिन्तनं कृत्वा प्रत्यागतवन्तः।

*****

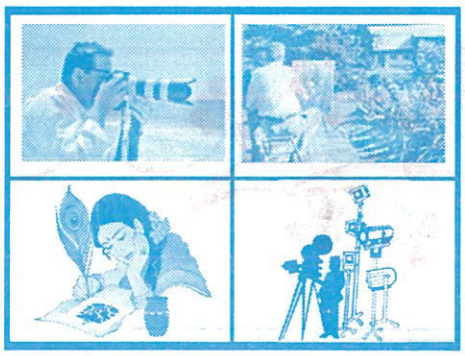

साहित्यसंगीतकलाविहीनः साक्षात् पशुः।

साहित्य,संगीत व कलारहित असलेला मनुष्य साक्षात् पशूच होय.

सद्गुरू

२००८-२००९

बिंब

कला विभाग

१०९ ते ११०

अनुक्रमणिका

स्केच	सद्‌गुरु गाडगे महाराज	श्री. अमोल अरुण पाटील
स्केच	श्रीगणेश	कु. रेश्मा प्रताप काशिद
स्केच	सरस्वती	कु. सारिका उत्तमराव पवार
तैलचित्र	नदीवरील पूल	कु. प्राजक्ता प्रकाश ढवळे
स्केच	मदर तेरेसा	श्री. जितेंद्र अरुण होलमुखे
तैलचित्र	वस्तुचित्र	श्री. जितेंद्र अरुण होलमुखे
स्केच	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	श्री. विजय रावसाहेब गोतपागार
स्केच	शाहरूख खान	कु. प्राजक्ता शंकर ढवळे
तैलचित्र	श्रीकृष्ण	कु. प्राजक्ता शंकर ढवळे
तैलचित्र	नदीजवळील रस्ता	श्री. संतोष विलास पाटील
फोटोग्राफ	समुद्रातील सुर्यास्त	कु. सुषमा चंद्रकांत यादव

कला आणि कलावंत

१

२
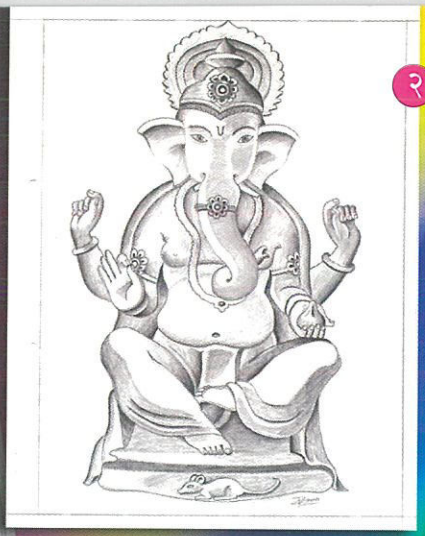

३

४

५
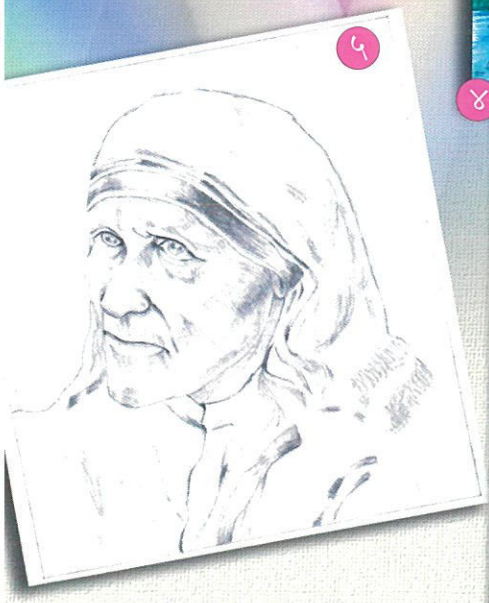

६
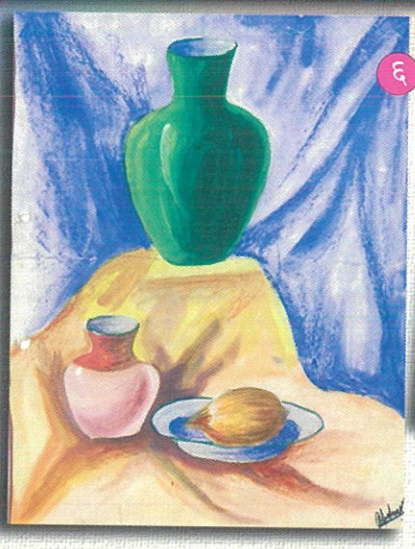

७

श्री.अमोल अरुण पाटील
(तृतीय वर्ष, बी.सी.एस्.)
चित्र क्र. १

कु. रेश्मा प्रताप काशिद
(द्वितीय वर्ष, विज्ञान)
चित्र क्र. २

कु. सारिका उत्तमराव पवार
(प्रथम वर्ष, कला)
चित्र क्र. ३

कु. प्राजक्ता प्रकाश ढवळे
(इ.११ वी वाणिज्य)
चित्र क्र. ४

श्री.जितेंद्र अरुण होलमुखे
(तृतीय वर्ष, विज्ञान)
चित्र क्र. ५ व ६

श्री.विजय रावसाहेब गोतपागर
(इ.११ वी कला)
चित्र क्र. ७

रयत शिक्षण संस्थेचे सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

सद्गुरु
२००८-०९

कला आणि कलावंत

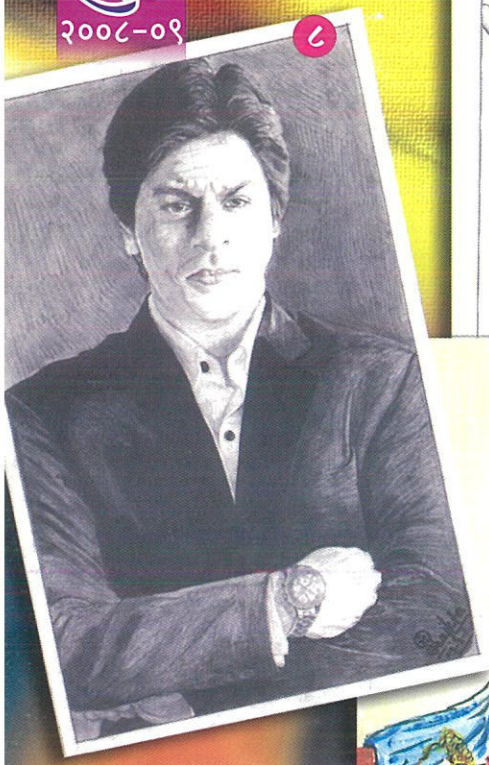

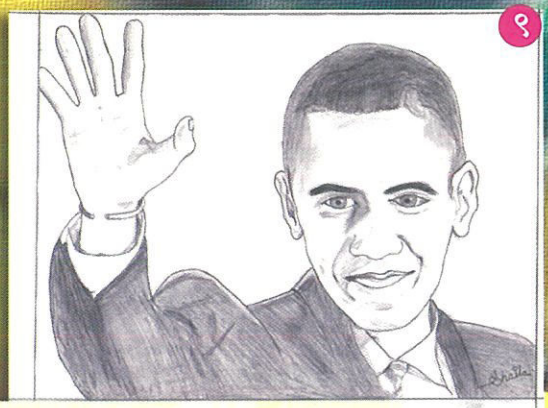

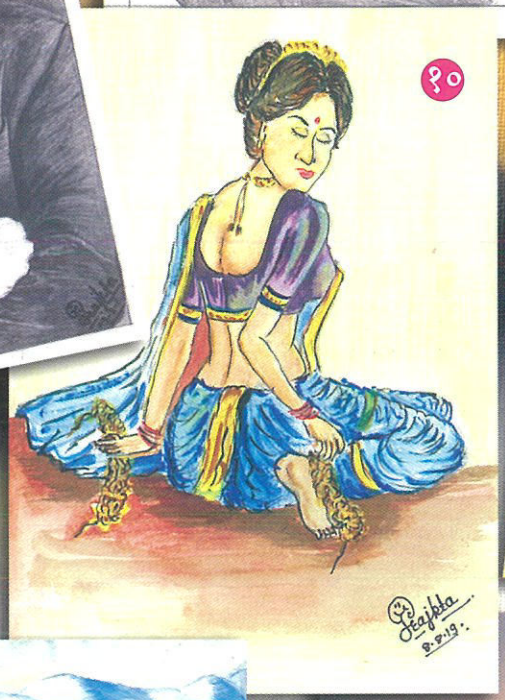

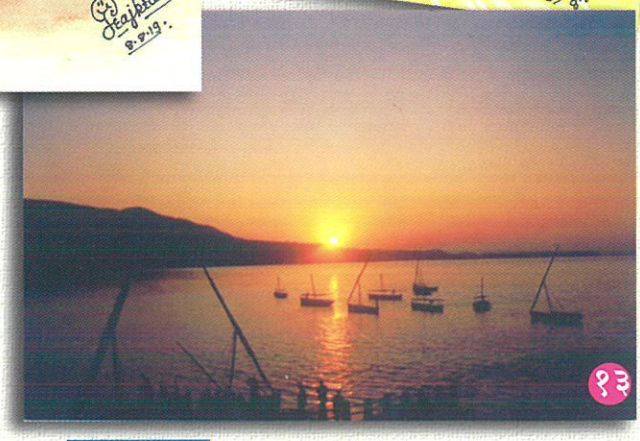

कु. प्राजक्ता प्रकाश ढवळे
(इ.११ वी वाणिज्य)
चित्र क्र. ८, १०, ११

कु. शैला सुरेश कणसे
(द्वितीय वर्ष, विज्ञान)
चित्र क्र. ९

श्री. संतोष विलास पाटील
(तृतीय वर्ष, कला)
चित्र क्र. १२

कु. सुषमा चंद्रकांत यादव
(द्वितीय वर्ष, विज्ञान)
फोटोग्राफ क्र. १३

स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ध्येय
कर्मवीर
रयत शिक्षण संस्थेचे सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

क्रीडा विभाग : पारितोषिक वितरण : विजेते संघ

वार्षिक क्रीडा पारितोषिक वितरण प्रसंगी
प्रमुख पाहुणे मा. श्री. समृद्धी जाधव
मार्गदर्शन करताना

शिवाजी विद्यापीठाच्या पॉवर लिफ्टिंग व बेस्ट फिजिक इंटर झोनल
स्पर्धेचे प्रास्ताविक करताना जिमखाना प्रमुख प्रा. पी. पी. पवार,
डॉ. आर्. एन्. पाटील व इतर

राष्ट्रकुल युवा क्रीडा स्पर्धा पुणे आयोजित
कॉमन वेल्थ युथ बॅटन रॅलीचे स्वागत करताना
मा. प्रा.डॉ. मोहन राजमाने,
प्रा.पी.पी.पवार, प्रा.गुजर व मेजर रविंद्र रणखांबे

आर्चरी स्पर्धेचे उद्घाटन करताना
मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने,
जिमखाना प्रमुख प्रा. पी. पी. पवार व इतर

राष्ट्रीय जलतरण स्पर्धेमध्ये नैपुण्य मिळविणाऱ्या खेळाडूंसमवेत
मा. प्राचार्य, डॉ. मोहन राजमाने, रयत शिक्षण संस्थेचे सहसचिव
(उच्च माध्यमिक) मा. प्रा. श्री. जी. एस्. खोत व इतर

सातारा झोनल ॲथलेटिक्स मधील पुरूष गटातील
सर्वसाधारण विजेता संघ. जिमखाना प्रमुख प्रा. पी. पी. पवार
प्रा. शिंदे, प्रा. गुजर व इतर

सद्गुरु
२००८-०९

आजी व भावी क्रीडापटू (सिनियर विभाग)

कु. शीतल थोरात
नेमबाजी स्पर्धेसाठी
शिवाजी विद्यापिठात निवड

श्री. पीर महम्मद बेग
पिस्तुल शुटींग झोनलमध्ये प्रथम

कु. आकाशी पवार
नॅशनल मेडल
इन टग ऑफ वार

श्री. संजय जगताप
राष्ट्रीय जलतरण
स्पर्धेसाठी निवड

श्री. रणजित संदे
ट्रिपल जंपसाठी अ.भा.अश्वमेध
स्पर्धेसाठी निवड

कु. एकता पवार
तायक्वांदो
राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. भावना बेडके
तायक्वांदो
राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. शितल जगताप
तायक्वांदो राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी
निवड

श्री. संतोष देशमाने
जलतरण स्पर्धा
झोनलस्तरावर प्रथम

श्री. तरबेज मुजावर
राज्यस्तरीच स्केटींगमध्ये
कास्यपदक

श्री. नितीन माने
तायक्वंदो स्पर्धेसाठी
राज्यस्तरावर निवड

श्री. प्रशांत मोरे
राज्यस्तरीच क्रिकेट
स्पर्धेसाठी निवड

श्री. कुलदीप रासकर
५६ कि. वजनगट कुस्ती
स्पर्धेत रौप्यपदक

श्री. प्रशांत बागल
आंतर विद्यापीठ
तायक्वांदो स्पर्धेमध्ये कास्यपदक

श्री. संतोष पवार
लांब उडी आंतरविद्यापीठ
स्पर्धेत रौप्यपदक

कु. तबस्सुम सुतार
आंतरविद्यापीठ
तायक्वांदोमध्ये तृतीय

कु. लक्ष्मी पठाडे
पॉवर लिफ्टिंग ४४ कि.
शिवाजी विद्यापीठात प्रथम

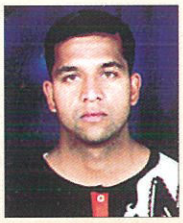

श्री. जीवन खांबे
वेट व पॉवर लिफ्टिंग
शि. वि. द्वितीय

कु. पूजा काकडे
पॉवर व वेट लिफ्टिंग
शि.वि. द्वितीय

श्री. दीपक साळुंखे
बास्केटबॉल
इंटरझोन साठी निवड

श्री. सूरज यादव
पॉवर लिफ्टिंग
झोनलमध्ये तृतीय

श्री. श्रीकांत पाटील
जलतरण स्पर्धा
झोनलमध्ये प्रथम

श्री. संतोष मिसाळ
गोळाफेकमध्ये
झोनल स्पर्धेत तृतीय

श्री. प्रशांत माळी
धावणे स्पर्धेसाठी
इंटर झोनलला निवड

श्री. सचिन पवार
वेट लिफ्टिंग झोनल
साठी निवड

श्री. योगेश लोंढे
जलतरणमध्ये इंटर
झोनलसाठी निवड

श्री. प्रदीप लाड
शिवाजी विद्यापीठामध्ये
कुस्ती स्पर्धेसाठी निवड

"स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ध्येय"
कर्मवीर

रयत शिक्षण संस्थेचे **सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड**

आजी व भावी क्रीडापटू (ज्युनियर विभाग)

सद्गुरु २००८-०९

श्री. परमेश्वर पाटील
४०० रिले राष्ट्रीय
स्पर्धेत चतुर्थ क्रमांक

कु. प्रज्ञा पोळ
राज्यस्तरीय वेट लिफ्टिंग
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. संज्योत खुंटाळे
किक बॉक्सिंग राज्यस्तरीय
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. वेणुताई काकडे
हातोडा फेक राज्यस्तरीय
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. सारिका पवार
आट्यापाट्या
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. गणेश कापसे
१० कि.मी. धावणे
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. अजिंक्य पवार
बॅडमिंटन
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. विनया माने
वेटलिफ्टिंग
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. वैभव इंगवले
कुस्तीस्पर्धा ७४ कि.गट
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. सारिका पवार
आट्यापाट्या
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. प्राजक्ता जाधव
वेटलिफ्टिंग
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. रंजना माने
विभागीय कबड्डी
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. धैर्यशील जगताप
लांब उडी
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. पूनम मोरे
तायक्वांदो
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. सरिता शिंदे
विभागीय कबड्डी
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. अक्षय शहा
आर्चरी
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. विवेक पाटील
वेटलिफ्टिंग ८५ कि. गट
शालेय स्पर्धेत द्वितीय

श्री. जयदीप पाटील
आर्चरी
विभागीय स्तरावर निवड

श्री. राहूल जाधव
२०० मीटर धावणे
द्वितीय

श्री. सुमित कुमार पाटील
४०० मीटर धावणे
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. श्रीहरी जावेद
जलतरण
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. विशाल शिंदे
जलतरण
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. राहूल साळुंखे
क्रॉस कंट्री
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

श्री. शरद पवार
तायक्वांदो
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

आजी व भावी क्रीडापटू : विजेते संघ (ज्युनियर विभाग)

श्री.संग्राम पाटील
वेट लिफ्टिंग
जिल्हा स्पर्धेमध्ये तृतीय

श्री. प्रतीक यादव
वेट लिफ्टिंग
जिल्हा स्पर्धेमध्ये तृतीय

श्री. विश्वजित कदम
शिकाई मार्शल आर्ट
जिल्हा स्पर्धेमध्ये प्रथम

श्री. संजय राठोड
लांब उडी १०० मीटर
जिल्हा स्पर्धेमध्ये तृतीय

श्री. नितीन मोहिते
कुस्ती तालुका
स्तरीय स्पर्धेत प्रथम

कु. मनोरी पाटील
कबड्डी स्पर्धा
जिल्हास्तरीय स्पधेसाठी निवड

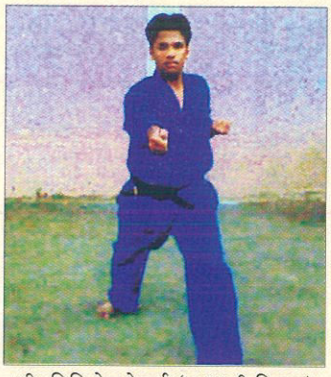

श्री. मिथिलेस देसाई (इ.११वी विज्ञान)
सिकाई कताई राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी सराव करताना

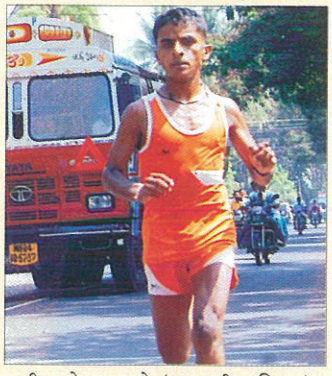

श्री. गणेश कापसे (इ.१२वी वाणिज्य)
एक धावमुद्रा

कु. स्मिता पाटील
१०० मीटर धावणे
जिल्हास्तरीय स्पर्धेमध्ये
सहभाग

मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने, जिमखाना प्रमुख प्रा. पवार, प्रा. शिंदे
व प्रा. गुजर यांच्या समवेत
श्री. गणेश कापसे (इ.१२वी वाणिज्य) धावणे स्पर्धेमध्ये २१ पदके
व पारितोषिके मिळविणारा धावपटू

मा. प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने, जिमखाना प्रमुख
प्रा. पवार प्रा. शिंदे व प्रा. गुजर यांच्या समवेत
वेणुताई चव्हाण क्रिकेट विजेता संघ

व्यवसाय अभ्यासक्रम : इ. १२वी नंतर पुढे काय?
विभागप्रमुख प्रा. डी. के. खोत मार्गदर्शन करताना

व्यवसाय अभ्यासक्रम : 'व्यक्तिमत्व विकास' मार्गदर्शन करताना
प्रा. माने साहेब (पर्सोनेल मॅनेजर, इमर्सन टेक्नॉलॉजी प्रा.लि.)

बिंब

प्रतिबिंबामध्ये बिंबाचे ग्रहण करण्याचे सामर्थ्य असते. कारण बिंबामध्येच प्रतिबिंब दडलेले असते.
कारणाचा गुण कार्यात असतोच.

प्रतिबिंब
प्रतिबिंब
प्रतिबिंब
प्रतिबिंब
प्रतिबिंब
प्रतिबिंब
प्रतिबिंब

सद्गुरु

२००८-२००९

प्रतिबिंब

पदवीपूर्व व पदव्युत्तर स्तरावर अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा साहित्यिक अविष्कार

१११ ते १२७

अनुक्रमणिका

माहितीपर	विमा क्षेत्रातील संधी	कु. अमृता नरहर पण्डित	११३
कथा	गावाकडच्या वाटेवरुन	श्री. प्रविण बाबासो काळे	११६
कविता	पोरीचा जन्म	कु. शुभांगी भगवान पाटील	११८
कविता	माझा महाराष्ट्र	श्री. गणेश कृष्णात पाटील	११९
कविता	आडनावाची आठवण	कु. बिसमिल्ला मुनीर शेख	११९
Informative	Good Manners	Miss. Ujwala Mhadeo Pawar	120
कथा	वो	कु. संध्या नामदेव महाडिक	१२२
पुस्तक परीक्षण	रुकोगी नही राधिका : नारी स्वतंत्रता की नयी राह	कु. अर्चना सदाशिव नागणे	१२४
कविता	प्रार्थना	कु. मुग्धा अनिल श्रोत्री	१२७

माहितीपर

कु. अमृता नरहर पण्डित
११ वी वाणिज्य

विम्यात करीअर म्हणजे विमा एजंट किंवा विमा विक्री करणे एवढेच आहे, अशी एक 'व्यापक गैरसमजुत' सगळीकडे पसरलेली आहे. याचे कारण आय.आर.डी.ए. ॲक्टपूर्वी फक्त विमा एजंट हेच विमा विक्रीचे माध्यम होते. मात्र आता परीस्थितीत खुप बदल झाला आहे.

विमा क्षेत्रातील संधी

विम्याचे खाजगीकरण होऊन दहा वर्षे होत आली आहेत. आय.आर.डी.ए. ॲक्ट १९९९ नुसार हे क्षेत्र खासगी कंपन्यांना एल.आय.सी. आणि जी आय.सी.च्या चार कंपन्या यांचीच मक्तेदारी होती. खाजगीकरणानंतर काय होईल आणि कसे होईल याचा विचार करीत दहा वर्षे कशी निघुन गेली ते कळलेही नाही. खाजगी कंपन्या टिकणार नाहीत आणि त्या लोकांचा पैसा घेऊन गुल होतील, अशा चर्चा आता मागे पडून त्यांनी विमा क्षेत्रात घट्ट पाय रोवले आहेत. नुकतेच अर्थमंत्री चिदंबरम यांनी विमा क्षेत्रातील परकीय गुंतवणुक २६ टक्के करून ४९ टक्के पर्यंत वाढवण्याच्या विधेयकाला केंद्रीय मंत्रिमंडळाने मंजुरी दिल्याचे जाहीर केले आहे.

विमा क्षेत्राच्या सर्वांगीण वाढीला आणि विकासाला पोषक अशी ही घटना आहे. आजच्या घडीला विमा क्षेत्रात ४२ विमा कंपन्या, २५०हून अधिक विमा ब्रोकर, ५०० हून अधिक कॉर्पोरेट एजंट, १,००० हून अधिक बँका, हजारो रिटेल मॉल्स विम्याचा व्यवसाय करीत आहेत. परकीय गुंतवणुकीची मर्यादा ४९ टक्के एवढी वाढल्यावर येत्या चार वर्षात इ.स.२०१२ पर्यंत किमान २०० कंपन्या आपल्या देशात काम करू लागतील, असा अंदाज आहे. एक गोष्ट इथे लक्षात घेतली पाहिजे, अमेरिकेची लोकसंख्या ३० कोटी आहे आणि तेथे जवळजवळ ६,००० विमा कंपन्या काम करीत आहेत. भारताची लोकसंख्या १२० कोटी आणि विमा कंपन्या आहेत. ४२ यातून विमाक्षेत्रात किती स्कोप आहे, याचा अंदाज बांधतात येऊ शकतो. २००२ साली २० बिलियन डॉलर्स एवढी उलाढाल असणारे भारतातील विमा क्षेत्र २०१० पर्यंत ६० बिलियन डॉलर्स आणि २०२० सालापर्यंत ६०० बिलियन डॉलर्सपर्यंत जाईल असा अंदाज 'असोसिएशन ऑफ चेंबर ऑफ कॉमर्सने' व्यक्त केला आहे. फक्त शहरा पुरता सीमित असलेला विमा व्यवसाय आता वेगाने ग्रामीण भागातही विस्तार पावत आहे.

विम्यात करीअर म्हणजे विमा एजंट किंवा विमा विक्री करणे एवढेच आहे, अशी एक 'व्यापक गैरसमजुत' सगळीकडे पसरलेली आहे. याचे कारण आय.आर.डी.ए. ॲक्टपूर्वी फक्त विमा एजंट हेच विमा विक्रीचे माध्यम होते. मात्र आता परिस्थितीत

खूप बदल झालेला आहे. विमा ब्रोकर्स, कोर्पोरेट एजंट, बँका, रिटेल मॉल्स, स्वयंसेवी संस्था, बचतगट विमा व्यवसाय करीत आहेत. याचबरोबर विमा कंपन्या इंटरनेटवरून आणि प्रत्यक्ष असा डायरेक्ट व्यवसाय करीत आहेत. ही विविध प्रकारची डिस्ट्रिब्युशन चॅनेल्स इतक्या वेगाने आणि अभिनव पद्धतीने काम करीत आहेत की, कदाचित येत्या पाच-दहा वर्षांत वैयक्तिक विमा एजंट हा प्रकारच नाहीसा होईल, असा अंदाज काही तज्ज्ञ व्यक्त करीत आहेत. विमा हे इनटँजिबल म्हणजे आभासी प्रॉडक्ट असून, इतर वस्तु उदा. टीव्ही, मोबाईलप्रमाणे विमा म्हणजे काय ते लगेच दाखवता येत नाही. त्यामुळे विमा क्षेत्रात काम करण्यासाठी विम्याचे मूलभूत ज्ञान असणे आवश्यक आहे. यामुळेच विमा प्रशिक्षित मनुष्यबळाची मोठ्या प्रमाणावर आवश्यकता आहे. 'कॉन्फडरेशन ऑफ इंडियन इंडस्ट्रीजने' नुकत्याच केलेल्या सर्वेक्षणात विमा क्षेत्रात येत्या चार वर्षांत २०१२ पर्यंत किमान २७ लाख नोकऱ्या उपलब्ध होतील, असे नमूद केले आहे. मागणी-पुरवठा यातील तफावत एवढी मोठी आहे की, त्यामुळे विमा प्रशिक्षित लोकांना प्रचंड मागणी आहे. गेल्या दहा वर्षांत विमा क्षेत्राने सेल्स आणि मार्केटिंग यावर जोर दिला होता. आता त्यांचा फोकस प्रत्यक्ष विमा क्षेत्रातील व्यवहारांकडे वळत आहे. त्यांना आता बँकऑफिस आणि इतर ॲक्टीव्हीटीसाठी विम्याच्या विविध क्षेत्रांतील तज्ज्ञांची गरज आहे. त्यांना लागणारे मनुष्यबळ विम्यातील व्यवसायाच्या उपक्रमांवर मास्टरी असणाऱ्यांसाठी खुले होत आहे. विम्यात मुख्यत: दोन प्रकार, लाईफ आणि नॉन लाईफ हे असून हेल्थ इन्शुरन्स हा एक स्वतंत्र प्रकार म्हणून वेगाने उदयास येत आहे.

या प्रत्येक प्रकारात विविध उपप्रकार आणि शाखा-उपशाखा असून, त्यातील विशेषज्ञांची निकड भासत आहे. यात अंडररायटिंग, अकौंट्स मॅनेजमेंट, गुंतवणूक, क्लेम्स मॅनेजमेंट, कस्टमर सर्व्हिसेस, लिगल सेल, मेडिकल, रीसर्च, आय.टी., डाटा मॅनेजमेंट इत्यादी अनेक विभाग आहेत. या प्रत्येक ठिकाणी असिस्टंट क्लार्क लेव्हलपासून अनुभवी, प्रशिक्षित, उच्चशिक्षित तज्ज्ञांपर्यंत सर्वांना मागणी आहे. विमा क्षेत्रात एंट्री लेव्हलला साधारणपणे दोन लाखांपासून वार्षिक पॅकेज मिळू शकते. यासाठी सतत ज्ञान घेण्याची, क्वालिफिकेशन वाढवण्याची आणि परिश्रम करायची तयारी मात्र हवी. प्रत्येक विमा कंपनीच्या कोणत्याही कार्यालयात साधारणपणे पुढील विभाग असतात.

१) नवीन बिझनेस विभाग :

यात नवीन प्रपोजल्सची नोंद करणे, नवीन बिझनेस लॉग इन होतो.

२) अंडररायटिंग विभाग :

यात प्रत्येक विम्याचे प्रपोजल नीट तपासून अंडररायटिंग करणे, म्हणजे विमा प्रस्ताव स्वीकारायचा की नाकारायचा ते ठरविले जाते.

३) अकौंटस् विभाग :

यात नवीन प्रस्तावांवरील, तसेच चालु पॉलिसीवरील प्रीमियम स्वीकारणे, विविध खात्यांवर रोखीचे हस्तांतरण करणे, गुंतवणूक इत्यादी कामे केली जातात.

४) डाटा मॅनेजमेंट :

यात स्वीकारलेल्या विम्याचे प्रस्ताव, तसेच इतर संलग्न सर्व प्रकारच्या माहितीचे मॅनेजमेंट करणे, तो आवश्यक तेव्हा उपलब्ध करणे, इत्यादी कामे करावी लागतात. यात मेडिकल, तसेच फायनान्शियल डाटा

सांभाळून ठेवणे गरजेचे असते.

५) क्लेम्स विभाग :

हा अत्यंत महत्त्वाचा विभाग असून, क्लेम नोटीस स्वीकारणे, क्लेमची छाननी करणे, इनव्हेस्टिगेशन करणे, कलेमची कागदपत्रे पूर्ण करणे, क्लेमची रक्कम अदा करणे, इ. कामे असतात.

६) कस्टमर सर्व्हिसेस विभाग :

पॉलिसीहोल्डरच्या अनेक अडचणी, शंका यांचा प्रत्येक कार्यालयाला सामना करावा लागतो. पत्ता बदलणे, नॉमिनेशन बदलणे,कर्ज घेणे , इतर संलग्न माहिती यासाठीची सेवा देण्याचे काम या विभागाला करावे लागते.

याचबरोबर या सर्वांचे को-ओर्डिनेशन, हेड ऑफिस, रिजनल ऑफिसबरोबर को-ऑर्डिनेशन करावे लागते. कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण, एजंट, सेल्स विभागाचे प्रशिक्षण याही निरंतर चालणाऱ्या प्रक्रिया आहेत.

या सर्व सेवांसाठी विविध प्रकारच्या विमा प्रशिक्षित माणसांची गरज असते. साधारण ग्रॅज्युएट झालेली कोणतीही व्यक्ती विम्याविषयी अभ्यासक्रम आणि प्रशिक्षण पूर्ण करून या क्षेत्रात करिअर करू शकते. कोणत्याही विषयातील पदवी आणि इन्श्युरन्समधील प्रशिक्षण हे येथे नोकरी मिळवण्याचे साधन आहे. यात सुरूवातीला असिस्टंट किंवा ऑपरेशनल एकिझ्युटिव्ह किंवा एक्झिक्युटिव्ह अंडररायटिंग, एक्झिक्युटिव्ह क्लेम्स, एक्झिक्युटिव्ह डाटा मॅनेजमेंट अशी करिअरची सुरूवात करता येते. क्रमाक्रमाने पुढील प्रगती साधता येते. यासाठी अनुभव आणि प्रशिक्षण घेत राहणे आवश्यक असते. पदवी धारकां बरोबरच इतरही अनेक प्रोफेशनल्सना लाईफ इन्श्युरन्समध्ये विविध प्रकारच्या संधी आहेत. उदाहरणार्थ - लाईफ इन्श्युरन्स घेण्यापूर्वी कराव्या लागणाऱ्या मेडिकल चाचणीसाठी डॉक्टर्स, फायनान्शियल असेसमेंटसाठी सी.ए.आणि कॉस्ट अकौंट्स तसेच क्लेम आल्यावर इन्व्हेस्टिगेशनसाठी लागणारे वकील इत्यादी अनेकांना यात संधी आहेत. या क्षेत्रात नोकरी विमा कंपनयंच्या वेबसाईटवर करिअर असा ऑप्शन असतो. तेथे आपला बायोडाटा लोड करून या क्षेत्रात एंट्री मिळवता येईल. या सर्व कंपन्यांचे पत्ते आणि वेबसाईट आयआरडीएच्या वेबसाईटवर उपलब्ध आहेत.

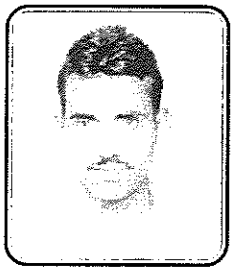

कथा

श्री. प्रविण बाबासो काळे
प्रथम वर्ष, एम.ए.

सांज टळून रात व्हयला आली, तरीबी पार्वतीच्या पोरग्याचा आजून पत्या नव्हता. आता मातुर पार्वतीचा ऊर फुटुन गेला. न्हाई न्हाई ते इचार वावटळी सारकं तिच्या मनात याय लागलं. ती उठली समोरच्या सोप्यात असल्याला चपल्या तीनं पायात सरकवल्या आन् ती तसल्या काळुखामंदी घराच्या बाहेर जाण्याच्या बेतात असतानाच समुरच्या लक्ष्मीबाईची हाळी पार्वतीच्या कानावर पडली.

गावाकडंच्या वाटेवरून

वळवाच्या पावसानं चारी बाजूनं आभाळ ढेपून आल्यालं व्हतं. त्ये कवा गळल ह्येचा नेम नव्हता ! वाडाळ भिरभिरत व्हतं. समद्या झाडांस्नी, घरावरल्या खापऱ्यांनी त्ये हालवून सोडीत व्हतं. वादळाबरुबर इजाई कडकायला लागल्यानं पार्वती घाम्याघूम व्हवून गेली होती. तिचा एकलुता एक पोरगा सकाळच्यालाच मामाच्या गावाला जातो. म्हणून गेला व्हता. त्यो दुपारच्याला मागारी यिणार व्हता. पर सांज व्हयाला आली तरीबी त्येचा आजून पत्या नव्हता !

भेदारल्याली पार्वती--न्हावंना म्हून शेजारच्या तुकारामच्या घरात गेली. तवा तुकाराम चिलीम वडीत भित्तीला टेकून बसल्याला व्हता. ती तुकारामाला म्हणाली दादा, जरा जाऊनशान येत्योस कारं मालदना पर्यंत' 'काय काम हाय पार्वती ? '

'तसं मत्वाचं काम न्हाय. पर माजं पोरगं सकाळच्यालाच माज्या दादाला भेटूनशान येत्यो म्हून माज्या माहेरी गेलंया. मातूर आजून कुठं त्येचा पत्या न्हायी. तवा जरा मालदन पर्यंत जाऊन आला असतात तर लई बेस झालं अस्तं' एवढंच व्हय, मला वाटलं वजं--बीजं आणायला हाय का काय ! आगं, पर तू कशापाय एवढी धास्ती घेतीयास. यील त्ये वादळ--वारं सुटलाय म्हून कुठंतरी थाबलं आसंल ? तुकाराम पार्वतीला समजावीत म्हणाला. तस आनी थोडा वकुत वाट बगावी म्हून पार्वती धडकी भरल्या मानानंच आपल्या घरामंदी गेली.

'सांज टळून रात व्हायला आली; तरीबी पार्वतीच्या पोरग्याचा आजून पत्या नव्हता. आता मातुर पार्वतीचा ऊर फुटून गेला. न्हायी--नाही त्ये इचार तिच्या मनामंदी वावटळी सारखं घुमायला लागलं. ती उठली. समोरच्या सोप्यात असल्याल्या चपल्या तीनं पायानं सरकावल्या आन् ती तसल्या काळुखामंदी घराबाहेर पडणाच्या बेतात असतानाच समुरच्या लक्ष्मी बाईची हाळी पार्वतीच्या कानावर पडली. 'आगं पार्वती, हिकडे ये, फोन आलाया तुज्या पोरग्याचा. यी बिगी--बिगी ! त्ये ऐकताच पार्वती जवळजवळ पळतच फोनजवळ गेली आन् फोन उचलून तिनं आपल्या कानाला लावला. पल्याडनं तिच्या पोरग्याचा आवाज आला.

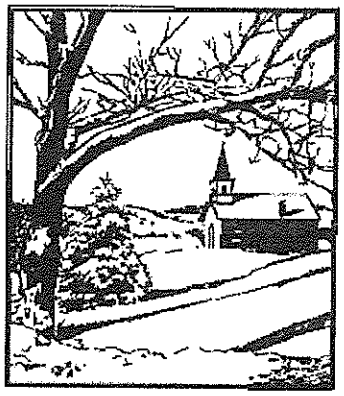

'आई, मला माफ कर .

'कार बाबा, कशासाठनं ? अन् तू कुठनं बोलतूयास ?'

'मी कोल्हापुरातनं. आरं पर, तू सकाळच्यालाच मामाच्या गावाला जातू म्हून गेला व्हतास नव्हं ?' होय मी सांगितल होतं तसं तुला. पण सत्य हे काय आहे जर मी तुला सांगितलं असतं. तर तू मला घरातून बाहेर पायच टाकू दिला नसतास ' 'म्हंजी ?' काय म्हणाचये आहे तुला ! 'आई, मी मुंबईला निघालो.'

'ममईला आन् त्ये कशासाठनं ?

'ते फोनवरून नाही सांगता येणार मला. मात्र बाबांच्या फोटोमागे एक चिठ्ठी लिहून ठेवलीय. ती कुणाकडून तरी वाचून घे 'आसं म्हून शिवानं फोन ठिवला. त्ये ऐकताच पार्वती तरातरा घरात पळाली. फोटोमागची चिठ्ठी तिनं काढली आन् शेजारच्या मास्तराला बोलवून तिनं चिठ्ठी मास्तराला वाचायला दिली. त्या चिठ्ठीत शिवानं लिवलं व्हतं.

प्रिय आईस,

मी मामाच्या गावी जातोय. असं खोटे बोलल्याबद्दल क्षमा कर मला. कदाचीत तुझं भिंतीवर असलेल्या बाबांच्या फोटोकडे लक्ष्य गेलं नसणार ? तिथ बाबांच्या फोटोच्या बाजूला असलेलं माझं बी.ई.सिव्हील व पत्रकारितेचं सर्टिफेकट कुठे आहेत. नाही ना. कारण ती दोन्ही सर्टिफेकट माझ्याजवळ आहेत. आई माझ्या लहानपणी बाबा गेले. तेव्हापासून तू माझ्यासाठी किती खस्ता खाल्या आहेस. हे मी स्वत:माझ्या डोळ्यांनी पाहत आलो आहे. ते तुझे कष्ट मला फुकट जाऊ द्यायचे नाहीत. म्हणूनच मी हा नोकरी करण्याचा निर्णय घेतला आहे. कारण आज गावात माझ्यासारखे अनेक तरुण आहेत. त्यातील काहीजण हे माझे जिवा भावाचे जिवलग मित्र ही आहेत. त्यातील काही हे माझे जिवाभावाचे जिवलग मित्रही आहेत. पण मी त्याच्यांत कधीच एकरूप होऊन गेलो नाही. कारण ते सर्व श्रीमंत घराण्यातील तरुण आहेत. त्यामुळे त्यांना सट्टा, मटका, दारु हे सर्व काही चालू शकते. पण मला ते चालण्यासारखे नाही. कारण मी जी डिग्री मिळवलीय ती तुझ्या रक्ताच्या शाईची आहे. याची जाणीव मला पुरेपुर आहे. ही पवित्र शाई वाहवत जाऊन मला पायदळी तुडवायची नाही.

आई आपल्या गावातील बुजर्ग मंडळी आम्हा तरुणांना वाया गेलेली वाह्यात पोरं, सट्टा–मटका लावणारी पोरं, दारू पिणारी पोरं असे समजतात. डोळ्यासमोर दिसते तेच ते आपल्या जीभेवर आणतात. पण असे तुज्या मुलाबद्दल कुणी ही बोललेलं तुला आवडू शकेल का ? नाही ना. म्हणूनच मी या सर्वापासून दूर जायचे असे ठरवूनच मी मुंबईचा रस्ता नोकरी करण्या कररीता धरला आहे. व मुंबईला मला पत्रकारची नोकरी करीत करीत कुठे 'इंजिनीयरची सुध्दा नोकरी मिळते का, हे सुध्दा पाहण्याचा प्रयत्न करेन. कारण मी आपल्या गावासाठी व गावातील लोकांसाठी तसेच तुझ्यासाठी खुप मोठे नाव हे कमवण्यासाठी मुंबईत नोकरी करण्याचा निर्णय घेतला आहे. व तो निर्णय निश्चितच सफल ही होईल. परंतू आपल्या गावाकडंची वाट सतत मला गावासाठी काहीतरी करण्याचे खुणवत राहील. त्यामुळे गावचा विकास हाच माझा येथून पुढे ध्यास राहिलं. मात्र लक्ष्यात ठेव आई. तुझा मुलगा 'आई' या शब्दाला कधीच काळीमा फासणार नाही ! तुझाच शिवा.

आऽरं देवा ऽऽ ! कुठनं एवढ ध्यान व ज्ञान शिकलं म्हणायचे माझ्या पोरग्यानं ! आसं म्हणीत पार्वतीनं मास्तरच्य हातातली ती चिठ्ठी घेतली आन् पटाटा तिचं मुकं घेतलं.

कु. शुभांगी भगवान पाटील
११ वी सायन्स

पोरीचा जन्म

नाही नाही म्हणत राहायचं
दरवेळी तरीही सजायंच
कोण कुठले पाहूणे आले की
लगेच पाटांवर बसायचं
पोरीचा जन्म...
असंच चालयचं !
मरेस्तोवर खपायचं.... का ?
मनी एकच ठेवायचं....
अभ्यास करून खूप शिकायचं
शिकलं तरी यांनी
तोळा-गोळा मागायचं
पोरीचा जन्म...
असचं चालायचं !
आई-बापनं जीव लावायचा
पोरीचा हट्ट पूरवायचा
तिचा स्वाभिमान जपायचा
सासू-सासऱ्यांनी मात्र
जरा चुकलं की नाक मुरडायच
पोरीचा जन्म...
असचं चालायचं !
मिळाला चांगला जोडीदार तर
आनंदात हसत जगायचं
त्याच्या सुख-दु:खाला
आपलं मानायचं
पोरीचा जन्म .....
असंच चालायचं !

श्री.बिसमिल्ला मुनीर शेख
११ वी सायन्स

आडनावाची आठवण

आडनावेही आड येतात,
नाव सांगताना कधी
मग इकडे 'आड' अन् तिकडे 'विहीर'
कुठे मारावी उडी ?
'उकीरडे' आणि 'कचरे'
मग सेंट लावून फिरतात
'उघड्यांचा' दुकानात तर लोक
कपडे घ्यायला घाबरतात
'निळे', 'हिरवे', 'लाल', 'पिवळे'
रोजच खेळतात रंगपंचमी

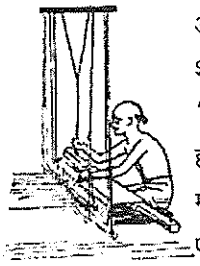

आडनावांनी या न गोंधळणारा
शोधून दाखवा असा अमामी
'टकले' आणि 'गजरे' जेव्हा
हातात हात घालून फिरतात
माणूसकीची, मित्रत्वाची ती
पराकाष्ठाच गाठतात
'डोळे' असो वा 'आंधळे'
'गोरे' असो वा 'काळे'
आडनाव सांगताना मात्र बघतात
कोण प्रथम सुटून पळे
माशी मारायला देखील
घाबरतात 'वाघमारे'
नव्वद काय नि शंभर काय
कितीही जगतात 'रामप्यारे'

श्री. गणेश कृष्णात पाटील
११ वी सायन्स

माझा महाराष्ट्र

पाषाणाची याची छाती,
पराक्रमाची इथली ख्याती,
लाल-काळी इथली माती
असंख्य घडले माणिक मोती
कृष्णा-कोयना इथे वाहती
पर्वत-रांगा साद घालती
दूर्ग इथले साक्ष देती
इतिहासाची ओळख करती
या मातीने इतिहास घडविला
अभिमान वाटतो या मातीचा मला
सह्याद्रीच्या कडा लाभला
या माझ्या मातृभूमीला
वंदन करितो या परम पित्याला
माझ्या महाराष्ट्र राज्याला

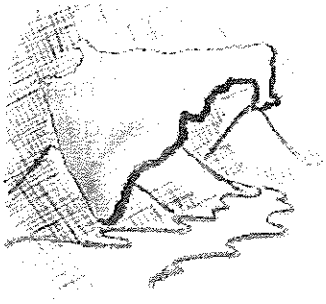

Informative

Miss. Ujwala Mhadeo Pawar
M.A. II

Good manners, like a very young age. It then becomes a way of life with them. It is the duty of teachers as well as parents to inclucate good manners in a child. If parents and teachers themselves behave in a well-mannered way, children will outomatically follow their example.

Good Manners

You will have to come out of your comfort zones to discover potentials and opportunites waiting for you. You have to conquer your fear and take calculated risk. You have to stay focused and presence depite the difficulties you will encounter.

"Manners Maketh a man"

It is truly said, ' Manners Maketh a Man'. We judge a man from his manners or social culture & behaviour. Good manners reflect good breeding and culture of a person. Everyone likes the man of good manners and enjoys his company. Today, in our competitive world, a well-mannered person makes a good impression, and can get ahead in life. It is very easy and simple to develop good manners and it cerainly makes the world an easier and better place to live in.

When a person appreciates what we have done by saying a polite 'Thank you', or someone says 'sorry' when he has dashed aginst us by mistake, what is our reaction ? We feel pleased and happy. We feel that the person has behaved in a very nice manner. Such a person is said to have good manners.

"He could have added fortune to fame, but caring for neither, he found happiness & honour, in being helpful to the world".

Again we should listen patiently when someone is telling us something. Interrupting a person indicates bad manners. While waiting for a bus or for a ticket. We should stand in a queue and await our turn. Young people should give due respect to and help the senior citizens, especially when getting in and out of trains and buses.

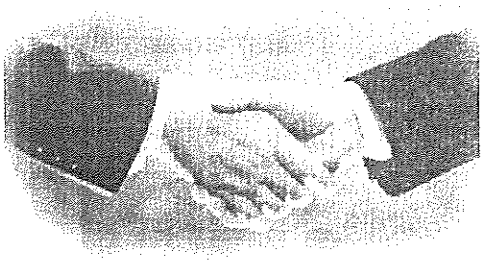

Good manners, like a very young age. It then becomes a way of life with them. It is the duty of teachers as well as parents to inclucate good manners in a child. If parents and teachers themselves behave in a well-mannered way, children will outomatically

follow their example.

Good manners imply conduct that does not give offence. Charming behaviour and politeness are the prerequisties of good manners. A man having good manners goes out of his way to see to it that he does not offend the feelings and sentiments of others by his words or behaviour. He is a man who readily uses words of courtesy like, 'please', 'Thank you'. 'Excuse me', 'I beg your pardon', 'Sorry' and the like. These are words cost us nothing but make us gain a lot.

'Theirs not to make reply,
Theirs not to reason why,
Theirs but to do and die.

The charge of the light: Lord Tennyson.

Inspiring Quotations

* When mind is hopeless, life is lifeless positive approach is the only sure step of motivation.
* Our mind is so cunning that it doubts all good news but readily belives all bad ones.
* It is better to make the literate, cultured rather than making the illiterate, literate.
* Start where you are,with what you have. Make something of it. Never be satiesfied.
* Appreciation to be grateful for all the good things that life has to offer.

कथा

कु. संध्या नामदेव महाडीक
प्रथम वर्ष, एम.ए.

'वो' वहाँ से उठी और सीधी अस्पताल की एक ओर लॉन की उँचाई पर बैठ गई वहाँ से अस्पताल का पूरा परिसर दिखाई देता था अस्पताल की इमारत एक बड़े प्रासाद की तरह दिखाई दे रही थी । मृत प्राप्त लोगो के रिश्तेदार दु:ख भरी सूरत से बैठे थे बीमार पेशंट के रिश्तेदार चिंतीत थे ।

'वो'

हरीभरी, मुलायम घास की लॉन पर बैठते ही उसने आगे बहती नदी की धारा की तरफ देखा वहाँ पर दो नदियों का संगम हुआ था। दोपहर के वक्त बहती नदी की धारा कुछ शांत लगती थी मगर नटखट हवा का झोंका कभी-कभी उस पानी में लहरे उठाता या कई विचारोंका जंजाल भी उसके मन में लहरे उठा रहा था ।

एक अजनबी प्यास को महसूस करती हुई वो नदी का घाट उतरती नदी की तरफ चल रही थी। तपी हुई रेत की गरमी उसके तन को महसूस हो रही थी । बहती नदी की धारा की तरफ वह ऐसे ही देखती थी । उसे नजर आया कि ; एक छोटी-सी मछली उस नदी की बहती धारा के प्रवाह के विरोध में तैरने का प्रयास कर रही थी और वह विशाल बहता प्रवाह और शैतानी हवा का झोंका उसे रोकने का असफल प्रयास कर रहे थे लेकीन वह छोटी-सी मछली भी धारा के विरोध में तैरने का हट कर रही थी । इतने में उसे किसी की आवाज सुनाई दी और उसकी तंद्रा टूट गई । कोई उसे पूछ रहा था कि,'' क्या तुम्हे वह शंख चाहिए ? ''

दिमाग में तो विचारों के अगणित शंख बज रहे है तो एक और नया शंख किस लिए ? वह अपने आपसे ही बोल पडी । फिर भी वापस लौटते समय उसने ऐसे ही बडी सहजता के साथ एक सींपा उठाया ।.....बिलकूल अकेला..... मासूम ....उसके ही जैसा..... ।

बगीचे मे छोटे-छोटे बच्चों को देखते ही वो वही की घास पर बैठ गई । एक छोटे से प्यारे नन्हे बालक को उठाने के लिए वह आगे बढ ही रही थी इतने में उसे कल - परसों की घटना का स्मरण हुआ । पडोस की निताभाभी को छोटे बच्चों से बहोत लगाव था । छोटे बच्चों के साथ खेलने का उन्हे बडा शौक था लेकीन नसीब में शादी के बाद दस साल पाण्डुलिपी देखें । छोटी देवरानी गोद कुछ जल्दी ही भरी थी । संसार के सुरेली लता पर अनुष्का नामक कली खिली थी ।

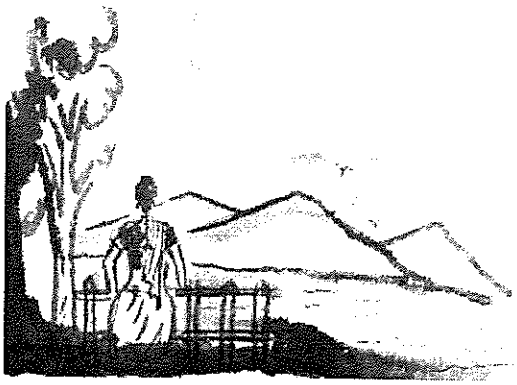

निंद के बाद जागते ही अनुष्का रोने लगी, उसे अकेली पाकर निताभाभी ने उसे गोद में उठाया ही था इतने में उनकी देवरानी गरज पडी - '' मेरी

बच्ची को हात मत लगाना, नजर लगायेगी । बाँझ कही की '' ऐसा व्यंग करते हुए अनुष्का को छीन लिया ।

बच्चे को जन्म देनेवाला मशीन इसी दृष्टीसे आज भी औरत की तरफ देखा जाता है । संतान के सिवा मोक्ष नही मिलता यही दृष्टीकोन सूशिक्षित, शरीफ और उच्च वर्ग के लोगो में भी है । ये खयाल आँखो के सामने आते ही 'वो' वहाँ के बेंच पर बैठ गई ।

कुछ घंटो पहले वह ऐसे ही अस्पताल के लॉनपर बैठी थी वहाँ भी यहाँ की तरह पेड़-फूल थे बेंच थे स्पिंकलर से छिड़कते जलतुषारों की वजह से जिस्म को तो शांती मिलती थी लेकीन मन को ? मन में तो असंख्य विचारोंके भुजंग ड़स रहे थे । यह आने से पहले मन आशा-निराशा के झूले पर झूले पर झूल रहा था मगर अब ?

अब । वो याद करने लगी, ड़ॉक्टर साहिबा की वो अलिशान केबीन, वो ड़ॉक्टरसाहिबा का गोरा-चिट्टा रंग, भूरी-भूरी आँखे काले घुंघराले बाल ड़ॉ.सौ.जाधव मॅडमं । आशा की बहोंत बड़ी किरन समझकर वो, उनके पास आई थी । डॉक्टर ने उसके सभी मेड़िकल रिपोर्ट देख लिए और कहा-देखो, तुम भी और औरतों की तरह हो लेकीन...

लेकीन शब्द सुना और उसका साशंक मन और भी विभोर हो उठा । लेकीन क्या ? ये सुनने के लिए उसका मन और ही व्याकूल हो उठा। कुछ निश्चयतापूर्वक उसे देखते हुए बताया- तेरे दिल को एक छोटासा छेद है। समझदार हो तो शादी ब्याह, संसार के झंझट मे मत पड़ । खुद के पैरों पर खड़ी रहो किसी के भरोसे पर मत बैठ तुम्हे कुछ नही हुआ सिर्फ तुम अपनी तबीयत का खयाल रखो फिर आना अपनी जाँच को ।

'वो' वहाँ से उठी और सीधी अस्पताल की एक ओर लॉन की उँचाई पर बैठ गई वहाँ से अस्पताल का पूरा परिसर दिखाई देता था अस्पताल की इमारत एक बड़े प्रासाद की तरह दिखाई दे रही थी । मृत प्राप्त लोगो के रिश्तेदार दु:ख भरी सूरत से बैठे थे बीमार पेशंट के रिश्तेदार चिंतीत थे । डॉक्टर-सिस्टरों की - हलचल तीव्र गतीसे हो रही थी । बगीचे के लॉनपर बैठकर वो यह सब याद कर रही थी । एक औरत होकर भी वो डॉक्टर एक औरत का दिल समझ नही रही थी । नौ महिनो की यातनाएँ और प्रसूती की दीर्घ वेदनाओं को सह के जब औरत अपने बच्चे की सूरत देखती है तब सहे हुए सारे कष्टों को, वेदनाओंको भूल जाती है । दिनभर खेती-बाडी में मेहनत करके माँ जब अपने नन्हे का रोता चेहरा देखती है और उसे मुख सीने से लगाती है तो दिनभर की सारी थकान भूल जाती है । ये सारी भावनाएँ उस डॉक्टर को कैसे बताए ? अगर किसी मर्द पर भरोसा न रखा जाए तो किस पर रखे ? ये सारे सारे विचार वो डॉक्टरसाहिबा क्यो नही समझती ? दोपहर के वक्त सारी शांती होकर भी उसके मन मे विचारों का तूफान मचा हुआ था ।

इच्छा ना होते हुए भी वह वहाँ से स्टेशन की ओर चलने लगी उसे फिर घर जाना था । दिल का दर्द छुपाकर हँसना था, सबके साथ रहकर भी उसे अपनी अलग दुनिया में जाना था । ऐसी ही वो मासूम....अकेली थी । बिलकूल उसी नदी के रेत मे मिले सींपा की तरह... बिलकूल अकेली.....मासूम....उसके जैसे ही सिर्फ 'वो' !

पुस्तक-परीक्षण

कु. अर्चना सदाशिव नागणे
प्रथम वर्ष, एम.ए.

'रुकोगी नहीं राधिका ' शीर्षक का अर्थ यह है कि अब राधिकायें (नारियाँ) स्वतंत्रता की राह पर आगे बढ़ना छोडनेवाली नहीं है । क्योंकि नारीयाँ अपना निर्णय खुद ले सकती है । राधिका ने मनीश के हृदय में अपने योग्य जीवनसाथी पा लिया था । उनके बीच के मूड़स, समस्याओं, और विगत सहित उसे स्वीकार करने का वादा करता है ।

रुकोगी नही राधिका : नारी स्वतंत्रता की नयी राह

हिंदी में १९६० मे बाद लघु उपन्यासों की एक धारा शुरू हुई । लेखिकाओं के कथालेखन का दौर भी इसी काल में शुरू हुआ । महिला लेखन में आकर नारी को अलग तरह की पहचान मिली । जिसका एक मानक उदाहरण है उषा प्रियवंदा का लेखन । उषा प्रियवंदा के अब तक कुल चार उपन्यासों में रुकोगी नहीं राधिका उनका दूसरा उपन्यास है । लेखिकाने नारी के प्रगतिशील रुप को राधिका के माध्यम से प्रकट किया है । नारी स्वातंत्र्य की चेतना, प्रगतिशील नारी-रूप का एक महत्त्वपूर्ण आयाम है, जो राधिका में बहुत प्रखर रूप में चित्रित किया है । नारी जीवन में विवाह एक बहुत महत्त्वपूर्ण एवं निर्णायक भूमिका निभाता है । क्योंकि अपने जन्म के घर से उठकर किसी दूसरें घर में जाकर बसना इतना आसान नही होता । नये घर में संतुलन-समायोजन की समस्याएँ अधिक होती है , ऐसे में जीवनसाथी का चुनाव उचित हो गया तो पूरे जीवन की बात बन जाती है । पूरे हिन्दी साहित्य में 'योग्य जीवनसाथी के चुनाव' जैसे विषयपर यह सबसे अच्छा व सही निवेदन करनेवाला उपन्यास बन पड़ा है ।

'रुकोगी नहीं राधिका ' शीर्षक का अर्थ यह है कि अब राधिकायें (नारियाँ) स्वतंत्रता की राह पर आगे बढ़ना छोडनेवाली नहीं है । क्योंकि नारीयाँ अपना निर्णय खुद ले सकती है । राधिका ने मनीश के हृदय में अपने योग्य जीवनसाथी पा लिया था । उनके बीच के मूड़स, समस्याओं, और विगत सहित उसे स्वीकार करने का वादा करता है । राधिका को भी मनीश को पाने के लिए बहुत कुछ करना-जानना-समझना-झेलना पड़ा था । इसके बाद ही वह अपने जीने का फैसला कर सकी थी ।

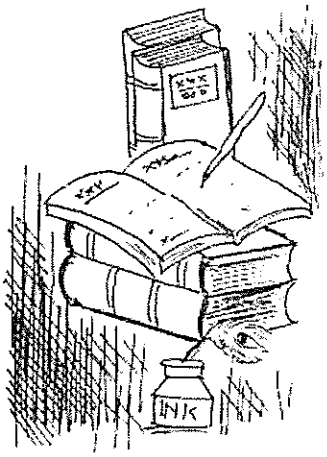

राधिका के पिता अमीर और कलाप्रेमी थे, लेकिन माता बचपन में ही चल बसी थी । भाई शादी करके ससुराल में ही रहता था । इतना होने के बाद भी पिता के साथ राधिका बहुत खुश, स्वतंत्र, और संतुष्ट थी । वह पिता की लाडली थी । लेकिन पिता जब राधिका से थोडी बड़ी विदया के साथ शादी करते है तब इस स्थिति को राधिका स्वीकार नहीं कर पाती है । जिद्दी एवं स्वाभिमानी राधिका उस समय अपने एक परिचित मित्र डेनियल के साथ अमरिका चली जाती है । यह सब करके वह अपने पिता से बदला लेना चाहती थी । डेनियल के साथ

वह एक साल तक रहती है । लेकिन डेनियल में वह अपने पिता को खोजती रहती थी । मन में पिता के बारे में द्वेष होते हुए भी वह अपने पिता को चाहती थी । डेनियल भी अपनी पत्नी–बच्चे छोड़ चुका था । कुछ समय बाद डेनियल अपने काम की वजह से अमरिका छोड़ना चाहता था, तब राधिका सही अर्थो में व्यक्ति स्वातंत्र्य की राह पर चलना शुरू करती है । अमरिका में अकेली राधिका कमाई करके पढ़ाई करती है और डिग्री प्राप्त हो जाने के बाद वापस भारत लौट आती है ।

राधिका की तरह समाज में अनेक नारियोंने अपने जीने का फैसला खुद करने की कोशिश की हुई है । कुछ घटनाएँ ऐसी होती है जो उन्हें नया रास्ता दिखाने के काम आती है । जैसे उषा प्रियवंदा के प्रथम उपन्यास 'पचपन खंबे लाल दीवारे' की सुषमा तथा तीसरे उपन्यास 'शेषयात्रा' की अनु । लेकिन इन्ह नारियों को अगर सही मूल्य एवं समान अधिकार एवं व्यवहारवाला समाज बनाना होगा तो स्वतंत्रता की आवश्यकता होगी । जब राधिका जैसी स्थिति हर लड़की के लिए सुलभ हो सकेगी, तभी सच्चे अर्थों में नारी– स्वातंत्र्य का सपना साकार होगा ।

राधिका जब भारत लौटती है तब वह अपने पिता के अकेलेपन को समझती है । पिताने विदया के साथ क्यों शादी की इसका भी एहसास उसे होता है । इसपर वह पिता के पास जाने के लिए भाई को तार भेजती है, लेकिन उसे लेने कोई भी नहीं आता है । यहाँ लेखिका वर्ग की तुलनात्मकता को भी देखाना नहीं भूलती । राधिका के मामा – मामी और उनके बच्चे स्टेशन आकर राधिका को अपने घर ले जाते है । सही सूचना न मिलने के वजह से वह तीन दीनों से लगातार स्टेशन पर राधिका को लेने आते थे । इसपर राधिका कहती है कि अपने पराये हो जाते है और पराये अपने ।

माता विदया द्वारा भेजा हुआ युवक अक्षय राधिका को लेने दिल्ली के हवाई अड्डेपर आता है और उसे अपने घर ले जाता है । उस वक्त वह राधिका का बड़ा खयाल रखता है । बाद में लखनऊ जानेवाली गाडी में उसे बिठाता है । इसी वजह से दोनों एक – दूसरे को पहचानने लगे । मामा–मामी के साथ यहाँ राधिका दो दिन रहती है तब उसे बडी शांति मिलती है । तीसरे दिन वह अपने पिता के घर जाती है, तो वहाँपर सिर्फ विदया मिलती है । विदयाने राधिका की पुस्तके और सभी सामान सुरक्षित रखा था । घर पर आने के बाद उसे पता चलता है कि पिता गंगापार वाली कोठी में अकेले रहते हैं । राधिका के अमरिका जाने से उन्हें हार्ट अटैक आया था । पिता से मिलने राधिका उस कोठी में जाती है, लेकिन पिता का व्यवहार नितांत तटस्थ और भयावह सा लगता हैं । इससे उसे पुन: बड़ा झटका लगता है । इस कारण वह दुसरे ही दिन चले जाने की बात कर देती है, लेकिन उसे कोई भी नहीं रोकता है । इससे पत्ता चलता हैं कि आधुनिक व व्यक्ति–स्वातंत्र्य की प्रवृत्ति के उच्चवर्ग की प्रणाली ऐसी ही होती है ।

राधिका इस पर दिल्ली चली जाती है, उसने अमरिका से इतना धन कमाया है कि साल–दो–साल जीवनयापन कर सकती है । वह रहने के लिए मकान ढूँढ़ती है तब एक होटल में अक्षय से मुलाखत होती है । वह अक्षय के घर जाती है, लेकिन विदया से परिचित अक्षय के यहाँ वह नहीं रहती । लेकिन अक्षय उसे अपने घर के सामने दो कमरे का मकान दिलवाता है । वह राधिका को सहयोग भी करता है । इससे दोनों एक दूसरे के निकट आते हैं । लेकिन इसी बीच एक दिन होटल में मनीश नामक युवक मिलता है । अमरिका में रहते हुए राधिका से इसका परिचय हुआ था । डेनियल का मित्र रहा है मनीश ।

राधिका अपनी पसंदों एवं रूचियों के प्रति भी बहुत निश्चित है । अक्षय उसे पसंद है । लेकिन मनीश को लेकर राधिका अंतर्द्वंद्व से ग्रस्त है । मन की गहराइयों से कही उसे चाहती हैं । लेकिन जीवनसाथी के वरण में मात्र पुरूष का ही चयन नहीं, नारी का भी चयन उतना ही महत्त्वपूर्ण है । दोनों के मन में एक-दूसरे के पसंद का भाव भी उतना ही जरूरी है । राधिका मनीश में सख्य भाव है, ये भाव अक्षय के साथ भी हैं । बहुत दूर तक अक्षय भी राधिका के लिए योग्य सिध्द होता है ।

इधर अक्षय है उधर मनीश है ।चुनाव का द्वंद्व चलता है, राधिका के मन में । हर दृष्टी से उसे अक्षय अच्छा लगता है । परंतु उसके मन में राधिका के पूर्व संबंधो को लेखर बडे खटके हैं । डेनियल के साथ बिताये दिन अक्षय को मालूम हैं । मनीश को देखकर अक्षय सोचता है कि क्या यह भी राधिका का प्रेमी रह चुका है । मनीश जब राधिका के मुँह से सुनता है कि अक्षय ने उसे बसाने में कितनी मदद की है, तो तपाक से पूछ बैठता है कि आखिर तुम मित्र की खोज कब करोगी ? राधिका के लिए मनीश के मन में प्यार अमरिका से ही है । और अक्षय के साथ भी आयाम सही राह पर हैं ।

प्राय: हमारे यहाँ लडकियों के अतीत से पूर्वग्रह ग्रस्त होते हैं लडकें । इसी स्तर पर आकर योग्य होते हुए भी राधिका के लिए अक्षय सही जीवनसाथी नहीं बन पाता । कट जाता है । उसके मन में राधिका के अतीत को लेकर आशंकाएँ हैं, द्वंद हैं, कुंठाए हैं । मनीश इस पूर्वग्रह से मुक्त हैं ।

इसी से जुड़ा हुआ है - यौन पावित्र्य । अतीत का मामला मुख्यत: यही होता है - विवाहपूर्व किसी से शरीर संबंध मनीश व राधिका के लिए यह कोई इतनी बडी बात नहीं है । इसी के चलते राधिका सहज रूप से अक्षय के साथ शरीर संबंध को स्वीकार करती है और उसके लिए लज्जित नहीं होती । बाद में मनीश के साथ राधिका का आना-जाना-मिलना बढ़ता जाता है और अक्षय के साथ कम-से-कम होता हुआ एकदम कम हो जाता है ।

उषा प्रियवंदाने अपने रुकोगी नहीं राधिका इस लघु उपन्यास के माध्यम से नारी मुक्ति तथा नारी की निर्णय क्षमता को प्रकट किया है । जिस तरह उपन्यास के माध्यम से राधिका के जीवनसाथी चयन का प्रसंग मिलता है । उसी तरह आज स्वतंत्रता के इस युग में सभी नारियों को अपना जीवन साथी चुनने का अधिकार है। इसी अधिकार को उषा प्रियवंदा 'नारी मुक्ति' कहती है । और समाज में नारीयों को स्वतंत्रता की नयी राह दिखाने का प्रयास करती है ।

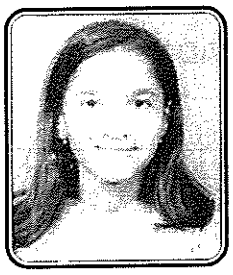

कु. मुग्धा अनिल श्रोत्री
११ वी, विज्ञान

प्रार्थना

अंत:करण के स्वामी
ईश्वर तेरा नाम
इस संसार का आदि तू
तू ही पूर्णविराम

फुलों में समाया तू
रंग गंध के रूप में
परमात्मा की परछाई तू
कलियुग की इस धूप में

ऊँचे ऊँचे आसमान में
चमचमता तारा तू
सुख दु:ख की लहरों में
सागर का किनारा तू

जग में सत्य धर्म का पालक
सबका पालनहारा तू
हर ले पाप सभी के
सच की फैला खुशबू

हे प्रभू! तू भवसागर
पार करनेवाला नैया है ।
अल्लाह तू, रब भी तू
तूही किशन कन्हैया है ।

हर मानव के दिल में
सत्य जगाना तेरा नाम
निर्गुण निराकार ऊर्जा
हे ईश्वर तुझे प्रणाम ।

Rayat Shikshan Sanstha's

SADGURU GADAGE MAHARAJ COLLEGE, KARAD.

Ph.No.:Off.: 02164 - 271346

Staff List and Phone Nombers

SENIOR COLLEGE

Dr. Mohan Rajmane
Principal

Dr. Patil R. N.
Head of the Science Faculty

Dr. Pndit N. S.
Head of the Commerce Faculty

English

Dr. Kadam M. G. 9423035486
(Head of the Department)
Prof. Sawant S.R. 273329
Prof. Malage M.L. 9421141868
Prof. Bagawade S.S. 9822196563
Dr. Kalyanshetti G.B. 9763140633
Prof. Nangre N.K. 9975712828

Marathi

Prof. Desai S.B. 9850220112
(Head of the Department)
Prof. Rainak S.D. 9860808023
Prof. Nikam S.E. 9421213027
Dr. Patil R.B. 9423265225
Dr.Divekar R.R. 02164-226843

Hindi

Prof. Ingole R.B. 9016147337
(Head of the Department)
Dr. Nikam S.V. 9975156162
Prof. Kasabe D.A. 9420627345
Prof. Jadhav S.M. 9226336206
Prof. Kadam S.T. 9702924090

Sanskrit

Prof. Awasare V.D 9822834469
(Head of the Department)

History

Dr. Mrs. Rankhambe N.R. 9860190288
(Head of the Department)
Prof. Rankhambe R.S. 9890190008
Prof. Shaikh M.R. 9860068985

Economics

Prof. Jadhav V.T. 9970275607
(Head of the Department)
Prof. Madane S.S. 9850446205
Dr. Patil A.K. 9822249082

Politics

Prof. Dange P.R. 9922637209
(Head of the Department)
Dr. Jagadale A.B. 9420627384

Sociology

Prof. Sakate M.D. 9822535999
(Head of the Department)
Prof. Patil V.B. 9881874468

Philosophy

Prof. Nangare K.B. 9960380372
(Head of the Department)
Prof. Junnarkar S.S. 9970560772

Education

Dr. Kumbhar R.A. 9890955246
(Head of the Department)

Geography

Prof. Kumbhar B.G 9272423430
(Head of the Department)
Prof. Kale B.J. 9970822082
Prof. Kale C.N. 9767177640
Prof. Dhanavade S.R. 9850454421

Phy. Director

Prof. Pawar P.P. 9850288040

Commerce

Dr. Pandit N.S. 9372621944
(Head of the Department)
Prof. Bandsode M.L. 9421131897

Accountancy

Prof. Sawant K.L. 9223241844

Business Law

Prof. Adv. Mohite S.H. 9422039789

Physics

Prof. Patil H.D. 9325430588
(Head of the Department)
Dr. Killedar V.V. 9860659959

Electronics

Prof. Deshmukh R.S. 9226420004
(Head of the Department)
Prof. Dixit D.R. 9822342167/228577
Prof. Wagh J.A. 9823865145

Statistics

Prof. Davari S.S. 9421209056
(Head of the Department)
Prof. Kalbhore S.D. 9421180700

Chemistry

Prin. Dr. Rajmane M.M. 9423271523
Prof. Patil V.J. 9422038417
Prof. Rajmane R.P. 241077
Prof. Ghorpade D.V. 9822312391
Prof. Gaikwad V.N. 9921345950
Dr. Swami S.S. 274164
Prof. Jagtap R.V. 273932
Prof. Mane S.G. 9890515089
Prof. Kalekar K.S. 9822861260
Prof. Salunkhe A.S. 02164-227515
Prof. Chavan V.M. 9921295733
Prof. Nikam N.D. 02342-266147

Botany

Prof. Jadhav V.B. 9096994320
(Head of the Department)
Dr. Patil B.D. 9822818905
Dr. Patil M.M. 9860641453/271447
Prof. Mohite B.D. 9922340801
Dr. Kamble A.B. 9765348232/274069
Prof. Kishore M.V. 9822404773
Prof. Jadhav V.D. 9960686540
Prof. Gavali B.D. 9822201756

Envi. Sci.

Prof. Bhosale A.S. 9960361289
(Head of the Department)
Prof. Jadhav S.D. 9970068996

Zoology

Dr. Patil R.N. 9423866960
(Head of the Department)
Prof. Kurade P.K. ..... 02164 - 271874
Prof. Madnaik U.S. 9970614356
Prof. Shedage H.G. 222607
Dr. Borade R.D 9096004507/228253
Prof. Ranbhare V.S. 9822456882
Prof. Jadhav D.V. 9960686540
Prof. Desai S.C. 9890411995
Prof. Yadav T.A. 9970528459

Microbiology

Prof. Kishore M.E. 9324408263
(Head of the Department)
Prof. Ghorpade V.M. 9421184820
Prof. Patil S.B. 9422410080
Prof. Bagwan A.S. 9970103351

Mathematics

Prof. Patil D.V. 9823889896
(Head of the Department)
Dr. Thorat S.P. 9860190285/271213
Prof. Yadav J.D. 9860128945

Librarian

Shri Bhosale S.N. 9860211510

JUNIOR COLLEGE

Shri. Nalawade D.D.
(Vice Principal)

Shri. Kale V.C.	**Shri. Dharme D.N.**	**Shri. Banugade M.M.**
Head of the Art Faculty	Head of the Commernce Faculty	Head of the Science Faculty

Dept. of English

Shri Nalawade 9860574163
Sou. Kharade B.N. ..... 02164 - 272393
Shri Mahangade S.R. 9975884014
Sou. Kulkarni V.V. ..... 02164 - 271458
Shri. Jagdale L.G. 1226457928
Shri. Sadamate D.
Smt. Salunkhe N.S. 9422030248
Smt. Shinde S.S. 9463439433

Dept. of Marathi

Sou. Patil L.B. ..... 02164 - 271423
Sou. Bhosale K.S. 9096506405
Sou. Thorat V.S. ..... 02164 -271213
Shri. Kumbhar S.R. 9922199359
Shri. Sakunde S.H. 9923428616
Shri. Roham V.B. 9730637121
Smt. Yadav S.R. .....

Dept. of Economics

Shri. Dharme D.N. 9890252737
Shri. Chavan M.J. 9922353618

Dept. of Hindi

Shri. Kale V.C. 9881179894/224450

Dept. of Sanskrit

Kum. Honrao S.V. 9226331914

Dept. of Addhmagadi

Sou. Patil A.A. 9975978466

Dept. of History

Shri. Mahadik A.V. 9373533649

Dept. of Politics

Sou. Mulani M.A. 9890597546

Dept. of Philosophy

Shri. Tadakhe R.A. 9423864938

Dept. of Psychology

Shri. Panaskar R.D. 9421210349
Sou. Dharangutte K.A. 9730422189

Dept. of Sociology

Shri. Pawar R.T. 02164-225677
Sou. Khodake K.M. 200079

Dept. of Geography

Shri.Nangare S.S. 9421131960
Shri. Patil K.G. 9604114490

Dept. of Commerce

Shri. Dake M.D. 942045454
Shri. Pol HS. 9921480402
Shri. Patil V.P. 9822511472
Kum. Shinde Pratibha V. 9325461290
Kum. Shinde Pranjli V. 9420462631
Kum. Chavan M.T. 02164-224143
Smt. Narvekar S.J. 9960430059

Dept. of P.E.

Shri. Shinde R.A. 9881562092
Shri. Gujar J.K. 9890004042

Dept. of I.T.

Shri. Ghare P.B. 9850410815
Shri. Ghadage S.S. 9823169044

Dept. of Physics

Shri. Banugade M.M. 9766701402
Shri. Pawar M.C. 932694-790
Shri. Kale H.K. 9881655694
Shri. Thorat P.S. 9823946284
Shri. Patil P.B. 9822283441
Shri. Kale J.P. 9049007898
Smt. Javal M.G. 9850380725
Miss. Shinde S.B. 9730178546, 9822857162

Dept. of Electronics

Shri. Dhumal S.U. 9850707791
Shri. Gaikwad V.B. 9921484803
Shri. Mulla A.A. 9890211786

Dept. of Chemistry

Sou. Kanase L.B. 9422604297
Shri. Thorat V.M. 9423007841
Sou. Patil V.M. 02164-271447
Sou. Patil A.S. 9766701224
Shri. Kshirsagar H.V. 9422496205
Sou. Ghorpade S.D. 02164-272470
Shri. Kachankar S.L. 9423262047
Sou. Shinde S.R. 9423866972
Shri Jadhav R.B. 9890576259

Dept. of Biology

Sou. Thorat B.V. 02164-271211
Sou. Patil A.V. 9422034132
Smt. Patil P.K. 9421121525
Sou. Jagdale U.V. 9766080157
Shri. Pawar C.D. 9767041016
Shri. Suryawanshi A.K. 9850781847
Smt. Attar M.N. 9890362158
Shri. Tingare S.A. 9423815688
Smt. Kamble R.V. 9860227541

Dept. of Maths.

Shri. Bhosale P.Y. 02164-651143
Shri. Mohite V.S. 9922798262
Kum. Kadam K.S. 9922353656

VOCATIONAL DEPARTMENT

Shri. Khot D.K.
(Head of the Faculty)

BIFOCAL COURSE

Dept. of Banking

Shri Mohite D. D. 9421118658
Shri Patil B. H. 9421927077

TERMINAL COURSE (+2 STAGE)

Dept. of Accountance & Auoditing.

Shri Khot D. K. 9421121652
Shri Kumbhar M. A. 9422404729

Dept. of Electronic Technology

Shri. Dharmadhikari R. S..... 9422008524

Dept. of Office Management

Shri Sathe P. B. 02162-236364
Shri Bankar D. L. 9890669299

Dept. of MREDA

Shri. Babar A. S. 9421433177
Shri. Chavan B. G. 9421210538

Dept. of Marathi

Sou. Yadav S. R. 9860851265

Dept. of General Foundation Course

Shri. Patil D. V. 9325430219

Dept. of English

Miss. Shinde S.S. 9763439433

NON TEACHING STAFF

Jr.Clerk

Shri. Patil S. R. 9850772258

Peon

Shri. Gajare A. P. 9098577748

STAFF LIST [NON TEACHING]

Shri Chavan B.K. Registrar	**Shri Sakate A.J.** Office Superindent	**Shri Patil J.M.** Head Cleark

Shri Chavan B.K., ... 9423358002
Shri Sakate A.J., ... 9763970914
Shri Patil J.M., ... 9823094372

Jr. Steno

Shri Bhoj V.D., ... 9423032629

Senior Clerk

Shri Sapkal T.K. 9960418136
Shri Wagh B.M. 9960192833

Jr. Clerk

Shri Rasal S.J. 9421131725
Shri Pawar B.A. 9423827683
Shri Patil A.S. 9822829636

Asst. Librarian

Shri Pore A.B., ... 9881977345

Library Clerk

Shri Thorat S.B. 9822853447
Shri Garud R.T. 9226280100
Shri Rasal S.T. 9657819588

Lab. Assistant

Shri Yadav A.R. 9766633486
Shri Patil S.K. 9763467378
Shri Salunkhe R.G. 02342-278832
Shri Shedage P:.B. 9860375524
Shri Mane R.C. 9423810324
Shri Patil L.P. 9860375524
Shri Mahabari A.S. 9970033543

Library Attendant

Shri Pawar K.S. 9604259285
Shri Patil D.V. 9421118668
Shri Pawar A.N. 9960319113
Shri Jadhav S.V. 9763415538
Shri Mali K.B. 9850689981
Shri Pawar L.K. 9922275453
Shri Sutar K.R. 9850389633
Shri Kamble S.B. 9975108966
Shri Kadam R.Y. 9860485995
Shri Koli P.S. 9975408635

Lab. Attendant

Shri Jadhav B.S. 02164-273839
Shri Chavan V.B. 655835
Shri Patil B.N. 02342-253666
Shri Inamdar P.V. 9860851264
Shri Jadhav A.K. 9011866580
Shri Patil B.R. 9011373791
Shri Kamble R.B. 9421118612
Shri Patil R.B. 9881537828
Shri Chavan Y.K. 9922798023
Shri Patole R.S. 9763415438
Shri Jamale M.D. ..... –
Shri Gurkha K.M. 9960478959
Shri Magare U.H. 9423316968
Shri Mule V.M. 9271697043

Lab. Attendant

Shri Kharat S.D. 9763415697
Shri Jadhav H.K. 9763129460
Shri Bagwan K.A. 9881848081
Shri Thorat V.K. 9763097928
Shri Korde D.M. 9923340310
Shri Patil D.S. 9763016240
Shri Patil N.N. 9881957823
Shri Chavan K.D. 9881561927
Shri Patil A.G. 9233319026
Shri Kamble A.S. 9860857933
Shri Dongare R.S. 9096147142
Shri Yadav M.R. 9881577348
Shri Khatavkar C.R. 9881485140
Shri Jadhav P.B. 651481/9890341016
Shri Ingavale M.A. 9975626756
Shri Jadhav V.M. 9767717508

Peon

Shri Pawar B.S. ..... –
Shri Shitole G.P. 9096005815
Shri Kumbhar P.A. 9270563199
Shri Zalake D.S. 9970387043
Shri Chavan S.K. ..... –
Shri Jadhav R.D. 9975058100
Shri Todkar S.A. 9421104553
Smt. Kakade M.U. 9881599453
Shri Gajare A.P. 9096577748

मा. अभिजित पतंगराव कदम क्रीडा संकुलाचे
देणगीदार मा. विश्वजित पतंगराव कदम यांचा
रयत शिक्षण संस्थेच्या वतीने
हृद्य सत्कार करताना मा.डॉ. अनिल पाटील
(व्हा.चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था सातारा)

नूतन विद्यार्थिनी वसतिगृहाचे उद्घाटन करताना
मा. पतंगराव कदम (सहकार, पुनर्वसनव व मदतकार्य
मंत्री, महाराष्ट्र.) सोबत मा. प्रा. एन्.डी.पाटील
(माजी चेअरमन रयत शिक्षण संस्था सातारा)
मा.डॉ. अनिल पाटील
(व्हा.चेअरमन रयत शिक्षण संस्था सातारा)
मा. विठ्ठलराव जाधव, मा.प्रा.जी.एस्.खोत
(सहसचिव (माध्य.)रयत शिक्षण संस्था सातारा)
मा.प्राचार्य डॉ. मोहन राजमाने,
प्रा. बी. जे. काळे (बांधकाम विभाग प्रमुख) व
मा. आनंदराव पाटील

राष्ट्रीय मराठी साहित्य परिषदेनिमित्त
आयोजित केलेल्या ग्रंथदिंडीमध्ये
डावीकडून प्रा.एम्.जी.कदम, मा.ॲड.रविंद्रपवार,
मा.ॲड.सुभाष मोहिते,
कराड येथील नगराध्यक्ष मा.अल्ताफ शिकलगार,
राष्ट्रीय मराठी साहित्य परिषदेचे संयोजक
प्रा.संभाजीराव देसाई, मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने
व प्रा. मच्छिंद्र सकटे व इतर

कर्मवीर जीवनदर्शन प्रदर्शनाचे उद्घाटन करताना
मा.ॲड.रावसाहेब शिंदे, चेअरमन रयत शिक्षण संस्था, सातारा
सोबत डावीकडून मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने,
प्रा.संभाजीराव देसाई, राष्ट्रीय मराठी साहित्य परिषदेचे
ज्ञानपीठ पारितोषिक विजेते मा. प्रा. गुरदयाल सिंह (पंजाब)
मा प्राचार्य म द हातकणंगलेकर,
माजी अध्यक्ष मराठी साहित्य संमेलन,
मा.सौ. शिंदे, मा.ॲड. रविंद्र पवार,
मा. प्रा. जी.एस्. खोत, सहसचिव (माध्य.)
रयत शिक्षण संस्था सातारा,
व इतर मान्यवर.

सद्गुरू

२००८-२००९

- **संपादक**
  प्रा. वामनराव अवसरे
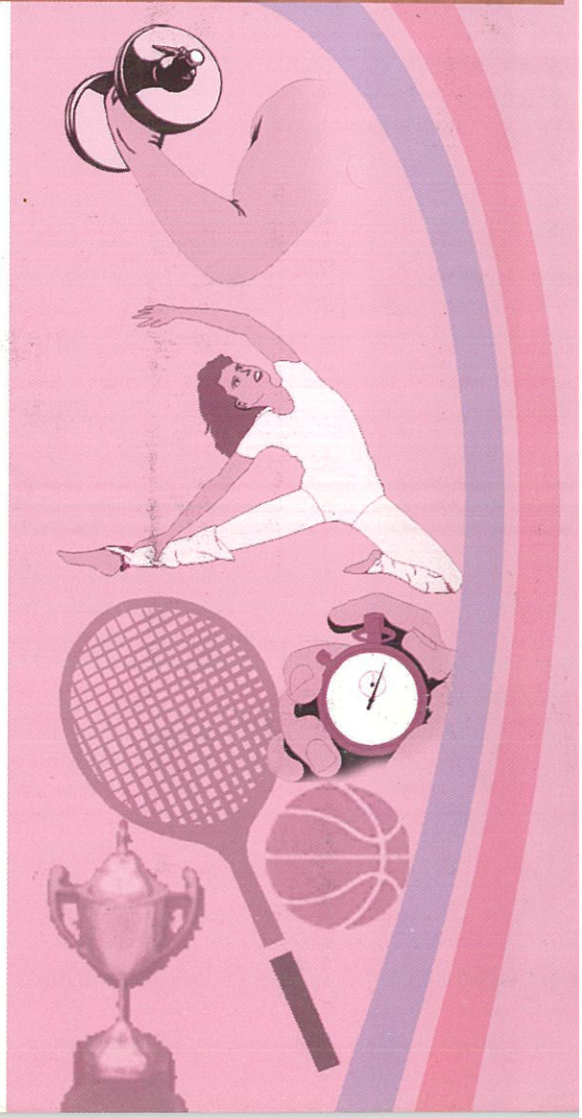
- **सहसंपादक**
  डॉ. रामदास बोडरे
  प्रा. सौ. वन्दना किशोर
  प्रा. संभाजी सावंत
  प्रा. सौ. अनिता साळुंखे
  प्रा. सौ. माधुरी बंदसोडे
  डॉ. रविंद्र पाटील
  प्रा. सचिन जाधव
  डॉ. सौ. रेश्मा दिवेकर
  प्रा. सौ. ऊर्मिला जगदाळे
  प्रा. सौ. अरुणा पाटील
  श्री. बबनराव चव्हाण
  श्री. विवेक भोज